REV. P. F.

ANACLETI REIFFENSTUEL,

ORD. MIN. S. FRANCISCI REFORM. PROVINCIÆ BAVARIÆ LECTORIS JUBILATI &c.

THEOLOGIA MORALIS

EDITIO RECENTISSIMA

PRO LEGENTIUM COMODITATE IN OCTO TOMULOS DISTRIBUTA,

AC

PLURIBUS ADDITIONIBUS, ET SUCCINCTA PROPOSITIONUM DAMNATARUM DECLARATIONE AUCTA

AB

A.R.P.F. MASSÆO KRESSLINGER,

EJUSDEM ORD. AC PROV. LECT. JUB. ET TERTIÒ EX-PROVINCIALI.

ADJECTIS ALIIS NOVISSIMIS ADDITIONIBUS

P. F. DALMATII KICKH,

DICTI ORD. ET PROV. LECTORIS EMERITI &c.

TOMULUS IV.

COMPLECTENS TRACTATUM IX. ET X. DE PRÆCEPTIS DECALOGI ET ECCLESIÆ.

Cum Privilegio Cæsareo & permissu Superiorum.

Pedeponti, vulgò Stadt am Hof,

Sumptibûs JOANNIS GASTL, Bibliopolæ,

ANNO MDCCLVI.

ELENCHUS

Tractatuum, Diſtinctionum, Quæſtionum, & Paragraphorum hujus Tomuli IV.

TRACTATUS IX.

DE PRÆCEPTIS DECALOGI. It. DE PRÆCEPTIS ECCLESIÆ. DE RESTITUTIONE.

DISTINCTIO I.

De Præceptis Decalogi in genere. Et primis tribus in ſpecie.

DISTINCTIO II.

De quarto Præcepto Decalogi.

)o(

DISTINCTIO III.

De quinto Præcepto Decalogi.

DISTINCTIO IV.

De ſexto Præcepto Decalogi.

DISTINCTIO V.

De ſeptimo Præcepto Decalogi.

V. Ex

DISTINCTIO VI.

De octavo Præcepto Decalogi.

DISTINCTIO VII.

De nono & decimo Præcepto Decalogi.

TRACTATUS X.

DE PRÆCEPTIS ECCLESIÆ.

DISTINCTIO I.

De primo, & secundo Præcepto Ecclesiæ, sive de festis.

DISTINCTIO II.

De tertio Præcepto Ecclesiæ, sive de jejunio.

DISTINCTIO III.

De quarto & quinto Præcepto Ecclesiæ, annua Confessione & Communione Paschali.

INDEX

pro Tomulo IV.

De Præceptis Decalogi, & Ecclesiæ.

A.

D.

acce.

&

F.

Flores

63.

Omnes

com-

TRACTATUS NONUS.

DE PRÆCEPTIS DECALOGI, UBI ET DE RESTITUTIONE.

1. D*Ecalogi* nomine intelliguntur decem Præcepta illa quæ olim ministeriô Angelorum in duabus Tabulis lapideis descripta, & per manus Moysis Populo Israëlitico tradita, & promulgata fuerunt, prout legitur *cap. 20. Exod. & cap. 5. Deuteronomii*, ac alibi. Eorum priora tria DEUM immediatè respiciunt, dicuntúrque *Præcepta primæ Tabulæ:* septem posteriora Proximum spectant, & vocantur *Præcepta secundæ Tabulæ.* Quæ quidem Decalogi Præcepta tum ex naturali lumine generi humano indita, tum rursus à Christo Domino, utpote supremo Legislatore, non solùm innovata, sed etiam magìs explicata & ampliata fuerunt, prout Evangelicæ Legis major perfectio postu-

labat; utì habetur *cap. 5. & cap. 19. Matthæi*, & alibi. De his ergo Decalogi Præceptis, simúlque occasione quinti, & trium sequentium Præceptorum, *de Restitutione* ratione Homicidii, Stupri, Furti, ac Detractionis facienda (aliîs pluribûs materiîs ad propria loca remissîs) in præsenti Tractatu dicetur. Faveat Ille, Qui dixit *Matth. 19. Si vis ad vitam ingredi, serva mandata.*

DISTINCTIO I.

De Præceptis Decalogi in genere, ac primis tribus in specie.

QUÆSTIO I.

Quid generatim censendum sit de Præceptis Decalogi, eorúmque obligatione?

SUMMARIUM.

1. *Decalogi Præcepta, quæ?*
   Dividuntur in Præcepta primæ, & secundæ Tabulæ.
2. *Excellentia Præceptorum Decalogi.*
3. *Ea sunt de Jure naturali.*
4. *Atque obligant pro quocunque statu.*
5. *Solvitur instantia de sanctificando die Sabbati.*
6. *Alia instantia de Idololatria.*

7. Cau-

7. *Causæ dispositivæ ad Idololatriam, quæ? Ejusdem causa consummativa.*
8. *Omnia præcepta moralia reducuntur ad Præcepta Decalogi.*
9. *Mandatum de diligendo DEO, & Proximo, an reducatur ad Decalogum?*
10. *Quómodo ad id reducantur Præcepta circa cæremonias veteris Legis, & ritus Sacramentorum, Legésque cæteræ?*
11. *Violatio omnium Præceptorum Decalogi est ex genere suo mortalis.*
12. *Per accidens tamen potest esse venialis.*

(*a*) Ut dictum Tract. 3. dist. 1. n. 8. & 15.

13. *Notabilis differentia inter ipsa Præcepta Decalogi.*
14. *Utrùm DEUS possit dispensare in Præceptis Decalogi?*
15. *Exempla talis dispensationis.*
16. *Solvitur objectio, ostendendô, ibi intervenisse veram dispensationem.*

2. RECTE notavit D. Augustinus *q. 140. super Exodum*, Decalogum, in quo Divinæ Legis præcepta continentur, esse omnium Legum Epitomen absolutissimam, Summámque omnium eorum, quæ homini Christiano agenda sunt, in eodem expressam esse, fatetur Concilium Coloniense *in Enchiridio Christianæ institutionis.* Unde si Præcepta ipsius bene intelligantur, sufficient ad omnes actus humanos tum interiores, tum exteriores rectè ordinandos; cùm omnia præcepta moralia reducantur aliqua ratione ad Præcepta Decalogi. Hinc fit

3. CONCL. I. Præcepta Decalogi sunt de Jure naturali, atque obligant pro quocunque Statu. Ita communis; & ratio est: quia Præcepta Decalogi sunt de his, quæ statim in promptu mens hominis suscipit, & quorum contrarium videtur repugnare rationi. Hinc *Rom. cap.* 2. dicitur: *Gentes, quæ legem non habent, naturaliter ea, quæ legis sunt, faciunt: ejusmodi legem* (id est, scriptum) *non habentes ipsi sibi sunt lex, qui ostendunt opus legis scriptum in cordibus suis.*

4. Proinde Præcepta Decalogi quocunque tempore obligabant, etiam antequam promulgabantur à Moyse, sive jam in statu Legis Naturæ, atque obligant defacto in statu Legis Evangelicæ, eò quòd lumine naturali notum sit, non esse furandum, non blasphemandum, non mentiendum, ac hujusmodi. Quamvìs, ut magìs memoriâ tenerentur, ac frequentiùs in cognitione versarentur, convenienter postmodùm ea fuerint scripta, & à Moyse promulgata, atque à Christo ampliùs declarata.

5. Si dicas: Præceptum sanctificandi Sabbatum non ampliùs urget, cùm ex traditione Apostolorum pro Sabbato colamus Diem Dominicam; ergo hoc Præceptum non est de Jure naturali. Resp. distinguendô antecedens: Præceptum sanctificandi Sabbatum non ampliùs urget, quatenus est cæremoniale veteris Legis, conceditur; quatenus est morale, negatur antecedens, & consequentia. Siquidem Præce-

ptum

ptum de Sabbato ſanctificando partim eſt morale, partim cæremoniale. Morale quidem, quatenus præcipitur, quòd homo aliquo tempore vacet Rebus Divinis, & ſic eſt de Jure naturali, atque etiamnum obligat, juxta *Pſal. 45. Vacate, & videte, quoniam ego ſum Deus.* Cæremoniale verò, quatenus in Lege veteri pro tali cultu determinabatur dies Sabbatinus, & ſic defacto non obligat.

6. Quòd ſi urgeas: Si Præcepta Decalogi ſunt lumine naturali nota, quómodo igitur ante Chriſti adventum Idololatria ferme totum Orbem occupavit, quæ tamen eſt contra primum Præceptum Decalogi? Reſp. Exiſtentiam veri DEI, Húncque eſſe colendum, homines lumine naturali cognoverunt, aut ſaltem, dummodò voluiſſent, neque propriâ malitiâ excæcati fuiſſent, ex creaturis hujus Mundi cognoſcere potuiſſent; prout apertè teſtatur D. Apoſtolus *Rom. 1. Inviſibilia DEI à creatura mundi per ea, quæ facta ſunt, intellecta conſpiciuntur: ſempiterna quoque ejus virtus, & Divinitas, ita ut ſint inexcuſabiles. Quia, cùm cognoviſſent DEUM, non ſicut DEUM glorificaverunt &c.*

7. Porrò cauſa diſpoſitiva ad Idololatriam partim fuit inordinatum deſiderium præſentiæ mortuorum, quibus erigebant ſtatuas, ut in his velut præſentes cernerentur, qui mortui fuerant; partim tyrannis, ob quam Belus (qui eſt Nemrod, de quo legitur *Geneſ. 10.*)

à filio suo Nino, Assyriorum Rege, jubebatur in erecta sibi statua coli, ut non mortuus, sed DEus esse videretur; de quo execrando cultu Beel, nec non & tyrannide diversorum Regum, subditos ad Idololatriam provocantium, toties in S. Scriptura fit mentio. His accessit successu temporis convalescens iniqua consuetudo, qua tantus error pro lege custodiebatur; prout uberiùs habetur *Sapient. c. 14.* Tandem, Deo ob malitiam hominum permittente, alia causa (quam *consummativam Idololatriæ causam* appellat Doctor Angelicus 2. 2. *q. 94. art. 41.*) accessit ex parte dæmonum, qui se colendos hominibus errantibus exhibuerunt, dandô in Idolis responsa, & aliqua, quæ mirabilia videbantur, faciendô.

8. CONCL. II. Omnia Præcepta moralia possunt aliqua ratione ad Præcepta Decalogi reduci. Ita D. Augustinus *L. de decem Chordis.* Mastrius *disp. 11. Theol. mor. num. 3.* & communis; idque patet inductione. Siquidem tria prima Decalogi Præcepta ordinant hominem ad DEum, septem verò posteriora ad proximum: ex quibus priora tria complectuntur aliquo modo, quæcunque ad DEI cultum pertinent, atque explicari solent in Tractatu *De Religione, De Fide, Spe, & Charitate*, & alibi. Porrò sub honore Parentibus exhibendo etiam continentur reverentia, sustentatio, obedientia, & alia hujusmodi, tam ipsis, quàm cæteris legitimis Superioribus præstanda, & econtra horum obligatio erga sibi subjectos: per sequentia verò sex

sex Præcepta prohibentur omnia nocumenta, quæ possunt Proximis inferri in bonis animæ, corporis, fortunæ, & famæ, prout ampliùs patebit ex dicendis.

9. Objicies I. Mandatum de diligendo DEO, & Proximo non reducitur ad Præcepta Decalogi, sed potiùs hæc reducuntur ad illud *Matth.* 22. *Diliges Dominum DEUM tuum ex toto corde tuo &c. Diliges proximum tuum, sicut teipsum. In his duobus mandatis universa Lex pendet, & Prophetæ;* ergo. Resp. negandô antecedens: licèt enim Præcepta Decalogi ad illa duo mandata Dilectionis DEI, & Proximi reduci possint tanquam ad prima principia practica moralia (continentur enim Præcepta Decalogi in ipsis, tanquam Conclusiones in Præmissis) nihilominùs vicissim etiam illa duo mandata reducuntur ad Præcepta Decalogi, atque in istis continentur tanquam Præmissæ in Conclusionibus, in quibus per partes explicantur.

10. Objicies II. Si omnia Præcepta moralia continentur aliquo modo in præceptis Decalogi; ergo superfluunt innumeræ aliæ leges, tum Divinæ, tum Humanæ, Civiles, sive Ecclesiasticæ. Resp. negandô consequentiam. Siquidem, ut taceantur plurimæ Leges cæremoniales veteris Legis, nec non & Præcepta Legis Evangelicæ circa ritus Sacramentorum, quæ non sunt Jure naturali cognita, sed pendent à libera voluntate DEI, neque aliter ad Decalogum reduci possunt, nisi quatenus Jure naturali docemur,

DEum esse colendum Cæremoniîs sacrîs à se ordinatîs, atque supposita Divina institutione ac revelatione, Fide instruimur, hosce sacros ritus Sacramentorum à DEO præceptos esse. Ut, inquam, hujusmodi Leges taceantur, omnes aliæ Leges aliquo modo reduci possunt ad Præcepta Decalogi, utpote quæ explicant, atque ad casus speciales juxta rerum, temporum, locorum, personarum, aliarúmque circumstantiarum exigentiam applicant, eorúmque determinant obligationem: alioquin, si Lex aliqua pugnaret contra Præceptum Decalogi, eo ipso foret injusta.

11. CONCL. III. Omnium & singulorum Præceptorum Decalogi violatio ex genere suo est peccatum mortale, quamvìs per accidens non raró à mortali excuset tum parvitas materiæ, ubi dari potest (non enim semper, ac in omnibus dari potest, ùt patet in Juramento falso, in blasphemia, & nonnullis aliis) tum defectus deliberationis, aut plenæ advertentiæ. Ita communis. Prior pars patet: quia omnia Præcepta Decalogi versantur circa talem materiam, cujus violatio graviter repugnat Dilectioni DEI, vel Proximi, aut alteri virtuti, nisi excipere placeat mendacium jocosum, & officiosum, cujúsque prohibitio ad octavum Præceptum Decalogi, cæteroquin ex genere sub mortali obligans, reducitur.

12. Altera pars liquet ex eo, quia generaliter ad peccatum mortale requiritur plena ad-

ver-

vertentia rationis, ac deliberatio voluntatis; alioquin, ſi eſt ſemiplena, ſeu imperfecta ſolùm, ex peccato de genere ſuo mortali fit per accidens peccatum veniale (*a*) quo modô & perjurium, ſi fit ex aliqua inadvertentia, poteſt reddi veniale.

13. CONCL. IV, Inter præcepta Decalogi eſt notabilis differentia, quòd aliqua eorum ſimpliciter loquendô obligent poſitîs quibûscunque circumſtantiîs, quædam verò non ſimpliciter & abſolutè obligent, ſed ſub certis ac determinatis ſolùm circumſtantiis. Ita Maſtrius *loc. cit. n. 6.* & alii, ac probatur inductione. Nam inprimis Præcepta illa, quibûs prohibetur Odium DEI, Idololatria; Perjurium, Blaſphemia, Mendacium, & alii tales actus intrinſecè mali, ſemper obligant poſitîs quibûscunque circumſtantiîs, ita ut actus oppoſiti in nullo prorſus caſu reddantur liciti; etiamſi quis poſſet vitam ſuam ſalvare, aut totum mundum redimere. Econtra verò præceptum non furandi, non occidendi, & quædam ſimilia obligant ſolùm ſub certis circumſtantiis, utputa ne quis ſurripiat rem alienam Domino rationabilter invito, ne proximus indebitè occidatur &c. Et quidem manentibûs talibûs circumſtantiîs ſemper obligant; ſi verò mutentur, non obligant; unde in extrema neceſſitate licitè quis ſurripit rem Proximi, ſicut & in bello juſto licita ſunt ſpolia hoſtium; ſimiliter malefactores, & hoſtes in bello juſto rectè occiduntur.

14. Ex his patet responsio ad illam quæstionem inter Theologos agitatam, utrùm DEUS possit dispensare in Præceptis Decalogi? Resp. enim, quamvìs Nominales affirment, DEum posse dispensare in omnibus Præceptis Decalogi, Thomistæ verò id absolutè negent, nihilominùs cum Doctore Subtili 3. *dist.* 37. *quæst. un.* mediam sententiam esse tenendam, & dicendum, quòd in illis Præceptis Decalogi, quæ sunt de Jure naturali strictè sumptô (ùt est præceptum non blasphemandi, non pejerandi &c.) DEus non possit dispensare, bene tamen dispensare valeat in aliis, quæ non sunt de Lege naturali strictè, sed solùm largè accepta, ùt est Præceptum non occidendi, non furandi &c. Quare eatenus dicuntur esse de Lege Naturæ, quatenus regulariter loquendô, ac seclusìs specialibûs circumstantiìs sunt consona primis principiis, & conclusionibus Legis Naturæ.

15. Porrò in hisce posterioribus posse Deum dispensare, ita videlicet, ut accedente Divina auctoritate licitum evadat, quòd alioquin illicitum foret, probatur ex S. Scriptura. Sic quippe Deus dispensavit cum Abrahamo, ut potuerit filium suum innocentem Isaac occidere; aut saltem voluntatem efficacem occidendi habere. Similiter dispensavit cum Hebræis exeuntibus de Ægypto, ut licitè potuerint optima quæque vasa ejus, aurea, & argentea sibi mutuò data, auferre. Item dispensavit cum iisdem Judæis in Polygamia seu simultanea plurali-

ralitate uxorum, in Libello repudii, & nonnullis aliis hujusmodi.

16. Si dicas: In prædictis non interveniſſe veram diſpenſationem quoad Præcepta Decalogi, ſed tantùm eſſe factam mutationem materiæ Præcepti, aut poſitionem alicujus circumſtantiæ, ſub qua Leges illæ Juris naturalis non ampliùs obligabant: nam (inquies) Præceptum non occidendi, aut non furandi &c. ſolùm prohibet furtum, vel homicidium indebitè factum, quale non eſt, ſi id fiat ex conceſſione, vel mandato DEI, qui habet ſupremum in res noſtras, vitámque dominium. Reſp. Hoc parum urgere: nam diſpenſatio tunc accidit, quando ab habente legitimam facultatem fit relaxatio Juris communis; atqui talis relaxatio Juris communis fit in caſibus poſitis; quia accedente mandato DEI poterat Abraham licitè velle occidere Iſaac innocentem, quod alioquin non potuiſſet; & ſimiliter ex conceſſione Divina licitè potuerunt Judæi auferre bona Ægyptiorum (non obſtante, quòd furtum propriè non admiſerint) quæ alioquin ſine peccato auferre non potuiſſent; ergo tunc facta eſt vera diſpenſatio. Et certè, ſi hìc nulla interveniebat diſpenſatio propriè dicta, ſed ſola mutatio materiæ Præcepti, ſequitur, nullam omnino dari propriè diſpenſationem, ſed omnes prorſus diſpenſationes eſſe meram Legis ceſſationem, ortam ex mutatione materiæ, & circumſtantiarum: nam ſuperveniente diſpenſationis legitimæ circumſtantiâ ceſſat ſemper ac ubique obligatio Legis reſpectu diſpenſati.

QUÆ-

QUÆSTIO II.

Quænam sub primo, & secundo Præcepto Decalogi contineantur?

SUMMARIUM.

17. *Divisio Præceptorum Decalogi juxta quosdam.*
18. *Communior eorum divisio, hujúsque ratio.*
19. *Præceptum primum Decalogi, quale?*
20. *Et quæ præcipiat, ac prohibeat?*
21. *De his remissivè.*
    (*b*) Tract. 4. & 5. per totum.
22. *Præceptum secundum Decalogi, quod, & quale?*
23. *Quænam eodem prohibeantur, & præcipiantur?*
24. *De his remissivè.*
    (*c*) Tract. 6. dist. 2. & 3. per totum.
    (*d*) Nempe Tract. 5. per totum & Tract. 6. dist. 1.

17. ADVERTENDUM, quòd non desint SS. Patres, qui distinguendò Præcepta Decalogi inter se ponunt quatuor Præcepta pertinentia ad Deum, & sex pertinentia ad Proximum, qui proinde Præceptum de *Non concupisces &c.* ad unicum revocant; primum autem, vel secundum Præceptum dividunt in duo, prout faciunt S. Esichius, & S. Hieronymus, atque Origines, relati à D. Thoma 1. 2. *q.* 100. *art.* 4.

18. Communior tamen, & magìs recepta eſt diviſio Præceptorum Decalogi, quam ponit D. Auguſtinus *q. 71. in Exodum.* ut ſint tria Præcepta primæ Tabulæ pertinentia ad Deum, & ſeptem Præcepta ſecundæ Tabulæ pertinentia ad Proximum. Ratio hujus communis diviſionis eſt; quia ea, quæ ad Deum pertinent, convenienter ad tria Præcepta reducuntur. Deinde, cùm concupiſcentia uxoris Proximi ſpectet ad concupiſcentiam carnis, & concupiſcentia bonorum temporalium Proximi pertineat ad concupiſcentiam oculorum, rectè D. Auguſtinus duo de his Præcepta diſtinxit, juxta illam generalem diviſionem peccatorum *1. Joan. 2.* aſſignatam, ibi: *Omne, quod eſt in mundo, concupiſcentia carnis eſt, & concupiſcentia oculorum, & ſuperbia vitæ.* Hac igitur præceptorum Decalogi diviſione retenta, quam poſuit D. Auguſtinus, ſit

19. CONCL. I. Primum Præceptum Decalogi ita ſonat: *Ego ſum Dominus DEUS tuus &c. non habebis deos alienos coram me*, utì legitur *Exod. c. 20.* Et hoc Præceptum partim eſt affirmativum, partim negativum: ex una enim parte aliquid præcipit, & ex altera aliquid prohibet, prout obſervat Catechiſmus Romanus *part. 3. c. 2.* éſtque ſenſus Præcepti: *Me verum DEum coles, & diis alienis cultum non adhibebis.*

20. Et quidem quatenus hoc Præceptum eſt affirmativum, ſeu quatenus quidpiam agendum præcipit, verſatur illud circa actus virtutis Re-

ligionis, mandátque, uni DEO verum cultum, venerationémque debitam esse exhibendam; atque insuper ad hoc Præceptum revocantur, quæcunque pertinent ad tres Virtutes Theologicas, Fidem, Spem, & Charitatem, utpote quibûs immediatè attingimus DEum, tanquam objectum, atque ultimum Finem nostrum. Quatenus verò Præceptum illud est negativum, prohibetur per illud non solùm Idololatria, atque omnis Superstitio, sed etiam Infidelitas, Desperatio, atque Odium Dei, omnéque aliud hujusmodi peccatum.

21. Quia igitur de Religione, ejúsque diversis actionibus, atque oppositis vitiis, necnon & de Fide, Spe, & Charitate in propriis Tractatibus jam actum est (*b*) alia circa primum Præceptum Decalogi hôc locô dicenda non supersunt: unde ad secundum pergendô, sit

22. CONCL. II. Secundum Præceptum Decalogi *c. 20. Exod.* hîs verbîs exprimitur: *Non assumes nomen Domini Dei tui in vanum.* Et similiter hoc Præceptum, etsi verbîs negativîs comprehendatur, partim est affirmativum, partim negativum: nam dum prohibet assumere Nomen Domini in vanum, vel falsò jurandô, vel aliter Sacrosanctum Dei nomen vanè atque irreverenter usurpandô, polluendô, aut contemnendô, simul præcipit, debitam Divino Nomini reverentiam, atque honorem exhibendum esse.

23. Itaque inprimis hôc secundô Præceptô Decalogi prohibetur, ne Diviniſſimum Nomen quo-

quoquo modo vanè seu irreverenter assumatur, aut falsò jurandô, aut Nomen Dei in levissimis rebus temerè ad testimonium adducendô, aut hoc Sanctissimum Nomen blasphemandô, maledicendô, sive convitiîs insectandô, aut etiam vota malè reddendô, & hujusmodi. Deinde præcipitur debitus honor Divino Nomini impendendus, ac reverentialis ejusdem invocatio, simúlque, ut in Nomine isto juremus in veritate, justitia, & judicio, juxta illud *Jeremiæ 4. Jurabis, vivit Dominus, in veritate, & in judicio, & in justitia.* Quibus addere oportet nuncupationem votorum, & debitam eorum præstationem, prout Psalmista ait: *Psal. 75. Vovete, & reddite Domino Deo vestro.*

24. Cæterùm, quia tum de Juramento, ejúsque conditionibus, atque opposito vitio Perjurii, tum de Voto, ejúsque obligatione, atque cessatione abundè jam superiùs (*c*) dictum est: reliqua verò, reverentialem Divini Nominis assumptionem concernentia comprehenduntur in Tractatu de Religione, (*d*) non oportet eadem hôc locô repetere.

QUÆSTIO III.

De Tertio Præcepto Decalogi, ejúsque obligatione.

SUMMARIUM.

25. *Præceptum tertium Decalogi, quale? Et ratio ordinis.*

26. *Præ-*

26. *Præceptum hoc partim est morale, partim cæremoniale.*

27. *Quatenus morale, obligat defacto,*
Non verò, quatenus cæremoniale.
(e) Ut dictum Tract. 2. dist. 2. q. 1.

28. *Pro Sabbato substituta est dies Dominica.*

29. *Idem Præceptum est & affirmativum, & negativum.*
(f) Tract. 10. dist. 1. per totum.

25. TERTIUM Decalogi Præceptum hîs verbîs expressum habetur *Exodi c. 20. Memento, ut diem Sabbati sanctifices.* Et quidem istud ordine pulcherrimo subjungitur duobus primis: nam quia ex Lege Naturæ debemus Deo Fidelitatem, Reverentiam, & Famulatum, ipsúmque tum corde, tum ore, tum opere honorare; hinc in primo Decalogi Præcepto instruimur quoad interiorem cultum, fidelitatémque DEO exhibendam, quæ consistit in agnitione, cultúque unius veri Dei, & falsorum deorum reprobatione: in secundo docemur, reverentiam Deo, ac Divino Nomini impertiri, ejúsque Nomen verbîs pravîs in vanum non usurpare, & nunc in tertio Præcepto instruimur, debitum Deo famulatum in gratiarum actionem pro perceptis beneficiis Creationis, Redemptionis, aliísque innumeris devotè præstare, quod fit diem Sabbati sanctificandô, modô explicandô. Hinc fit

26. CONCL I. Tertium iſtud Præceptum partim eſt morale, & partim cæremoniale. Ita communis, éſtque breviter jam dictum ſuperiùs *n.* 5. Et quidem hoc Præceptum cenſetur eſſe morale, atque ex ipſa Lege naturali deſcendens, quatenus per id abſolutè præcipitur, ut homo ſepoſitîs temporalibûs negotiîs aliquod vitæ ſuæ temporis ſpatium Divino cultui impendat, Religionísque exercitiis vacet: ad hoc enim tenetur homo ex inſtinctu ipſius naturæ. Cæremoniale verò eſt, quatenus hoc tempus colendi Deum juxta Legem Moſaicam debebat eſſe dies Sabbati.

27. Priorî modô, ſeu quatenus eſt morale, Præceptum hoc omnes ſemper & eodem modo obligavit, & obligat; cùm ab ipſa Lege naturali derivetur obligatio, ut quandoque Deum veneremur, colamúsque ob beneficium Creationis, Conſervationis, aliáque innumera beneficia, ídque partim in Ipſum credendô, ſperandô, eúmque ſuper omnia diligendô, partim Eundem diversîs Religionis actibûs humiliter colendô. Cæterùm poſteriorî modô, ſeu quatenus eſt unum ex Præceptis Cæremonialibus Legis Moſaicæ, cùm poſt Chriſti adventum, atque inducta Lege Evangelica omnia Præcepta Cæremonialia veteris Legis exſpiraverint (*e*) utpote quæ fuerunt umbra futurorum per Chriſtum jam impletorum, ſicque defactò ſuperſtitioſè obſervarentur ob falſam eorundem ſignificationem, hinc etiam iſtud tertium Præceptum Decalogi, quatenus cæremoniale eſt, obligare ceſſavit.

28. Unde per sanctos Apostolos locò diei Sabbatini ex instinctu Spiritûs Sancti substitutus fuit in memoriam Dominicæ Resurrectionis Dies Dominicus; de quo jam fit mentio *cap. 1. Apocalypsis*, ibi: *Fui in spiritu in Dominica die:* & locò aliarum Solemnitatum Judaicarum, ùt explicat D. Thomas 1. 2. *quæst. 103. art. 3. ad 4.* alii successivè dies Festi per Sanctam Matrem Ecclesiam instituti sunt, atque determinati, ut in illis speciali ratione Deo debitus cultus per pia Religionis exercitia impendatur.

29. CONCL. II. Tertium hoc præceptum Decalogi partim est affirmativum, partim negativum. Ita communis. Idque desumitur inter alia ex illo *Exod. cap. 16. Requies Sabbati sanctificata est Domino &c. Maneat unusquisque apud semetipsum;* id est (ùt explicat Doctor Subtilis 3. *dist. 27, quæst. un. §. Quantum ad secundum*) *recolligendô se, & ascendendô ad Deum suum* per actus virtuosos. Et Ecclesia specificavit, quantum ad Missam audiendam in die Dominico. *De Consecr. dist. 1. can. Missas. 64.* Unde, quatenus hôc Præceptô injungitur exercitium actuum virtuosorum, censetur esse affirmativum; quatenus verò prohibentur opera servilia, atque Judicium mortis & sanguinis, omnísque strepitus forensis *cap. 1. & ult. De Feriis.* hac ratione Præceptum hoc est negativum. Verùm de his ex professo inferiùs (*f*) agendô de Præceptis Ecclesiæ.

DIS-

DISTINCTIO II.

De Quarto Præcepto Decalogi.

QUÆSTIO I.

Quæ ſit obligatio Filiorum erga Parentes?

SUMMARIUM.

1. *Ratio Ordinis quarti Præcepti.*
2. *Honor Parentum tria comprehendit.*
3. *Et ſunt actus Pietatis.*
   (*a*) Ut dictum Tract. 7. diſt. 2. n. 6. & 7.
4. *Reverentia Parentibus debita, in quo conſiſtat?*
5. *Contra eam qualiter peccetur?*
6. *Amor Parentibus debetur.*
7. *Non tamen hi ſunt præferendi Deo.*
8. *Obedientia Parentibus præſtanda, & in quibus?*
9. *Filius an poſſit ingredi Religionem invitîs Parentibûs?*
10. *Quid, ſi Parentes ſint in gravi neceſſitate?*
11. *An Filius teneatur egredi ob extremam Parentum neceſſitatem?*

1. POSTQUAM Supremus Legiſlator in Præceptis primæ Tabulæ compendioſâ, ſimúlque ordinatiſſimâ ſerie tradidiſſet ea, quæ Divinum Cultum, Honorem, atque Amorem reſpiciunt, declaraturus in altera, eáque ſecundâ

Tabulâ, quæ ad Dilectionem Proximi pertinent, sapientissimè primô locô ponere dignatus est Præceptum de honore Parentibus impendendô, utpote qui post ipsummet DEUM sunt particulare principium nostrum, *Exodi cap. 20.* dicens: *Honora patrem tuum & matrem tuam.* Et addidit: *ut sis longævus super terram.* Ad quæ verba æternæ Veritatis respiciens D. Paulus *ad Eph. 6.* subjungit: *Quod est mandatum primum in promissione.*

2. Cæterùm, ùt notat Catechismus Romanus, & unanimis Doctorum, nomine honoris Parentibus exhibendi tria præcipuè significantur, videlicet Reverentia, Amor, & Obedientia. Addunt nonnulli sustentationem Parentibus indigentibus subministrandam: verùm hæc commodè reducitur ad amorem eisdem impendendum.

3. Notandum autem, quòd prædicta tria sint actus propriæ virtutis, quæ *Pietas* dicitur, éstque specialis virtus sub Justitia contenta, tanquam pars potentialis ipsius: (*a*) cùm enim ad rationem Justitiæ pertineat, reddere cuique debitum suum, etiam Pietas, qua parentibus debitum amorem, honorem, atque obedientiam præstamus, meritò sub ipsa contineri censetur. Neque enim hìc sumitur Pietas pro studio internæ devotionis, ac sinceri affectus erga Deum & Proximum, quómodo passim accipitur in S. Scriptura 1 *Timoth. 4. Exerce te ipsum ad pietatem.* & allibi. Sed sumitur hìc Pietas pro illa speciali virtute, qua colimus Parentes, tanquam vitæ & educationis nostræ post Deum aucto-

auctores, debitam ipſis reverentiam, amorem, & obedientiam præſtandô.

4. CONCL. I. Quantum attinet ad reverentiam, ex virtute Pietatis tenemur exhibere cultum, & reverentiam Parentibus, non ſolùm externam, quæ præſtatur ſignîs & officiîs externîs, utputa ipſis aſſurgendô, famulandô, honorificè de illis loquendô &c. ſed etiam internam, quæ conſiſtit tum in poſitivo actu recognitionis ſuperioritatis, benevolentiæ, æſtimationis, & cujusdam timoris filialis: tum in fuga vilipenſionis, malevolentiæ, rancoris, contemptûs interni, ac hujusmodi pravorum affectuum. Ita Herincx *diſp. 10. De Religione. qu. 1. n. 2.* Bonacina *part. 2. diſp. 6. qu. un. punct. 2.* & alii.

5. Hinc, qui verbô, geſtu, alióve ſignô exteriorî gravem juxta morem Religionis, ac communem hominum æſtimationem Parentibus inferunt irreverentiam, peccant mortaliter; juxta quod *Exod. c. 21.* dicitur: *Qui maledixerit patri ſuo, vel matri, morte moriatur.* Et *Deut. 27. Maledictus, qui non honorat patrem ſuum, & matrem.* Quinimò notant Doctores communiter, injuriam, quæ aliis hominibus illata mediocris foret, poſſe eſſe gravem, ſi Parentibus inferatur. Sic, prout exemplificat Bonacina *loc. cit.* & Baſſæus *V. Filius. n. 4.* graviter peccant filii, qui Parentes animô deliberatô ad notabilem provocant iracundiam verbîs contumeliosîs. Item & ille mortaliter peccat, qui Parentem percutit, etiamſi hæc percuſſio cæteroquin levis foret. Idem dicendum cenſet, ſi

filius cum sufficienti deliberatione manum ad percutiendum elevet: hæc enim communi hominum sensu gravis in Parentes injuria, & irreverentia reputatur. Verùm ista intelligenda sunt per se loquendo, ac nisi indeliberatio actûs à mortali excuset.

6. CONCL. II. Quantum attinet ad Amorem, quo filii tenentur suos Parentes prosequi, obligatio hæc certa est. Nam cùm quilibet Jure naturæ teneatur diligere Proximum suum, quantò magìs proprios Parentes? utpote sibi conjunctissimos, & ampliùs præ cæteris proximos, cùm ab ipsis vitam, & esse suum post Deum acceperit.

7. Parentes tamen idcircò non sunt præferendi Deo, neque magìs præ Ipso diligendi, juxta Salvatoris *Matth.* 10. *Qui amat patrem, aut matrem plus quàm me, non est me dignus.* Et *Lucæ* 14. *Si quis venit ad me, & non odit patrem suum, & matrem &c. non potest meus esse discipulus.* Non quòd re ipsa, & absolutè odiô haberi debeant Parentes, sed comparativè, & respectivè ad Deum: tum quia magìs appretiativè diligendus est: tum etiam, quia, si Parentes quidpiam mali, seu illiciti præcipiant, quodque esset contra legem Dei, eisdem non est obediendum, juxta illud *Act.* 4. *Si justum est in conspectu Dei, vos potiùs audire, quàm Deum, judicate.* Hinc S. Gregorius Papa *Hom.* 37. *in Evangelia*, ad propositum sic loquitur: *Sed si vim præcepti perpendimus, utrumque agere per discretionem valemus, ut uxorem, & eos, qui nobis carnis cognatione conjuncti sunt, & quos pro-*

proximos novimus, diligamus, & quos adverſarios in via DEI patimur, odiendô & fugiendô neſciamus.

8. CONCL. III. Tandem, quantum ad Obedientiam, certum quoque eſt, Filios teneri obedire Parentibus quidpiam legitimè præcipientibus. Unde & Apoſtolus *ad Epheſ. 6.* ait: *Filii, obedite Parentibus veſtris in Domino*, cum pluribus concordantiis. Et quidem tenentur ipſis obedire in iis, quæ ſpectant ad bonos mores vel ad domûs gubernationem, ita ut, ſi obedire recuſant in materia gravi, & magni momenti, peccent mortaliter: ídque multò magìs dicendum, ſi id ex contemptu, aut animi obſtinatione faciant. In rebus autem pravis, ſeu quæ ſine peccato fieri nequeunt, obedire non tenentur, juxta dicta *num. præced.* Verùm occaſione dictorum,

9. Quæres: An Filius poſſit ingredi Religionem invitîs Parentibûs? Reſp. cum D. Thoma 2. 2. *quæſt.* 189. *art.* 6. & Doctoribus communiter. Si Parentes non ſint conſtituti in gravi neceſſitate, ita ut Filiorum obſequiô multùm indigeant, poſſunt Filii Religionem intrare etiam contra præceptum Parentum. Ratio eſt: quia in ſtatu eligendo Filius eſt ſui juris, ac proinde poſt annos pubertatis quilibet ingenuus libertatem habet quantum ad ea, quæ pertinent ad diſpoſitionem ſui ſtatûs, præſertim in his, quæ ſunt Divini obſequii. Inſuper magìs eſt obediendum vocanti Deo, quàm Parentibus carnalibus. Unde Chriſtus *Matth. 8.* reprehendit Diſcipulum, qui nolebat eum ſtatim ſe-

qui intuitu paternæ sepulturæ. Et S Hieronymus *in Epist. ad Heliodorum*, quem refert D. Thomas 2. 2. *quæst.* 101. *art.* 4. ait: *Per calcatum perge patrem, per calcatam perge matrem, ad vexillum Crucis evola: summum genus pietatis est, in hac re fuisse crudelem.*

10. Dicitur notanter, *si Parentes non sint constituti in gravi necessitate:* etenim si Parentes in tanta necessitate constituti existant, quòd ipsis commodè aliter, quàm per obsequium Filiorum subveniri non possit, non licet Filiis prætermissô Parentum obsequiô Religionem ingredi, sed debent eis remanendô in sæculo subvenire, idque tum Jure naturali, tum Divino, de honorandis Parentibus; dummodò remanendô in sæculo possint subvenire tali necessitati Parentum, & ingrediendô non possint. Ita Doctor Angelicus *cit. quæst.* 189. *art.* 6. & *quæst.* 101. *art.* 4. éstque communis. Unde inter alias conditiones recipiendorum in Ordinem Seraphicum numeratur & hæc, quòd non relinquant Parentes in sæculo in gravi necessitate constitutos. Siquidem & Christus Dominus *Matth.* 15. graviter redarguit Pharisæos, qui intuitu Religionis, & muneris Deo per filios oblati honorem, id est, sustentationem Parentibus debitam subtrahebant.

11. Quinimò, si Filius jam ingressus sit Religionem, in eáque Professionem emiserit, Parentes autem ejus in extremam necessitatem ex casu aliquo devolvantur, tenebitur Filius, admonitô priùs suo Superiore, ac nisi mediante hujus vigilantiâ Monasterium, sive Religio

æquè

æquè bene succurrere possit, ac velit, egredi ad subveniendum extremæ suorum Parentum necessitati, dummodò verisimile sit, quòd egrediens possit ipsis subvenire: ad hoc siquidem obligat Filium ipsa Lex naturalis, & Divina. Si autem necessitas Parentum sit tantùm gravis, non tenetur egredi, tenetur tamen salvâ sui Prælati obedientiâ, & suæ Religionis statu, pium studium adhibere, qualiter suis Parentibus succurrat, aut per alios subveniatur.

QUÆSTIO II.

De Obligatione Parentum erga Filios.

SUMMARIUM.

12. *Parentum obligatio erga Liberos.*
13. *Tria generatim debent Parentes Liberis.*
14. *Alimentatio necessaria, quid involvat?*
15. *Mater primô trienniô tenetur alere prolem, posteà Pater.*
16. *Limitatur hoc.*
17. *Parentes debent thesaurizare Filiis, quómodo?*
18. *Parentes tenentur instruere Liberos in necessariis ad salutem.*
19. *Tenentur Liberis relinquere libertatem circa electionem statûs.*

Excommunicantur, qui cogunt mulierem ad ingressum Monasterii.

12. SICUT Filii erga Parentes, sic etiam Parentes erga Filios ad aliqua charitatis offi-

cia obligantur. Et nomine Parentum intelliguntur non tantùm ipsi Genitores, sed etiam Avus, Proavus, aliique Ascendentes. Nec refert, quòd hoc Præceptum Decalogi de sola Filiorum obligatione loquatur; nam, quia reciprocam obligationem ipse naturalis instinctus, & affectio Parentum erga Liberos satis inculcat, necessè non fuit, speciali præceptô eandem explicare, juxta commune adagium: *Per naturam sensualitatis amor potiùs descendit, quàm ascendit.*

13. CONCL. I. Ex hoc Parentum amore erga Filios tria potissimùm Parentes illis debent. Primum est alimentatio necessaria. Secundum instructio in Fide, Religione, & bonis moribus. Tertium cura, studium, & diligentia, ut in certo vitæ statu pro conditione personæ Liberi collocentur. Ita Mastrius *disp. 11. Theol. Mor. num. 94. & seq.* & communis aliorum.

14. Tenentur itaque inprimis Parentes gravi obligatione Juris naturalis curare conservationem, & educationem Liberorum suorum, hoc est, subministrare alimenta, & alia vitæ necessaria, puta, victum, vestitum, habitationem, & tempore adversæ valetudinis competentes medicinas, & hujusmodi. Hoc tamen intelligendum est, quamdiu Filii illìs indigent, nec sibi ipsis providere possunt.

15. Et quidem ad Matrem propriè spectat, alere Filios & Filias usque ad finem tertii anni, simúlque lactare Filios per se, vel per bonam nutri-

nutricem, quando juſta de cauſa per ſe non poteſt. Poſt triennium verò Liberorum educatio usque ad emancipationem pertinet ad Patrem, ùt dicitur *l. Nec Filium. C. De Patria poteſtate.* Unde illi vulgati verſiculi:

Mater alit puerum trimum, trimóque minorem,
Majorem verò paſcere Patris erit.

16. Hoc tamen limitandum primò, niſi Mater dives ſit, & Pater pauper: tunc enim etiam poſt triennium ſpectabit ad Matrem alere Filium. Limitandum ulteriùs, niſi Pater ex Infidelitate converſus ad veram Fidem, Matre in Infidelitate permanente, petat Filium etiam trienniô minorem ſibi aſſignari, ut eum ad veram Fidem perducat: quia tunc id erit faciendum, prout habetur *cap. 2. De converſione infidelium.* junctâ Gloſſâ ibidem. Idque meritò ſtatutum eſt in favorem Fidei Chriſtianæ: *nam ſummam eſſe rationem, quæ pro Religione facit,* habetur *l. Sunt perſonæ. ff. De Religioſis, & ſumpt. funerum.*

17. Huc accedit obligatio, qua Pater tenetur providere Filiis in futurum, quantum honeſtè poteſt, habita ratione circumſtantiarum particularium, ita ut poſſit, vel relinquat illis ſufficientem hæreditatem ad vitæ ſuſtentationem, & conditionem ſtatûs, vel certè ea ratione dirigat, ut ipſimet addiſcendô aliquam artem, aut ſcientiam poſſint ſibi ipſis providere de neceſſariis. Et hoc innuunt illa verba Apo-

ſtoli

stoli 2. *Corinth.* 12. *Nec enim debent Filii Parentibus thesaurizare, sed Parentes Filiis.* Nam Filii per accidens duntaxat, hoc est, propter supervenientem eorum necessitatem tenentur succurrere Parentibus; econtra verò Parentibus per se convenit, ut subveniant Filiis: & propter hoc non solùm ad horam debent eis subvenire, sed ad totam suam vitam, quod est *thesaurizare*, ùt optimè notat Doctor Angelicus 2. 2. *quæst.* 101. *art.* 2. *ad* 2. Hinc inferunt Filliucius *tract.* 28. *part.* 2. *num.* 28. Bonacina *cit. disp.* 6. *punct.* 5. & alii. Parentes illos graviter peccare, qui diligentiam saltem mediocrem non adhibent, ut bona acquirant, quibûs Filii alantur, & hæreditatem habeant juxta sui statûs conditionem, vel si bona dilapidandô impotentes sese reddant ad Liberos honestè secundùm statum suum educandos, & dotandos.

18. Quantum ad alteram Parentum obligationem, tenentur ii sub gravi obligatione instruere Liberos per se, vel per alios in necessariis ad salutem. Unde procurare tenentur, ut rudimenta Fidei addiscant, scilicet Orationem Dominicam, Salutationem Angelicam, Symbolum Apostolorum, Præcepta Decalogi, & Ecclesiæ, necessariam doctrinam de Sacramentis, & alia hujusmodi. Debent insuper illos verbîs & exemplîs, additâ etiam, si opus fuerit, charitativa correctione, & paterna castigatione, ad bonos mores, ac vitam Christianam inducere, & à peccatorum occasionibus avertere.

re. Et quidem graviter peccant Parentes, si in talibus fuerint notabiliter negligentes, cùm à tali eorum instructione plurimùm pendeat salus Liberorum, & bona horum conversatio per vitæ decursum: nam, ùt *Proverb.cap. 22.* legitur: *Adolescens juxta viam suam, etiam cùm senuerit, non recedet ab ea.*

19. Tertiò tenentur Parentes Liberis relinquere libertatem circa electionem statûs, ita ut eum eligere sinant, ad quem ipsos à Deo vocari cognoverint. Unde graviter peccant Parentes, si absque justa causa Filios impediant, ne Religionem ingrediantur, aut econtra, si eos invitos dolîs, vel minîs ad ingressum Religionis cogant, Quinimò Concilium Trident. *Sess. 25. De Regularibus. cap. 18.* excommunicat omnes, & singulas personas, quæ quómodocunque coëgerint aliquam virginem, vel viduam, aut quamcunque aliam mulierem invitam, præterquàm in casibus à Jure expressis, ad ingrediendum Monasterium.

QUÆSTIO III.

De Obligatione Subditorum erga Superiores, & econtra.

SUMMARIUM.

20. *Parentum nomine, qui omnes hìc comprehendantur?*

21. *De Obligatione Subditorum erga Superiores.*

22. *Præsertim erga Prælatos Ecclesiæ.*
23. *Superiorum obligatio erga Subditos, quæ?*

20. ETSI nomine Parentum, quos in honore habendos esse, statuitur hôc quartô Præceptô Decalogi, præcipuè intelligantur ii, qui eos secundùm carnem genuerunt: nihilominùs hoc nomine, simul ac præsentî Præceptô omnia ea personarum genera comprehenduntur, quæ quandam in nos superioritatem habent, & ad sequentia quatuor capita communiter reducuntur. Primum est Parentum, qui secundùm carnem nos genuerunt. Alterum est Superiorum, potestatem spiritualem in nos habentium: ùt sunt Episcopi, Curati, Pastores &c. Tertium est Superiorum, potestatem in nos sæcularem habentium: quales sunt Reges, Principes, Duces, & Domini. Quartum est aliorum, qui aliquam super nos potestatem habent: quales sunt Magistri, Tutores, & hujusmodi. Hinc

21. Infertur I. Quòd ea, quæ de officiis & obligationibus Filiorum erga Parentes, & Parentum erga Filios hactenus dicta sunt, servata debita proportione etiam intelligi debeant de officiis & obligationibus Pupillorum erga Tutores, & alios Parentum vicem gerentes: item de officiis, & obligationibus servorum, subditorum, & quorumcunque inferiorum erga Dominos, aut superiores suos, & econtra. Mastrius *cit. disp. 11. n. 98.* Navarrus, Bonacina, & alii passim; idque ex *cap. 6. ad Ephesios.* & *cap.*

cap. 3. *ad Titum.* & aliis pluribus S. Scripturæ locis ſatis obviis clarè liquet.

22. Infertur II. Quòd Chriſtiani omnes teneantur ſub gravi culpa obedire Summo Pontifici, utpote Chriſti in Terris Vicario, in rebus ad Fidem, & Chriſtianam diſciplinam pertinentibus. Similiter, quòd Diœceſani Epiſcopis, Parochiani Parochis, Servi Dominis, Subditi Superioribus, & Populi Principibus ſuis obligentur præſtare obedientiam in his, in quibus reſpectivè ipſis ſubſunt, eíſque reverentiam, & amorem ſpecialem, aliáque officia, quotiescunque recta ratio & prudentia id poſtulat, exhibere.

23. Infertur III. Quòd viciſſim etiam omnes Superiores teneantur ad diligenter gerendam ſibi Subditorum curam, tum in temporalibus, tum in ſpiritualibus, prout cujúsque officium & conditio poſtulat. Ratio eſt: quia ejusmodi Superiores ſunt caput Subditorum, ideóque tenentur quodammodò, ſervata tamen proportione, ad eadem, ad quæ Parentes erga Filios. Totam hanc Superiorum erga Subditos, horúmque erga Superiores obligationem paucîs complectitur Apoſtolus *ad Hebræos cap.* 13. ſcribens: *Obedite Præpoſitis, veſtris, & ſubjacete eis, ipſi enim pervigilant,* QUASI RATIONEM PRO ANIMABUS VESTRIS REDDITURI.

DISTINCTIO III.

De Quinto Præcepto Decalogi.

QUÆSTIO I.

Quænam Quintô Præceptô Decalogi prohibeantur?

SUMMARIUM.

1. *Ratio ordinis.*
2. *Hôc Præceptô prohibetur quodcunque homicidium, simúlque.*
3. *Damnum injustum corporis, Mutilatio enormis, & non enormis.*
4. *Quin etiam interior voluntas deliberata occidendi, vel injustè lædendi proximum.*
5. *Intellectus verborum Christi, Matth. 5.*
6. *Tres gradus ad homicidium.*
7. *Quæ alia hôc quintô Præceptô prohibeantur?* (*a*) Tract. 3. dist. 3. quæst. 5. & Tract. 9. dist. 6. q. 2. & 3.
8. *Quómodo intelligendum?* Cogitationis pœnam nemo patitur.

1. AGGREDIMUR nunc ea Præcepta Decalogi secundæ Tabulæ, quæ sunt negativa, seu quibûs expressè prohibetur, quodcunque jus Proximi violare, aut ipsum in bonis suis injustè lædere. Quia verò inter alia bona hominis primum locum obtinet vita, meritò in hoc

hôc quintô Præceptô Decalogi per illa verba *Exod.* 20. *Non occides*, ſeveriſſimè à DEO interdicitur homicidium, ac quæcunque injuſta læſio corporalis Proximi. Hinc ſit

2. CONCL. I. Hôc quintô Præceptô Decalogi prohibetur quodcunque homicidium injuſtè illatum, tam proximi, quàm ſui ipſius. Ita certa, & communis, ac habetur expreſſè *c. Si non licet* 23. *q.* 5. atque patet ex illis generalibus verbis; *Non occides.* Et quidem hôc Præceptô non ſolùm homicidium opere conſummatum, quod eſt ultimum damnum in corpore, videlicet mors, ſed etiam quodcunque aliud damnum injuſtum in corpore citra mortem inferri prohibetur.

3. Porrò hujusmodi damnum injuſtum in corpore citra mortem aliud eſt irremediabile, ùt mutilatio, aliud remediabile, ùt vulneratio, aut alia læſio curabilis. Rurſus mutilatio alia eſt enormis, quæ impedit ex toto actum aliquem humanum, qui competeret homini ſecundùm illam partem amputatum; prout contingit in amputatione manus dexteræ. Alia non enormis, id eſt, non impediens actum humanum: ùt amputatio digiti, vel alicujus partis digiti. Scotus 4. *Diſt.* 15. *q.* 3. §. *De ſecundo*, & alii.

4. CONCL. II. Quintô iſtô Præceptô Decalogi non tantùm prohibetur homicidium exterius, ſicut intelligebat Populus carnalis Judæorum in Veteri Teſtamento, qui ſolùm reputabat illud prohiberi, pro quo inferebatur

pœna ab ipsa lege Mosaica, sed etiam secundùm verum intellectum, atque authenticam declarationem Supremi Legislatoris prohibetur interior deliberata voluntas occidendi, vel lædendi Proximum ex iracundia. Ita siquidem Christus Dominus *cap. 5.* docuisse legitur: *Audistis, quia dictum est antiquis: Non occides. Qui autem occiderit, reus erit judició. Ego autem dico vobis: quia omnis, qui irascitur fratri suo, reus erit judició. Qui autem dixerit fratri suo, raca, reus erit concilió. Qui autem dixerit, fatue, reus erit gehennæ ignis.* Quibûs verbîs manifestè Christus rejicit errorem Judæorum, putantium, quòd solùm homicidium exterius hoc Præcepto prohibeatur, dum etiam iram, seu quemlibet injustum vindictæ appetitum prohibitum esse ostendit.

5. Ubi pro clariori dictorum verborum, & sententiæ severioris intelligentia advertendum est cum S. Thoma 2. 2. *quæst. 158. art. 3. ad 2.* quòd ibidem Dominus loquatur de illo motu iræ, in quo quis appetit Proximi occisionem, aut quamcunque gravem læsionem: nam talis appetitus, si consensus rationis plenè ac perfectè superveniat, est peccatum mortale, quod ipsum contextus verborum satìs indicat.

6. Advertendum ulteriùs cum Lessio *lib. 4. de Just. & Jure, cap. 4. num. 26.* & aliis, quòd Salvator noster dictîs verbîs explicaverit tres gradus ad homicidium. Primus est ira interna optans mortem Proximi. Secundus eadem ira prorumpens in contumeliam, sed leviorem, qui

qui indicatur per *ly raca*, quod juxta D. Auguſtinum eſt interjectio ſpernentis, & adverſantis. Tertius eadem ira erumpens in contumeliam gravem, & manifeſtam, qualis indicatur per ly *fatue*.

7. CONCL. III. Inſuper hôc quintô Præcepto Decalogi prohibetur quodcunque convitium, aut probroſum & injurioſum verbum ex ira, vel appetitu vindictæ prolatum in Proximum, item & quilibet iræ motus præſcriptum à ratione modum excedens, ſimiliter etiam injuſtus vindictæ appetitus, etiamſi neque actu, neque ullô verbô, aut ſignô exteriorî prodatur. Ita Doctores Catholici paſſim, & patet ex præallegatis verbis Chriſti Domini. Sed de his allibi. (*a*)

8. Nec dicas: juxta *L. 18. ff. De Pœnis*, & refertur *can. Cogitationis. De Pœnit. diſt. 1. Cogitationis pœnam nemo patitur.* Reſp. enim cum Gloſſa ibidem communiter recepta, id intelligendum eſſe coram hominibus: nam, cùm homo non ſcrutetur cogitationes, neque percipiat ſecreta cordium, bene verificatur, quòd cogitationis pœnam nemo patiatur ab hominibus. Secus eſt in ordine ad DEUM, qui *ſcrutatur corda, & renes. Pſal. 7* unde coram DEO cogitatio prava ac deliberata incurrit culpam, & meretur pœnam, juxta omnes, & patet ex nono, & decimo Præcepto Decalogi.

QUÆSTIO II.

Quodnam Homicidium sit prohibitum?

SUMMARIUM.

9. *Seipsum directè occidere non licet, absque Divina revelatione.*
10. *Facta quorumdam Sanctorum excusantur.*
11. *Indirectè se occidere ex justa causa non est illicitum. Hujus exempla,*
12. *Et ratio.*
13. *Non tenemur vitam servare, nisi mediis ordinariis.*
14. *Quid de Religiosis?*
 * *Quid de ægrotis? Addit. I. & II.*
 * *Quid de Hostibus in Bello justo? Addit. III.*
15. *Auctoritate publica possunt occidi malefactores.*
 * *Num etiam malefactor, qui se opponit Lictoribus?*
16. *Auctoritate etiam privata potest occidi iniquus aggressor pro tuenda vita &c.*
17. *Servato tamen moderamine inculpatæ tutelæ. Hoc declaratur.*
18. *Corollaria.*
 * *Aliud notabile Corollarium.*
19. *Idem licitum pro defendenda pudicitia,*
20. *Si ea aliter defendi nequeat.*
21. *Num liceat pugnis repercutere?*
22. *An liceat occidere furem ob defensionem suarum facultatum, vel honoris?*
23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. *Propositiones diversæ circa hoc damnatæ & cavendæ.*

30. *Item*

30. *Item aliæ Propoſitiones.*

(*a*) Partim infra Quæſt. ſeq. num. 37. partim ſupra Tract. 4. diſt. 7. num. 10. & 12.

* *Major declaratio aliquarum Propoſitionum damnatarum. Addit. I. & II.*

* *Quanta debeat eſſe ſumma in Bonis Fortunæ, ut liceat ob eandem aggreſſorem occidere? Addit. III.*

* *An liceat occidere furem jam actu aufugientem? Addit. IV.*

* *Solvitur aliqua Objectio. Additio V.*

9. CONCL. I. Absque Divina auctoritate, ſeu revelatione non eſt licitum ſeipſum directè atque ex intentione occidere, ad cavendum tandem quodcunque malum. Ita habetur *c. Si non licet*, 23. *quæſt.* 5. éſtque certum. Probatur autem partim ex generali prohibitione hujus quinti Præcepti Decalogi, partim ex eo: quia homo non habet jus & auctoritatem in propriam vitam, cùm non ſit dominus abſolutus vitæ ſuæ (hic enim eſt ſolus DEUS) ſed duntaxat cuſtos & uſuarius, quatenus jus habet cuſtodiendi vitam ſuam & membra contra quemcunque iniquum aggreſſorem, eíſque utendi ad DEI laudem.

10. Dicitur notanter, *abſque Divina auctoritate, ſeu revelatione:* cum propter exemplum S. Apolloniæ Virginis & Martyris, ſemetipſam in rogum ſibi præparatum conjicientis; tum aliorum quorumdam Martyrum, ac præſertim Fæminarum, quæ ſeipſas morti tradiderunt, ne pudicitiam amitterent: id enim

fecisse creduntur ex Divina inspiratione, prout eas excusat S. Augustinus *lib. 1. De Civitate DEI. cap. 20.* & concordat textus *cit. c. Si non licet. 23. quæst. 5*

11. CONCL. II. Licitum tamen est, justa de causa aliquid facere, vel omittere: unde certè scitur præter intentionem nostram mors secutura, sicque seipsum indirectè occidere. Ita Scotus 4. *dist. 14. quæst. 3. §. De secundo*, & communis aliorum. Probatur Conclusio inductione. Sic enim miles potest, imò tenetur non deserere stationem suam, etsi moraliter certus sit sese occidendum ab hostibus. Similiter tempore pestis, potest quis inservire infectis peste, etsi putet se pariter inficiendum. Potest item quis injicere ignem in pulverem tormentarium ad evertendam turrim hostilem, licèt certum sit momentô sese dissipandum: prout exemplificat Lessius *lib. 2. de Just. & Jure, cap. 9. dubitat. 6. num. 27. & seqq.* plura similia exempla adducens.

12. Ratio horum generalis est: quia in talibus circumstantiis propriè quis seipsum non interimit, sed ruina turris, vel impetus ignis, aut pestis &c. Neque talis seipsum interimere intendit, sed bono communi consulere, hostibúsque Reipublicæ vires nocendi subtrahere. Hinc *lib. 1. Machabæorum, cap. 6.* laudatur Eleazarus, quod ad liberandum Populum suum interfecerit elephantem hostilem, cujus casu videbat se opprimendum; sicut & postmodum oppressus est, proprióque triumphô sepultus.

13. Simi-

13. Similiter nemo tenetur vitam ſervare, niſi mediîs ordinariîs, & communibûs. Unde Gobat *tract.5. Quinarii, cap.1. num.35.* poſt Victoriam, & alios tradit, non teneri quempiam ad locum etiam propinquum migrare ob ſalubriorem auram, neque bibere vinum, quamvìs Medicus dicat, ejus potu vitam ad decennium prolongatum iri, niſi fortè ab ejus longævitate penderet ſalus Reipublicæ.

14. Et infra *num. 60. & ſeqq.* ſubjungit, quòd nullus Religioſus teneatur à ſuo Superiore petere potum, victum, aut veſtitum diverſum ab iis, quæ ſunt in ejus Conventu, Monaſterio, Collegio uſitata, quamvìs non peccet, ſi ratione infirmitatis formidatæ peculiarem potum petat rogandô; ſecus, ſi petat efflagitandô tanquam debitum. Huc facit S. Bernardus *Serm 30. in cantica*, ubi graphicè deſcribit Religioſum plùs, quàm oportet, ſuæ valetudini ſtudentem, ac proin inter alia queritantem: *Legumina ventoſa ſunt, caſeus ſtomachum gravat, lac capiti nocet, potum aquæ non ſuſtinet pectus, piſces de ſtagno, aut de lutuoſa aqua meæ penitus complexioni non congruunt &c.* Subdit autem inter alia Sanctus Pater: *Puta te, quæſo, Monachum eſſe, non Medicum; nec de complexione judicandum, ſed de profeſſione* Ratio jam fuit antea inſinuata: nimirum quia nemo tenetur ſuam vitam ſervare, niſi mediîs reſpectu ſui ſtatûs ordinariîs.

Additio I.

* Nec dicas: Si nemo tenetur ſuam vitam ſervare, niſi mediîs ordinariîs, tunc ægrotus, quin dicatur ſe ipſum indirectè occidere, poteſt bonâ conſcientiâ reſpuere medicinas in periculo mortis, quamvìs illæ medicinæ non ſint nimiùm pretioſæ, & cæteroquin foret magna ſpes reconvaleſcentiæ, ſi easdem, quas absque ingenti difficultate poſſet, etiam ſumeret. Reſp. enim negandô illatum, & ejusdem ſuppoſitum, quaſi nimirum medicinæ reſpectu ſtatûs infirmorum eſſent quid extraordinarium: etenim hæ, præſertim non nimis pretioſæ, in ſimilibus circumſtantiis reſpectu ſtatûs ægrotantium non ſunt extraordinaria, ſed potiùs ordinaria remedia. Hoc tamen verum eſt, quòd exinde ſequatur, nec ægrotos (niſi ſalus Reipublicæ aliter ſuadeat) teneri in ſimili caſu applicare media extraordinaria, puta reſpectu ſtatûs nimis pretioſa, aut valde dura; e. g. vir non tenetur admittere abſciſſionem cruris, aut virgo infirma attactum Medici, ſeu Chirurgi in partibus inhoneſtis, vel mulier non potens parere exſciſſionem fœtûs &c. Videatur La Croix *lib. 3. part. 1. num. 769.* Item *num. 776. ac num. 784. & 785.* *

Additio II.

* Nec urgeas ulteriùs: Si probabilis ſpes ſit per exſciſſionem fœtûs ſalvandi Prolem quoad vitam ſpiritualem, ut nimirum eadem exinde deveniat ad Baptismum, tenetur Mater admittere ſectionem Cæſaream, quamvìs hoc remedium

dium ſit extraordinarium, & valde dolorife-
rum: ergo ſimiliter Mater ad ſalvandam vitam
ſuam propriam corporalem obligatur admitte-
re exciſſionem fœtûs, & conſequenter ad ſal-
vandam vitam adſtringitur quis adhibere quo-
que media extraordinaria, quamvìs valde do-
lorifera. Ante Reſponſionem notandum ex
P. Ildephonſo Tauſch *Diſp. 1. Quæſt. 3. Reſolu-
tionum Theologicarum* nomine ſectionis Cæſareæ
hìc nil aliud intelligi, quàm uteri Matris prægnantis
à latere inciſionem arte Chirurgica ita
affabrè factam, ut fætus, dum Mater eum pa-
riendô eniti impotens eſt ſectione facta extra-
hi, vel alia circa eundem fieri queant, quæ
factu ſunt neceſſaria. Et quamvìs hæc ſectio
plerumque difficilis exiſtat, & ſæpe periculoſa,
eam tamen, ſi præſens ſit Chirurgus in arte
peritus, fieri poſſe citra periculum vitæ ſive
Matris, ſive Prolis, teſtantur plures apud
Theophilum Raynaudum *Tom. 14. De ortu In-
fant. per ſect. Cæſar. c. 2. & 3.* ac in hac ipſa
urbe Monacenſi, ubi ſcribo, frequens oſten-
dit experientia per famoſum ac valde peritum
quempiam Chirurgum Gallicum palam facta
H. N.

Reſp. negandô conſequentiam, & parita-
tem; & Diſparitas eſt, quia in antecedenti agi-
tur de vita ſpirituali, non autem ſic in conſe-
quenti: vita autem ſpiritualis eſt longè altio-
ris ordinis quàm vita corporalis, & exinde non
mirum, quòd ſi adſit peritus Sectionis Cæſareæ,
& affulgeat probabilis ſpes ſalvandi alterum
quoad vitam ſpiritualem, quòd (inquam) ali-

quis teneatur ex præcepto charitatis (præsertim propria Mater) etiam cum notabili molestia & sensibili dolore corporali salvare vitam spiritualem alterius, semetipsum juvare impotentis atque in extrema necessitate spirituali constituti, quæ omnia non verificantur in casu præsenti. Videatur de hoc fusiùs P. Ildephonsus Tausch. *loc. cit.* *

Additio III.

* CONCL. III. Licita est occisio Hostium nocentium in ipso conflictu, aut obsessione, aut expugnatione Fortalitii &c. sive bellum illud fuerit defensivum, sive etiam offensivum dummodò justum. Ita communis, fuitque totum id jam fusiùs declaratum *Tract. 4. Dist. 7. quæst. 4.* quorsum Lectorem remitto, solúmque ex dictis ibidem addo, equidem talem occisionem juxta AA. pariter fieri licitam etiam post conflictum, si vita non fuerit condonata, & id ad vindicandam injuriam ob speciale aliquod atrox crimen morte dignum, & ad aliorum terrorem, sive ad acquirendam, firmandámque Reipublicæ pacem videatur necessarium, aut saltem valde conducens; aliàs autem jam bellô devictos, & captos trucidare fas non est, nec conveniens Christianæ mansuetudini: uti nec hostes occidere venenô, inficendô puteos, farinam, aquas, glandes, &c. quod foret contra Jura belli. Item licitum non est, fæminas, aliásve personas gerendis armis ineptas, si ob defectum annonæ ab urbe obsessa pellan-

pellantur, fame enecare, ſed debent vel iterum in urbem repelli, ſi ſit ſpes recipiendi, vel ipſis concedi tranſitus per caſtra, dummodò ab his expulſis revera nullum immineat obſidentibus periculum. Similiter non licet captum innocentum parvulum Filium Gubernatoris civitatis vellé ſuſpendere, niſi ipſe Gubernator ſtatim urbem illam extradat obſidentibus. Ratio eſt: quia non licet Innocentes, quales forent omnes hi enarrati per ſe & indirectè occidere juxta jam dicta. Plura de his vide in Jure Canonico præſentis Auctoris *lib. 5. Decret. Tit. 12.* *

15. CONCL. IV. Licita eſt occiſio alterius, quando ſit auctoritate publica per Juſtitiam punitivam ob patrata ſcelera. Ita communis, & patet tum ex illo *Exod. 22. Maleficos non patieris vivere.* tum idem probatur ratione: quia ſceleratorum hominum punitio prorſus neceſſaria eſt ad vitam hominum politicam, & quietam; alioquin enim ſcelera invaleſcerent, & probi præ malitia atque infeſtationibus impiorum non poſſent ſecurè vivere.

Additio.

* Quòd ſi Lictores, ſeu ſatellites auctoritate publica aliquem malefactorem juſſi ſint capere, is verò ſe opponat, ne comprehendatur: ut tunc ſimilis malefactor à ſatellitibus occidi licitè poſſit Julius Clarus, & Farinacius apud La Croix *loc. cit. num. 797.* ſequentes ſex requirunt conditiones. 1. Ut crimen ſit atrox, 2. Ut Licto-

Lictores habeant mandatum ob id capiendi malefactorem. 3. Ut capiendus armata manu resistat. 4. Ut capiendus jam sit diffamatus de tali crimine. 5. Ut is aliô modô comprehendi nequeat, nisi occidendô eum. 6. Ut timeantur graviora mala, si evaderet. *

16. CONCL. V. Etiam auctoritate privata licitum est occidere iniquum invasorem, & aggressorem ob defensionem vitæ suæ, & integritatem membrorum, quamvis talis aggressor fuerit furiosus, aut plenè ebrius; quoniam & hic malum gravissimum infert, & saltem materialiter invasor injustus est: dummodo totum illud fiat cum moderamine inculpatæ tutelæ. Ita rursum communis. Ratio est: quia Jus naturæ permittit, ut vim vî repellas, sícque iniquum aggressorem, qui tibi vitam eripere conatur, prævenias, & occidas, si aliter mortem evadere nequis. Unde *c. Significasti. 2. de Homicidio.* dicitur: *Vim vî repellere omnes leges, & omnia Jura permittunt.*

17. Sed mox pro confirmatione secundæ partis Conclusionis ibidem subjungitur: *Tamen id debet fieri non ad sumendam vindictam, sed ad injuriam propulsandam;* hoc est, cum moderamine inculpatæ tutelæ. Porro moderamen inculpatæ tutelæ in homicidio tunc censetur adhiberi, quando quis occidit solùm, quia revera in conscientia, & sine dolo ac fraude putat, se non posse evadere, nisi occidat.

18. Hinc infertur, quòd si quis cum levi percussione potest se ab aggressore defendere, tunc eum licitè occidere non possit. Item, qui abs-

absque gravi dedecore aut alio ſuo incommodo poteſt fugere, vel clamare & implorare auxilium, tenetur ad id. Similiter ſi is, qui te invaſit, jam fugiat, vel deſiſtat nocere, ita ut ampliùs non ſit metuendus, non tibi licet eum perſequi, & occidere; quia talis occiſio non eſſet ampliùs in defenſionem vitæ, ſed in vindictam accepti vulneris; niſi fortè periculum adeſſet novæ invaſionis, & quòd alter regrediens te denuo ſit aggreſſurus. Semper enim ad futurum malum eſt reſpiciendum, ad quod duntaxat vitandum juſta defenſio conceditur, non autem ad præteritum, cujus non eſt defenſio, ſed vindicta.

Additio.

* Cæteroquin per modum juſtæ defenſionis, & ſervatîs conditionibûs moderaminis inculpatæ tutelæ proximè explicatîs licet occidere actualem inſidiatorem etiam præveniendô eundem, nec tenetur quis priùs ictum exſpectare alterius, e. g. advertis latronem, vel hoſtem tuum inter dumeta ex inſidiis ſclopetum proximè parantem, ut contra te exoneret; in hoc caſu non teneris exſpectare, usque dum actu fiat exploſio ſclopeti, ſed potes, ubi nulla via ſupereſt fugæ, talem inſidiatorem præveniendô occidere, vel graviter vulnerare, uti rectè Sporer *Tract. 5. c. 2. ſect. 3. n. 150.*

19. CONCL. VI. Etiam pro defendenda pudicitia licitum eſt occidere invaſorem, ſeu eum, qui tentat aliquam perſonam violare, ſi aliud reme-

remedium pudicitiam defendendi non suppetat. Ita Lessius *l. 2. c. 9. dubit. 12.* & alii. Ratio est; quia pudicitia est bonum summæ æstimationis, ac pretiosior multîs opibûs: simúlque in tali casu adest periculum peccati, ne videlicet persona violanda ob carnis fragilitatem tandem consentiat.

20. Verùm data Conclusio pariter, utì insinuatum jam fuit, intelligenda est, quando pudicitia, vel etiam integritas carnis aliter defendi non potest, nam, quando aliter periculum illud effugere potes, non licet tibi injustum aggressorem occidere, aut vulnerare, cùm non ampliùs observaretur moderamen inculpatæ tutelæ.

21. Num autem, quando fæmina, vel juvenis solicitatur, sive contrectatur, aut osculum accipit ab aliquo lascivo, liceat talem post ipsum osculum seu tactum percutere, seu alapam infligere, existimat Lugo *disp. 10. de Just. & Jure sect. 10. n. 196.* non esse in hoc scrupulosè agendum, sed id licitè fieri posse, imò & aliquando expedire, non solîs verbîs asperioribûs, sed manibûs quoque puritatem animi & constantiam graviter ostendere: etenim id puella facit non tam in vindictam, quàm in defensionem pudicitiæ pro futuro; nam si non ostendat indignationem, credet amasius, gratum ei hoc esse, atque alia vice iterum tentabit similia.

22. CONCL. VII. Etsi Doctores asserant; licitum esse occidere furem in defensionem suarum facultatum, si is sit fur nocturnus: aut si sit fur diurnus, telô tamen se defendat, ùt habe-

habetur *l. Itaque 4. ff. Ad Legem Aquiliam* & tenet Covarruvias *in Clem. Si furioſus, part. 3. §. un. n. 6.* ac Leſſius *loc. cit. dubit. 11.* cum aliis: dummodo ipſæ facultates ſint magni momenti, nec ſit ſpes illas aliter recuperandi. Etſi inſuper multi affirment Doctores, quos allegat, & ſequitur Tannerus *Tom. 3. diſp. 4. quæſt. 8. n. 73.* fas eſſe pro defenſione honoris aggreſſorem injuſtum occidere, ſi nec aliter defendi, nec facilè recuperari læſus honor poſſit: tamen, ne via patens homicidiis aperiatur, ſequentes Propoſitiones, partim ab Alexandro VII. & partim ab Innocentio XI. damnatæ, meritò erunt obſervandæ, atque omnimodis evitandæ.

23. Hinc ſciendum, quòd Alexander VII. in ſpeciali Decreto, *die 24. Septembris 1665.* emanato, inter alias plures Propoſitiones, etiam ſequentes damnaverit. Prima (in Decreto ordine 17.) ſic habet. *Eſt licitum Religioſo, vel Clerico calumniatorem gravia crimina de ſe, vel ſua Religione ſpargere minantem, occidere, quando alius modus defendendi non ſuppetit; uti ſuppetere non videtur, ſi calumniator ſit paratus, vel ipſi Religioſo, vel ejus Religioni, publicè & coram graviſſimis viris prædicta impingere, niſi occidatur.*

24. Secunda (ordine 18.) *Licet interficere falſum accuſatorem, falſos teſtes, ac etiam judicem, à quo iniqua certò imminet ſententia, ſi aliâ viâ non poteſt innocens damnum evitare.*

25. Tertia (ordine 19.) *Non peccat maritus occidens propria auctoritate uxorem in adulterio deprehenſam,*

26.

26. Quarta, quæ una cum sequentibus damnata est ab Innocentio Papa XI. in Decreto, 1679. *die 2. Martii* edito (éstque in Decreto ordine 30.) sic se habet: *Fas est viro honorato occidere invasorem, qui nititur calumniam inferre, si aliter hæc ignominia vitari nequit: idem quoque dicendum, si quis impingat alapam, vel fuste percutiat, & post impactam alapam, vel ictum fustis fugiat.*

27. Quinto (ordine 31.) *Regulariter occidere possum furem pro conservatione unius aurei.*

28. Sexta (ordine 32.) *Non solùm licitum est defendere defensione occisiva, quæ actu possidemus, sed etiam, ad quæ jus inchoatum habemus, & quæ nos possessuros speramus.*

29. Septima (ordine 33.) *Licitum est tam hæredi, quàm legatario contra injustè impedientem, ne vel hæreditas adeatur, vel legata solvantur, se taliter* (id est, defensione occisiva) *defendere: sicut & jus habenti in Cathedram, vel Præbendam, contra eorum possessionem injustè impedientem.*

30. His addi poterit Propositio 13. 14. 15. item 34. & 35. in eodem Decreto Innocentii XI. damnata: sed earum quælibet jam alibi (*b*) refertur. Hæ igitur omnes Propositiones, utpote latam homicidiis portam aperientes, & singulæ ipsarum, tanquam scandalosæ, & in praxi perniciosæ, meritò à summa Sede damnatæ sunt, adjuncta gravissima prohibitione, ne defendantur, aut ad praxin deducantur. Proinde nonnulli Libri imposterum cautè legendi,

gendi, & ſi in eisdem hujusmodi occurrerint ſententiæ, oportebit ab his cavere.

Additio I.

* Quær. I. Cur liceat occidere aggreſſorem in Bonis fortunæ, ſi ſumma ſit ſuô modô notabilis, & cur non aggreſſorem per verba injurioſa ſeu contumelioſa in Bonis famæ ac honoris: cùm tamen honor & fama ſint Bonum notabilius Bonîs fortunæ? Reſp. Rationem hujus, ac diſparitatem inter utraque Bona eſſe, quia *inprimis* occiſio Infamatoris non eſſet certum medium conſervandi famam; quinimò ſæpiùs eandem magìs diminueret, atque talis à prudentibus potiùs homo nimis vindicativus, & paſſionatus audiretur. *Secundò.* Quia bona fortunæ ſemel amiſſa veriſimiliter ampliùs recuperari nequeunt, utì ſupponitur: aliàs enim nec liceret propter eadem raptorem occidere, cùm excederetur moderamen inculpatæ tutelæ: econtra verò Bona famæ vel honoris ordinariè recuperari facilè poſſunt, ſaltem auctoritate Judicis: puta per actionem injuriarum, per actionem ad palinodiam, per retorſionem verbalem &c. *Tertiò.* Quia, ſi talis famæ defenſio ordinariè liceret, tenderet in maximam perniciem Reipublicæ, præſertim cùm plurimi vel ex ſuperbia, aut invidia, alióve malo affectu, vel ex præoccupatione judicii, amore proprio, aut aliîs paſſionibûs excæcati, facilè ſibi fingerent, ab hoc vel illo imminere proximum periculum infamiæ, vel læſionis honoris &c. ſícque plu-

rima committerentur duella æque, ac homicidia, & consequenter Respublica etiam notabilibûs suîs civibûs, aliàs ad eam defendendam aptissimîs copiosè privaretur, prout ante hac miserè experta est Gallia. Vide de hoc fusiùs Auctores in propositiones damnatas scribentes, notanter Cardenam, & Dominicum Viva hîc. *

Additio II.

*Porrò si quis, non solùm verbô injuriosô (utì fit per contumeliam) aggrederetur alterius honorem, sed simul aliud grave malum reale intentandô, quod haud aliter, quàm armîs averti valeret, posset illud repelli per modum inculpatæ tutelæ etiam apprehendendô gladium &c. quamvìs posteà sequatur alterius occisio. Ex quo Cardenas apud la Croix *l. 3. p. 1. n. 802.* deducit: I. Quòd Titius maritus videns adulterum volentem ingredi ad uxorem suam, possit huic opponere gladium, ut deterreatur adulter, & emaneat: quòd si verò ex tunc adulter vicissim stringat gladium, viam vì facturus, si Titius nequeat aliter arcere, potest occidere, & in hoc tuetur non solùm honorem suum, sed etiam jus Tori, imò & vitam suam, quam stringendô vicissim gladium adulter vult Titio eripere, ut viam sibi paret ad uxorem ejusdem. II. Si Petrus fuste intentet ignominiosam percussionem Paulo, qui sine gravi nota aliter fugâ declinare non potest, in eo casu Paulus potest opponere gladium, ut avertat

tat intentatam percuſſionem graviter ignominioſam. Quódſi Petrus viciſſim opponat gladium, jam non tantùm aggreditur honorem, ſed etiam vitam Pauli; unde Paulus, ſi aliter non poſſit, licitè vim arcebit, etiam, ſi aliter fieri nequit, defenſione occiſiva. Idem dic, ſi quis præter verba contumelioſa, quibûs alterum afficit, pariter tentet ipſi ſurripere ſummam notabilem in bonis fortunæ. *

Additio III.

* Quær. II. Quanta debeat eſſe ſumma in Bonis fortunæ, ut cenſeatur notabilis, ob quam liceat raptorem, ſeu furem ſervato moderamine inculpatæ tutelæ occidere, aut graviter lædere? Reſp. I. Quantitas illa debet eſſe major, quàm quæ ſufficeret in ratione furti ad peccatum mortale. Ita Sporer *Tract. 5. in V. Præcept. Decalog. cap. 2. ſect. 3. num. 157.* Ratio eſt; quia regulariter ad peccatum grave furti, præſertim reſpectu mediocriter divitis ſufficit ablatio unius aurei, qui tamen aureus, ſaltem regulariter loquendô, non ſufficeret ad occidendum raptorem etiam ſervato moderamine inculpatæ tutelæ, cùm Propoſitio contraria ſuperiùs jam allegata ſit damnata ab Innocentio XI. ordine 31 Ex quo infert P. Sporer, peſſimè egiſſe cuſtodem vineæ, qui pauperculum uvas aliquas carpentem, cùm clamore monitus non mox ceſſaret, ſclopetô trajectum occidit: item alibi pariter peccâſſe cuſtodem raparum agri, qui puerum rapas extra-

 hen-

hentem securî jactâ gravissimè læsit in femore cum periculo vitæ.

Resp. II. In specie, ac in particulari nequit quantitas regulâ aliquâ universalî definiri, sed debet considerari diversitas statûs, num sit illustris vel plebejus, dives, vel pauper &c. Ita denuo Sporer *loc. cit.* Ratio est: quia ablatio respectu unius v. g. pauperis potest esse notabilis, quæ tamen non censetur talis respectu valde divitis. Cardenas apud la Croix *lib. 3. p. 1. n. 808.* putat, respectu omnium etiam ditissimorum censeri in præsenti rem magni momenti valorem quadraginta Imperialium. Loquendô autem in specie de Pauperibus existimat Sporer cum aliis, respectu eorum rem magni esse momenti unum alterúmve aureum ablatum, sine quibus difficulter aliquo notabili tempore vitam suam sustentarent: nam Propositio illa, quæ tenuit licere occidere raptorem ob unius aurei ablationem, propterea ab Innocentio XI. rejecta est; quia posuit, id licere *regulariter*, quod utique falsum est, non tamen obstat Doctrina Patris Sporer, non regulariter, sed tantummodò in casu extraordinario respectu pauperum loquentis. Quoad verò magìs divites admittit Molina *Tom. 4. tract. 3. disp. 16.* nec quatuor ducatos sufficere, ut propter eosdem fur occidi licitè possit, sícque mitti in infernum. Porrò, an etiam per moderamen inculpatæ tutelæ, & absque peccato alterum occidens non incurrat irregularitatem ex defectu lenitatis, dicetur *Tract. 13. dist. 3. n. 65. & seqq.* *

Additio.

Additio IV.

* Quær. III. An liceat raptorem Bonorum fortunæ occidere, non ſolùm tunc, quando intentat eadem auferre, ſed etiam, quando talia jam actu abſtulit, & cum his ſeſe fugæ commiſit? Reſp. Affirmativè, ſi fur ſit ſub actuali fuga conſtitutus, & talis res, quæ ſit magni momenti, aliâ viâ recuperari nequeat. Ita Sporer *Tract. 5. c. 2. ſect. 3. n. 156.* la Croix *l. 3. p. 1. n. 810.* & apud eundem Card. de Lugo cum communi. Ratio eſt, quia re ipſa talis fugiens, antequam rem in locum tutum ponat, cenſetur continuare actualem aggreſſionem, & ablationem: utì rectè advertit Illſung apud la Croix *loc. cit.* Adeóque, ſicut ſub actuali aggreſſione, ita & ſub actuali fuga licebit occidere, ſi alia via recuperandi non ſuperſit: neque cenſetur exerceri vindicta, ſed potiùs moderamen inculpatæ tutelæ, præſertim, ſi quis talem fugientem clamandô, dum tempus adhuc permittit, præmoneat, quòd, niſi rem dimittat, ſclopetum v. g. in eum explodat. *

Additio V.

* Dices; ſi quis alteri non ſolùm verbalem, ſed etiam realem injuriam v. g. infligendô alapam, aut fuſte percutiendô intulerit, & poſteà aufugerit, talis actu fugiens nequit occidi: ergo etiam actu fugiens occidi non poterit, qui damnum intulit in Bonis fortunæ. Anteced. patet ex propoſitione damnata ab In-

nocentio XI, & superiùs *n. 26.* relata. Consequentia verò videtur tenere à fortiori; cùm talis injuria realis, præsertim Equestri, Nobili, alterive honorato viro illata apprehendatur majus sæpe malum, quàm furtum quadraginta imperialium. Resp. neg. consequentiam & paritatem. Disparitas est, *inprimis;* quia alter per ipsam turpem fugam jam se reum videtur fateri, ac ignavum & timidum, sicque læso exinde suus honor redire apud alios. Deinde alia disparitas est; partim, quia occisio, ordinariè loquendô, non est aptum remedium ad acquirendum honorem per alapæ inflictionem, ac fustis percussionem læsum; partim, quia alia ordinariè suppetunt media recuperandi iterum honorem, ac satisfactionem. Unde occisio in simili casu excederet moderamen inculpatæ tutelæ, & videretur potiùs vindicta, quæ privato homini non licet. Quid autem dicendum foret, si irrecuperabiliter honorem unà cum tuo officio deperderes, dicetur quæstione sequenti præsertim de Duello loquendô. *

QUÆSTIO III.

De Homicidiis specialem malitiam continentibus.

SUMMARIUM.

31. *Homicidium simplex, & qualificatum.*
32. *Occisio Parentum, Consanguineorum &c. superaddit specialem malitiam.*
33. *Quid de abortu?*

Et

Et an illum procurans fiat irregularis?

34. *Fœtus, quando animetur?*

35. *Contra procurantes abortum rigida Bulla Sixti V. Moderata tamen per Gregorium XIV. & quómodo?*

36. *Pœnæ procurantium abórtum fœtûs animati.*

37. *Gemina propositio circa materiam abortûs.*

* *Quàm difficulter impetretur dispensatio quoad irregularitatem ratione procurati abortûs contractam?*

38. *Proditio Patriæ, & machinatio contra Principem est speciale peccatum.*

39. *Homicidium sacrilegum quod?*

40. *Ejus duplex species.*

(c) Ut dictum Tract. 5. dist. 3. n. 12.

41. *Homicidium quandoque aggravatur ex modo occidendi.*

(d) De hoc Tract. 12. dist. 2. n. 36. 37. & 39.

(e) Vide Tract. 3. dist. 1. n. 41. & seqq.

42. *Duellum, quid, & quàm graviter prohibitum?*

** *Et quænam ad illud requirantur conditiones? Addit. I.*

** *Referuntur propositiones damnatæ de duello. Addit. II.*

** *Non licet acceptare duellum ex motivo tuendi honorem, & famam, aut propulsandi contumeliam illatam, aut evadendi notam timiditatis. Addit. III.*

** *Nec ad servandas unà cum honore opes vel officium, quo se, & suos sustentat. Addit. IV.*

** *Imò honoris tuendi, vel ignominiæ vitandæ gratiâ*

tiâ neque simulatum, & sine periculo vulneris, aut necis licet inire duellum. Addit. V.

** *Referuntur pœnæ ab Ecclesia in duellum decretæ. Addit. VI.*

** De *Occisione sui ipsius, vulgò Suicida.*

31. ADVERTENDUM, quòd Homicidium generatim aliud sit simplex, aliud qualificatum. Hujus posterioris generis est occisio parentum, aut personarum propinquarum, & vulgò *Parricidium* appellatur. Item Homicidium sacrilegum, proditorium, & si quod est specialem malitiæ qualitatem sive circumstantiam includens, quæ non reperitur in simplici homicidio. Hîs prænotatîs, sit

32. CONCL. I. Homicidium, quo occididitur aliqua persona sanguinis cognatione, vel affinitate conjuncta, superaddit specialem malitiam in Confessione explicandam: ùt si quis occidat aliquem ex suis parentibus, vel fratrem, sororem, nepotem, aut alium cognatum, vel affinem. Ita certa, & communis. Hujusmodi enim Homicidia sunt Parricidia, & specie distincta ab aliis homicidiis: quia sunt non solùm contra Justitiam Proximis conservandam, sed etiam contra Pietatem, qua honorare debemus Parentes (& suô modô præ cæteris) personas nobis carnis propinquitate, vel affinitate conjunctas.

33. Huc accedit, si Parens deliberatè abortum fœtûs animati procurat: nam non solùm simplex Homicidium, sed & Parricidium commit-

mittit, ùt notant communiter Doctores. Quòd si verò quis malitiosè impediat, ne fœtus humanus concipiatur, aut per pocula, aliósve illicitos modos, fœtus necdum animati abortum procuret, peccat is quidem graviter, & mortaliter, non tamen verè Homicidium, sed quasi Homicidium committit; *Arg. c. Quod vero* & *c. Moyses 32. quæst. 2.* junct. *c. Si aliquis. D. Homicidio*, ubi de tali dicitur, *quòd ùt homicida teneatur.* Hinc licèt procurans abortum fœtus animati fiat irregularis, cùm sit verè & propriè Homicida; secus tamen est dicendum, si fœtus necdum fuit animatus *text. clar. c. Sicut ex litterarum. De Homicidio.*

34. Cæterùm animatio fœtûs post organizationem embryonis solet in masculis accidere die 32. à conceptione, & aliquando citiùs, vel tardiùs: in fæminis die 42. & aliquando citiùs, aut tardiùs, prout post Hypocratem notat Lessius *l. 2. De Just. & Jure c. 9. num. 65.* & Lugo *disp.* 10. *sect. 6. num. 133.* Fatendum tamen, quòd non pauci post Glossam *Clem. un. v. Simul unitas. De Summa Trinit.* arbitrentur, animationem masculi 40. & fæminæ 80. die à conceptione fieri, econtra verò nonnulli, atque inter eos quidam præclari Medici asserant, animam rationalem ordinariè statim infundi circa septimum à conceptione diem, quæ proinde; ùt Temistius *in 1. de Ani. c. 22.* loquitur, *ipsa sibi efformat, & præparat domicilium: non efformatum ante & præparatum subit.* Verùm, quidquid sit de hoc, priorem sententiam Glossæ utpote benigniorem, & communi persua-

sioni conformem, Forum etiam externum sequi solet quoad pœnam homicidii ordinariam.

35. His adde cum Barbosa *part. 3. de Off. & Pot. Episc. alleg. 51. num. 136. & seqq.* quòd contra procurantes abortum, consultantes, & quocumque modo consentientes Sixtus V. Annô 1588. ediderit rigidam Bullam, quæ incipit: *Effrænatam*, ac refertur *Tom. 2. Bullarii Romani Constit. 87. ipsius.* Eam tamen moderatus est Gregorius XIV. in Bulla, *Sedes Apostolica* 1591. edita (& habetur *tom. 2. Bullarii Romani Constit. 8. dicti Pont.*) ubi hic pœnas procurantium abortum fœtus inanimati, vel præbentium mulieri venena sterilitatis reduxit ad terminos Juris communis, juxta quod tales puniendi sunt ùt homicidæ. *c. Si aliquis de Homicidio:* non tamen fiunt irregulares. *c. Sicut ex litterarum. eod.* Pœnas verò eorum, qui abortum fœtus animati procurant, eatenus moderatus est, ut à peccato, & excommunicatione, quam juxta Bullam Sixtinam tales incurrunt Summo Pontifici reservatam, quilibet Confessarius, ad hos casus per Ordinarium loci specialiter deputatus absolvere possit.

36. Sequitur proinde, quòd procurans abortum fœtus animati defactò præter contractam exinde irregularitatem fiat excommunicatus, quamvìs hæc excommunicatio non ampliùs sit reservata Papæ, ût dictum. Deinde sequitur, quòd non sint sublatæ aliæ pœnæ in cit. Bulla Sixti V. contra procurantes abortum constitutæ: utì sunt pœnæ in utroque Jure homicidiis

con-

conſtitutæ, ac, ſi tales fuerint Clerici, cujusvis Privilegii Clericalis, Dignitatis, Beneficiique Eccleſiaſtici privatio, atque inhabilitas ad talia impoſterum conſequenda, item pœna Degradationis, ac traditionis Curiæ ſæculari &c. Nam de hiſce pœnis, earúmque moderamine nihil diſpoſuit Gregorius XIV. & conſequenter eas in ſuo vigore reliquit, prout ampliùs patet ex citatis Bullis, ac Barboſa ibidem.

37. Inſuper cavenda erit, quantùm ad Propoſitum, duplex Propoſitio, noviſſimè ab Innocentio XI. condemnata, quarum prior, ordine 34. latam procurationi abortûs viam aperuit, docendô: *Licet procurare abortum ante animationem fœtûs, ne puella deprehenſa gravida occidatur, aut infametur.* Altera, ordine 35. & malitiam prioris ampliùs extendens, ita ſonat: *Videtur probabile, omnem fœtum, quamdiu in utero eſt, carere animâ rationali, & tunc primùm incipere eandem habere, cùm paritur, ac conſequenter dicendum erit, in nullo abortu homicidium comitti.* Et hæc quidem Propoſitio manifeſtè refellitur ex S. Scriptura; nam legitur *Jeremiæ c. 1. Antequam exires de vulva, ſanctificavi te.* Et *Lucæ 1. Spiritu Sancto replebitur adhuc ex utero matris ſuæ.* Et *Gen. 25. Dedit Dominus conceptum Rebeccæ, ſed collidebantur in utero ejus parvuli.* Talia quippe, ac præſertim ſanctificatio, non poſſunt convenire, niſi enti animato, ac ſuppoſito rationali. Prior verò Propoſitio meritò reprobatur: quia abortus, etiam fœtus inanimati, eſt gravius peccatum pollutione, cùm procuratio abortûs opponatur proximiùs gene-

generationi: atqui non licet procurare pollutionem, etiam ad vitandam mortem; ergo multò minùs abortum.

Additio.

* Cæteroquin tum ex dictis superioribus, tum ex Jure Canonico *l. 5. Decret. tit. 10. num. 25.* inferes, quàm infelices sint præsertim Clerici abortum fœtus animati, effectu desuper secuto, directè vel indirectè procurantes, vel consilium seu auxilium ad eundem de industria præbentes, sive sint *curati*, sive *simplices*, sive Beneficium habeant, sive non: si enim nullum pro illo tempore Beneficium adhuc habeant, etiam tale acquirere licitè nequeunt, nisi dispensentur à Papa, quamvis delictum tale sit occultum. Si verò Beneficium habent, illud quidem ante sententiam dimittere non tenentur per se, attamen ante sententiam, & licèt delictum sit occultum, sunt ipso facto irregulares, consequenter præter alios irregularitatis effectus non ampliùs possunt, si citra infamiam abstinere valeant, juxta dicta *Tr. 2. D. 2. q. 3. num. 28.* celebrare Missas, quas tamen plurima Beneficia requirunt, consequenter vel ex hoc capite tenentur, quantùm sine gravi diffamatione possunt, dimittere Beneficium, cujus obligationi nequeunt satisfacere, nisi dispensentur à Papa, quod difficillimè & non nisi urgentissimis de causis fieri solet. Unum saltem consolatorium pro talibus additur in jure Canon. *l. 5. Decret. Tit. 12. num. 25.* Quòd nempe hi

Bene-

Beneficiô actu possessô saltem tunc ulteriùs frui licitè valeant, si illud præter recitationem Horarum non requirat exercitium personale alicujus Ordinis Sacri. *

38. CONCL. II. Paricidalibus Homicidiis addi potest Proditio Patriæ, aut si ei vis inferatur: item machinatio contra Regem, sive Principem Patriæ. Hæc enim sunt specialia peccata contra Pietatem erga Patriam, ac in Jure reputantur crimina læsæ Majestatis, & gravissimis pœnis meritò subjiciuntur.

39. CONCL. III. Datur ulteriùs homicidium, & sacrilega percussio, qua peccatur contra specialem virtutem Religionis, per quam debemus honorem, & reverentiam personis, locis, aliísque rebus DEO sacratis. Ita communis.

40. Porrò hujusmodi Homicidium, & percussio sacrilega habet duas species. Una est, qua occiditur, vel percutitur injuriosè aliqua persona Ecclesiastica, id est, Clericus, vel Religiosus: & tales Clericorum percussores ipso facto incurrunt excommunicationem latam *can. Si quis suadente, 17. quæst. 4.* Altera Homicidii sacrilegi species est, qua occiditur, vel percutitur quis usque ad sanguinis effusionem in loco sacro; violatur enim tunc locus sacer, & consequenter committitur Sacrilegium. (c)

41. CONCL. IV. Insuper aggravatur Homicidium voluntarium ex modo occidendi: ùt si quis occidat Proximum proditoriè (hoc est,

vel sub specie amicitiæ, vel saltem securum, nihilque mali prævidentem, v. g. veneno, à tergo, de nocte, vel per insidias &c.) aut si per Assassinium Homicidium fiat, dum quis datâ pecuniâ conducit occisorem, aut illiâ acceptâ conductus occidit. Et quidem hujusmodi circumstantiam esse in Confessione explicandam, censet Azorius *part. 3. lib. 2. cap. 18. §. fin.* eò quòd specialem deformitatem contineat, quia adimit alteri jus naturale sese defendendi: unde utrumque, scilicet tam Homicidium proditorium, quàm Assassinium non gaudet Immunitate Ecclesiastica, (d) atque aliàs à Legibus gravissimè punitur. Verùm Mastrius *disp. 11. Theol. Moral. num. 119.* arbitratur, pœnas statutas contra Homicidium qualificatum v. g. proditorium, non ostendere differentiam specificam à non qualificato: nam distinctio specifica peccatorum desumitur per oppositionem ad diversas specie virtutes, vel rectitudines. (e)

42. Quæres I. Quid censendum sit de Duello? Resp. *Duellum* (quod alio nomine, à Græcis derivato, *Monomachia* dicitur) est pugna singularis ex condicto. Et hoc quidem, si fiat privata auctoritate, Jure tum Civili, tum Canonico sub gravissimis pænis prohibetur. Sic, ut aliæ plures Duellantium pœnæ taceantur, in Concilio Trident. *Sess. 25. cap. 19. de Reform.* pœna excommunicationis, ac omnium bonorum suorum proscriptionis, perpetuæque infamiæ decreta est in committentes Duellum, eorúmque Patrinos; simúlque statuitur, ut, si in ipso

con-

conflictu deceſſerint, perpetuò careant Eccleſiaſticâ Sepulturâ, additâ etiam pœnâ excommunicationis in ſpectatores, ſi nimirùm hi ſint tales ex propoſito, & datâ operâ: item in dantes conſilium in cauſa Duelli, ipſorúmque locorum Dominos, qui locum ad Monomachiam in terris ſuis inter Chriſtianos conceſſerint. Ratio tam rigidæ Conſtitutionis ibidem additur: quia *deteſtabilis duellorum uſus fabricante diabolo eſt introductus, ut cruenta corporum morte animarum etiam perniciem lucretur.* Siquidem in actuali Duello decedentes rectà in infernum deſcendunt, cùm moriantur in ſtatu actualis peccati mortalis, de quo vix habent ſpatium pœnitendi.

Additio I.

** Pro notione Duelli meliùs intelligenda hæc notes. Primò Duellum, non eſt pugna ſingularis duorum, qualiscunque, qualem interdum committunt fœminæ, in capillos mutuò involantes, aut viri pugnis inter ſe decertantes, ſed eſt pugna *cruenta* facta ad inferenda gravia vulnera, mutilationem, aut ipſam mortem. Secundò debet fieri ex condicto, vel ex pacto prævio, quo utrinque duellum deliberatè acceptatur. Hinc juxta communem non ſunt duella, ſed meræ rixæ, dum aliqui absque prævia condictione, vel conventione ſtatim ex ſubita exurgente ira arma ſtringunt, & pugnant: dum inimici in via fortuitò occurrentes exertîs gladiîs decertant; dum unus alterum rei

rei hujus nescium quærit, aut ejus transitum explorat, ac cum transeunte in continenti congreditur. In his enim omnibus deficit condictum, & conventio. Tertiò debet etiam condici, & designari prævié certus locus, & tempus, adeò, ut si locus solus, & non tempus, vel hoc, & non ille condicatur, duellum propriè non fit. Ita enim Gregorius XIII. Constit. *ad tollendum* anno 1582. edita eos duelli reos statuit, qui *ex condicto statuto tempore, & in eo convento* monomachiam commiserint. Non censentur autem locum & tempus designâsse, quando rixantes in loco angusto, Sacro, aut ad pugnandum inepto, dicunt: *Exeamus hinc*, & egressi statim pugnant. Aliud esset, si egredientes dicerent: *Eamus ad locum talem:* quia tunc designatur explicitè locus, & *implicitè*, ac æquivalenter (quod sufficit) determinatur tempus, videlicet præsens, de quo tamen inferiùs. Ita Noster Henno *Tract. in Decalog. Disp. 5. q. 5. Concl.* 1. subjungens, nec duelli reum in ordine ad pœnas incurrendas reputandum esse, qui postquam ad alterum id acceptantem dixerat: *Quandocunque reperero te in loco apto rem armis decidemus:* posteà data occasione cum illo altero ipso facto certamen init: hic enim nec locus, nec tempus fuêre definita. Idem asseritur de illis, qui repentè ira exardescentes domum currunt arma sumpturi, & dein proximô, quo conveniunt, locô pugnam aggrediuntur, dummodò priùs de loco nihil fuerint locuti: unde ille probabiliùs à duello haud excusabitur, qui dicit: *mane hic: sumptis armis*

statim

statim redibo &c. quia tali in casu locus per particulam *hic*, & tempus per reditum alterius determinantur. Videtur tamen huic, sicut & alteri ex P. Henno superiùs relato casui contradicere Noster Felix Potestas *in Exam. Confessar. Tom. 1. P. 2. n. 2135.* ita pronuncians: *Non incurrit pœnas duelli, qui in rixa & calore iracundiæ inimicum ad duellum invitat, & statim ad locum aptum accedentes simul pugnant. Clericatus cap. 149. n. 6. & Sanchez Lib. 2. dec. cap. 39. num. 8. cum aliis; quia non pugnant præmeditatè, & ex prævia conventione, sed ex subito calore iracundiæ; adeóque non ex condicto. Sanchez cit. addit, tunc fieri ex iracundiæ calore, quando inter invitationem, & accessum ad pugnam nullus actus medius intercessit.* Duellum est duplex: alterum *solemne*, in quo interveniunt certæ ceremoniæ, ùt provocatio per missam chartam, electio Patrinorum, ac testium, concessio loci, seu *campi franci*: alterum *non solemne*, quod præter definitionem loci & temporis alias solemnitates non habet. **

Additio II.

** De Duello plenissimam Zelô Apostolicô Constitutionem, cujus initium est: *Detestabilem:* edidit felicissimè regnans SS. Pontifex BENEDICTUS XIV. quam totam primo Tomulo præsentis Theologiæ moralis præposui. Ex qua modò resumo ista: „ Exstiterunt (ita „ loquitur altè dictus) quàm proximè recen„ tiores alii, qui etsi Duella, vel odii, vel

„ vindictæ, vel honoris tuendi causâ, vel le-
„ vioris momenti res fortunásque servandi,
„ fateantur illicita; aliis tamen in circumstan-
„ tiis, & casibus, vel amittendi Officii, & su-
„ stentationis, vel denegatæ sibi à Magistratu
„ Justitiæ, defensionis innoxiæ titulô, ea li-
„ cere pronuntiant. Laxas, & periculi ple-
„ nas opiniones hujusmodi, ex vulgatis eorum
„ Libris ad Nos delatas, ubi primùm accepi-
„ mus, earum examen nonnullis ex Venera-
„ bilibus Fratribus Nostris S.R.E. Cardinali-
„ bus, & quibusdam Dilectis Filiis Sacræ
„ Theologiæ Magistris specialiter ad id per
„ Nos deputatis, commisimus; qui re maturè
„ discussâ, latîs coram Nobis tum voce, tum
„ scripto suffragiîs, infra scriptas Propositio-
„ nes censurâ, & proscriptione dignas existi-
„ mârunt.

PRIMA PROPOSITIO:

„ Vir militaris, qui, nisi offerat, vel acce-
„ ptet duellum, tanquam formidolosus, timi-
„ dus, abjectus, & ad Officia Militaria ineptus
„ haberetur, indéque Officio, quo se suós-
„ que sustentat, privaretur, vel promotionis,
„ aliàs sibi debitæ, ac promeritæ spe perpe-
„ tuò carere deberet, culpâ & pœnâ vacaret,
„ sive offerat, sive acceptet, Duellum.

II.

„ Excusari possunt etiam honoris tuendi,
„ vel humanæ vilipensionis vitandæ gratiâ,

„ Duel-

„ Duellum acceptantes, vel ad illud provo-
„ cantes, quando certò ſciunt pugnam non
„ eſſe ſecuturam, utpote ab aliis impedien-
„ dam.

III.

„ Non incurrit Eccleſiaſticas pœnas ab Ec-
„ cleſia contra duellantes latas, Dux, vel Of-
„ ficialis Militiæ, acceptans duellum, ex gra-
„ vi metu amiſſionis famæ, & officii.

IV.

„ Licitum eſt, in ſtatu hominis naturali,
„ acceptare, & offerre duellum, ad conſer-
„ vandas cum honore fortunas, quando aliô
„ remediô earum jactura propulſari nequit.

V.

„ Aſſerta licentia pro ſtatu naturali, appli-
„ cari etiam poteſt ſtatui Civitatis malè ordi-
„ natæ, in qua nimirum, vel negligentiâ, vel
„ malitiâ Magiſtratûs, juſtitia apertè denega-
„ tur. „ Hucusque Laudatiſſimus, ac Sapien-
tiſſimus Pontifex damnans (ùt ex ſequentibus
patet) recitatas propoſitiones tanquam *falſas*, *ſcandaloſas*, ac *pernicioſas*. **

Additio III.

** Ex his & aliis per Alexandrum VII. ac Innoc. XI. confixis Theſibus Inferes 1. Non licere provocare ad duellum, nec illud acceptare ex motivo tuendi honorem & famam,

aut propulſandi contumeliam illatam, aut evadendi notam Timiditatis aliàs incurrendam. Ita nunc communiſſima ac certa ſententia. Ratio eſt 1. quia contrariam opinionem expreſſè rejecit Clem. VIII. in Conſtit. *Illius vices* §. 6. ubi Duella damnat ineunda *ſub prætextu proprii vel alieni honoris & famæ tuendi, aut lædendi, ſive ad illatæ propulſat vè contumeliæ aut injuriæ probationem, ſeu tollendam illius ſuſpicionem &c.* 2. Id ſequitur ex propoſitione 2da proſcripta, ad minùs ùt ſcandaloſa ab Alexandro VII. *Vir Equeſtris ad duellum provocatus poteſt illud acceptare, ne timiditatis notam apud alios incurrat.* 3. Medium tam barbarum ac crudele non eſt aptum ad tuendum vel reparandum, ſed potiùs perdendum honorem: eſt enim actus ſummæ ſtultitiæ, quo ſalus utriúsque pugnantis tam corporalis, quàm ſpiritualis manifeſto periculo exponitur, propria ac privata & plenè deliberata attentatione, atque ex condicto: eſt ſimul graviſſima injuria primò in Deum, cui ſoli convenit Dominium in vitam & membra hominis: dein in Rempublicam humanam, cui Civis eripitur, vel iniquè læditur: ac denique in Magiſtratus, & Principes, quorum jus vindicandi injurias, ſatisfactionem præſtandi læſo &c. protervè uſurpant, ordinem judiciorum evertunt, Leges Duellum graviſſimè prohibentes contemnunt &c. quid ergo famæ, quid honoris afferet tanta, támque ſtolida malitia? Prætereà monomachus aut vincet, aut vincetur? Succumbenti per ſe adhæret dedecus. Imò ſi in conflictu decedit, privatur ſepul-

turâ

turâ Eccleſiaſticâ, relictâ de ſe exiſtimatione, quòd æterni ſupplicii probro ſit ſubjectus, quæ famam certè non augent, ſed abolent penitus. Si vicerit, alterúmque occiderit, reus duelli & homicidii ceu infamis in manus carnificis incidet, ni relictô officiô, patriâ &c. turpî fugâ ſibi conſulat. Adde, per hoc, quòd alterum occidas, aut vulneres, nemini te perſuaſurùm, falſum eſſe crimen, quod interfectus tibi objecit. Quod ſi famam tuam defendere cupis, ita te moribûs & vitâ geras, ne alii fidem habeant, mala de te dicendi. 4. Modus hic defenſionis per duellum non ſervaret moderamen inculpatæ tutelæ: Nam ut modus occiſivus, vel talis, qui habet adjunctum periculum occiſionis poſſit aſſumi, duo requiruntur, ùt ait Viva in propoſitionem 22. ab Alexandro VII. reprobatam; primum eſt, ut evidenter grave damnum inferatur; ſecundum eſt, ut certò ac evidenter aliter damnum iſtud nequeat impediri, vel reparari. Jam verò non eſt certum, quòd per calumniam grave damnum honoris & famæ quis patiatur, cùm cordati & prudentes viri (imprudentum judicia non ſunt curanda) tali calumniatori raro fidem adhibeant, & adeò calumnia ſuum auctorem maculet. Nec eſt certum, quòd aliter gravis infamia non poſſit evitari, nimirùm implorata Judicis auctoritate, qui judicet de injuria, quin ad cruentam purgationem, de ſe inutilem progredi ſit neceſſe. Etiam in ſtatu militari injuria affecti ſua remedia inveniunt apud competentes Judices experientia teſte. Peſſimè proin, & in-

eptissimè quis conaretur per crudele medium monomachiæ suam famam contra calumnias tueri. Verùm pro dilucidatione adductorum.

Dices 1. Provocatus ad Duellum per recusationem illius, incurrit saltem notam timiditatis. ℞ finge ergo 1. te incurrere reverà notam timiditatis, quid deinde? hæc nota tantum malum non est, ut ei tollendo medium atrocissimum monomachiæ adhibere liceat. Est viri fortis hanc notam, & sinistrum quorumdam hominum judicium, æquô animô ferre, & contemptum contemnere. 2. Notam hanc non incurrit revera apud prudentes, & cordatos, sed potiùs his esset stolidus, si Duellum acceptaret contra Divina, humanáque mandata, ac ipsam legem naturalem. Solùm à paucis idiotis, quibus cor non sapit, ùt loquitur Cajetanus, & qui vani nominis umbram sequuntur, notaretur timiditatis: sed horum stupida judicia ridenda sunt. 3. Existimat P. Viva *in Proposit. 2. Alexand. VII. num. 5.* posse magno cum honore monomachiam detrectari etiam à Viro Equestri, si provocanti respondeat, se in medium more consueto proditurum, ac paratum esse contra injustam aggressionem non fuga, sed justa defensione se tueri, & à defensione destiturum, ubi alter oppugnare cessat. Neque contra istam responsionem militat constitutio Religionis militaris S. Jacobi approbatæ ab Alexand. III. & aliis SS. Pontificibus, vî cujus Candidatus repellitur, qui duellum, ad quod fuit provocatus, recusavit. Hæc, inquam,

quam, Conſtitutio non obſtat: quia virtute illius tantùm repellitur, qui duellum non acceptat ex mera puſillanimitate & timore: admittitur verò ille, qui detrectat certamen iſtud ſingulare ideo, ne DEI, & Principum mandata violet, ac contra naturæ legem vitam ſuam prodigat. Ita Salmanticenſes *tom. 5. Curſûs Theol. Moral. Tract. 25. de Præcep. Decal. Punct. 7. n. 165.* & ſubdunt: *Si verò verba dictæ Legis aliud alicui ſonare videantur, emendanda ſunt: ſunt enim reprobata à Concilio Tridentino & Alexand. VII. qui poſt præfatas Conſtitutiones relata Decreta ediderunt.*

Dices 2. *Fama, & vita pari paſſu ambulant:* ſed pro vita tuenda, ſi aliter defendi non poſſit, licet inire duellum: ergo. ℟. 1. N. min. ùt dicetur inferius Illat. 2. ℟. 2. D. Maj. in aliquibus, & ſervata debita proportione c. M. in omnibus. n. Maj. Primò verum non eſt, quòd bonum Vitæ non ſit præferendum bono famæ: Et ſi hoc etiam permitteretur, attamen ad propoſitum non eſt paritas facienda. 1. Vita unius cæde alterius defendi poteſt, & occiſio alterius medium unicum eſt ad tuendam propriam vitam, ubi illa licet: aſt fama & honor duello, vel nece alterius defendi non poteſt, ùt ex dictis ſequitur: atque adeò duellum, & occiſio alterius hìc eſt medium ineptum, ibi eſt aptum. 2. Malum mortis, quod ſtricto enſe minatur invaſor, eſt evidens, & ſimul medium defendendi non eſt aliud ſuper, quàm occiſio invaſoris: aſt non eſt evidens malum,

quod conatur inferre calumniator, ùt iterum ex præmissis patet. 3. Vita semel ablata recuperari nequit, fama semel verè, vel apparenter ablata, denuò restitui potest judicis interventu, vel aliâ viâ, quàm monomachiâ.

Dices 3. Potest facilè contingere, ut Judex in civitate malè ordinata querelam de injuria illata non audiat, vel aliàs non suppetat modus alius evadendi infamiam, quam per duellum cum diffamatore initum. ℞. Dato hoc casu, non concessô, cùm metaphysicus videatur; permissô igitur hôc, nón tamen licet tunc duellum; quia facilè homines ex passione hallucinantur, & sibi persuadere possunt, damnum grave esse illatum, & illud aliter, quàm duello declinari haud posse. Unde (ita loquitur Viva Laudatus) *debuit absolutè à natura tale medium ad vitandam calumniam prohiberi, eò quòd majus esset damnum in republica ex frequentibus cædibus, quæ haberentur, quàm bonum, quod inde sequeretur: & quia bonum publicum prævalere debet privato, ideò toleranda potiùs in aliquo casu aliqua debonoratio, quàm permittenda ista defensio occisiva.* Plura huc pertinentia in statim ponenda illatione afferentur. **

Additio IV.

** Inferes 2. Nòn licere acceptare, nec offerre Duellum ad servandas unà cum honore opes, vel officium, quo se & suos quis sustentat. Henno *Theol. Dogmat. tom.* 1. *Tract.* in

in Decalog. Diſp. 5. Concl. 3 Salmanticenſes priore addit. citati n. 164. Hæc illatio omnino vera eſt ob contrariam opinionem nuper à SS. D. N. BENEDICTO XIV. damnatam propoſitione prima ſic habente: *Vir militaris, qui niſi offerat, vel acceptet duellum, tanquam formidoloſus, timidus, abjectus, & ad officia Militaria ineptus, haberetur, indéque Officiô, quo ſe ſuósque ſuſtentat, privaretur, vel promotionis, aliàs ſibi debitæ, ac promeritæ, ſpe carere perpetuò deberet, culpa & pœna vacaret, ſive offerat, ſive acceptet Duellum.* Ratio eſt: quia oppoſita & confixa doctrina aperiret latam januam Officialibus præcipuè militiæ, imò & nobilibus in aulis Principum degentibus ad omnia duella acceptanda, cùm ſibi (nimirum juxta corruptum mundi judicium) perſuaſum habeant, quòd ſi non acceptent, fœdentur in honore & timidi credantur, indéque officiîs ſuîs, quibus ſe & ſuos ſuſtentant, exſpoliandi, & ad vacantia ùt inepti ſint perpetuò rejiciendi: atque hac de cauſa non multùm dubitarent etiam offerre duellum illi, à quo injuria ſunt laceſſiti, ut ſic ſua opinione honorem læſum repararent, & notam timiditatis, & officii privationem evaderent. Eam ob rem doctrina illa contraria juſtè ùt ſcandaloſa, & pernicioſa eſt confixa. 2. Defenſio iſthæc cruenta per duellum eſt immoderata, ſeu non ſervat moderamen inculpatæ tutelæ; ergo ipſo jure naturæ eſt illicita: nam lumen naturæ exigit, tam duram, ſocietati humanæ tam repugnantem Defenſionem, qua propria & aliena vita manifeſto pe-

riculo exponitur, esse usurpandam cum moderamine maximo; si tamen aliquando usurpanda sit. ant. prob. tum quia duellum non manet intra limites Defensionis, cùm tam provocans ad illud, quàm acceptans sint invasores, & aggressores, cùm uterque privata auctoritate directè ac deliberatè intendat occidere: tum quia alia mitiora adsunt media reparandi honorem læsum, & impediendi damnum in officio, & bonis fortunæ inde fortè imminens. Do verba Clarissimi P. Placidi Bœckn *L. 5. Decret. t. 14. n. 7.* ubi ita loquitur: *Indubitatum tenemus, casum ejusmodi, quo ob defectum alterius medii usus hujus sententiæ* (nempe contrariæ, modò condemnatæ à SS. Pontifice) *liceat posterioribus saltem sæculis, quibus vis omnis privata in Germania interdicta est, vix adhuc fuisse datum, nec unquam facilè deinceps dandum; ideóque memoratam sententiam vix in praxin redigi posse. Siquidem dum communi omnium Imperii Statuum consensione omnes violentiæ, ac nominatim duella sunt prohibita, certè Imperii Status, modò implorati, hujúsque propriæ sanctionis, quàm sine læsione honoris sui ipsi neglectim habere haud possunt, admoniti fuerint, obligationi suæ non deerunt. Sed esto, rem ab eis dissimulari, confugium ad supremum Imperii Monarcham patet; de cujus Majestate citra summam temeritatem ac sacrilegium nemo asseruerit, quòd nolit repellendo tanto flagitio, cujus extirpationi severissima illa Imperialis constitutio lata est, sua authoritate intervenire. Si difficilem dicas accessum; prudenter id credi nequit simili in negotio, præ-*

sertim

ſertim quando implorans vir illuſtris eſt: erit ſaltem, qui ſupplicem tuum libellum offerat; ac, ſi nullum repereris, Diœceſeos Ordinarium require, efficiet hic, ut preces tuæ ad competentem locum perveniant; ipſe Pontifex, ſi ad eum recurreris, pro paterna ſua vigilantia ac ſollicitudine id curabit. Hæc media ſi modò tentaveris, moraliter erit certum, ita tibi conſulendum fore, ut nec honorem, nec officium deperdas, nec à quoquam propterea ſine gravi pœna tibi poſſit illudi. Ita Clariſſimus Bœckn.

Profectò non facilè credendum eſt, defuturum remedium hoc in puncto ei, qui efficaciter fugit duellum & qualemcunque contemptum imprudentum ex detrectatione monomachiæ remanentem forti vult animô perferre. Cùm verò dedecus iſtud, quod recuſatô duellô timetur, plerúmque nimis, quàm oportet, vellicet mentem, inde, ùt opinor, non rarò accidere ſolet, ut ſimilis dedecoris, quod tantùm in depravato hominum, quibus cor non ſapit, judicio fundamentum futile habet, impatientes hallucinari incipiant, & ſibi fingant, cum honore etiam periclitari fortunas, officium, ac ab hoc dependentem ſtatui ſuo neceſſariam ſuſtentationem, ac ideò etiam ſibi licere duellum ac defenſionem illam cruentam Juri naturali, Divino, & Humano adeò adverſantem.

Aſt fingamus particulari in caſu tentanti omnia denegari ubique juſtitiam, ita, ut ſi honorem ablatum repetere, & officium ad ſuam & ſuorum ſuſtentationem neceſſarium conſerva-

re

re velit, folô id duellô confequi poffit; quid hoc rerum in articulo confilii? Ajo, abftinendum effe à Duello, etiam talibus in circumftantiis illicito. Id enim clarè fluit ex Thefibus quarta & quinta nuper à Moderno Univerfæ Ecclefiæ Paftore damnatis: quæ ita fonant: 4ta: *Licitum eft, in ftatu hominis naturali, acceptare, & offerre duellum, ad confervandas cum honore fortunas, quando aliô remediô earum jactura propulfari nequit.* 5ta: *afferta licentia pro ftatu naturali applicari etiam poteft ftatui Civitatis malè ordinatæ, in qua nimirum, vel negligentiâ, vel malitiâ Magiftratûs, juftitia apertè denegatur.* Ratio eft: quia duellum auctoritate privata fufceptum eft jure naturæ illicitum: ergo neque propter damnum licèt graviffimum in bonis fortunæ, officii, fuftentationis ftatui neceffariæ fit licitum. Sicut pollutio, vel Idololatria jure naturæ illicita non fit licita, quia alioquin, fi eam vites, exfpoliatio bonorum, & alia maxima te damna certò manent. Proinde fi tale damnum non eft impedibile, eft planè per accidens, & cafui fortuito, ac infortunio adfcribendum, æquè, ac fi fulmen de cœlo lapfum omnem tuam confumeret fubftantiam, ac te ad extremam pauperiem redigeret. Neque enim natura ob damnum unius particularis hominis rariffimè fecuturum debuit admittere defenfionem & aggreffionem tam immoderatam, focietati humanæ adeò noxiam, quæ anfam hallucinandi, ac plures cædes patrandi præberet, cùm quilibet vir militaris, vel nobilis offenfus poffet fibi per-

fua-

ſuadere, cum honore læſo periclitari officium &c. et ita ſibi non eſſe interdictam monomachiam &c.

Confirmatur per propoſitionem 18. ab Alexand. VII. rejectam: *Licet interficere falſum accuſatorem, falſos teſtes, ac etiam Judicem, à quo iniqua certò imminet ſententia, ſi aliâ viâ non poteſt innocens damnum vitare.* Juxta quam certum potiùs damnum tolerandum, quàm medium adeò durum, nempe cædes Judicis, teſtis &c. licèt iniquè agentium ſit uſurpandum. Etenim ſi ſemel in aliquo caſu liceret talis defenſio, anſam præberet aliis pluribus cædibus, cùm ex paſſione facilè quivis ſibi ſuadere poſſet, Judicem ſibi eſſe infenſum, vel à contraria parte corruptum, & contra ſe injuſtam pronunciaturum ſententiam &c. ergo etiam in hìc agitato caſu Duelli potiùs certum damnum officii &c. eſt tolerandum, quàm tam dura defenſio, quæ ſimul eſt aggreſſio, privata auctoritate aſſumenda; quia & hæc ſemel licita panderet januam pluribus malis. Itaque in ſimilibus licentiis Reipublicæ humanæ periculoſis advertendum eſt, quòd Lex naturæ prohibens fundetur non tam in cavendo damno actuali, quod privatis, vel bono publico ex tali afferta vel permiſſa licentia oritur, quàm in ipſo præcavendo communi periculo damni imminentis ſocietati humanæ ex tali licentia nimiis exceſſibus obnoxia, ac nimis periculoſa: ergo quamvìs talis lex per accidens in damnum privati hominis cederet, tamen adhuc obligaret

ret ob bonum commune per se intentum & promovendum per præcavendum periculum commune. Propter ejusmodi periculum commune fornicatio jure naturæ est & manet illicita, etiam pro casu, in quo aliquis putaret, bonam prolis educationem non esse defuturam; quia, etsi in particulari casu educationi isti prospectum sit, commune tamen periculum manet, præsertim, quia semel assertâ hâc licentiâ, quivis æstu libidinis percitus sibi fingere posset bonæ educationi esse prospiciendum, & sic luxuriæ habenæ laxarentur ubique.

Dices 1. Licet contra aggressorem bonorum fortunæ magni valoris se defendere defensione per se occisiva cum moderamine inculpatæ tutelæ: ergo etiam licet se defendere initô duellô contra eum, qui ob injuriam illatam est causa jacturæ bonorum, fortunæ, officii &c. quia talis est continuus aggressor bonorum alterius. Hoc argumentum, cùm in corona *Doctissimorum* aliquando Virorum esset propositum occasione propositionum recenter proscriptarum, unus Eruditissimus Theologus statim negavit antecedens, dicens, non licere bona fortunæ sic defendere, quia nec ob ea ampliùs licet duellum admittere. Verùm quidquid sit de hoc. Transmittamus intereà Ant. & Negemus consequentiam & paritatem. In primo enim casu, dum contra furem actu bona tua invadentem arma stringis, merè te defensivè habes: dum duellum inis sive provocatus, sive provocans, non solùm defensor, sed & ag-

greffor

greſſor es, ùt dixi ſuperiùs. 2. Dum ſubitò fur tua bona, vel latro tuam vitam invadit, eſt periculum in mora, nec Judex implorari poteſt: aut ibi pugnandum, aut cedenda bona, vel vita ipſa: aſt læſus ab aliquo, vel provocatus ad duellum moram & modum habet alia mitiora media applicandi, invocandô Magiſtratûs auxilium, & ſic recuperandi honorem ablatum, & cum hoc ſalvandi bona fortunæ periculo jacturæ propter honorem læſum expoſita: ergo ſi furem bona fortunæ magni valoris auferentem in certo caſu occidere potes, non ſequitur, quòd etiam duellum in noſtro, quo diſputamus, caſu poſſis ſubire.

Dices 2. Saltem in caſu denegatæ juſtitiæ, de quo ſupra, homo redigitur in ſtatum naturæ; atqui homini in ſtatu naturæ, utpote ſuperiorem non recognoſcenti, ſeu libero ab omni ſuperioritate licet bellum privatum, & duellum in ordine ad recuperanda bona fortunæ decenti ſuſtentationi neceſſaria &c. ergo & in caſu denegatæ juſtitiæ &c. licet. ℞. 1. N. ſuppoſit. Maj. quòd talis caſus moraliter ſit poſſibilis, ſi offenſus, vel provocatus velit omnia media tentare. ℞. 2. N. Maj. In caſu malè adminiſtratæ, vel adminiſtrandæ juſtitiæ non redigitur homo ad ſtatum naturalem, ut propria auctoritate defenſione cruenta vel duello ſe poſſit contra iniquum Judicem tueri: ergo multò minùs in caſu denegatæ, vel non adminiſtratæ duntaxat Juſtitiæ. ℞. 3. conformiter propoſitioni quartæ recenter damnatæ: Duellum privatum

vatum ab homine privato aſſumendum, tanquam Societati humanæ ſummè perniciosum, eſt illicitum jure naturæ, ergo etiam ſic eſt illicitum pro ſtatu naturali, præſertim mixto, qualis unicè, non autem purus teſte Clariſſimo P. Schmier *Jur. Publ. univ. l. 3. c. 1. a n. 7.* juxta modernam Divinam Providentiam exſtitit, aut exiſtere potuit: ubi licèt aliqui ſine Lege & Rege, ac Magiſtratu aliquo vixerint, nulli ſubjecti, ſe tamen in familias diviſerunt, & ſic adhuc vivunt aliqui Africæ, & Americæ populi. Jam ſi apud hos jure naturæ liceret cuilibet privato pro libito injurias illatas vindicare; præſertim aggreſſione cruenta, & occiſiva, malorum plurimorum periculum immineret Societati humanæ. Unde egregiè monet, & cavet Molina, ne apud Braſiliæ populos per familias diſperſos, & nulli ſubjectos aliquis privatus ex proprio ſingulari, ſed familiæ judicio talia adverſus alterum privatum machinetur; cùm nemo ſit in propria cauſa bonus judex, præcipuè, ubi ob acceptam offenſam, damnum toleratum &c. bilis ebulliens inſpirat plura Juſtitiæ, & charitati contraria. Sed & alia ex cauſa fortè damnata fuit propoſitio illa quarta; quia in ſubſidium quintæ fuit admiſſa ferè eodem quoad ſubſtantiam modo, quem per modum objectionis hìc poſui. Intereà ſive rationes damnationis præfatarum Theſium attigerim, ſive non, eæ tamen vitandæ in praxi ſunt, tanquam falſæ, ſcandaloſæ, ac perniciosæ.

Dices 3. Ergo neque ad vitam ſalvandam licet ſuſcipere privata auctoritate duellum.

℞. cùm

℞. cum P. Henno citato, & la Croix *l. 3. p. 1. n. 837.* concedendô illatum; Duellum enim non eſt neceſſarium ad ſalvandam vitam; cùm hanc defendere queas in continenti, ſi invadaris, neque ad hoc opus eſt, ut ex condicto certo tempore, & loco, quo non es in inſtanti impetitus, dimices, & ſic etiam aggreſſorem agas. Hinc, ſi quis diceret, te ſtatim occidam, niſi cras hac hora, hoc loco mecum duellum committas, non liceret tale duellum acceptare. Non foret tamen prohibitum ita reſpondere, te non ſolùm cras, ſed ſemper defenſurum vitam tuam, ſi quis aggrediatur: ſi alter hujusmodi reſponſô haud contentus mox vim inferret, & occidere vellet, non foret vetitum, te, ſervato moderamine inculpatæ tutelæ, defendere etiam alterum interficiendô; aſt talî modô duellum non eſſet, ſed rixa. Atque in hoc ſenſu intelligendus eſt Reiffenſtuell, de Duello ad vitam ſervandam neceſſario ſuperiùs ante has Additiones loquens. **

Additio V.

** Inferes 3. Non licere honoris tuendi, vel ignominiæ vitandæ gratiâ inire ſimulatum duellum ſine periculo vulneris aut necis &c. Felix Poteſtas cum aliis contra alios. Eſt certa, & ſequitur ex ſecunda propoſitione BENEDICTO XIV. proſcripta: *Excuſari poſſunt etiam honoris tuendi, vel humanæ vilipenſionis vitandæ gratiâ, Duellum acceptantes, vel ad illud provocantes, quando certò ſciunt pugnam non eſſe*

secuturam, utpote ab aliis impediendam. Et ratio est: si vera duella non licent, neque simulata licere possunt: quare enim fictum quis init duellum, nisi ut aliis persuadeat, se verè duellô decertare? atqui talî modô auctoritatem duellis seriis conciliat, ea pessimô suô exemplô roborat, & factô suô ostendit, sibi non esse curæ Leges Divinas, vel humanas, nec legem naturæ, quibûs duella prohibentur. Atque adeò, si vera duella non licent, neque ficta, quæ veris auctoritatem tribuunt, licent. Paucis: dum Deus, Ecclesia ac Principes duella prohibent, simúlque vetant, ne alii ad illa pravô exemplô invitentur: quale pravum exemplum, & scandalum certè datur per fictum, ab aliis pro serio habitum, duellum: Inde

Sequitur 1mò, quòd neque pro officio, & fortunis ad vitæ sustentationem necessariis liceat fictum committere duellum, etiam tunc, dum satisfactio conveniens non est obtinenda: quia neque tunc licent vera: ergo neque ficta duella, quæ ad vera alliciunt, & illa roborant, ac contemptum Legis naturæ, Divinæque ac humanæ duella vetantis continent.

Sequitur 2dò, neque licitam esse satisfactionem illam militarem, quam Dux alicui dignitate inæquali, & multò inferiori à se injuriâ fortè affecto dat solùm evaginatô gladiô. Nam est res magni certè scandali, si primi ordinis Dux, cui ex officio incumbit similes abusus in exercitu abolere, ipso suo facto demonstret,

hono-

honorem viri militaris læſum non viâ juris, ſed armîs debere reſarciri. **

Additio VI.

** Inferes 4. Plures pœnas eſſe ab Eccleſia in duellum decretas. Inter has præcipua eſt excommunicatio major latæ ſententiæ, qua innodantur à Trid. Seſſ. 25. c. 19. Principes permittentes Duellum, in eo pugnantes, conſilium dantes, favorem præbentes, Patrini, ſpectatores &c. quia tamen excommunicatio hæc affecit ſolùm duellum ſolemne, ideò Gregor. XIII. illam extendit ad privatum, voluítque eam incurri pariter à provocantibus, etiam pugnâ non ſecutâ: Deinde Clemens VIII. reſervavit illam quoque relatè ad Regulares intra Urbem, & Italiam, ne vî Privilegiorum ſuorum ab illa abſolverent. Duellantes etiam & Patrini bonorum omnium proſcriptione, ac perpetuâ infamiâ plectuntur, Domini verò territoriales, qui locum, ſeu *campum francum*, ùt vocant, concedunt, ſua Jurisdictione privantur. De his & aliis duellantium pœnis plura Canoniſtæ. Inſuper qui in *conflictu* tali deceſſerit ad ſepulturam Eccleſiaſticam non admittitur. De ejusmodi pœnis laudatiſſima quoque Conſtitutio BENEDICTI XIV. præ oculis habenda eſt. In hac primò proſcribitur iſta propoſitio numerô 3tia: *Non incurrit Eccleſiaſticas pœnas ab Eccleſia contra duellantes latas, Dux, vel Officialis Militiæ, acceptans duellum, ex gravi metu amiſſionis famæ, & officii.* Deinde ſalu-

berrimè in eadem Constitutione ordinatur, ùt sequitur: „Jam verò, ut exitiosam Duellorum
„ licentiam, in Christiana. ac præsertim Mi.
„ litari Republica, non obstantibûs providîs
„ legibûs à plerísque etiam Sæcularibus Prin-
„ cipibus & Potestatibus ad eandem extirpan-
„ dam laudabiliter editîs, adhuc glifcentem,
„ validiore manu coërceamus, gravissimúm-
„ que scelus Apostolicæ districtionis gladiô ma-
„ gìs magísque insequamur, omnes & singu-
„ las dictorum Romanorum Pontificum Præ-
„ decessorum Nostrorum Constitutiones supe-
„ riùs enunciatas, quarum tenores, ac si præ-
„ sentibus de verbo ad verbum insertæ forent,
„ pro sufficienter expressis haberi volumus,
„ Apostolica auctoritate confirmantes, & in-
„ novantes, adhoc, ut pœnarum gravitas, &
„ severitas majorem perditis hominibus inge-
„ rat peccandi metum, Nostro Motu proprio,
„ ac de Apostolicæ auctoritatis plenitudine,
„ earundem præsentium Litterarum serie sta-
„ tuimus, atque decernimus, ut si quis in du-
„ ello, sive publicè sive privatim indicto, ho-
„ minem occiderit, sive hic mortuus fuerit in
„ loco conflictûs, sive extra illum ex vulne-
„ re in duello accepto, hujusmodi homicida,
„ tanquam interficiens proximum suum animô
„ præmeditatô ac deliberatô ad formam Con-
„ stitutionis felicis recordationis Prædecesso-
„ ris Nostri Benedicti Papæ XIII. quæ incipit
„ *Ex quo Divina*, data VI. Idus Junii annô Domi
„ ni MDCCXXV. ab Ecclesiasticæ Immunitatis
„ beneficio exclusus, & repulsus omninò cen-

„ sea-

„ ſeatur; ita ut à cujuscunque Sacri aut Reli-
„ gioſi loci Aſylo, ad quod confugerit, ſer-
„ vatîs tamen de jure ſervandîs, extrahi, Ju-
„ dicis competentis Curiæ pro merito punien-
„ dus, tradi poſſit, & debeat; ſuper quo Nos
„ Epiſcopis, aliiſque Superioribus Antiſtiti-
„ bus, ad quos reſpectivè pertinet, & per-
„ tinebit inpoſterum, neceſſarias & opportu-
„ nas facultates præſentium quoque tenore im-
„ pertimur. Quin etiam, vivente adhuc al-
„ tero in ſingulari certamine graviter vulnera-
„ to, ſi percuſſor in locum immunem ſe re-
„ ceperit, ex quo, eveniente illius morte, fu-
„ gam arripere, & legum ſeveritatem evadere
„ poſſe proſpiciatur; Volumus, & reſpecti-
„ vè permittimus, ut, quatenus periti ad in-
„ ſpiciendum vulnus acciti, grave vitæ peri-
„ culum adeſſe retulerint, percuſſor ipſe, præ-
„ viô ſemper Decretô Epiſcopi, & cum aſ-
„ ſiſtentia perſonæ Eccleſiaſticæ ab eodem E-
„ piſcopo deputatæ, ab hujusmodi loco im-
„ muni extractus, ſine mora carceribus man-
„ cipetur; ea tamen lege judicibus indicta, ut
„ illum Eccleſiæ reſtituere debeant, ſi vulne-
„ ratus ſuperſtes vivat ultra tempus à legibus,
„ quæ de homicidio ſunt, conſtitutum; alio-
„ quin in easdem pœnas incidant, quæ in me-
„ moratis Benedicti XIII. Litteris conſtitutæ
„ ſunt adverſùs illos, qui delinquentem in ali-
„ quo ex caſibus ibidem expreſſis, ex indiciis
„ ad id ſufficientibus ſibi traditum, reſtituere
„ recuſent, poſtquam is in ſuis defenſionibus
„ hujusmodi indicia diluerit.

„ Prætereà, simili motu & auctoritate de-
„ cernimus, ac declaramus, Sepulturæ sacræ
„ privationem à Sacrosancta Tridentina Syno-
„ do inflictam morientibus in loco Duelli, &
„ conflictûs, incurrendam perpetuam fore, et-
„ iam ante sententiam Judicis, à decedente
„ quoque extra locum conflictûs ex vulnere
„ ibidem accepto, sive duellum publicè, sive
„ privatim indictum fuerit, ac etiamsi vulne-
„ ratus ante mortem non incerta Pœnitentiæ
„ signa dederit, atque à peccatis & censuris ab-
„ solutionem obtinuerit; sublatâ Episcopis, &
„ Ordinariis locorum super hac pœna inter-
„ pretandi, ac dispensandi facultate, quo cæte-
„ ris documentum præbeatur fugiendi sceleris,
„ ac debitam Ecclesiæ Legibus obedientiam
„ præstandi.„ Hactenus SS. Pontifex, qui
subin omni, qua potest, contentione obtestatur
omnes Christianos Principes, ut junctis studiis ma-
lo isti resistant, quibus revera & maxima hac in
re incumbit obligatio, ut adeò rectè dicat la Croix
l. 3. p. 1. n. 855. Principem, vel Superiores sæ-
culares esse incapaces absolutionis, qui provo-
cantem ad duellum non puniunt valde graviter,
etiam non secutâ pugnâ: à fortiori id asseren-
dum est de negligentibus animadvartere con-
digna severitate in eos, qui actu duellô sunt
congressi: siquidem Superioris est applicare me-
dia necessaria pro malo Reipublicæ humanæ per-
niciosissimo eliminando, quod vix sine gravis-
simis pœnis exterminabitur. Non abs re erit
addere, quæ Clarissimus P. Böckhn *L. 5. De-*
cret.

cret. tit. 14. n. 8. ſuppeditat Magiſtratibus media maximam ſuam, quam iſto in negotio habent, adimplendi obligationem, ita differens: *Cæterùm omnium Principum & Magiſtratuum graviſſima obligatio eſt, ut ipſi opportunîs modîs tantum nefas coërceant ac impediant. Laudat ideò Mauritius Henricum II. & Carolum IX. Galliæ Reges, qui perpetua Lege, rigidísque ſub pœnis duella damnârunt, periculum verò læſæ exiſtimationis nomine illorum, qui mendacium aut ſimilem criminationem gladiô ulti non fuerint, in ſeſe receperunt. Expediret quoque ſimiles leges, ne in oblivionem vel neglectum veniant, ſingulîs annîs, ac in omnibus præcipuis locis promulgari. Monet inſuper* Puffendorf. *de Jure Natur. lib. 2. cap. 5. §. 12. ut, cùm certa ignominiarum genera perſonis illuſtribus in gravem contemptnm cedant, Magiſtratus aſperas in eos pœnas ſtatuant, qui ejusmodi convitiô talem perſonam offendere fuerint auſi. Porrò idem lib. 8. cap. 4. advertit, legibûs duella prohibentibûs eam quoque utiliter fore addendam, ut, quicunque Nobiles ſunt, ac haberi cupiunt, juramentô obſtringantur, quòd ad duellum nec ſint provocaturi, nec provocanti comparituri, quódque duellum detrectantem ſuô conſortiô excludere, aut deridere haud velint: cujusmodi ſanè juramentum ſi etiam ab omnibus militibus præſtandum foret, plurimùm faceret ad malum hoc inveteratum ſtirpitùs evellendum.* Hæc P. Böckn. Neque alia deerunt remedia, quæ ſi fuerint executioni mandata, certò id efficient, ut deteſtabilis, juri naturali, Divino, ac humano ſummè repugnans, ac Societati humanæ

 adeò

adeò noxius usus Duellorum è Christiano orbe proscribatur omninò. **

Additio VII.

* Quæres II. Quandonam, si ex illis, qui sine sufficienti causa duellum instituerunt, unus invenitur mortuus, is possit in loco sacro sepeliri, dum ante mortem dedit adhuc aliqua signa Pœnitentiæ? Ante responsionem Suppon. I. Ex Concil. Trident, *Sess. 25. de Reform. cap. 19.* quòd inter alias gravissimas pœnas à duellantibus incurrendas etiam numeretur illa, ut *si in conflictu decesserint, perpetuò careant sepulturâ Ecclesiasticâ.* Supp. II. Ut hæ, aliæque pœnæ in Tridentino specificatæ incurrantur, requiri duellum propriè dictum; unde, etsi etiam rixæ particulares cum gladiis, vel sclopetis ad vindicandum, seu (utì ajunt) ad præstandam sibimetipsi satisfactionem sint gravissimum peccatum mortale, non tamen subjacent allegatis pœnis. Hîs suppositîs,

Respond. I. Si quis duellans culpabiliter in eodem graviter fuerit vulneratus, ac primùm uno alteróve post duellum die ex vulnere sub signis pœnitentiæ mortuus, talis non est privandus sepulturâ Ecclesiasticâ. Ita communis; & ratio allegata in Jure Canonico est locô superiùs citatô *n. 44.* nimirum, quia vî Concilii Tridentini hæc pœna solummodò annexa est, si quis decedat in ipso duello: talis autem non censetur moraliter mori in ipso duello, sed post illud;

illud; ergo. Reſp. II. Si duellum propriè tale inſtituens, ſive dein illud ſit privatum, ſive publicum, brevì poſt vel in ipſo loco duelli, vel in alio quidem loco, ſed tamen paulò poſt duellum eodem adhuc die moriatur, ſicque ſine ſufficienti aliquo morali intervallo, conflictum inter & mortem intercedente, caret ſepulturâ Eccleſiaſticâ, etſi ante mortem dederit pœnitentiæ ſigna. Ita partim eruitur ex *c. 1. De Torneamentis.* partim ex Rituali Romano juſſu Pauli V. edito, *Titulo De Exequiis.* ibi: *Negatur ſepultura Eccleſiaſtica morientibus in duello, etiamſi ante obitum dederint ſigna Pœnitentiæ.* Adduo tamen Parochus, in cujus diſtrictu cadaver taliter duellantis, & brevì poſt mortui reperitur, advertat. *Inprimis*, num conſtet, quòd inter eosdem interceſſerit verum duellum? nam, ſi non fuiſſet propriè tale, ſed potiùs rixa, huic ante mortem ſigna pœnitentiæ edenti ſepultura non deberet negari. *Secundò*, ſi fuiſſet duellum propriè tale, attendat ulteriùs, an illud ſit notorium, ſeu publicum: etenim, ſi notorium non foret, in materia iſta pœnali, & conſequenter odioſa neutiquam deneget ſepulturam abſolutè, ſed rem deferat ad Epiſcopum, ejúsque deciſionem exſpectet. Quod ſi ob nimiam ab Ordinario diſtantiam deciſio ejus in ſimili caſu exſpectari nequiret, in Nomine Domini hunc intereà, præſertim ſi adhuc ante obitum in loco conflictûs non ſolùm dederit ſigna pœnitentiæ, ſed & Sacramentaliter adhuc ante mortem abſolutus fuerit, ſepeliat in loco ſacro, rémque poſteà deferat ad Ordinarium.

Videatur La Croix *lib. 3. Theolog. Moral. part. 1. num. 863. & seqq.* *

* Quæritur III. Quandonam Homicida sui ipsius (vulgò *Suicida* dictus) possit sepeliri in loco sacro? Ante Responsionem nota ex jam dictis tanquam certum, quòd non liceat seipsum directè occidere &c. Quæstio restat, quandonam taliter inventum liceat sepelire in loco sacro? ad quod Resp. I. Si ex se, vel ex circumstantiis sufficienter constet, quòd quis plenè compos mentis, deliberatè ex tædio vitæ, vel ex desperatione, aut ex metu mortis ignominiosæ, sibi à Potestate publica ob sua delicta inferendæ, seipsum occiderit, nequit sepeliri in loco sacro, utì clarè colligitur ex *can. Placuit. 23. q. 5.* ibi: *Placuit, ut qui sibi ipsis voluntariè aut per ferrum, aut per venenum, aut per præcipitium, aut per suspendium, vel quolibet modo violentam inferunt mortem, ad sepulturam eorum cadavera non deducantur.* Quod tamen cum aliis Sylvester ℣. *Sepultura*, limitat, nisi tales adhuc ante mortem suam sciantur desuper doluisse, & pœnituisse *arg. c. 20. De sentent. excommunicat. in 6.* ubi etiam suspensus ab ingressu Ecclesiæ, si decedat prohibetur in loco sacro sepeliri NB. *nisi pœnituerit.*

Respond. II. In dubio, utrùm Suicida plenè rationis compos fuerit, vel si dubitetur, an inventus mortuus sibimetipsi vim intulerit, aut casu potiùs, vel ab alio occisus obierit? Doctores communiter in benigniorem partem pro mor-

mortuo inclinant, præſumentes tam enorme, & quaſi contra naturam pugnans delictum ab eodem non fuiſſe commiſſum, ſaltem non, quando erat ſanæ mentis. Ita cum pluribus aliis præſens Auctor *l. 3. Decret. Tit. 28. §. 3.* Franciſcus Schmier *L. 3 Juriſpr. Tract. 1. part. 3. c. 2. num. 46.* Schmalzgrueber *L. 3. Decr. Tit. 28. num. 66.* & Pichler *in Candidato abbreviato Juriſprud. ibidem num. 2.* Qui tamen addit, expedire ſtante dubio, ut talis clam & nocte in loco ſacro ſepeliatur ad cavendam populi offenſionem, quod verum puto, ſi grave adſit periculum offendendi plebem. Vincentius Petra *Tom. 1. Comment. Conſtitut. 2. Honorii III. n. 50. & 51.* exiſtimat, ſi quispiam in via reperiatur interfectus, vel in puteo mortuus, aut flumine merſus, eundem in loco ſacro (quidni publicè) eſſe ſepeliendum; cùm probabile ſit, eundem vel caſu, vel ab aliis potiùs, quàm à ſeipſo interfectum fuiſſe: econtra verò alium, qui januîs clausîs laqueô ſuſpenſus invenitur, ſepulturâ Eccleſiaſticâ privandum cenſet, quod vel maximè procedit, ſi ſimul antea Roſarium, Scapulare, & ſimilia à ſe amoviſſe reperiatur, nec aliæ valde graves circumſtantiæ contrarium ſuadeant. *

QUÆSTIO IV.

De Reſtitutione ratione injuſti Homicidii, vel Mutilationis.

SUMMARIUM.

43. *De quo Homicidio ſit ſermo?*

44. Ra-

44. *Ratione vitæ Proximo injustè ablatæ, quid tenetur Homicida restituere?*
45. *An hæc obligatio procedat solùm ex naturali æquitate,*
46. *Vel etiam ex Justitia?*
47. *Omnia damna ex occisione alterius secuta resarciri debent &c.*
48. *Corollarium.*
 * *Quid specialiter notandum sit de damnis mortem occisi subsequentibus? Additio I. & II.*
49. *Quid de restitutione ob Mutilationem?*
50. *An pro dolore ex vulnere, ipsáque cicatrice sit aliquid restituendum?*
 Fundamenta negativæ sententiæ.
51. *Opposita sententia probabilior.*
 * *Qualis pœnitentia sit injungenda Homicidæ?*

43. UT ex titulo Quæstionis patet, sermo hìc est de Homicidio injusto, atque illicita mutilatione: nam certum est, quòd alterum occidens in bello justo, vel ob necessariam sui defensionem ad nullam teneatur restitutionem; quod pariter dicendum, si quis alterum penitus involuntariè, aut omnino casualiter occidat. Verùm loquendô de Homicidio injusto atque voluntario, fatentur omnes, Homicidam, nisi alter ante mortem suam condonaverit, teneri ad restitutionem damni illati, utpote cùm Homicidium sit actus multùm damnificans proximum: non tamen conveniunt Docto-

Doctores, de quo damno teneatur ad reſtitutionem. Pro cujus reſolutione, ſit

44. CONCL. I. Ratione vitæ Proximo injuſtè ablatæ tenetur Homicida vel ex juſtitia, vel ſaltem de conſilio, & ex naturali æquitate pro anima occiſi, quem non conſtat eſſe mortuum in peccato mortali, orationibûs, eleemoſynîs, aliíſque piîs operibûs DEO ſatisfacere, ac præſertim Sacroſanctum Miſſæ Sacrificium pro refrigerio animæ ejus offerendum curare: quod proinde poterit ipſi convenienter pro aliqua parte Satisfactionis Sacramentalis in Confeſſione injungi. Hæc Concluſio ſic prolata eſt in re communis; nam damnificans alterum adeò graviter in vita debet reſarcire damnum illatum modô, quo poterit, meliorî. Idipſum confirmant dicenda *n. 46.*

45. Additur in Concluſione notanter ſub disjunctione, *vel ex Juſtitia, vel ſaltem de conſilio, & ex naturali æquitate:* nam circa fundamentum hujus obligationis adeſt nonnulla concertatio ſpeculativa inter Theologos. Et quidem Lugo *diſp. 11. De Juſt. & Jure ſect. 1.* Leſſius, Vaſquez, aliíque plures volunt dictam obligationem procedere duntaxat ex naturali quadam æquitate, non autem ex motivo Juſtitiæ: cùm vita hominis non ſit pretiô æſtimabilis, neque poſſit eidem adæquatè, ſeu ad æqualitatem ſatisfieri.

46. Econtra verò, quòd Homicida teneatur

etiam

etiam ex Justitia ad aliquam restitutionem faciendam pro vita ipsius occisi, satis ostendit Doctor Angelicus 2. 2. *qu. 62. art. 2. ad 1.* ubi solvens hanc instantiam præmissis aliis sic infert: *Et ideò, quando id, quod est ablatum, non est restituibile per aliquid æquale, debet fieri recompensatio, qualis possibilis est.* Id ipsum expressè tenet Doctor Subtilis 4. *dist. 15. q. 3. §. De secundo;* tum quia pro vitæ ablatione regulariter est statuta Lex talionis, scilicet, ut Homicida moriatur, sicque reddatur vita pro vita: tum quia, si talis redditio non fiat, tenetur quis ad aliam restitutionem æquivalentem vitæ, quam abstulit, sicut potest esse æquivalentia in talibus, hoc est, faciendam saltem in spiritualibus; nam hoc exigit Justitia. Et per istud simul patet ad rationem oppositæ sententiæ.

47. CONCL. II. Omnia damna ex occisione alteri occiso in bonis suis ante mortem adhuc obvenientia etiam in Foro conscientiæ, & ante Judicis sententiam sunt resarcienda pro possibili ab eo, qui injustè alterum occidit. Ita Scotus *loc. cit.* & communis Doctorum. Ratio clara est: quia injustus damnificator tenetur ex Justitia ad reparandum damnum injustè illatum, etiam in Foro conscientiæ. Hinc

48. Infertur, expensas pro curatione occisi, dum is non statim mortuus fuit, per Homicidam esse solvendas: atque insuper hæredibus ejus sive ex testamento, sive ab intestato succedentibus in jus ipsius defuncti omnia damna lucri

lucri ceſſantis (id eſt, omnia ea emolumenta, quæ occiſus ex artificio, negotiatione, vel officio probabiliter ipſis lucratus fuiſſet adhuc ante mortem ſuam, niſi per vulneris inflictionem ab ipſo hoc lucro fuiſſet impeditus, detractis tamen iis, quæ ipſemet vivens conſumpſiſſet) eſſe compenſanda, & reſtituenda. Et idem dicendum de aliis ſimilibus damnis, mortem occiſi antecedentibus, quæ tamen omnia prudentis arbitrio in caſibus particularibus ſunt æſtimanda.

Additio I.

* Indagabis autem hìc incidentaliter, quid ergo ſentiendum ſit de damnis temporalibus mortem occiſi ſubſequentibus? Ubi notandum, quòd damna temporalia mortem occiſi *antecedentia* dicantur ea, quæ occaſione homicidii inferuntur ipſimet vulnerato in Bonis ſuis ante mortem ejusdem, de quibus proximè dictum fuit. Damna verò temporalia mortem *ſubſequentia* vocantur illa, quæ primùm poſt mortem occiſi inferuntur aliis perſonis in futurum, quibus occiſus antea ex officio, vel arte, aut induſtria ac opera præſtabat alimenta &c. modò autem præfati illîs in futurum carere debent, & de his quæritur in præſenti, ad quod Reſp. Si aliæ perſonæ propter mortem occiſi privantur in futurum aliqua re, ad quam antea habuerunt quodpiam jus, tenetur occidens damnum ipſis exinde obventurum recompenſare. Ita cum Leſſio, Marchantio, Molina

& aliis.

& aliis Sporer *Tractat. 5. in Decalog. cap. 3. sect. 6. num. 227. & seq.* Ratio est: quia tales injustè per Homicidam damnificantur, & privantur vero aliquo jure, quod antea habuissent respectu occisi etiam in futurum, si is supervixisset: ergo ex communibus principiis Theologiæ damnificans Homicida obligatur ad resarcitionem. *

Additio II.

* Ex quo infertur, quòd, si occisus reliquerit post se parentes, uxorem, vel proles, quas antea, sibimet ipsis alimenta præstare insufficientes, per suum officium, artem, seu industriam alebat, quòd, inquam, in supplementum occisi ante omnem sententiam Judicis teneatur id ipsum modo statui competente facere Homicida injustus usque ad tempus, quo prudenter credebatur aliàs supervicturus alter, si non fuisset occisus, respiciendô ad ætatem ejusdem, num fuerit adhuc vegetus &c. & ad vires, num robustus, vel imbecillis? item attendendô, usque ad quale tempus similes alter aluisset. Ratio est: quia antea hæc alimenta occisus talibus præbebat non solùm ex misericordia & liberalitate, sed in similibus circumstantiis etiam debebat ex justitia. Econtra verò, si parentes (uti subjungit Sporer *loc. cit.*) sint divites, filii jam puberes & ad se ipsos alendos apti, uxor non egeat, utpote sufficientissimè provisa aliîs mediîs, vel per alias nuptias in eundem felicitatis statum reposita,

ad

ad nullam restitutionem loquendô de damnis mortem subsequentibus obligabitur homicida ante Judicis sententiam. Ratio est: quia talibus in simili casu nihil debebatur ex justitia ab ipsomet occiso, si supervixisset, adeóque non censentur veram injuriam per hoc passi. Idem dic, si occisus fuit Nobilis, vel aliàs opulentus vivens sine speciali aliqua arte, vel officio de bonis propriis, quæ suis reliquit Hæredibus; vel si aliàs talis occisus jam fuerit senex, decrepitus, infirmus, qui nihil ampliùs officiô, arte, industriâ, ac operâ suis procurare potuit; vel si homo iners, atque incurius extiterit; qui, arte, industriâ, vel operâ suâ neglectis, suis nihil ampliùs comparare solebat: etenim in similibus casibus per mortem illius familia ratione Sustentationis, vel lucri nullum patitur detrimentum, uti consideranti patet, & consequenter talem occidens ratione damni mortem subsequentis ad nullam restitutionem obligabitur. Videantur desuper Sporer *loc. cit.* & La Croix *l. 3. p. 2. n. 296. & seq.* *

49. CONCL. III. Loquendô de restitutione ob mutilationem Proximi, & alia damna corporis, communiter ea fieri debet per compensationem pecuniariam: quæ quidem restitutio non solùm debet correspondere expensis factis in curatione, sed etiam damno, quod quis incurrit per mutilationem pro toto tempore futuro, quo usurus fuisset membrô abscissô. Hinc in Jure Canonico *c. 1. De Injuriis & damno dato* juxta illud *Exod. c. 21.* sic statuitur: *Si rixati*

fuerint homines, & percusserit alter proximum suum lapide, vel pugnô, & ille mortuus non fuerit, sed jacuerit in lecto, qui percusserit, operas ejus, & impensas in Medicos restituat. Hæc ibi. Sed occasione horum

50. Quæres I. Cùm læsio, tristitia, & dolor ex vulnere, aut carentia membri resultans, ipsáque cicatrix sit verè damnum corporale injustè Proximo illatum, an vulnerans, vel mutilans idcirco etiam pro his obligetur ad aliquam restitutionem? Resp. Resolutionem hujus pendere ex proximè dictis *Conclusione prima*; nam Auctores illi, qui Homicidam pro vita hominis ad nullam restitutionem faciendam ex Justitia teneri censent, consequenter in proposito idem docent. Et huic sententiæ favet textus *l. ult. ff. de his, qui effuderint &c.* ubi legitur: *Cùm liberi hominis corpus læsum fuerit, Judex computet mercedes Medicis præstitas, cæteráque impendia, quæ in curatione facta sunt: præterea operarum, quibûs caruit, aut cariturus est ob id, quòd inutilis factus est: cicatricum autem, aut deformitatis nulla fit æstimatio, quia liberum corpus nullam recipit æstimationem.* Hæc ibi.

51. Hæc sententia probabilis est, tum ob allegatum textum Juris Civilis, additámque rationem, tum ob multiplicem Auctoritatem. Opposita tamen sententia est probabilior, ac fundamentis Doctoris tum Angelici, tum Subtilis *n. 49.* relatis, conformior. Nam allegatus textus Juris præcipuè loquitur pro Foro externo, in

in quo negatur Actio pro cicatricibus, id eſt, nulli conceditur, Actionem inſtituere ad petendum aliquid in Foro externo pro cicatricibus, aut vita hominis: ſiquidem de iis, quæ ſpectant ad Forum conſcientiæ, Jus Civile minùs fuit ſolicitum, ſi cæteroquin provideatur pacificæ, & bonæ Reipublicæ gubernationi. Unde Leſſius *l. 2. De Juſt. & Jure. c. 9. dubit. 11.* non obſtante, quod priorem ſententiam amplexus ſit, tandem *n. 145.* fatetur, pro damno vitæ, & pro injuria deberi ſatisfactionem quamdam ſignîs doloris, & petitione veniæ; imò interdum, ſaltem ex Charitate, & naturali æquitate, adeſſe obligationem ad aliquam pecuniariam ſatisfactionem, præſertim ſi hæredes ſint pauperes.

Additio.

* Quæres II. Quidnam ſit practicè injungendum Homicidæ in Confeſſionali pro aliqua ſatisfactione? Ad hoc quæſitum P. Sporer (etſi teneat is, Homicidam directè ratione privationis vitæ per ſe ad nullam obligari recompenſationem, cùm ea fuerit bonum altioris ordinis) nihilominus *Tract. 5. in Decalog. c. 3. ſect. 2. num. 60.* reſpondet ex Comitolo *l. 4. Moral. c. 11. n. 8.* utì ſequitur: *Homicidæ Pœnitentia ſalutaris eſſet* I. *Veniam petere à propinquis occiſi.* Supple: ſi homicidium ſit publicum, nihilque aliud obſtet. II. *Iisdem omnia damna reſarcire,* (intellige modô ſuperiùs in hac quæſtione indicatô) ubi bene diſtingue inter damna mortem occiſi antecedentia, & inter ſubſequentia. III. *Pro*

anima defuncti per unum annum singulis septimanis curare unam Missam celebrari (aut saltem, puto ego, si divitiæ desunt, semel specialiter eandem intra septimanam pro anima defuncti devotè audire.) IV. *Aliquam eleemosynam taliter per annum juxta Homicidæ facultatem pauperibus erogare.* V. *Lytanias vel Rosarium B. Virginis eodem modo per annum persolvere.* VI. *Præterea per eundem annum semel per mensem communicare,* VII. *Per totam vitam quotidie unum Pater & Ave flexis genibus pro anima occisi persolvere.* Hæc Comitolus: interea tamen non necessariò Confessarius homicidæ adstringitur ad singula, sed poterit in aliquo casu particulari quoad multa, quæ non concernunt resarcitionem Juris læsi, pœnitentiam pro sua prudentia augere, vel minuere juxta conditionem personæ pœnitentis, aliásque circumstantias. *

DISTINCTIO IV.

De Sexto Præcepto Decalogi.

QUÆSTIO I.

De Castitate, & opposito vitio Luxuriæ, ac utriúsque speciebus.

SUMMARIUM.

1. *Quæ hoc Præcepto probibeantur, & cur hîc agatur de Castitate.*

2. Ca-

2. *Castitas, quid?*
(a) Conformiter dictis Tract. 7. dist. 1. num. 24.
3. *Castitas alia perfecta, alia imperfecta.*
4. *Castitas adhuc triplex.*
5. *Conjugalis, vidualis, & virginalis, quæ cæteris perfectior.*
6. *Virginitas, quid, & quæ importet?*
7. *Quid de virgine vim passa?*
8. *Luxuria, quid?*
(b) Ut dictum Tract. 3. dist. 3. q. 3.
9. *Luxuriæ species, quæ?*
10. *An omnes distinguantur in genere Luxuriæ?*
(c) Tract. 5. Dist. 3. n. 11. 14. & 15.

1. SEXTO Decalogi Præceptô, quod *Exod. c.* 20. proponitur his verbis: *Non mæchaberis*, non solùm prohibetur Adulterium, quod propriè *Mœchia* dicitur, verùm etiam universaliter omnis illicitus concubitus, & inordinatus actus in materia venerea. Antequam autem fœditas, malitiáque hujus vitii explicetur, cùm contraria juxta se posita magìs elucescant, operæ pretium fore visum est, ipsius Castitatis naturam, excellentiámque declarare, quam admiratus Sapiens exclamandô dixit: *Sap. 4. O quàm pulchra est casta generatio cum claritate! immortalis est enim memoria illius: quoniam apud DEUM nota est, & apud homines.*

2. CONCL. I. Castitas est species Temperantiæ, quæ moderatur inordinatum appetitum, usúmque venereorum. Ita communis.

 (a) Si-

(a) Sicut enim Abstinentia, & Sobrietas moderantur inordinatum appetitum & usum in esculentis, & poculentis, ita Castitas moderatur inordinatum appetitum venereorum.

3. CONCL. II. Castitas generatim alia est perfecta, alia imperfecta. *Perfecta* est, quæ ab omnibus voluptatibus carnis tam licitis, quàm illicitis perpetuò abstinere proponit: unde hæc etiam affectum nuptiarum excludit. *Imperfecta* verò est, quæ ad tempus id proponit, vel solùm intendit ab illicitis abstinere, sed licitìs moderatè uti, prout fit in Matrimonio.

4. Deinde Castitas communiter dividitur in Conjugalem, Vidualem, ac Virginalem. Et de hisce tribus castitatis speciebus mentionem faciens D. Augustinus *lib. de Viduitate*, inquit: bona est pudicitia conjugalis, melior vidualis, & optima virginalis. Item D. Hieronymus *c. 13. in Matthæum*, & *lib. 1. contra Jovinianum*, ac alii fructum centesimum assignant Virginibus, sexagesimum Viduis, & trigesimum honestis, piisque Conjugibus.

5. *Castitas Conjugalis* est prædicta Castitas imperfecta, quæ delectationes & tactus circa res venereas moderatur in conjugatis, ut debitô, & licitô duntaxat modô admittantur: videlicet causâ prolis, aut vitandæ incontinentiæ, vel reddendi debitum, & hoc temporibûs, ac locîs congruîs, modô naturalî, non autem explendæ libidinis gratiâ. *Castitas Vidualis* est, si post obitum

tum alterius conjugis ſervatur perfecta Caſtitas. Tandem *Caſtitas Virginalis* eſt ipſamet Virginitas: & hæc eſt abſolutè perfecta Caſtitas, & omnium perfectiſſima; prout oſtendit D. Apoſtolus 1. *Cor.* 7. éſtque unanimis SS. Patrum ſententia, ac noviſſimè definitum in Concilio Trid. *Seſſ.* 24. *Can.* 10. ibi: *Si quis dixerit, ſtatum conjugalem anteponendum eſſe ſtatui Virginitatis, vel cœlibatûs, & non eſſe meliùs ac beatiùs manere in Virginitate, aut cœlibatu, quàm jungi matrimonió, anathema ſit.* Concordant dicta *n. præced.*

6. Porrò Virginitas deſcribitur à S. Auguſtino *lib. de S. Virginitate cap.* 13. quòd *ſit in carne corruptibili incorruptionis perpetuæ meditatio.* Duo enim dicit Virginitas, integritatem videlicet corporis, in tantum, ut nunquam in perpetuum conſentiatur in carnis corruptionem, ac inſuper propoſitum obſervandi integritatem illam in perpetuum. Unde verè Virgines non ſunt parvuli, quantumvìs carne integri, quia hujusmodi propoſitum non habent: neque adulti volentes aliquando nubere, eò quòd propoſitum perpetuò ſervandi Virginitatem non habeant: nec etiam illi, qui mentaliter conſentiunt in rem veneream ſine opere ſubſecuto, ob rationem proximè dictam. Verùm in his Virginitas amiſſa adhuc recuperabilis eſt per pœnitentiam; ùt habet Summa Angelica *Verſ. Virginitas*, & Sylveſter *ibidem num.* 2. & alii. Quamvìs Leſſius *lib.* 4. *c.* 2. *num.* 113. arbitretur, in talibus non manere virtutem

Virginitatis, eò quòd hæc dicat propositum perpetuò abstinendi à venereis: licèt adhuc vulgò dicantur *Virgines*, quia manet corporis integritas, adeóque status ille, qui communiter vocatur Virginitas.

7. Additur notanter: *in tantum, ut nunquam consentiatur in carnis corruptionem*, qualis fit per fornicationem, aut pollutionem voluntariam &c. Etenim nihil obest Virginitati, si claustra pudoris violenter infringantur per involuntariam pollutionem, aut passivam oppressionem Virginis, si desit consensus hujus in ipsam. Quinimo tunc locum habet illud S. Luciæ Virginis & Martyris dictum ad Paschasium Præfectum: *Si invitam jusseris violari, Castitas mihi duplicabitur ad coronam.*

8. CONCL. III. Castitati opponitur Luxuria, quæ est inordinatus appetitus, vel usus venereorum. Ita communis. Et istud, cæteroquin turpissimum vitium, est unum ex septem peccatis Capitalibus (*b*) de quo rectè Doctor Angelicus 2. 2. *q.* 151. *art.* 4. *ad* 3. dicit, quòd inter cætera Intemperantiæ vitia præcipuè sint exprobrabilia peccata venerea.

9. CONCL. IV. Species Luxuriæ sunt septem videlicet simplex Fornicatio, Adulterium, Incestus, Stuprum, Raptus, Sacrilegium, & Vitium contra naturam, quorum ultimum subdividitur in Mollitiem, Bestialitatem, Sodomiam, ac indebitum concumbendi modum. Ita Mastrius *disp.* 15. *Theol. mor. num.* 141. Sannig *dist.*

diſt. 2. de Temperantia quæſt. 3. num. 4. & alii: quamvìs nonnulli ommittant Sacrilegium, id eſt, Sacrilegum concubitum à perſona, vel cum perſona per votum ſimplex, vel ſolemne Caſtitatis, aut ſuſceptionem Ordinis ſacri DEO ſacrata commiſſum.

10. Notat tamen Herincx *diſp. de Temperantia quæſt. 3. n. 19.* quòd propriè ſola Fornicatio, & Vitium contra naturam ſpecie diſtinguantur in genere Luxuriæ. Nam cætera, quantùm ad malitiam Luxuriæ, conveniunt cum Fornicatione, cui ſingula ſuperaddunt ſpecialem malitiam extra genus Luxuriæ: Adulterium quidem malitiam Injuſtitiæ, Inceſtus malitiam contra Pietatem, Stuprum malitiam violentiæ, Raptus pariter, & demum Sacrilegus concubitus malitiam contra Religionem. In propoſito de ſingulis (demptô Sacrilegiô, de quo jam alibi (c) dictum) ſpecialiter loquendô, ſit

QUÆSTIO II.

De Fornicatione, Adulterio, & Stupro.

SUMMARIUM.

11. *Fornicatio, quid, & quàm grave peccatum?*
12. *Fornicatio eſt intrinſecè mala.*
13. *Concubinatus, quid, & quanta ejus malitia?*

11. CONCL. I. *Simplex Fornicatio* est peccatum Luxuriæ, quo solutus cum soluta per carnalem commixtionem peccat. Ita communis. Et quidem Fornicationem esse peccatum mortale, de Fide est; & habetur ex illo *ad Ephes.* 5. *Omnis fornicator, aut immundus non habet hæreditatem in regno Christi, & DEI*, & *ad Galat.* 5. *Manifesta sunt autem opera carnis, quæ sunt fornicatio, immunditia, impudicitia, luxuria &c. & his similia: quæ prædico vobis, sicut prædixi, quoniam. qui talia agunt, regnum DEI non consequentur*, & alibi.

12. Quinimò Fornicatio, non solùm est peccatum mortale ex prohibitione legis Divinæ, sed etiam est intrinsecè mala, ipsíque rectæ rationi dissona. Hinc quippe D. Apostolus 1. *Cor.* 6. plu-

6. pluribûs rationibûs demonſtrat malitiam ejus: implicat autem, quòd malitia cujuspiam probetur argumentîs petitîs à ratione, niſi ejusmodi malitia ſit diſſona rationi. Accedit, quòd vagus concubitus, ſive fornicarius ſit contra bonum prolis: nam ad educationem hominis non ſolùm requiritur cura matris, à qua nutritur, ſed multò magìs cura patris, à quo eſt inſtruendus, & defendendus, atque in bonis tam interioribus, quàm exterioribus promovendus: ac proinde contra naturam hominis eſt, quòd utatur vago concubitu, utpote per quem tollitur certitudo prolis reſpectu patris, & econtra; prout optimè argumentatur Doctor Angelicus 2. 2. *q. 154. art. 3.* Hinc meritò Innocentius XI. ſequentem inter alias, ordine 48. Propoſitionem damnavit: *Tam clarum videtur, fornicationem ſecundùm ſe nullam involvere malitiam, & ſolùm eſſe malum, quia interdicta, ut contrarium omninò rationi diſſonum videatur.*

13. Ad hanc Luxuriæ ſpeciem reducitur *Concubinatus*, qui eſt fornicatio continuata cum certa aliqua perſona ſoluta, & cohabitatio cum illa, éſtque peccatum grave, ac periculoſum, eò quòd hominem in continuo ſtatu peccati mortalis detineat: quia Concubinarius, quamdiu Concubinam retinet, in continuo propoſito, ſaltem virtuali, peccandi permanet, ut proinde de ejusmodi homine Concubinario dici poſſit illud *Jobi cap. 25. Bibit quaſi aquam iniquitatem.* Unde Doctores communiter docent,

Con-

Concubinarium, ſicut & Meretricem abſolvi ordinariè non debere, niſi dimiſſâ priùs concubinâ, eáque è domo ejectâ; alioquin enim non adeſſet in ipſo firmum propoſitum emendationis, cùm vellet perſeverare in occaſione proxima peccandi.

Additio.

Porrò fornicatio alia eſt perfecta, alia imperfecta. Prima contingit, quando ſemen viri ſoluti immittitur in vas debitum fæminæ ſolutæ: atque de hac fit ſermo in quæſtione præſenti. Fornicatio imperfecta cenſetur, quando à ſolutis copula ſolummodò imperfecta exercetur, puta, quando vir ſub actuali copula, vel omnino nullum ſemen emittit, vel poſt inceptam copulam, excitatâ jam ad ſeminandum naturâ, reſilit, ſeménque diſpergit extra. Atque id, ſi ita fieret in actu fornicario (idem dic, ſi contingeret in adulterio, & ſtupro) neceſſariò in Confeſſionali deberet explicari; quoniam fornicatio perfecta & imperfecta diſtinguuntur ſpecie, atque hæc copula imperfecta, ſi exerceatur absque emiſſione ullius ſeminis, continet peccatum impuriſſimi tactus, ſeu, utì loquitur Sporer hìc, actum extremæ impudicitiæ cum manifeſto periculo pollutionis; quando verò illud ad extra diſpergitur ad impediendam imprægnationem, prout ſæpiùs fit, reduceretur ad peccatum mollitiei cum affectu fornicario conjunctæ.

Econtra

Econtra verò, poſitô, quòd copula exerceatur cum immiſſione ſeminis in vas debitum, cenſetur adhuc fornicatio perfecta ejusdem ſpeciei, quamvìs non ſervetur modus, ſeu ſitus naturalis, ſed fiat ſtandô, jacendô à latere, à tergo brutorum more, vel exerceatur virô ſuccubô, dummodò cæteroquin ipſum ſemen extra non diſpergatur, atque exinde generatio impediatur: etſi enim ſimiles modi ex mera luxuria exerciti meritò ſint improbandi, non tamen in ſimili caſu transferunt fornicationem ad alienam ſpeciem mortaliter peccaminoſam. Hinc pro praxi (inquit Sporer *part. 4. Theolog. Sacram. c. 3. ſect. 1. num. 574.*) quando ſoluti confitentur, ſe commiſiſſe fornicationem, & aliquando modeſtìs terminìs interrogandô reſcitur à Confeſſario, quòd eadem non imperfecta fuerit, ſed perfecta, ad evitandum modô poſſibilî ſcandalum etiam puſillorum neutiquam ulteriùs à Confeſſario ordinariè urgeantur, præſertim fœminæ, de modo, & ſitu, quo copulam exercuerunt; quia juxta jam dicta, & juxta dicenda *n. 66.* per diverſum ſitum, & diſtinctum modum non additur præter peccatum fornicationis aliud grave, nec mutatur ſpecies fornicationis, ſed tantummodò aggravatur, modò ſemen viri adhuc finaliter ad vas naturale fœminæ deveniat, ibíque retineri valeat. Videatur Sporer *loc. cit. cap. 2. ſect. 3. num. 493.* *

14. Quæres, an fornicatio cum ſponſa alterius de futuro addat ſpecialem malitiam? Affir-

Affirmant multi Doctores, sponsalia addere fornicationi sponsi, aut saltem sponsæ novam malitiam injustitiæ specie distinctam, & in Confessione necessariò explicandam. Econtra alii negant, & quidem probabiliùs, ut docet Mastrius *disp. 11. Theolog. moral. num. 119.* Ratio hujus posterioris sententiæ est: quia per sponsalia de futuro nondum sponsus acquisivit jus in corpus sponsæ; hoc enim jus consequitur solùm per Matrimonium de præsenti.

15. Quæres ulteriùs, an peccatum carnale, personæ Fidelis cum infideli v. g. Judæa, vel Turcissa sit fornicatio simplex, vel addat novam malitiam specie distinctam, & in Confessione necessariò aperiendam? Affirmat hoc posterius Sanchez *lib. 7. de matrim. disp. 5.* cum nonnullis aliis, eò quòd speciali ratione conjugium Fidelis cum infideli fuerit prohibitum per Ecclesiam, videlicet ob motivum Religionis: & quia talia conjugia sunt damnosa tum Fideli, tum bonæ educationi prolis: atqui hæc eadem ratio militat in accessu fornicario; ergo. Negant econtra Azorius *part. 3. lib. 3. cap. 29.* Tamburinus, Diana, Filliucius, & alii: tum quia nullô jure probatur, malitiam illam esse specie distinctam: tum quia in Matrimonio est longè major conjunctio, quàm in accessu fornicario; ergo non valet assumpta paritas.

16. CONCL. II. *Adulterium* est peccatum Luxuriæ, quo violatur fides conjugalis, & fit acces-

accessus ad alienum thorum. Contingit verò Adulterium tribûs modîs. I. Quando solutus miscetur carnaliter cum conjugata. II. Quando conjugatus cum soluta. III. Quando conjugatus cum conjugata. Et quidem primîs duobûs modîs committitur Adulterium simplex, tertiô autem modô duplex, necessariò proinde in Confessione aperiendum: quia tunc duæ injuriæ committuntur in utriusque conjugem innocentem, ac fidem duplicem conjugalem, duplexque Sacramentum Matrimonii.

17. Porrò Adulterium esse peccatum mortale, certum est; unde specialiter hôc sextô Decalogi Præceptô dicitur: *Non mœchaberis.* Quinimo tanta ejus est malitia, ut ei secundùm Leges Civiles pœna capitis statuatur. *l. Quamvis 30. C. Ad Leg. Jul. de Adulteriis*, ibi: *Sacrilegos nuptiarum gladiô puniri oportet*: juncto §. *Item Lex Julia. Inst. de Publicis Judiciis.* Quamvìs Doctores velint, hanc pœnam non competere nisi pro Adulterio duplicato, sive formato (quale est, quod committitur à personis utrinque conjugatis) vel sæpiùs repetito, id est, de quo jam semel punitus est Reus: atque etiam hæc pœna in fœminis ob sexûs fragilitatem mitigata fuerit *Auth. Sed hodie. C. Ad leg. Jul. de Adult.* ubi inter alia statuitur, quòd *hodie adultera verberata in Monasterium mittatur.*

18. Insuper certum est, Adulterium esse gravius peccatum simplici fornicatione; quin-

imo

imo duplex specie distinctum in se continet peccatum: quia præter communem Luxuriæ malitiam, quæ etiam datur in fornicatione, continet novam & specialem injustitiam, atque injuriam, quæ infertur conjugi innocenti, cujus jus in corpus suæ consortis violatur, simúlque Statui ac Sacramento Matrimonii. Et hoc intellige, etiamsi alter conjux consentiat in ejusmodi turpem actum: adhuc enim ob injuriam fidei conjugali, & Sacramento Matrimonii irrogatam est Adulterium, & continet specialem malitiam. Unde Innocentius XI. hanc inter alias, ordine 50. Propositionem meritò damnavit: *Copula cum conjugata, consentiente maritô, non est adulterium; adeóque sufficit in Confessione dicere, se esse fornicatum.*

19. CONCL. III. Stuprum tribûs modîs sumitur. Primò, pro omni concubitu legibûs prohibito. Sic non tantùm Defloratio virginis, sed etiam Adulterium, Incestus, & Sodomia stuprum dicitur. Quô modô Stuprum in Jure Civili quandoque sumitur, ùt *l. Inter liberos. ff. Ad Legem Juliam de Adulteriis.* ibi: *Lex Julia stuprum, & adulterium promiscuè appellat.* Et *l. Stuprum. ff. Eod.* ibi: *Adulterium in nupta admittitur, stuprum in vidua, vel virgine, vel puero*, cum concordantiis. Deinde, & magìs strictè Stuprum sumitur pro illicita defloratione Virginis sub cura parentum existentis; ùt loquitur D. Thomas 2. 2. *quæst. 154. art. 6.*

20. Tertiò tandem ac propriiſſimè Stuprum ſumitur pro violenta Virginis corruptione. Unde Stupratores, & corruptores Virginum propriè dicuntur illi, qui vim inferunt. Et ſic propria ratio Stupri conſiſtit in hoc, quòd Virginitati, ſeu clauſtro virginali vis inferatur: quare ſupra fornicationem addit injuriam gravem in puellam, cui per vim integritas corporis (quæ maximi æſtimari ſolet ac debet) adimitur. Sic Stuprum eſt graviſſimum peccatum, quod etiam juxta Jus commune Cæſareum pœnâ mortis plectitur, ſive illa perſona, cui vis illata eſt, ſit virgo, ſive corrupta, puta maritata, aut vidua. §. 8. ℣. *Sin autem inſtit. de publicis judiciis.* & alibi: licèt adhuc graviùs puniatur in Virgine ob deflorationem.

QUÆSTIO III.

De Obligatione Reſtitutionis ratione Stupri, & Adulterii.

SUMMARIUM.

21. *Qui virginem conſentientem defloravit, an teneatur ei ad reſtitutionem?*
22. *Vel ſaltem parentibus ejus?*
23. *Quid pro Foro externo?*
* *An pro hoc Foro teneatur ſimul dotare, & ducere?*
24. *Quid, ſi vi, vel fraude quis uſuram corporis à virgine extorſit?*
25. *Limitatio hujus ſolutionis.*

(*a*) Ut dictum superiùs dist. 2. n. 13.

21. CONCL. I. Qui Virginem consentientem defloravit absque vi, vel fraude, aut promissione Matrimonii, corruptor in Foro conscientiæ ad nihil ei tenetur, quidquid sit de Juris humani dispositione, quæ ante sententiam Judicis non obligat. Ita Lessius *lib. 2. cap. 10. dubit. 1. & 2.* Mastrius *disp. 9. Theol. moral. num. 57.* & alii. Ratio est: quia volenti non fit injuria, juxta *Reg. 27. Juris in 6.* ibi: *Scienti & consentienti non fit injuria, neque dolus.* Quinimò tunc non committitur propriè Stu-

Stuprum, cùm absit vis: licèt in sensu largiori Stuprum appellari possit.

22. Et quamvìs aliqui Doctores velint, in tali casu corruptorem teneri aliquid restituere parentibus, vel iis, sub quorum cura est puella deflorata: eò quòd & his videatur injuria, damnúmque aliquod irrogatum; cùm hac de causa cogantur augere dotem ad inveniendas filiæ æquè competentes nuptias, ac si violata nunquam fuisset. Alii tamen magìs communiter, & probabiliter id negant, ùt notat citatus Mastrius *n. 58.* ídque tum ob rationem prædictam: tum quia puella habet liberum usum sui corporis, potéstque absque parentum, vel curatorum injuria nubere ad libitum, etiam minùs æquali; ergo neque puella eis injuriam facit, neque deflorator, de puellæ ipsius consensu apponens impedimentum meliorum nuptiarum.

23. Dicitur in Conclusione, *in Foro conscientiæ:* nam in Foro externo virgo deflorata semper præsumitur seducta, nisi contrarium probetur. Lugo *disp. 12. de Just. & Jur. num. 3.* Et hinc deflorator obligatur ad restitutionem illam, quam Jura imponunt iis, qui Virginem seduxerunt; de quibus in Jure Canonico *cap. 1. de Adulteriis*, sic statuitur: *Si seduxerit quis virginem nondum desponsatam, dormieritque cum ea, dotabit eam, & habebit uxorem. Si verò pater virginis dare noluerit, reddet pecuniam juxta modum dotis, quam virgines accipere consueverunt.*

Cæterùm ante ſententiam Judicis corruptor ad hoc non tenetur, ſi absque vi, vel fraude virginem ſpontè conſentientem defloravit.

Additio.

* Quinimò neque in Foro externo taliter ſeducens, aut ſeduxiſſe ex præſumptione judicatus, obligatur ſimul, & copulativè ſeductam *dotare & ducere:* etſi enim Capitulum primum præcedenti numerô allegatum inſinuare id videatur per verba *dotabit eam*, & *habebit uxorem*, recepta tamen Tribunalium praxis, & communis conſuetudo, quæ eſt optima Legum interpres, dictionem *et* ſumit in præſenti pro *vel*, ita ut ſenſum faciat, quod ſeducens teneatur vel *ſeductam ducere*, vel ſi Puella, aut Parens Puellæ id nollet, *ſaltem eam dotare.* Non enim novum eſt in Jure, ut dictio *et* ſumatur pro dictione *vel*, ſicut habetur *l. Sæpe* 53. *ff. de Verb. ſignif.* ibi: *Sæpe ita comparatum eſt, ut conjuncta pro disjunctis accipiantur, & disjuncta pro conjunctis*, de quo fuſiùs videri poterit præſens Auctor in Jure Canonico *lib. 4. decret. tit. 1. §. 4.* Nos verò iterum redeundô à Foro externo ad Forum internum, quamvìs in eodem deflorator ante ſententiam Judicis juxta jam dicta nec ducere, nec dotare, nec damnum aliquod reſarcire teneatur defloratæ: etſi tam pingues non ampliùs illa, utì priùs, obtineat nuptias ſuppoſitô nimirum, quòd eadem absque promiſſione Matrimonii ſponte in deflorationem conſenſerit, nec de copu-

copula habita à defloratore apud alios (utpote cùm delictum adhuc eſſet occultum) diffamata fuerit. Aliter tamen ſentiendum, & ad omne damnum emergens defloratæ reſarciendum talis à Confeſſario adſtringendus foret, ſi vel diffamaverit, occultum pandendô aliis delictum, vel ſimul vis, aut fraus, atque exinde præter deflorationem inſuper aliud damnum defloratæ acceſſiſſet. Unde ſequitur *

24. CONCL. II. Qui vi, aut fraude uſuram corporis à Virgine extorſit, etſi absque promiſſione Matrimonii, tenetur eam vel Matrimoniô ſibi copulare, vel damnum aliunde reparare. Ita Leſſius *loc. cit. n.* 10. Maſtrius *n.* 59. Navarrus, & alii. Ratio eſt: quia tunc damnum per injuriam illatum eſt, ergo debet reſarciri: hoc autem fit vel Matrimonio, vel damni æſtimatione; ergo ad alterutrum horum tenetur, & quidem in Foro conſcientiæ, atque ante ſententiam Judicis.

25. Hoc tamen intelligendum eſt cum cit. Leſſio *n.* 15. & aliis, niſi puella talis poſteà æquè commodîs potita ſit nuptiîs, ita ut nihil detrimenti acceperit: quia in tali caſu deflorator non obligabitur eidem quidquam neceſſariò reſtituere, cùm damnum nullum re ipſa ſit ſecutum, præter ipſam pudicitiæ deflorationem, quæ irreparabilis eſt, & pretiô non æſtimanda. Et hoc plerúmque contingit, quando defloratio virginis eſt occulta, nec coram hominibus manifeſtata.

Additio.

* Porrò etsi nec, qui virginem sponte consentientem defloravit, nec etiam qui eandem absque promissione Matrimonii bonîs verbîs, blanditiîs, & munusculîs quidem ad copulam induxit, ita tamen, ut nihil detrimenti præter amissionem virginitatis accipiat, etsi (inquam) tam in priori, ac posteriori, sub illa limitatione proposito casu deflorator non obligetur defloratæ dare certas pecunias; nihilominus tamen, si ex copula fuerit eadem imprægnata, tenetur is tanquam pater conceptam ex copula fornicaria prolem alimentare saltem post primum triennium, usque dum proles ad eam veniat ætatem, ut sibimetipsi alimenta procurare queat; deflorata verò primô trienniô tenetur proli præbere lac. Quòd si ob alia impedimenta nequiret id facere, vel proles nollet lac maternum recipere, pater obligabitur suîs expensîs, si quæ necessariæ forent, alia proli congrua procurare alimenta. Item, si deflorator ex defectu mediorum id facere non posset, vel etiam ex malitia non vellet, adstringitur in subsidium ipsamet mater id præstare. Aliàs communiter ad præsens institutum sequentes duo circumferuntur Versus à Glossa, & jam supra *dist. 2. num. 15.* adducti:

Mater alit prolem trimum, trimóque minorem,
Majorem verò pascere Patris erit.

De

De his vide plura in jure Can. *lib. 4. decr. tit. 1. §. 4. n. 133.* & dicenda hìc *n. 34.* *

26. CONCL. III. Qui promiſit conjugium, & ea ſpe ſeu conditione uſuram corporis impetravit, tenetur eam ducere, etiamſi fictè promiſiſſet. Ita citati Auctores. Ratio eſt: quia vel ſincerè promiſit corruptor Matrimonium, & tunc tenebitur vî promiſſionis; nam omne promiſſum cadit in debitum: vel fictè, & tunc tenebitur ratione injuſtæ deceptionis, atque ſubſecutæ læſionis.

27. Excipe, niſi deflorator talia ſigna dederit, quibûs fæmina ſufficienter agnoſcere potuit, promiſſioni ſubeſſe dolum, aut ipſam conditionis, ſeu ſtatûs inæqualitatem agnoſcens facilè ſuſpicari potuit, illum ſimulatè ſolùm nuptias promittere, ut eâ frueretur. Ratio hujus limitationis eſt: quia in tali caſu ipſa non præſumitur decepta, ſed fingere deceptionem, ac ex mera ſua voluntate conſenſiſſe in actum turpem; unde corruptor in Foro Conſcientiæ ad nihil ei tenetur, juxta dicta *n. 21.* & notat citatus Maſtrius *n. 62.* cum aliis.

28. CONCL. IV. Quantùm attinet ad obligationem reſtitutionis ex Adulterio provenientem: etſi Adulterium ſit peccatum graviſſimum, & contra Juſtitiam, eò quòd adulterans conjugem innocentem lædat in jure ſuo, quod habet in corpus ipſius: ſi tamen partus, aut aliud damnum non ſit ſecutum, non tenetur conjux adulterans pro hac injuria, conjugi inno-

nocenti illata, ad aliquam compensationem pecuniariam, sed sufficit satisfactio per signa doloris, aut veniæ petitionem ab offenso, si eidem Adulterium conjugis innotescat. Quòd si injuria talis sit penitus occulta, hæc satisfactio locum non habet, sed sufficit seria pœnitentia, & satisfactio coram DEO. Ita communis.

29. CONCL. V. Quòd si partus sit secutus, tenetur Adultera, quantùm fieri potest sine famæ dispendio, & vitæ periculo, procurare, ne legitimi hæredes, ac alter conjux innocens ratione hujus suppositæ illegitimæ prolis aliquod damnum patiantur. Ita Scotus 4. *dist.* 15. *q.* 2. & communis aliorum. Ratio clara est: quia per educationem prolis adulterinæ minuitur substantia legitimorum Filiorum, alteriúsque conjugis innocentis: & si proles adulterina supervivat, atque cum legitimis filiis hæreditatem adire velit, multùm illis rursum de sua portione detrahetur. Atqui horum omnium damnorum causa est conjux injustè supponens partum adulterinum: ergo ipsa ex Justitia tenetur laborare, ut hæc damna legitimis hæredibus non obveniant, aut si eventura sunt in alio resarciantur, sícque fiat debita restitutio, seu recompensatio damnorum illatorum.

30. Quæres: quomodò hujusmodi restitutio, seu damnorum illatorum compensatio fieri possit? Resp. à Doctoribus, & præsertim Scoto *loc. cit.* varios assignari modos, quorum principaliores sunt sequentes. I. Si conjux adul-

adultera habeat bona paraphernalia, debet, quantùm jura permittunt, eadem relinquere legitimis filiis in compenſationem damnorum illatorum: quod idem facere poterit ex dote ſua. II. Tenetur diligentiam adhibere, ut ex labore ſuo lucrum capiat, ſicque bona filiorum legitimorum pro compenſatione damnorum illatorum adaugere valeat. III. Debet ſolitos ſumptus imminuere, quantùm commodè poteſt ſpectata conditione ſtatûs, valetudinis &c. ob eundem finem.

Additio.

* Ponamus autem, quòd Adultera certò non ſciat, ſed prudenter dubitet v. g. ob vicinitatem copulæ mariti, num proles ſit ex marito, vel adultero concepta, ſicque legitima, vel ſpuria, in ſimili caſu juxta la Croix *Lib. 3. Theol. mor. part. 2. num. 335.* tam adulter, quàm adultera excuſabitur ab hoc onere reſtitutionis: quia in dubio præſumitur pro Matrimonio, cui proles tanquam favor adjudicatur; utì tenent non ſolùm Card. de Lugo, Haunoldus, & Illſung; ſed etiam teſte Tamburino hìc *lib. 7. c. 3. §. 4.* communis DD. Quòd ſi verò ponas, ex una parte certum eſſe, quòd proles ſit ex adulterio concepta, ex altera verò incertum à quo, cùm fœmina intra breve tempus cum pluribus adulterium commiſerit, in ſimili caſu, rectè inquit la Croix *loc. cit. n. 337.* ſingulos adulteros ſecundùm proportionem dubii eſſe obligatos ad partialem reſtitutionem alimentorum, &

partis hæreditariæ prolibus legitimis subtractæ, ita, ut hujus portionis hæreditariæ unum dimidium restituere debeat adultera, alterum verò ipsimet hi adulteri locô patris certi. Ratio est: quia ex una parte hìc non potest præsumi in favorem Matrimonii, utì priùs; quoniam certò scitur, prolem esse ex adulterio conceptam: ex altera verò parte singuli ex adulteris posuerunt causam sufficientem generandi prolem, ac præterea singuli communî operâ sunt causa ipsius incertitudinis, quæ justè impedit, ne ab uno determinato exigi possit debita restitutio; consequenter censentur singuli in hoc damnum virtualiter consensisse, volendô nimirum ipsam copulam hujusmodi damnorum causativam. *

31. CONCL. VI. Nihilominùs Adultera non tenetur se prodere, aut crimen suum revelare ullo modo, neque in mortis articulo, neque per Confessarium, sed tenetur solùm aliîs modîs jam enumeratîs laborare, quantùm potest, ut hæreditas relinquatur veris hæredibus, aut in alio compensetur. Ita communis. Ratio est: quia talis revelatio non potest fieri sine jactura famæ, atque honoris, imò nec facilè fieret sine periculo vitæ, aut aliorum incommodorum: atqui cum jactura famæ nemo tenetur restituere bona fortunæ, utpote quæ sunt ordinis inferioris; ergo.

32. Accedit, quòd talis revelatio plerumque sit inutilis, cùm filius non teneatur credere matri

tri suæ, asserenti, se esse spurium: tum ob præsumptionem, ac publicam opinionem, qua censetur esse legitimus filius, & natus ex Matrimonio: tum ob possessionem, in qua existit, nec proinde ex ea ejici potest, donec convincatur. Quinimò nonnulli Doctores, quos citat Fagnanus *c. Cum esses. num. 130. de Testamentis*, & sequitur Menochius *de Arbitrariis Judicum. lib. 2. Cent. 1. num. 28.* fatuum reputant filium, si credat matri asserenti, eum ex adulterio esse genitum.

33. CONCL. VII. Loquendô nunc de Adultero, non tenetur is illico credere mulieri adulteræ, dicenti, prolem natam esse suam. Ita Doctores passim. Ratio est: quia potest probabiliter, & prudenter præsumere, fæminam potiùs ex marito suo concepisse, nisi de opposito constet; utputa quia maritus abfuit, sive, quia mater sic dicit, & insuper tempus partûs correspondet cum tempore habitæ copulæ, vel concurrant aliæ conjecturæ.

34. Quòd si verò Adulter cognoscat, prolem esse suam, vel certè nullam habeat justam causam dubitandi, tenetur & ipse ad restitutionem pro sua parte. Et quidem inprimis obligatur restituere, seu compensare ea, quæ impensa sunt in alimenta prolis à tertio anno ætatis, & deinceps: nam educatio prolis primô quidem trienniô ad matrem pertinet, sequentibûs autem annîs ad patrem. (*a*) Deinde ejusmodi Adulter tenetur unà cum Adultera, resarcire damnum, quod le-

gi ti-

gitimis filiis ex illegitimi successione obventurum est, etiamsi suo consilio non fuisset auctor suppositionis. Ratio est: quia Adulter iniquô factô suô unà cum matre est causa damnorum filiis legitimis illatorum; ergo unà cum ipsa tenetur ad restitutionem: eò præsertim, quia iniquô suô factô matrem coegit, pro conservanda sua fama prolem adulterinam supponere. Lessius *lib. 2. de Just. & Jure cap. 10. dubit. 6.* cum communiori; quamvìs quoad hoc ultimum Scotus, Henriquez, & nonnulli alii oppositum teneant, loquendô de Adultero, qui non dedit Adulteræ consilium suppositionis.

QUÆSTIO IV.

De Incestu, & Raptu.

SUMMARIUM.

35. *Incestus, quid?*
36. *Superaddit luxuriæ specialem malitiam. Et ad quot gradus extendatur?*
37. *Incestus inter diversos gradus an specie distinguantur?*
38. *Sententia probabilior.*
* *Altera tamen etiam valde probabilis.*
39. *Raptus, quid?*
40. *Ad Raptum tria requiruntur; quæ?*
41. *Quæ ejus malitia?*
42. *Quæ pœnæ in Raptores constitutæ?*

35. CON-

35. CONCL. I. *Inceſtus* eſt peccatum Luxuriæ cum conſanquinea, vel affine, intra gradus jure prohibitos commiſſum. Ita in re communis.

36. Porrò Inceſtus eſt peccatum mortale, ſuperaddens Luxuriæ ſpecialem malitiam contra Pietatem, & quidem eò graviorem, quò gradus conſanguinitatis, vel affinitatis, inter peccantes eſt propinquior. Ratio eſt: quia eſt contra reverentiam juri ſanguinis debitam, ipſámque virtutem Pietatis. Unde ex inſtinctu naturali apud omnes Gentes damnatur concubitus cum conſanguineis in linea aſcendente, vel deſcendente, imò etiam in linea collaterali intra certos gradus: quamvìs Jure Eccleſiaſtico extenſa ſit poſtmodum talis prohibitio uſque ad quartum gradum conſanguinitatis, & affinitatis ex copula licita, ſeu conjugali conſurgentis: vel ſi affinitas conſurgat ex copula illicita, ſive fornicaria, uſque ad ſecundum gradum incluſivè ex nova Conſtitutione Concilii Trid. *Seſſ. 24. De Reform. matrim. c. 4.* intra quos gradus conſequenter cenſetur contrahi Inceſtus, ſi peccetur carnaliter.

37. Quæres: an Inceſtus inter diverſos conſanguinitatis, vel affinitatis gradus commiſſi diſtinguantur ſpecie, adeò, ut ipſe gradus conſanguinitatis, vel affinitatis ſit neceſſariò in Confeſſione explicandus? Reſp. cum Maſtrio *diſp. 11. Theol. Mor. num. 122.* tres eſſe diverſas Doctorum ſententias. Nam Navarrus, Valentia,

tia, Vasquez, & quidam alii volunt, omnes illos gradus specie distingui. Econtra Tamburinus, Cajetanus, Sotus & Thomistæ passim cum S. Thoma 2. 2. *q.* 154. *art.* 9. *ad* 2. volunt, omnes illos gradus, & Incestus in iisdem commissos, esse ejusdem speciei. Rationem dant: quia in iis omnibus peccatur contra eandem Pietatis virtutem, & reverentiam juri sanguinis debitam, & consequenter in iis omnibus reperitur una specie difformitas: licèt intra eandem speciem modò gravior, modò levior juxta majorem, vel minorem graduum distantiam. Et hæc sententia tunc præcipuè deservire poterit, quando pœnitens non potest explicare gradum Incestûs, quin Confessarius veniat in notitiam complicis.

38. Tertia sententia est media admittendô distinctionem specificam in aliquibus, non tamen in omnibus. Hæc inprimis admittit, quòd Incestus cum consanguinea specie differat ab Incestu cum affine in eodem gradu; ista enim vincula specie differunt. Lessius *lib. De Just. & Jur. c.* 3. *num.* 79. Deinde eadem sententia docet, Incestum commissum cum consanguinea in linea recta, ut puta cum matre, vel avia specie distingui ab Incestu cum aliqua in linea collaterali commisso v. g. cum sorore, vel consobrina: nam nullo unquam casu licuit congressus cum consanguinea in linea ascendente, secus in collaterali. Tandem dicta sententia docet, etiam Incestum in primo gradu consanguinitatis lineæ lateralis, respectu remotiorum esse

ſe ſpecie diſtinctum: quem proinde, ſicut & primum gradum affinitatis in Confeſſione exprimendum putant. Ratio horum ab ipſis aſſignatur iſta: quia longè alia reverentia debita eſt matri, quàm ſorori, & conſequenter immanior cenſetur eſſe Inceſtus cum matre commiſſus: prout hoc ipſum natura dictat, à tali coitu plùs, quam ab alio abhorrens. Idem dicendum putant reſpectu ſororis in ordine ad alios remotiores gradus.

Additio.

* Iſtam tertiam ſententiam equidem præſens Auctor P. Anacletus in prioribus Editionibus judicat probabiliorem, huic tamen contradicit noſter P. Franciſcus Henno *Tract. in Decalog. Diſp. 6. q. 3. Concl. 3.* qui etſi gratìs admittat, Inceſtum quemlibet continere duo ſpecie diſtincta peccata, unum contra Caſtitatem, & alterum contra Pietatem ob reverentiam ſanguinis: negat tamen valde probabiliter meô judiciô cum ſententia ſecunda, unum Inceſtum ab alio ſpecie morali diſtingui. Ratio ipſius eſt; quia quilibet Inceſtus ex eodem fine, & motivo prohibetur; nimirum, ut ſervetur *honor*, & *reverentia* inter certas perſonas: ſicuti ob eandem rationem etiam furta ſunt ejuſdem ſpeciei moralis conformiter dictis; quia nimirum, quamvìs verſentur circa diverſas res, ſicque aliqua diverſitas materialis, & accidentalis ſæpiùs inter ipſa reperiatur, nihilominùs ex eodem fine, & motivo prohibentur, nimirum, ut

pro-

proximus servetur indemnis *in Bonis fortunæ*: ex quo ipso fundamento dictum est, detractiones v. g. queîs quis denigratur ùt fornicarius, & tanquam fur, esse ejusdem speciei; quia nimirum ex eodem motivo, ut nimirum proximus servetur indemnis *in Bonis famæ*, prohibentur. *

39. CONCL. II. *Raptus* hôc locô propriè dicitur, cùm persona aliqua invita abducitur per vim ad libidinem explendam, vel ad Matrimonium contrahendum. Ita desumitur ex *c. Lex illa. 36. quæst. 1.* & *c. Si quis virginem. 36. qu. 2.* junctô Conciliô Trid. *Sess. 24. de Reformat. Matr. c. 6.*

40. Colligitur proinde, ad Raptum propriè dictum tria requiri. I. Abductio personæ raptæ à domo sua, vel paterna, ejúsque in aliena detentio: unde Raptus non committitur ab eo, qui Virginem in domo paterna repertam ibidem violat, aut, vî opprimit, sed id potiùs erit Stuprum. II. Requiritur, ut abductio illa fiat causâ libidinis, vel Matrimonii contrahendi: in quo casu Raptus est impedimentum dirimens Matrimonii, ex Constitutione nova Concilii Tridentini *cit. c. 6.* III. Requiritur vis illata: unde, quando nulla vis infertur fæminæ, sed ipsa sponte consentit, & insciîs parentibûs cum amasio discedit, propriè Raptus non est, sed fuga voluntaria.

41. Rap-

41. Raptus igitur inter ſpecies Luxuriæ meritò reponitur ratione intentionis pertinentis ad Luxuriam; quia nempe libidinis cauſâ fit. Quamvìs ſimul aliam malitiam contra Juſtitiam includat, qua vis infertur puellæ.

42. Unde meritò graves pœnæ utroque Jure in Raptores ſunt conſtitutæ; videlicet de Jure Civili pœna capitis, *l. un. C. de Raptu Virginum.* De Jure Canonico autem publica pœnitentia, & ut Raptor ſine ſpe conjugii maneat, *c. Raptor*, & *c. Statutum 27. q. 2.* His noviſſimè Concilium Trident. *Seſſ. 24. de Reform. Matr. c. 6.* alias pœnas addidit, videlicet pœnam excommunicationis à Raptore, & omnibus illi conſilium, auxilium, aut favorem præbentibus ipſo jure incurrendam, perpetuæque infamiæ; & quod inter Raptorem, & Raptam, quamdiu hæc in poteſtate Raptoris manſerit, nullum poſſit conſiſtere Matrimonium.

QUÆSTIO V.

De prima ſpecie Peccati contra naturam, quæ eſt Mollities.

SUMMARIUM.

43. *Peccatum contra naturam, quid, & quæ ſpecies ejus?*
44. *Mollities, ſeu immunditia, quid, & quale peccatum?*

43. PEccatum contra naturam, quod eſt vitium inter cæteras Luxuriæ ſpecies graviſſimum, eſt actus Luxuriæ, ex quo non poteſt ſequi humana generatio: ſive, quo pervertitur ordo à natura præſcriptus, ita ut conceptio fieri nequeat. Porrò hujusmodi vitium dividitur in quatuor ſpecies, videlicet in Mollitiem, Beſtialitatem, Sodomiam, & indebitum concumbendi modum, de quibus ſingillatim in hac, & ſequenti Quæſtione.

44. CONCL. I. *Mollities*, quæ alio nomine ab Apoſtolo 2. *Corinth.* 12. & *ad Gal.* 5. vocatur *Immunditia*, eſt peccatum contra naturam, per quod voluntariè Pollutio ſeu ſeminis effuſio quæritur extra concubitum. Hæc eſt peccatum mortale, quando perfectè voluntaria exiſtit, cùm ſit contra ordinem naturæ, & generationis, atque excludit à regno DEI, juxta illud 1. *Corinth.* 6. *Molles regnum DEI non poſſidebunt.* Et *cit. c.* 5. *ad Galat.* *Manifeſta ſunt opera carnis, quæ ſunt Fornicatio, Immunditia, Impudicitia, Luxuria &c. Quæ prædico vobis, ſicut prædixi, quoniam, qui talia agunt, regnum DEI non conſequentur.*

Additio I.

* Dices: Datur etiam Pollutio, ſeu ſeminis effuſio intra concubitum, prout ſæpiùs contingit apud ſolutos, qui concumbendô ſiſtunt præciſè in tactibus enormibus unà cum effuſione ſeminis ad extra, ne imprægnatione co-

ram sæculo confundantur: ergo ad rationem mollitiei non requiritur, ut fiat pollutio extra concubitum. Respondeo disting. conseq. non requiritur ad rationem mollitiei, ut fiat extra concubitum, si sit pollutio, seu mollities simplex, nego, si sit mollities qualificata, id est, conjuncta cum aliquali saltem copula imperfecta, concedo consequentiam. Est autem bene notandum, quòd, si pollutio sit conjuncta cum concubitu, sicque in re ipsa, seu in actu exercito cum affectu ad certam personam, non solùm peccatum mollitiei, sed etiam aliud juxta qualitatem personarum concumbentium contrahatur, prout dicetur *num. 50.* *

Additio II.

* Cæterequin in definitione mollitiei studiô abstrahitur, num illa pollutio, seu seminis effusio fiat intra, vel extra locum debitum, ut sic sub mollitie fluxus seminis, sive foras effundatur, utì fit in maribus, sive intus diffluat in matricem, prout ordinariè contingit apud fæminas, sub hac descriptione comprehendatur: etenim, utì rectè cum Busenbaum hìc docet Henno *Tract. in Decalog. disp. 6. quæst. 7. art. 1. Concluf. 1.* etiam fæminæ, licèt seminent in vase ad generationem subservienti, pollutionis tamen culpam incurrunt, dum id deliberatè, & extra aliquam copulam ad generationem de se sufficientem faciunt. Hinc errant Confessarii (pergit citatus Henno) putantes, ex parte [fæ]minarum tunc solummodò adesse pollutionem,

nem, quando aliquem fluxum humoris extra corpus ſentiunt, aliàs non; cùm tamen hæ ſæpe exteriùs ſentiant alicujus humoris medii, puta, menſtrualis fluxum ſine pollutione, imò ſine delectatione illa, quæ in vera pollutione, aut peccaminoſa inferiùs explicanda diſtillatione evenire ſolet. Econtra verò, præſertim accedentibûs laſcivîs cogitationibûs, oſculîs, vel tactibûs &c. patiantur interiùs veras pollutiones ſine fluxu externo: prout accidit, dum ſemen de vaſe deciſum ad matricem mittitur, quod fœminæ facilè ſentiunt, imò magna voluptate percipiunt. Fatendum tamen, aliquando per motus valde violentos, & enormes easdem etiam exteriùs pati pollutionem, licèt rariùs. Ita ille.

Ego autem illibenter quidem hæc addidi, timendô, ne caſtos offendam oculos, & aures, intereà tamen, cùm omnia ſint munda mundis, addere neceſſarium duxi, ne tot errores in hac utì delicata, ita etiam (utinam non) frequenti materia contingant apud juvenes Confeſſarios damnantes fœminas, aliquoties aliàs anxias: cum maxima earum perturbatione alicujus gravis pollutionis, ubi tamen potiùs eſt fluxus menſtrualis, & econtra à peccato mollitiei excuſantes, ubi tamen illud verè commiſerunt: intereà oportet, præſertim ſi fœminæ ipſæmet ſe in Confeſſionali deſuper non accuſent expreſſè, Confeſſarios, maximè juvenes, eſſe cautiſſimos in interrogando. *In materia caſtitatis* (inquiunt Buſenbaum, & Spo-

rer tractandô de Sacramento Pœnitentiæ) *interrogationes debent esse paucæ, & cautæ, ne vel occasionem det investigandi aut traducendi Confessionem, aut ignorantem doceat, aut se, vel illum periculo exponat.* Et Coninch ait: *præstat aliquando Sacerdotem minùs perfectè peccatum intelligere, quàm sibi; vel pœnitenti aliquod scandalum causare.* *

45. CONCL. II. Mollities est intrinsecè mala, adeò, ut nunquam quovis prætextu, etiam sedandæ tentationis (nam hoc est succumbere) vel tuendæ sanitatis causâ, licitum sit procurare pollutionem, neque Medicus possit præbere medicinam eo fine, ut naturam ad eam concitet. Ita communis. Nam voluntaria illa emissio seminis humani est contra primarium finem, ob quem à natura est institutum. Et si semel licitum esset, ex tali prætextu procurare pollutionem ob naturalem delectabilitatem, & passim prætensum ejusmodi motivum, via latissima huic fœditati aperiretur, *immutandô naturalem usum in eum, qui est contra naturam, Rom. cap. 1.* cum maxima jactura generationis humanæ. Hinc meritò Innocentius XI. sequentem inter alias, ordine 49. Propositionem damnavit. *Mollities jure naturæ prohibita non est: unde, si DEUS eam non interdixisset, sæpe esset bona, & aliquando obligatoria.*

46. Et hinc, quantùm attinet ad alteram partem Conclusionis, media huc præcisè tendentia suadere, vel applicare infirmis, gravissimè

ſimè prohibetur Medicis *c. Cum Infirmitas*, §. *fin. De Pœnit. & Remiſſion.* ibi: *Cæterùm, cùm anima ſit multò pretioſior corpore, ſub interminatione anathematis prohibemus, ne quis Medicorum pro corporali ſalute aliquid ægroto ſuadeat, quod in periculum animæ convertatur.*

47. Dicitur notanter in Concluſione *præbere medicinam eo fine, ut naturam ad eam concitet*: nam dare pharmaca, quibus ſemen in ſanguinem, vel alium humorem reſolvatur, culpâ vacat, ùt notant Bonacina *tom. 1. quæſt. 4. de Matrim. punct. 10. num. 12.* Sanchez, & alii. Deinde, licèt fortè ſemen, ſi corporis ſanitati officere cœperit, prout juxta DD. obeſt ſanitati ſemen jam corruptum, detrahi poſſit medicamentô catharticô (eo modo, quo bilis, pituita, & melancholia absque libidinis ſenſu) tamen non poteſt pelli eo actu & impetu, quem natura fecit illi proprium, neque hoc fine à Medicis pharmacum præſcribi; quia hic ſolius prolis causâ à natura inſtitutus eſt, & alioquin procuraretur pollutio. Leſſius *lib. 4. cap. 3. num. 96.*

48. Nec obſtat, quòd licita ſit emiſſio ſanguinis, imò & amputatio manûs ad vitæ conſervationem. Reſp. enim negandô paritatem. Quia ſemen eſt inſtitutum ad propagationem ſpeciei, unde nec ejus uſus aliter licitus, niſi ob dictum finem in legitimo Matrimonio: at ſanguis, manus &c. ſunt ordinata ad conſervationem, & functiones individui, unde non mirum, quòd ob ejus conſervationem expelli,

vel resecari possint, cùm bonum totius præferendum sit bono partis. Accedit, quòd in illius emissione subsit delectatio naturaliter consurgens, inductiva ad mala in Conclusione allata: secus in emissione sanguinis, aut amputatione manûs.

49. CONCL. III. Omnes Pollutiones secundùm se spectatæ sunt ejusdem speciei. Ita Azorius *part. 3. lib. 3. cap. 21.* Bonacina *loc. cit. num. 15.* & alii. Ratio est: quia habent eandem deformitatem, & contrarietatem cum recta ratione.

50. Dicitur, *secundùm se spectatæ*: quia per accidens possunt conjungi aliæ malitiæ specie distinctæ: nam si polluit se persona votô castitatis obstricta, additur nova malitia Sacrilegii: si conjugatus, nova malitia contra Castitatem conjugalem, bonúmque Matrimonii: item si aliqua persona se polluit cum imaginatione, seu desiderio peccandi cum hac vel illa persona soluta, conjugata, votô Castitatis obstricta &c. alia specie distincta turpitudo adjungitur juxta qualitatem personæ illicitè concupitæ. Et hoc ipsum erit dicendum, si istud peccatum extra concubitum committatur à pluribus personis, una adjuvante alteram: nam etiam tunc exprimenda in Confessione erit qualitas personæ complicis, num eadem fuerit ejusdem vel diversi sexus, num soluta, vel ligata, num DEO sacra, vel non, utpote cujus peccato quis cooperatur, vel eam ad hoc induxit.

Addi-

Additio I.

* Unde pro praxi, ſi e. g. Titius tuus pœnitens in Confeſſionali dicat, quòd ſe polluerit, tu mi Confeſſarie non ſolùm de numero pollutionum ſollicitus eſſe debes, ſed etiam reflexionem facere, ac niſi aliunde jam ſcias, interrogare I. De ſtatu pœnitentis, quisnam ſit, num ſolutus, vel ligatus? II. Num acceſſerint tactus impudici, vel oſcula laſciva &c. aut ſimilia cum alia perſona, prout frequenter contingit apud diverſum ſexum? Quando verò ſe ſolo fecit pollutionem, III. Utrùm non habuerit pro tunc ſimul reflexionem, & affectum ſpecialem, vel etiam deſiderium ad alias perſonas, & ad quas, num ad ſolutas, vel ligatas? quòd ſi tuus pœnitens reſpondeat, ſe habuiſſe quidem ſub pollutione reflexionem ad fæminas, ſed ſolùm in confuſo, ad nullam autem determinatam, vel ſi ad determinatam v. g. ligatam, tantummodò quatenus formoſam, ejusmodi ſpeciem pulchram ſibi intentionaliter proponendô, non autem quaſi volendô, ſeu optandô cum eadem peccare, ſed à qualitate perſonæ prorſus abſtrahendô: in ſimili caſu non contraheretur ſpecialis malitia qualitatis, utì rectè Sporer *part. 4. Theolog. Sacrament. cap. 3. ſect. 5. 629.* eô ferme modô, quo inferiùs *diſt. 7. num. 15. & 16.* dicetur de delectationibus moroſis. *

Additio II.

* Aſt ponamus Confeſſionale tuum accedere fæminam civicam, vel etiam nobilem erube-

ſcentiæ aliàs deditam (ruſticellæ ſubin ſunt nimìs apertæ ultrà, quàm neceſſarium, aut expediens eſt) quæ ſe accuſat, quòd peccaverit *contra ſextum Præceptum*, qualiter hæc prudenter erit examinanda? Talis præſuppoſita cognitione ſtatûs pœnitentis, num ſit ſoluta, vel ligata &c. interrogetur I. Qualiter peccaverit, num *cogitatione*, *verbô*, vel *opere* &c. Quòd ſi dicat, ipſo opere perfectæ fornicationis ſe peccâſſe, indagetur cum quibus, & quoties, résque erit abſoluta. Quando verò reſpondet, ſe peccâſſe quidem carnaliter, ſed non perfectè, vel ſe non peccâſſe in opere, ſed tantùm amaſio admittendô tactus impudicos, vel impura oſcula &c. interrogetur II. Cum quibus perſonis id contigerit, nam cum ſolutis, vel ligatis? Quòd ſi partim cum ſolutis, partim cum ligatis, interrogetur III. Quoties cum ſolutis, & quoties cum ligatis? Item IV. Poterit addi pro interrogatione quarta, ſi in Confeſſione ex circumſtantiis colligatur, quòd tactus fuerint aliquo modo magìs qualificati, aut oſcula in longius tempus protracta, ſeu voluptas valde intenſa exinde captata, poterit (inquam addi,) num nihil aliud exinde ſit ſubſecutum? Si reſpondeat: *Nihil*. in Nomine Domini conformiter dictis *Addit. II.* poſt *num. 44.* ſuperſedeat ulteriores facere interrogationes, poterit enim prudenter ſe reſolvere, quòd vel pollutio ſubſecuta non ſit, aut à muliere invincibiliter ignorata, vel ſaltem, quòd non adſtringatur ulteriùs interrogare ob periculum ſcandali. Subinde etiam honeſtiores fœminæ

ad

ad quartam interrogationem: *an nihil exinde ſubſecutum fuerit?* reſpondent, magnam ſe exinde ſenſiſſe delectabilitatem, per quam intelligunt, & modeſtîs terminîs, inſinuare volunt ipſam pollutionem. *

51. CONCL. IV. Pollutio indirectè voluntaria, hoc eſt, illa, quæ prævidetur ſecutura ex poſitione alicujus cauſæ, quæ evitari poſſet, ac deberet, pariter eſt peccatum mortale, ſaltem ſi ipſa cauſa in genere Luxuriæ ſit graviter peccaminoſa, atque ex ſe multùm excitativa talis effectus. Ita ſub his terminis communis. Sic fit, quando quis præviſa ejusmodi fœditate ſecutura vacat libidinoſis, ſeu ex venerea delectatione provenientibus oſculis, tactibus, amplexibus, & aliis hujusmodi, quæ ſunt cauſa propingua pollutionis, & ex natura ſua talis turpitudinis excitativa. Ratio eſt: quia in talem cauſam conſentiens hoc ipſo in effectum inde connaturaliter ſecuturum conſentire convincitur.

52. Dicitur in concluſione, *quæ prævidetur ſecutura*, nam ſi operans nullo modo advertit ad periculum ſecuturi effectus pravi, tunc ejusmodi effectus, ut puta pollutio, neque in ſe neque in ſua cauſa cenſetur voluntarius, utpote nullo modo præviſus.

53. Et additur, *ex poſitione cauſæ, quæ evitari poſſet, ac deberet;* nam quando ejusmodi actio cæteroquin licita eſt, & neceſſaria, vel utilis,

lis, ac proinde non adeſt obligatio eam vitandi: effectus inde ſequens, etiam prævifus ſecluſo alio conſenſu, non imputatur ad culpam, prout jam ſuperiùs (*b*) dictum fuit. Et hinc licitum eſt ſumere medicinam ad expellendos varios alios corpori noxios humores ordinatam, etſi per accidens citra complacentiam veneream exinde ſequatur vel hanc expulſionem comitetur pollutio. Item Parochus, imò & alius Confeſſarius, ex officio non obligatus, poteſt excipere Confeſſiones, Chirurgus, vel Medicus tangere partes fæminæ, indigentis curâ, aut ſtudere rebus medicis, ac hujusmodi, non obſtante prævifo periculo pollutionis ſecuturæ, dummodò hanc minimè intendat, neque in eam libidinoſè conſentiat. Similiter expertus, ſe pollui ex equitatione absque periculo proximo conſenſûs, non tenetur pedeſter incedere. Ratio generalis eſt: quia talia vel fiunt ex officio, aut Charitate erga proximum, vel ſaltem ſunt utilia operanti, & cæteroquin honeſta & licita, neque cauſa per ſe, ac ſuâpte naturâ proxima talis fœditatis. Sanchez *lib. 9. de Matrim. diſt. 45. num. 7. & ſeqq.* Azorius *cit. cap. 23. quæſt. 4. & 5.* Leſſius, Bonacina, & communis.

NB. *Subſequentia duo Quæſita non equidem ſunt ab ipſo Anacleto formata, ſed à me addita: quia tamen iam in priori Editione* 1722. *emanata collocata fuerunt ſub numeris ordinariis, etiam hìc taliter relinquuntur, ne fiat confuſio in Indice, addendô tamen ſolitos Aſteriſcos.*

*54.

*54. Quæres I. An ſi cauſa pollutionis ſit tantùm venialiter mala, hoc non obſtante, effectus exinde ſecutus cenſeatur mortaliter peccaminoſus? e. g. ponamus, quòd pollutio ſequatur ex ſemideliberata complacentia, vel ex curioſo aſpectu faciei alicujus fœminæ ſolutæ, quæritur, an talis pollutio ſit mortaliter peccaminoſa? Ad hoc quæſitum ex Leſſio, & Sanchez noſter Patritius Sporer *part. 4. Theol. Sacram. ſect. 5. §. 6* & ex utroque Marchantio, Salas, Vaſquezio, ac plurimis aliis la Croix *lib. 3. part. 1. num. 922. & ſeqq.* reſpondent tripliciter I. Si cauſa in genere luxuriæ non tantùm venialiter, ſed etiam mortaliter mala foret, atque ex ſua natura proximè inducens ad ſimilem fœditatem, tunc effectus ſecutus, nempe pollutio, haud dubiè foret mortaliter peccaminoſus, prout jam ſupra Concluſione IV. fuit inſinuatum. II. Si cauſa illa in genere Luxuriæ eſt tantùm peccatum veniale, etiam graves motus, vel ipſa pollutio exinde ſecuta, minimè tamen intenta, & ſecluſô ſemper periculô conſenſûs in illam, erit duntaxat venialiter mala. Ratio eſt: quia, cùm tunc pollutio non ſit volita in ſe, ſed tantùm in ſua cauſa, in tantum mala erit, in quantum mala eſt ipſa cauſa, & conſequenter ſi cauſa fuerit tantummodò venialiter mala, pariter effectus imputabitur tantùm venialiter malus. III. Quando cauſa, ex qua ſequitur pollutio non eſt peccatum in genere Luxuriæ, quippe naturâ ſuâ non ordinata ad rem veneream, etſi mortaliter peccaminoſa in alio genere, puta ſi die Ve-

neris comederes carnes, ex quo ad noctem in somno sequeretur pollutio, exinde effectus pollutionis non erit mortaliter peccaminosus, si in illa pollutione non habeatur libidinosa complacentia, & pariter excludatur periculum proximum consensûs. Ratio est: quia tunc illa causa non videtur per se, ac proximè, sed tantùm per accidens, ac leviter & remotè influere in similem effectum. Atque ex his responsionibus (inquit P. Sporer) tolluntur plurimi scrupuli, & solvuntur innumeri casus. Licèt cæteroquin casta mens etiam talia studeat amovere ex abominatione hujus fœditatis.*

* 55. Quæres II. An liceat pollutionem involuntariè e. g. in somno ortam permittere, secludendô omnem affectum ad eandem, ac cæteroquin se habendô negativè? Ad hoc quæsitum denuo respondet P. Sporer, utì sequitur: quando motus venereus, ac ipsa decisio seminis accidit in somno, sed emissio seu effluxio fit posteà in vigilia (& multò magìs, si ipsa emissio seminis jam incepit in somnis, & partim adhuc fit in vigilia) secluso consensu in illam, nullum fit peccatum juxta Gerson, Sanchez, Tamburinum. Ratio est: quia, utì supponitur, pollutio incepit involuntariè, continuatio autem effusionis seminis est solùm effectus naturalis causæ præcedentis, quæ hìc & nunc impediri ampliùs vix potest, & consequenter nec quis tenetur: vel enim conatus ille reprimendi nihil operabitur, vel retento

contra

contra naturæ impetum extra ſuam ſedem ſemine jam deciſo, corpus ſupra modum gravabitur, & periculo infirmitatum exponetur. Cavendum tamen vel maximè, ne evigilans non tantùm permittat, ſed etiam poſitivo conatu promoveat, vel compleat, quod utique non liceret citra grave peccatum, ſi verè deliberatè fieret: nam in eo caſu aliquoties non tam perfectum, quàm imperfectum voluntarium intervenire, experientiâ patet. Tutiſſimè aget taliter evigilans, ſi ſaltem circa ſimilem fœditatem ſimplicem diſplicentiam eliciat, ac ſe B. Virgini immaculatè conceptæ, aut ſuo Angelo tutelari commendet, ejusdem implorandô aſſiſtentiam, ne conſentiat poſitivè. *

56. Quæres III. An licitum ſit deſiderare, vel delectari de pollutione naturaliter ſecuta. Reſp. I. Illicitum eſt, eam deſiderare, vel de ipſa jam ſecuta gaudere ob delectationem; neque ullo modo fas eſt, ipſam procurare, aut ad eam activè cooperari, vel quidpiam facere eo fine, ut eveniat. Ita omnes Doctores; nam conſenſus in eam, cooperatio, vel intentio jam foret peccatum mortale.

57. Reſp. II. Nihilominus ſimplici affectu, & ſine ulla procuratione, ob finem honeſtum v.g. ſedandæ tentationis, vel ſanitatis ergò deſiderare, ut pollutio naturaliter eveniat, aut de ea naturaliter ſecuta gaudere, multi Doctores non illicitum cenſent; ùt Leſſius *cit. cap. 3. num. 105.* Navarrus *c. 16. Man. num. 7.* Layman *lib. 3. ſect. 4. num. 17.* & alii. Qui tamen rectè addunt,

addunt, ejusmodi simplex desiderium, vel gaudium indicare imperfectum Castitatis affectum: nam Viri perfecti ob amorem puritatis, & timorem consentiendi in carnalem delectationem, vel maximè abhorrent ab omni, quamvìs naturaliter eveniente, carnis impuritate.

58. Quæres ulteriùs. An, quæ hactenus dicta sunt de pollutione, etiam locum habeant in Distillatione? Ubi notandum ex Gersone *parte 2. tract. de Poll.* D. Thoma, Sanchez, & aliis, quòd è corpore humano per meatus membrorum pudendorum præter urinam, verúmque semen procedat humor quódammodò medius, qui potest vocari salivalis, vel sputalis. Et hic quidem ab humore seminali non ita facilè secernitur propter similitudinem coloris infectionem, carnísque commotionem, quæ aliquando ipsum comitatur: differt tamen præ cæteris in hoc, quod faciliùs fluat, nec tanta carnis commotione, sicutì seminalis, & quandoque imperceptibiliter, ac sine ulla carnis commotione. Hôc prænotatô,

59. Resp. Quando Distillatio accidit absque ulla carnis commotione, de ea non est curandum, cùm sit veluti quidam sudor fluens: secus est, quando ipsa fit cum magna carnis commotione. Ita Sanchez *cit. disp. 45. num. 2. & num. 31.* Bonacina *punct. 10. num. 13.* & alii. Ratio posterioris partis est: quia ejusmodi commotio spirituum est notabiliter turpis, & veluti inchoata pollutio; ergo si est voluntaria, etiam Distillatio erit mortalis ob ejusmodi delecta-

delectationem veneream. De hac proinde erunt applicanda hactenus dicta, non verò de ea, quæ contingit absque dicta commotione carnali.

Additio.

* Doctiſſimus Gerſon apud noſtrum Petrum Marchantium *in ſuis notabilibus Reſolut. de Sacrament. Pœnitent. Caſu III.* ſpecificatîs humoribûs addit adhuc alios duos; verba formalia ejus ſunt ſequentia: *alius additur humor (præſertim in mulieribus) qui vocatur menſtrualis: & huic ſimilis quandoque maſculo accidit ex infirmitate*, præſertim circa plenilunium cum intolerabili pruritu ob ſuam ſalſedinem in partibus verecundis, & quaſi cum ſtranguria. De priori jam dictum eſt ſupra. Loquendô de poſteriori, humor iſte in ſuo fluxu, teſte eodem Gerſone, vix, aut nunquam cauſat talem modum delectationis, & concuſſionis totius corporis ſpecialiter in partibus inverecundis, nec ita obnubilat in ſuo exitu rationem, uti humor ſeminalis. Et hinc Marchantius de eodem proportionaliter eô modô reſolvit, quo nos de illa diſtillatione, quæ absque magna carnis commotione evenit, & admittit fricationem in genitalibus ad ſedandum pruritum hunc, quamvìs exinde per accidens ſequatur effuſio ejusdem ſalſi humoris. Cavendum tamen, ne quis hac doctrina abutatur, & mentiatur iniquitas ſibi. *

QUÆSTIO VI.

De cæteris ſpecialibus Peccatis contra naturam.

SUMMARIUM.

60. *Beſtialitas, quid?*
61. *Non variatur ſpecie ob diverſitatem beſtiarum.*
62. *Concubitus cum dæmone, quale peccatum?*
63. *Sodomia, quid?*
64. *Sodomitarum pœnæ.*
   (c) Juxta dicta Tract. 2. diſt. 2. num. 40. & ſeqq.
65. *Indebitus concumbendi modus, quid?*
66. *Quale peccatum præpoſterus coitus inter conjuges?*
67. *Peccata contra naturam diſtinguuntur ſpecie.*
68. *Solvitur objectio.*
69. *Plures Luxuriæ ſpecies concurrunt quandoque in eodem actu.*

60. CONCL. I. *Beſtialitas*, quæ eſt ſecunda ſpecies peccati contra naturam, tunc committitur, quando concumbit quis cum re animata, non ejusdem ſpeciei cum homine. Hoc peccatum eſt graviſſimum, atque in Foro etiam ſæculari pœnâ mortis, & combuſtionis meritò punitur.

61. Cæterùm iſtud peccatum contra naturam non variatur ſpecie ex eo, quòd committatur

tatur cum animalibus ſpecie diſtinctis, utputa ove, equa, cane &c. Omnia enim conveniunt in hac una ratione, quòd non ſint ejusdem ſpeciei cum homine: malitia autem Beſtialitatis conſiſtit in hoc, quòd non ſervetur eadem ſpecies, & natura. Filliucius *tract. 30. c. 8. n. 161.* & alii communiter.

62. Quæres: An concubitus cum dæmone ſit ſpecies Beſtialitatis? Reſp. cum cit. Filliucio, & aliis, peccatum cum dæmone aſſumente formam hominis, maris, vel fœminæ, aut alicuius belluæ ſemper dici peccatum Beſtialitatis (quia etiam dæmon eſt diverſæ ſpeciei ab homine) ſed ultra hanc peccati malitiam etiam ſuperaddere vitium Irreligioſitatis, & Superſtitionis ob ſocietatem cum dæmone habitam in illo actu venereo. Addendum etiam cum citato Auctore *n. 162.* quantum eſt ex parte affectûs, talia peccata poſſe eſſe diverſæ ſpeciei, nam ſi quis cum dæmone coëat in forma mulieris affectu fornicario adulterino, vel inceſtuoſo, erit præter peccatum Beſtialitatis, & Superſtitionis, etiam peccatum Fornicationis, Adulterii, vel Inceſtus ratione illius pravi affectus, atque voluntatis, quam habet.

63. CONCL. II. *Sodomia* eſt peccatum contra naturam, quo ex affectu ad indebitum ſexum vir concumbit cum viro, vel fæmina cum fæmina. Ita D. Thomas *2. 2. q. 154. art. 11.* & alii.

64. Hoc peccatum eſt graviſſimum, atque in cœlum clamans *Gen. 19.* ob quod Sodoma

& Gomorrha cum finitimis civitatibus cœlesti igne vindice conflagrârunt. Hinc Jure quoque Civili tanti sceleris Rei igne concremantur: at Jure Canonico olim Laici excommunicabantur, Clerici verò deponebantur, & in Monasterium detrudebantur. Nunc verò, quod attinet Clericos, juxta Bullam S. Pii V. quæ incipit: *Horrendum illud scelus* (& habetur *tom. 2. Bullarii Romani const. 72. dicti Pontif.*) Clerici Sodomitæ ipso Jure sunt privati privilegio Clericorum, & dignitate, Officio, & beneficio Ecclesiastico: quamvis, quia hæc Constitutio est pœnalis, atque requirens executionem externam, ea primùm in conscientia obliget post sententiam Judicis declaratoriam. ( )

65. CONCL. III. Ultima species peccati contra naturam, sive *indebitus concumbendi modus* est peccatum contra naturam, per quod vir concumbit cum fœmina modô indebitô, ita, ut impediatur generatio. Ita Filliucius *loc. cit. n. 156.* & alii.

66. Dicitur notanter, *ita, ut impediatur generatio:* nam alioquin in rigore non erit peccatum contra naturam, cùm ei non conveniat definitio *n. 43.* data. Hinc seclusô hoc, ac etiam periculô impediendi generationem præposterus coitus inter conjuges peccatum mortale non est: ordinariè tamen est peccatum veniale, & quidem grave in suo genere, nisi aliqua necessitas excuset, utputa quia mulier est prægnans, vel quia corporis dispositio propter pinguedinem aliter fieri non patitur. Et hinc

hinc conjuges sic congredientes extra casum necessitatis graviter reprehendendi sunt ob periculum impediendæ generationis. Mastrius *disp. 11. Theol. moral. num. 135.* Filliucius, Bonacina, & alii. Verùm occasione prædictorum

67. Quæritur I. An prædicta quatuor peccata contra naturam distinguantur specie in genere moris? Resp. affirmativè cum Mastrio *loc. cit. n. 137. ac seqq.* & communi. Ratio est: quia, licèt opponantur eidem virtuti Castitatis, tamen ipsi opponuntur secundùm diversam speciei rectitudinem. Et hinc diversam difformitatem, atque dissonantiam cum recta ratione continet Bestialitas, & Sodomia, quàm simplex pollutio.

68. Nec obstat, quòd omnia hæc sint peccata contra naturam. Resp. enim, peccatum contra naturam esse genus respectu dictarum quatuor specierum: alioquin enim, nisi intercederet ejusmodi distinctio specifica in genere moris, sequeretur, quòd, si quis semel habuisset pollutionem, semel commisisset Bestialitatem, & semel Sodomiam, satisfaceret in Confessione, dicendô: *Ter peccavi contra naturam:* quod est contra communem sensum Doctorum. Accedit Decretum Alexandri VII. hanc inter alias, ordine 24. Propositionem damnantis: *Mollities, Sodomia, & Bestialitas sunt peccata ejusdem speciei infimæ, ideóque sufficit dicere in Confessione, se procurâsse pollutionem.*

69. Quæritur II. An plures Luxuriæ species ne-

necessariò in Confessione explicandæ, quandoque in eodem actu concurrant? Resp. cum Scoto *Quodlib. 19. §. De primo.* & Doctoribus communiter, affirmativè. Sic enim peccatum carnis à Clerico in Sacris constituto, vel alio habente votum Castitatis, cum consanguinea sua conjugata commissum unà cum effusione seminis extra vas, præter reatum Adulterii continet malitiam specie distinctam Sacrilegii, atque Incestûs, & Peccati contra naturam. Idem contingere potest in desideriis illicitis, & carnalibus: sic quippe votô Castitatis obstrictus, ac seipsum voluntariè polluens cum imaginatione, atque affectu ad personam conjugatam sibi consanguineam, præter malitiam peccati contra naturam, & Sacrilegii, etiam ob pravam illam concupiscentiam internam, desideriúmque carnale, contrahit malitiam Incestûs, atque Adulterii, necessariò in Confessione aperiendam, utpote circumstantiam speciem mutantem; & idem dicendum de similibus.

QUÆSTIO VII.

De Impudicitia, hoc est osculis, tactibus, aspectibúsque impudicis; & an detur levitas materiæ in re venerea?

SUMMARIUM.

70. *Impudicitia est circa oscula, tactus &c. venereos.*

71. *Oscula, tactus &c. impudici, quale peccatum inter solutos?*
    Præparatoria Stupri, quæ?
72. *Quid de osculis, & amplexibus causâ amicitiæ?*
73. *Vel tactibus ex joco, aut levitate habitis?*
74. *Sive ex causa justa v. g. medendi factis?*
    An fæmina teneatur tale genus medendi admittere?
75. *Quid de fricatione pudendorum?*
76. *Tactus, & aspectus impudici inter conjuges, an, & quale peccatum?*
    * *An liceant, si subinde sequatur pollutio?*
77. *Num liceant inter Sponsos de futuro?*
78. *Aut tactus in partibus honestis, causa delectationis sensitivæ?*
    * *Solvitur objectio, & declaratur differentia inter delectationem veneream, & sensibilem. Addit. I. & II.*
79. *Tactus impudici inter personas ejusdem sexus, quale peccatum?*
80. *In Tactibus libidinosis explicandæ circumstanstantiæ personarum complicum.*
81. *Aspectus, verba, & cantus turpes inter solutos, quale peccatum?*
82. *Quid, si fiant ex levitate, curiositate &c.*
83. *Discrimen inter tactum, & visum.*
84. *Aspectus curiosi, præsertim fixi, quàm periculosi?*
    * *Quid de pueris & puellis copulæ necdum capacibus? Addit. I.*
    * *Quid de simul balneantibus? Addit. II.*

70. ADVERTENDUM, quòd Impudicitia sit circa oscula, tactus, & alios actus circumstantes actum venereum, prout notat D. Thomas 2. 2. *q.* 154. *art.* 1. *ad* 5. de hac loquitur Apostolus *ad Galat.* 5. *Manifesta sunt autem opera carnis, quæ sunt fornicatio, immunditia, impudicitia, luxuria &c. Quæ dico vobis, sicut prædixi, quoniam, qui talia agunt, regnum DEI non consequenter.* Quod, ut meliùs intelligatur, sit

71. CONCL. I. Certum est, quòd oscula, tactus & amplexus impudici, id est, habiti causâ delectationis venereæ, & sensibilis ex commotione spiritum generationi deservientium consurgentis, inter personas solutas etiam quoad partes, aliàs de se non inhonestas, sint peccata mortalia. Ita Sanchez *lib.* 9. *de matr. disp.* 46. *n.* 7. & communis aliorum, ídque patet ex cit. textu D. Pauli *ad Galat.* 5. cum concordantiis. Ratio est: quia ejusmodi oscula, tactus & amplexus impudici, suâpte naturâ ordi-

ordinantur ad copulam carnalem, ad eámque proximè diſponunt ob vehementem corporis, ſpirituúmque generationi deſervientium commotionem, & hoc ipſo ſunt pollutio aliqua inchoata: ergo. Hinc Gloſſa *in l. Quod ait ff. Ad legem Juliam de Adulteriis*, præparatoria ſtupri refert hîs verbîs:

Viſus, alloquium, tactus, poſt oſcula, factum. Concordat Decretum Alexandri VII. inter alias Propoſitiones etiam hanc, ordine 40. damnantis: *Eſt probabilis opinio, quæ dicit, eſſe tantùm veniale, oſculum habitum ob delectationem carnalem, & ſenſibilem, quæ ex oſculo oritur, ſecluſô periculô conſenſus ulterioris, & pollutionis.*

72. Dicitur notanter in Concluſione, *impudici, id eſt, habiti cauſâ delectationis venereæ:* nam ſi talia oſcula, vel amplexus fiant cauſâ amicitiæ ſecundùm morem patriæ, communiter excuſantur à peccato: quia oſcula, vel tactus de ſe non ſunt intrinſecè mali, ſed indifferentes, ſimúlque hìc fiunt ex honeſto fine, nimirum in ſignum mutuæ benevolentiæ, pacis, & debiti obſequii. Nec obſtat, quòd inde conſurgat quandoque motus inordinatus ſenſualitatis; dummodò eidem non præbeatur deliberatus aſſenſus, nec habeatur libidinoſa complacentia; nam alioquin ejusmodi prava complacentia utique foret peccaminoſa.

73. Deinde ſi tactus, amplexus, vel oſcula ſolùm habentur ex joco, vel quadam animi levitate, aut alia conſimili ratione, non verò cau-

sâ delectationis venereæ, per se loquendô non excedunt culpam venialem. Laym. *lib. 3. sect. 4. num. 10.* citans communem Doctorum. Quamvis rectè idem post Sanchez *loc. cit. num. 11.* hinc excipiat tactus valde turpes & impudicos, utputa partium vicinarum verendis, vel ipsarum verendarum: nam hi ultimi, si absque necessitate, vel utilitate (quod additur propter dicenda numerô sequentî) fiant etiam ex joco inter personas diversi sexus in prædictis partibus inhonestis immediatè (secus si obiter tantùm supra vestes) non excusantur à peccato mortali, cùm ex natura rei similes tactus ad delectationem veneream propinquè tendant, eámque valde excitent inter personas diversi sexus, nisi forsan ætas infantilis à gravitate peccati eximat, prout exinde Sanchez, & Jacobus Marchantius eximunt à gravi peccato (non item à veniali) ancillas, puellas vestientes, lavantes, eorúmque pudenda ex curiositate per breve temporis spatium, seclusо consensu, vel complacentia turpi, tangentes: nam licèt etiam istæ mortaliter peccare possint, si id morâ longiorî faciant, ob morale periculum consensus libidinosi: si tamen brevî temporis spatiô contingat, non solet similis tactus ex sua natura tendere propinquè ad delectationem veneream, eámque valde excitare.

74. Rursum si tactus etiam inter personas adultas diversi sexus in partibus inhonestis fiat causâ medendi, aut aliâ necessariâ, vel justâ, secluso alio pravo affectu, nullum est peccatum: cùm talis contactus, utpote ex Charita-

te

te ordinatus, vel ex alio juſto motivo procedens, ſit conſentaneus rectæ rationi. Notat tamen Leſſius *cit. lib. 4. c. 3. num. 60.* poſt Navarrum *c. Si cui. num. 13. de pœnit. diſt. 1.* quòd mulier, præſertim virgo, non teneatur tale genus medicandi in partibus ſecretioribus admittere: tum quia mens caſta à tali curatione non minùs, quàm à morbo abhorret: tum quia nemo tenetur admittere id, cui eſt conjunctum periculum motus pravi, aut delectationis carnalis.

75. Ex eadem cauſa neceſſitatis excuſatur tactus, ſeu fricatio propriorum pudendorum ad ſedandum pruritum, in illis partibus quandoque vehementiùs conſurgentem. Imò Layman *cit. ſect. 4. num. 13.* poſt Sanchez, & Petrus Marchantius *in Reſolutionibus ad tomum 3. Tribunalis additis caſu 3.* poſt Sancium, & Villalobum exiſtimant, non eſſe peccati damnandum, qui ejusmodi moleſtiſſimum pruritum fricatione ſedare conatur, quamvìs cum periculo pollutionis, dummodò non ſubſit periculum conſenſûs in iſtam.

76. Additur inſuper in Concluſione, *inter perſonas ſolutas:* in primis enim conveniunt Doctores, conjugibus ejusmodi tactus eſſe licitos, ſi ad copulam conjugalem referantur, utpote ad quam licitè ſe excitant. Deinde tactus, oſcula, & aſpectus ejusmodi inter conjuges, ſi fiant cauſâ ſolius voluptatis, ſunt quidem culpabiles, ſed non mortaliter, etiamſi capiantur ob delectationem absque intentione copulæ conjugalis: quia Matrimonium eos cohoneſtat,

neſtat, ac defectus debiti finis non eſt mortalis. Intellige, dummodò abſit periculum pollutionis: nam alioquin juxta Bonacinam *tom. 1. quæſt. 4. de matrim. punct. 9. num. 6.* Leſſium, Layman, Maſtrium &c. à mortali non excuſarentur.

Additio.

* Putant tamen aliqui graves DD. inter conjuges etiam hos tactus admitti poſſe, etſi ſubinde accidentaliter per eos ſequatur pollutio, ſi adeſſet aliunde aliqua juſta cauſa tales tactus concedendi, qualis foret juxta Sanchez *lib. 9. diſp. 49. num. 37.* Perez *diſp. 45.* & Dianam *part. 6. tract. 6. reſol. 27.* manifeſtatio, & conſervatio mutui amoris præſertim ex parte reddentis. Vide de hoc fuſiùs Jus Canonicum *lib. 4. decr. tit. 15. præſertim num. 65.* & Patritium Sporer *part. 4. Theol. Sacrament. c. 2. ſect. 3. §. 4. num. 500.* Cui equidem doctrinæ ſubſcribo, ſi ex his tactibus oriatur pollutio tantùm *ſubinde:* tunc enim, ſi exinde pollutio non oriatur valde frequenter, hìc & nunc apud hos conjuges non videtur ex una parte adeſſe periculum proximum pollutionis, ex altera præfati tactus cohoneſtantur per contractum præcedentem Matrimonii. *

77. Num autem inter Sponſos de futuro liceant tactus, & oſcula, alia difficultas eſt. Et quidem tactus impudicos inter Sponſos non excuſari à mortali, paſſim fatentur Doctores, eò quòd hi proximè diſponant ad copulam, quæ non

non eſt illis licita. Quod ſi oſcula, & amplexus de ſe non ſint impudici, ſimúlque fiant absque fine venereæ delectationis, ſed intuitu honeſti amoris, benevolentiæ, aut neceſſitudinis, culpâ vacant. Navarrus *c. 14. manual. num. 19.* & ſequitur ex dictis *num. 72.*

78. Verùm loquendô de hujusmodi tactibus, qui poſt ſponſalia abſoluta potiùs fiunt cauſâ delectationis ſenſitivæ in partibus cæteroquin honeſtis, variant Doctores. Et quidem Navarrus *loc. cit. num. 12.* Layman *num. 11.* Cajetanus, Sa, plurésque alii eos excuſant à mortali, dummodò non ſubſit periculum pollutionis, vel conſenſûs in actum turpem: quia inquiunt Sponſalia ſunt initium, ſeu prævia diſpoſitio Matrimonii; & ſic hos actus reddunt licitos, ſi abſit periculum pollutionis, vel ulterioris conſenſus: quamvìs ejusmodi periculum, aut ipſos tactus impudicos brevì ſubſecuturos, præſertim ſi Sponſi ſoli absque arbitris converſantur, ſpectata fragilitate humana raró abeſſe, ultrò fateantur. Oppoſitum tenent Henriquez, Rebellus, & quidam alii, quorum ſententiam tutiorem, & probabiliorem cenſet Bonacina *loc. cit. num. 6.* & Maſtrius *diſp. 11. num. 142.* Ratio hujus poſterioris ſententiæ eſt: quia hæc delectatio ſenſitiva circa potentiam *Tactûs* à natura inſtituta eſt ùt prævia diſpoſitio ad copulam; & conſequenter, cùm hæc inter Sponſos de futuro illicita ſit, idem cenſendum de illa. Accedunt dicta ſuperiùs *num. 71.* ac præcipuè Decretum Alexandri VII. ibidem citatum.

Addi-

Additio I.

* Objicies contra hanc ultimam sententiam Patris Reiffenstuel. Delectatio sensitiva non est peccatum grave, sicut delectatio venerea, sed tantùm veniale; ergo quamvìs inter sponsos de futuro delectatio venerea hausta ex tactu & osculis in partibus cæteroquin honestis alterius sexus adhuc sit peccatum mortale, non tamen erit mortale, si hæc delectatio fuerit solummodò sensibilis. Sic enim etiam quoad potentiam visivam, si fœmina præcisè aspiciatur ex curiositate, quia formosa est, sicque objectum pulchrum, & visu delectabile, talis curiosus aspectus non erit peccatum mortale, quamvìs foret tale, si aspectus contingeret ex delectatione venerea. Accedit, quòd aspectus alterius sexus in partibus cæteroquin honestis ex levitate animi facti, item similes tactus, & oscula ex joco non excedant culpam levem: cur ergo tales tactus, & oscula sint peccata mortalia, si fiant ex delectatione sensibili absque tamen venerea? Nam si hæc ultima simul accederet, gratìs conceditur, & ex damnata Propositione Alexandri VII. ordine 40. clarè colligitur, quòd tunc culpa foret mortalis.

Fateor ingenuè, fundamenta ista apud me (salvô meliorî) faciunt sententiam primam Navarri, Laymani, & aliorum valde probabilem, suppositô, quòd tactus, vel oscula facta in partibus honestis alterius sexus non sint pressa, & ex magno ardore impressa, nec per longam moram

ram repetita, aut nimiùm qualificata, nec etiam apud iſtam, vel illam perſonam exiſtat periculum proximum ſubſecuturæ exinde, & admittendæ delectationis venereæ; & ſub hac limitatione ipſa etiam admittit Henno *Tract. in Decal. diſp. 6. quæſt. 9. art. 1. concl. 2.* Generaliter tamen, & abſolutè, ac univerſaliter prolatam illam ſententiam practicè loquendô non approbarem, ſed præplacet ſententia Henriquez, ac Maſtrii à P. Reiffenſtuel adducta tanquam teſte Bonacina probabilior; quoniam ſimilis delectatio ſenſibilis orta in potentia ſenſitiva tactûs, maximè ſi ſit nimis intenſa &c. poſt ſe ordinariè, & quaſi ex natura ſua trahit etiam delectationem veneream. *

Additio II.

* Ut autem totus diſcurſus præcedentis Additionis adhuc magìs capiatur, & objectio ex cujus reſolutione multi caſus practici inferri poſſunt, ex integro ſolvatur, prænotandum ex la Croix *lib. 5. de peccatis num. 93.* quòd *delectatio venerea* ſit illa, quæ ſentitur circa partes genitales per commotionem ſeminis, vel ſpirituum generationi deſervientium, qui ſpiritus re ipſa ſunt ſubtilis ſanguis veluti in aerem attenuatus. *Delectatio ſenſitiva* eſt, quæ oritur ex applicatione ſenſûs ab objectum, v. g. loquendô de potentia tactûs, ſi apprehendatur manus tenelli pueri, quatenus caro ejusdem adhuc mollis eſt &c. Hæc delectatio ſentitur communiter circa pectus cum aliquo calore,

vel

vel quafi cum emotione fanguinis, aut fpirituum animalium circa cor: &, fi eft valde intenfa, folet pariter ordinariè propter magnam connexionem potentiæ tactivæ cum concupifcentia carnis caufare delectationem veneream. H. N.

Ad objectionem refpondetur neg. confeq. primi antecedentis, fuppofitô, quòd delectatio illa fenfibilis in potentia tactûs refultans fuerit valde intenfa, feu qualificata, puta, caufata per ofcula preffa, ardentia, vel longiori tempore repetita, feu qualificata. Ad primam inftantiam de afpectu negatur paritas: quia potentia vifiva non tam propinquè movet ad delectationem veneream, quam potentia tactûs juxta dicenda inferiùs *Conclufione IV.* Nota etiam, quæ ibi ftatim fubfequentî numerô adjunguntur de afpectibus fixis. Ad II. inftantiam de tactibus, feu ofculis ex levitate, vel joco factis eo patet difparitas, quia ex levitate, aut joco facti nec funt tam preffi, nec tam ardentes, aut in longiùs protracti, utì hìc fuppono, & confequenter nec movent tam propinquè ad veneream delectationem, ficuti fi fiant ex intenfa delectabilitate fenfitiva. Videantur Gobath *in Theolog. experim. tract. 7. num. 330.* Sporer *Tract. 1. Theol. moral. cap. 5. fect. 2. num.* 19. & la Croix *lib. 3. part. 1. num. 888. & feqq.* ac *lib. 5. num. 93. & feqq.* ubi pro, & contra exactè hanc difficultatem examinat. *

79. CONCL. II. Tactus impudici feu venerei inter perfonas ejusdem fexus funt graviora peccata

cata mortalia, quàm inter personas solutas diversi sexûs. Ita Layman. *cit. sect. 4. num. 13.* Et ratio est: quia ejusmodi tactus venerei ex natura sua tendunt ad peccatum mollitiei, vel etiam sodomiæ, quod gravius est simplici fornicatione. Dixi notanter; *Tactus venerei*, id est, facti ex motivo lascivo; nam, si à personis ejusdem sexus exercerentur tales tactus tantummodò ex levitate animi, vel joco, dum v. g. simul natant, aut balneant, Sanchez *lib. 9. disp. 46. num. 22.* excusat à mortali peccato, quod Silvius apud Sporer censet, admitti posse, si leviter, & quasi per transennam fierent: tunc enim non solent ordinariè excitare propinquè ad venerem: aliàs secùs. Denique se ipsum tangere aut aspicere ex sola curiositate, vel levitate, seu seclusa mala intentione, vel turpi consensu, aut periculo, limites peccati venialis non excederet, cùm minor videatur indecentia in corpore proprio, quam alieno, & talis tactus in proprio corpore ordinariè non adeò excitet ad venerem, quàm in corpore alieno: ubi tamen cautè utantur hac doctrina illi Juvenes, qui aliàs peccato mollitiei sunt deditì, ne mentiatur iniquitas sibi.

80. Porrò circa hactenus dicta ulteriùs quoque contra quosdam Neotericos notandum est cum Sanchez *lib. 9. de matrim. disp. 46. num. 17.* quòd, quando tactus libidinosi juxta dicta sunt peccatum mortale, necessariò in Confessione fatenda sit circumstantia personæ tum agentis, tum patientis, v. g. an fuerit conjugata, consanguinea, votô obstricta &c. Nam hu-

jusmodi tactus sunt ejusdem malitiæ moralis, cujus est actus consummatus copulæ, ad quam suâpte naturâ referuntur. Hoc ipsum ex professo tradit Azorius *part. 3. lib. 3. cap. 25. quæst. 5.* allegans communem.

81. CONCL. III. Aspectus, turpiloquium, turpes cantilenæ, ac hujusmodi, si causâ delectationis venereæ inter personas solutas fiant, sunt peccata mortalia. Ita Layman *num.* 13. cum communi: nam ipsamet delectatio venerea talibus prohibita est; ergo & illud omne, quod fit causâ illius venereæ delectationis. Hinc Salvator *Matth.* 5. inquit: *Omnis, qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, jam mœchatus est eam in corde suo.*

82. Dicitur, *si causâ delectationis venereæ:* nam, si fiant ex quadam levitate, curiositate, aut ob voluptatem, quæ præcisè ex ipsa narratione capitur, vel alium hujusmodi vanum finem, non verò ob delectationem veneream, communiter venialia censentur, per se loquendô; etsi ratione scandali, vel periculi proximi labendi in gravius peccatum mortalia esse possint. Sanchez *cit. disp. 46. num. 34. & seqq.* Lessius *lib. 4. de Just. & Jur. c. 3. num. 63.* & alii. Quòd si talia fiant inter ipsosmet conjuges, patet ex dictis *num. 76.* an, & quale sint peccatum.

83. CONCL. IV. Nihilominus datur aliquod discrimen inter tactum & visum, in eo consistens, quòd tactus, amplexus & oscula magis propinquè tendant ad concubitum, adeóque delectatio sensibilis inde consurgens frequentiùs

tiùs sit venerea & mortalis, atque ad eam Luxuriæ speciem reducatur, in qua esset, si coitus sequeretur, & propterea in Confessione exprimi debeat circumstantia personæ tactæ. E contra visus, sive aspectus mulieris, quin & alloquium illius propinquè non tendit ad concubitum, potéstque ex pluribus titulis licitè fieri; puta ob debitam urbanitatem, aut ad se cognoscendum posteà, si iterum convenerint, vel ad reprehendendam illius vanitatem, vel eam de rebus honestis commonendam. Quinimò, si ejusmodi aspectus fiat ob solam curiositatem, tantummodò erit peccatum veniale, nisi seriò & deliberatè contingat in partibus denudatis omnino obscœnis diversi sexus, ubi à peccato gravi haud eximeretur talis curiosus aspectus, quando fortassis ætas adhuc infantilis non excusat.

84. Fatendum tamen, quòd talis aspectus curiosi, præsertim fixi & diuturni, sint valde periculosi, & innumeri ex illis fuerint perducti ad lapsum. Nam exinde naturaliter consurgit commotio spirituum generationi inservientium, & in membris rebellio, & in affectu complacentia; quin & ipsemet diabolus sese immiscere solet, faciendô, ut species visa assiduè obversetur phantasiæ, quæ sensim affectum allicit, & naturam commovet. Hinc non immeritò *Ecclesiastici cap.* 31. dicitur: *Nequius oculô quid creatum est?* Et Regius Psaltes precatur *Psal.* 118. *Averte oculos meos, ne videant vanitatem: in via tua vivifica me.* Et è contra 2. *Petri* 2. scelerati quidam memorantur, *oculos*

habentes plenos adulterii, & incessabilis delicti. Unde & Daniel Seni illi, castam Susannam deperienti, improperavit: *Species decepit te, & concupiscentia subvertit cor tuum. Dan.* 13.

Additio I.

* Cæteroquin, quæ diximus de aspectibus fixis, & tactibus impudicis verendorum, intelligenda sunt etiam in ordine ad illas personas, quæ equidem perfectam copulam cum emissione seminis exercere necdum valent ob defectum ætatis debitæ, puta quia necdum sunt puberes, adhuc tamen jam sufficienter rationis in tantum capaces sunt, ut inter bonum & malum, honestum ac inhonestum sufficienter discernere queant, utì vel maximè contingere solet, si tales jam sint pubertati proximiores; quia similes actus de se tendunt ad pollutionem, & apud tales saltem excitare solent spiritus genitales, seu venereos, atque exinde aliquam veneream causare delectationem, ob quam ipsam rationem etiam similes actus censentur interdicti Eunuchis; quamvìs & isti perfectam copulam ob defectum perfecti seminis exercere nequeant, utì rectè advertit la Croix *lib.* 3. *p.* 1. *n.* 906. & 908. *

Additio II.

* Ex dictis colliges, quid sentiendum sit de praxi illa plurium puberum, vel saltem pubertati proximorum in simul corpore nudo natantium;

tium; nam si sint ejusdem sexus, séque ibidem ex curiositate vel levitate in partibus verecundis invicem aspiciant, secluso tamen consensu, vel complacentia impura, non erunt condemnandi peccati mortalis, sed tantùm venialis, secùs, si forent diversi sexus; tunc enim foret mortale etiam seclusâ aliâ impurâ complacentiâ, cui adeóque corruptelæ Parochi loci modô possibilî contradicere debent. Sanchez *lib. 5. moral. c. 6. num. 12. 13. 27. & 28.* Et Sporer *part. 4. Theolog. Sacram. cap. 3. sect. 6. num. 693.* Ratio est; quia, si hæ personæ sunt diversi sexus, tales aspectus, quatenus seriò facti ex sensualitate, ex se solent ordinariè vehementer incitare ad venerem, secùs, si forent sexus ejusdem. Quinimò in sexu eodem Busenbaum hìc excusat à mortali etiam leves tactus subinde inter natandum ex levitate, seu petulantia circa tamen ullum desiderium, vel complacentiam impuram factos: quia & isti, si facti fuerint obiter inter personas ejusdem sexus, & non frequenter, non solent propinquè ex se excitare ad venerem; quamvìs cæteroquin circa potentiam tactûs ob majorem conjunctionem cum concupiscentia carnis adhuc majus suô modô videatur subesse periculum, quàm circa visum. Et certè, si tactus forent pressi, seu replicati &c. proximè ad sodomiam, seu pollutionem disponerent, híncque forent haud dubiè gravissimè peccaminosi. Unde finaliter Henno *in Decalog. disp. 6. qu. 9. art. 3. concl. 2.* subjungit utilissimè quoad balneationes sequentia formalia: *Advertendum viris, & feminis*

ſe lavantibus, quærenda eſſe loca ita ſecreta, ut ad illos perſonis alterius ſexus non pateat acceſſus propter evidens ſcandali periculum. Unde non video, quomodò excuſari poſſint à mortali, qui de die in plena civitate, quam v. g. perlabitur certus fluvius, ſe nudos exhibent coram mulieribus natandi cauſâ. Similes igitur natationes publicas interdicere debent Magiſtratus, imò expediret, ut nunquam adoleſcentes inter ſe natarent, niſi coopertis ſecretioribus. Tot lapſus, tot horribilia non evenirent. Ita ille. *

Additio III.

* Quæres I. Quid ſentiendum ſit de aſpectibus, & tactibus animalium? Reſp. I. Aſpicere ex curioſitate, ſeu animi levitate animalia coeuntia, ex ſe & abſente periculo proximo impuræ delectationis moroſæ, non eſt peccatum mortale, ſed tantùm veniale, ſi non interveniat complacentia, ſeu conſenſus venereus. Ita Henno *loc. cit. concl.* 1. & Sporer *part. 4. Theolog. Sacram. cap. 3. ſect. 6. num.* 697. Ratio eſt; quia non ſolet ſimilis aſpectus ex ſe vehementer incitare ad venerem, ſicuti tamen fortiter incitat, ſicque graviter peccaminoſus foret aſpectus deliberatus curioſus copulæ humanæ. Reſp. II. Animalia minora e. g. catellos, catos molliter tractare, demulcere, etiam eorum pudenda contrectare eſt ſolùm veniale peccatum, ſi deſuper nulla venerea deliberata habeatur complacentia. Ita Sanchez *lib. 9. diſp.* 46. *num.* 15. Sporer & Henno *loc. cit.* Ratio eſt;

est; quia etiam similis tactus non notabiliter excitare solet ad libidinem. Quoad animalia verò grandiora, si tactus genitalium curiosus non tantummodò levis, sed morosus & vehemens foret, Henno *loc. cit. disp.* 6. *qu.* 9. *art.* 2. *conclus.* 3. à peccato mortali non excusat ob longè majus ex se periculum delectationis libidinosæ circa animalia grandiora quoad potentiam tactûs. *

Additio IV.

* Quæres II. Quid statuendum sit de choreis inter personas diversi sexus institutis? Resp. I. Si in choreis exhibentur gestus lascivi, tactus parum pudici, motus erga se ad invicem ad impuritatem proclives, eædem ab urbibus, pagis, & domibus sunt ablegandæ. Ita communis, & ratio est; quia similes choreæ natæ sunt, tum saltantes, tum spectantes ad libidinem provocare, & eò quidem magis, quantùm frequentiùs hisce excessivæ compotationes associantur: de quibus tripudiis S. Carolus Borromæus cum aliis SS PP. intelligi debet, quando *Tract. adversùs choreas*, inquit: *chorea mundana circulus est, cujus centrum diabolus, & cujus circumferentia sunt angeli ejusdem.* Resp. II. Si similia mala absint, choreæ secundùm se sunt indifferentes, adeóque licitæ; nisi fiant ex fine pravo, aut alicui specialiter occasionem proximam præbeant graviter cum altero sexu peccandi. Ratio est; quia choreæ ex se ipsis non sunt natæ proximè provocare ad libidinem. Et ita

 sub

ſub his terminis DD. diverſarum etiam nationum conveniunt: nam ſic ſentiunt præter Cajetanum, Sylveſtrum, Angelum, Azorium, Buſenbaum, & alios Felix Poteſtas Italus in ſuo examine *Tom. 1. p. 2. num. 390. & ſeqq.* Franciſcus Henno Gallus *in Decal. diſp. 6. qu. 9. art. 5.* & Sporer Germanus *in Theol. moral. c. 5. ſect. 2. num. 20.* qui ultimus ex Filiucio *Tract. 33. c. 10. num. 229.* hæc ponit formalia: *Ruſtici diebûs feſtîs non ſunt prohibendi à choreis, modò fiant poſt Miſſam, tum quia aliter otio vacarent, quod pejùs eſſet: tum quia fiunt pro more regionis, & publicè coram aliis, ideóque magna ex parte aufertur libidinis occaſio &c.* Hiſce Sporer loc. cit. ſubjungit, ut ſequitur: *Addo ego experientiâ patuiſſe, poſt abrogatas illas choreas publicas multò majora mala perpetrata fuiſſe quàm iîs permiſsîs.* Sed & ego adhuc ſuperaddo, invigilandum eſſe, ne poſt finitas choreas publicas facilè concedatur junioribus ruſticis forſan jam bene crapulatis, ut cum puellis amatis domum eant præſertim ſoli cum ſolis; ubi ſæpe ignis adhuc ſub choreis publicis gliſcens in apertum prorumpit incendium. Reſp. II. Etſi non ſit peccatum accedere choreas de ſe indifferentes, & à ſuperiùs enumeratis malis circumſtantiis præciſas, nihilominus ſi in particulari quis experiatur, ſe ſæpiùs etiam ſub his aliàs in ſe indifferentibus choreis lapſum eſſe carnaliter in peccatum grave, vel cogitationibûs ac complacentiîs impurîs, vel verbîs, aut operibûs, tali in particulari non licebit ordinariè has, ubi ita lapſus fuerat

choreas

choreas ampliùs accedere. Ratio est: quia tali dictæ choreæ forent periculum proximum peccandi; tenemur autem ex communi DD. occasionem proximam peccandi vitare sub gravi. *

Additio V.

* Notent sibi hoc I. Puellæ, quæ non horrent etiam ùt larvatæ accedere choreas in privatis locis institutas, in quibus, experientia teste, osculîs, vel tactibûs sollicitatæ jam sæpe naufragium virginitatis suæ fecerunt. Notent sibi II. idipsum quoque in choreis publicis illæ filiæ, vel ancillæ, quæ tempore nuptiarum procurant à parentibus, vel heris suis accessum ad easdem, ut ibidem NB. cum procis suis, forsan jam ex parte crapulatis, aut vino æstuantibus, & à quibus aliàs jam se non adeò castè amari sciunt, possint saltare, & inter saltandum, si non externîs actibûs manifestare, saltem internè nescio quas impuras complacentias in corde nutrire. Porrò, cùm mala superiùs mentionata sese choreis non raró ingerant, prudentissimè agunt Patres, & Matresfamilias, si filios, ac filias, & ancillas suas modô moraliter possibilî cohibeant *Primò*, ut saltem choreas privatas, & occultas in domibus, & conventibus sibi non sufficienter perspectis institutas omnino non adeant, præsertim ipsîs non præsentibûs. *Secundò*, ut choreas publicas saltem non nimiùm frequenter accedant: si enim non in ipso accessu rariori, saltem in frequen-

 tiori

tiori pericula invenient. *Choreæ, & tripudia* (inquit S. Franciscus Salesius *introduct. vitæ devotæ. part. 3. cap. 33.*) *ex se indifferentia sunt, attamen hoc exercitium* NB. *communiter usurpatum valde in partem mali propendet, & proinde periculorum plenum est.* Quare *cum salatrice ne assiduus sis, nec audias illam, ne fortè pereas in efficacia illius*, ait Ecclesiasticus *c. 9. v. 4.* Volui hæc aliquo modo fusiorî calamô adjungere; quia in libris rariùs, in praxi autem frequentiùs cernuntur. *

85. Quæres III. An detur levitas materiæ in re venerea? Resp, In resolutione hujus Quæstionis variare Doctores. Affirmant nonnulli, quos citat Bassæus, ℣. *Peccatum I. n. 7.* pro hac sententia allegans Sanchez, Navarrum, Vasquez, Sotum, & quosdam alios. Rationem dant, quia non videtur ratio, cur in aliis materiis communiter possit dari levitas materiæ, & non in proposito. Deinde quis credat (inquiunt) quòd quis non possit ex levi & sensuali curiositate aspicere fæminam transeuntem, vel ejus manum aut pedem premere, digitos intorquere &c. quin ulteriùs velit progredi?

86. Alii distinguunt inter materiam luxuriæ & veneream; nam luxuria (ajunt) latè patet ad omnem culpam, pertinentem maximè ad sensum tactûs, sed res venerea, quam propriè vocamus libidinosam, restringitur ad culpas pertinentes ad generationem. Atque hæc delectatio venerea oritur in, vel circa partes genitales

nitales ob commotionem, vel alterationem spirituum generationi servientium. Qua distinctione suppositâ asserit hæc sententia, in materia luxuriæ posse dari parvitatem materiæ, ùt si fiat tactus levis ex joco, vel curiositate, vel quando matres aut nutrices magna cum suavitate tangunt, vel osculantur pueros tenellos &c. Negant verò, dari parvitatem materiæ in re venerea: nam eô ipsô, quòd venerea est, pariter est inchoatio copulæ, aut pollutionis, quæ inter solutos semper est peccatum mortale, dummodò sit perfectè voluntaria. Mastrius *disp. 11. n. 495.* post Tamburinum *lib. 7. cap. 8. §. 1.* & quidam alii.

87. Tertia, & ceterîs probabilior, simúlque communior sententia asserit, quamvìs in materia venerea possit dari, & sæpenumero detur peccatum veniale ratione imperfecti consensus, vel ob defectum plenæ advertentiæ & deliberationis, ùt est certum, atque indubitatum, eò quòd in hac pugna quotidiana facillimè contingat aliqua negligentia in repellendis turpibus motibus, vel etiam imperfecta complacentia, sufficiens ad peccatum veniale: nihilominus ait, in re tam lubrica ex sola parvitate materiæ non dari peccatum veniale, modò cæteroquin adsit deliberata advertentia, & voluntarium sufficiens ad peccatum mortale constituendum. Ita Sanchez *lib. 5. in Decal. cap. 6. num. 12.* ubi priorem sententiam suam revocat, simúlque asserit à summis Pontificibus Clemente VIII. & Paulo V. hanc posteriorem sententiam esse ap-

pro-

probatam. Concordat novissimum Decretum Alexandri VII. *n. 71.* jam citatum, in quo damnatur sequens Propositio, ordine 40. *Est probabilis opinio, quæ dicit, esse tantùm veniale osculum habitum ob delectationem carnalem, & sensibilem, quæ ex osculo oritur, seclusô periculô consensus ulterioris, & pollutionis.*

88. Accedit ratio: quia omnis delectatio venerea est inchoatio, quædam pollutionis: atqui omnis talis inchoatio cæteroquin sufficienter deliberata & voluntaria, est pecccatum mortale, ergo. Major desumitur ex Galeno *lib. 14. de Usu partium. cap. 9. &* 10. ubi ait, quòd delectatio venerea sit, quæ in carne consurgit ex motu humoris serosi, qualis est substantia seminis incalescentis per commotionem spirituum generationi subservientium.

89. Ad rationem contrariæ sententiæ *n. 85.* adductæ, atque ad primam earum dicitur, etiam in materia Blasphemiæ, Perjurii, & quibusdam aliis non dari peccatum veniale ex sola parvitate materiæ: unde non mirum, quòd idem dicatur de materia, seu delectatione venerea, cæteroquin plenè deliberata & eo modo voluntaria, prout ad grave peccatum constituendum conformiter dictis requiritur. Ad alteram dicitur, eadem non raró excusari à mortali, eò quòd non ob delectationem venersam, sed potiùs ex joco, levitate, aut alio consimili vano fine fiant: aliàs foret secùs dicendum.

90. Ad

90. Ad ſecundam ſententiam, ejúsque fundamenta reſpondetur eôdem modô: nam, quidquid ſit de data diſtinctione inter materiam luxuriæ, & veneream (quæ pro ſolutione hujus difficultatis minùs eſt neceſſaria, cùm hìc præciſè quæratur, an non detur parvitas in ipſa materia venerea NB. *directè* volita) ad tactus ex ſe non impudicos, atque ex joco, levitate vel curioſitate factos, jam patet ex dictis. Oſcula verò materna, vel Nutricum inde meritò excuſantur; quia non ob delectationem veneream (nam hæc plenè voluntaria non vacaret culpâ gravî) ſed ex materno, caſtóque amore erga proprias proles, aut ætatem tenellam, innocentémque proficiſci ſolent: quia igitur oſcula, juxta conſuetudinem patriæ ex motivo amicitiæ facta, communiter excuſantur à peccato, non mirum, etiam oſcula materna, vel nutricum, ad abblandiendum tenellæ ætati exhibita, pariformiter excuſanda fore.

* De hoc Quæſito adhuc recurret mentio inferiùs *Diſt. 7. quæſt. 2. n. 11.* & poſt *n. 18. Additione I.* agendô de delectatione moroſa, utrùm eadem etiam minima, deliberata tamen, ſemper ſit peccatum mortale?

DISTIN-

DISTINCTIO V.

De Septimo Præcepto Decalogi.

QUÆSTIO I.

Quid sit Furtum, & quæ quantitas ad Furtum mortale sufficiat?

SUMMARIUM.

1. *Septimum Præceptum, quale?*
2. *Furtum quid?*
3. *Tria ad Furtum concurrunt, quæ?*
   Plagium, quid?
   (a) Dist. 4. n. 39. & seqq.
4. *Furtum non fit, si dominus non est rationabiliter invitus.*
   (b) De hoc infra n. 10. & 13.
5. *Furtum quale peccatum?*
6. *Quæ quantitas sufficiat ad Furtum mortale?*
7. *Ea definienda tum ex quantitate rei ablatæ, tum ex circumstantiis &c.*
8. *Taxatio ejus juxta varios status hominum.*
9. *Alius modus taxandi juxta victum unius diei.*
   * *Solvitur notabilis Objectio. Addit. I. & II.*
   * *Ponitur cautela pro Confessariis. Addit. III.*
   * *An pariformiter sit discurrendum, sive res ablata sit sacra, sive profana? Addit. IV.*
10. *In extrema necessitate licitum est, aliena surripere.*
11. *Nisi detinens sit in pari necessitate.*

12. *Magìs debet quis diligere ſe, quàm Proximum, quomodò?*
13. *Objectio notabilis, & an tunc ſit licitum furari?*
14. *An idem poſſit fieri in gravi neceſſitate?*

1. SEPTIMUM Præceptum Decalogi per modum negationis traditur *Exod. cap. 20.* illîs verbîs: *Non furtum facies*; eóque nòn tantùm prohibetur Furtum, ſed etiam quæcunque injuſta rei alienæ contrectatio, aut damnificatio, quæ multiplicibûs modîs accidere poteſt. Inſuper virtute ejùsdem Præcepti præcipitur reſtitutio rei alienæ; quia ſicut præceptum affirmativum includit virtualiter negativum (prout præceptum de diligendo Proximo involvit aliud, ne Proximum injuſtè lædamus) ita econtra Præceptum negativum de non furando includit affirmativum, ut injuſtè ablatum reſtituamus; juxta quod poſt S. Auguſtinum dicitur *Reg. 4. Juris in 6. Peccatum non dimittitur, niſi reſtituatur ablatum.* Nunc, quantùm attinet ad Furtum, ſit

2. CONCL. I. *Furtum* eſt occulta acceptio rei alienæ dominô rationabiliter invitô. Ita in re communis Theologorum. Concordat textus *L. 1. ff. de Furtis.* ibi: *Furtum eſt contrectatio rei fraudulosa lucri faciendi gratiâ, vel ipſius rei, vel etiam uſûs ejus, poſſeſſionisve.*

3. Tria ſiquidem ad rationem Furti concurrunt, I. Quòd ſit contra Juſtitiam; nam Furtum aufert alienum dominô rationabiliter invitô. II. Quòd aliquis rem ab altero poſſeſ-

ſam

ſam auferat, ſive contrectet lucri faciendi causâ: nam Furtum propriè eſt rerum mobilium, non verò immobilium vel incorporalium, quæ contrectari, ſive ab uno loco in alium moveri nequeunt. Deinde per hoc differt Furtum ab injuſta damnificatione, utpote in qua deſtruitur res aliena, nihil autem aufertur lucri faciendi causâ. Tandem per hoc differt Furtum ab Adulterio, & Homicidio, quæ ſunt peccata contra perſonam: item à Plagio, ſeu crimine Plagiatûs (quod committitur ab eo, qui hominem liberum, v. g. uxorem, vel prolem alterius aufert ad vendendum, aut retinendum in mancipium) ſimúlque à Raptu, de quo jam ſupra. (*a*) III. Requiritur ad Furtum, ut res aliena occultè auferatur: nam per hoc ſpecie morali differt Furtum à Rapina, quæ eſt occupatio rei alienæ cum violentia, nimirum dum ſciente domino, & vim patiente aufertur ipſi invito ſuum.

4. Additur notanter in Concluſione, & prima conditione Furti, *dominô rationabiliter invitô*: nam, qui ab amente, ebrio, vel furioſo gladium aufert, ne ille aliquem percutiat, Furtum non committit: etſi enim alter ſit invitus non tamen eſt invitus rationabiliter. Idem dic, ſi uxor mariti pecunias reſervet, ne commeſſationibus aut ludis perdat, aut vinum ſubtrahat, ne inebrietur, & poſtmodùm rixas incipiat &c. Similiter, qui in extrema neceſſitate conſtitutus ab alio aufert, quod ſibi ad vitæ ſuſtentationem eſt neceſſarium, furari non dicitur: tum quia non aufert alienum, eò

quòd

quòd in extrema neceſſitate Jure naturæ ſint omnia communia: tum quia hac ipſa de cauſa alter non eſt rationabiliter invitus. (b).

5. CONCL. II. Furtum ex genere ſuo eſt peccatum mortale, licèt quandoque parvitas rei Furtô ablatæ excuſet à mortali. Ita communis: ídque patet ex *cit. cap. 20. Exod. Non Furtum facies.* Item ex illo *1. Corinth. 6. Neque fures, neque rapaces regnum DEI poſſidebunt.* Quòd autem parvitas materiæ excuſet à mortali, patet de furante unicum obulum, vel hujusmodi.

6. Quænam autem quantitas ſufficiat ad conſtituendum peccatum mortale Furti, tot propemodum ſunt ſententiæ, quot capita. Cujus diverſitatis ratio eſt; quia malitia & gravitas Furti provenit ex damno, quod Proximo injuſtè infertur; non autem omnes patiuntur æquale damnum ex jactura ejusdem quantitatis, ac rei. Siquidem majus cenſetur damnum ex re ablata tempore annonæ, minus tempore abundantiæ: majus, ſi auferatur pauperi, minus, ſi diviti: majus, ſi auferatur pecunia in loco, ubi modica reperitur, ſícque exigua pecuniæ quantitate poteſt vita ſuſtentari; minus, ubi argentum eſt in abundantia &c. Hinc ſit

7. CONCL. III. Quantitas Furti ad peccatum mortale ſufficiens non poteſt una certa abſolutè taxari, ſed ea prudentum arbitriô definienda eſt non ſolùm ex quantitate rei ablatæ, ſed etiam ex circumſtantiis perſonæ per Furtum læſæ, temporis, locorum, & hujusmodi. Hæc

sententia est communior Doctorum, & patet ex proximè dictis: quia, quod respectu unius censetur notabile, respectu alterius non censetur tale, sed potiùs modicum, & parvi momenti. Similiter, quod tempore annonæ est quid magnum, tempore ubertatis censetur parvum &c. Hinc bene considerandæ sunt prudentî judiciô omnes circumstantiæ.

8. Juxta hanc sententiam potest probabiliter dici cum Lessio *lib. 2. cap. 12. n. 29. & seqq.* quòd respectu omnium, etiam Regis, & hominis prædivitis, unus Aureus (vulgò apud nostrates, unus Ducatus) videatur quid notabile. Deinde respectu mediocriter divitum quatuor Regales (*Regalis*, italicè *Julius* valet decem circiter crucigeros, aut tres paceos nostrates, ùt indicat Lugo *disp. 16. de J. & J. n. 20.* Lessius autem *loc. cit. n. 20.* quatuor Regales appellat unum florenum: alii parum plùs, vel minùs valere tales monetas æstimant) quatuor, inquam, Regales, vel unus florenus respectu mediocriter divitum censetur quid notabile, juxta Petrum Navarrum, & alios. *Tertiò, respectu Mechanicorum quantitas notabilis censentur duo Regales, vel aliquid ultra. Quartò, respectu Pauperis sufficiet unus Regalis, vel etiam dimidius.

9. Alii verò, atque inter eos Sannig *dist. 10. de Just. quæst. 1. n. 7.* & Layman *lib. 3. tract. 3. part. 1. n. 3.* probabiliter censent, eam esse notabilem Furti quantitatem, ac peccati mortalis materiam, quæ ad victum unius diei sufficit illi homini, cui injuria Furti infertur. Velutì si

ſi à Mercatore valdè divite fureris duos, vel tres noſtrates florenos, à Cive mediocriter divite duodecim, vel quindecim paceos, â Ruſtico, vel Cive mechanico tenuioris fortunæ, id eſt tali, qui uno die præciſè labore ſuo tantum lucratur, quantum ad competentem ſtatui ſuo ſuſtentationem ſufficeret, absque alio remanente deſuper lucro, quinque vel ſex paceos, ab Operario tres, vel quatuor paceos, à Mendico paucos nummos, quibus uno die utcunque ſe aluiſſet: nam auferre cuipiam victum unius diei, non immeritò quid notabile reputatur. Duo autem, vel tres Ducati, à quocunque tandem auferantur, etiam Rege potentiſſimo, peccatum mortale conſtituunt, juxta communem.

Additio I.

* Nec dicas: duos vel tres ducatos non ſufficere pro ſuſtentatione unius diei reſpectu potentiſſimi Regis, adeóque conformiter præcedenti doctrinæ neque conſtituere peccatum grave, ſi tali Regi auferuntur. Reſp. enim ad illam objectionem la Croix *lib. 3. par. 1. n. 997.* negandô anteced. ſi volumus reſpicere ſolam perſonam Regis, atque ordinariam ejusdem menſam, & quidem prudenter œconomicam ac frugalem: extraordinaria antem convivia, & aulæ pompa, atque apparatus armorum huc non ſpectant, ſed ſolummodò attenditur ad ſuſtentationem diurnam ordinariam. Vide Sabin. Bononienſ. *in Luce Morali tract. 31. num. 20.* *

Additio II.

* Quòd si autem ulteriùs velis libenter scire, cur ergo gravitas Furti desumatur potiùs per ordinem ad sustentationem diurnam, cuilibet statui proportionatam, quàm respiciendô ad aliquid aliud? Resp. ex la Croix *lib. 3. Theolog. Moral. parte 1. n. 995.* hoc ideò fieri, quia *indigere sustentatione diurna* est commune omni homini, adeóque exinde commodè peti potest regula communis, ut nimirum censeatur universaliter grave & prudenter sensibile detrimentum, si quis per integrum diem hac sua sustentatione privatur, dum huic de bonis externis tanquam mediis ad hunc finem (nimirum ad vitæ sustentationem) præcipuè ordinatis tantum aufertur, quantum aliàs sufficeret pro una diurna sustentatione; hoc enim ab omnibus ferè hominibus prudentibus reputatur per se notabile damnum, utì rectè advertit noster Sabinus Bononiens. *in sua Luce Morali, part. 1. Tract. 31. n. 22.* *

Additio III.

* Porrò, quando quoad gravitatem Furti dignoscendam ab Auctoribus recurritur ad sustentationem diurnam, duo præcipuè notanda sunt. *Inprimis*, quòd per sustentationem hìc intelligantur necessària ad honestè vivendum, & quidem secundùm communem & medio-

crem

crem modum, quem ſervant homines ſimilis conditionis, uti ſuperiùs ſuô modô inſinuatum jam fuit. *Secundò*, quòd allegata menſura dignoſcendi gravitatem Furti tantummodò fiat in ordine ad perſonas extraneas, & quidem in eo caſu, quo ſimilis quantitas ſimul & ſemel aufertur: nam, ſi eadem ſumma ſurriperetur occultè à domeſticis, vel quidem ab extraneis, ſed per furta minuta, tunc in utroque caſu requiritur major quantitas ad conſtituendum peccatum grave; cùm ordinariè utrobique homines non ſint tam citò graviter inviti, ùt dicetur inferiùs Quæſtione ſequenti.

Intereà tamen ex Leſſio *l. b. 2. cap. 12. n. 15.* hoc ſibi adhuc bene notent Confeſſarii, ut pœnitentibus illis, qui commodè vel ipſis Dominis, vel aliàs pauperibus reſtituere poſſunt, ordinariè inculcent onus illud reſtitutionis, quamvìs Furta eorum necdum conſtituiſſent ſummam gravem, præſertim ſi res ſimul & ſemel, vel etiam per Furta minuta ablata ſuô modô proximiùs accedat ad aliquam ſummam notabilem: nam tunc non tam facilè ſicuti in rebus leviſſimi momenti præſumi prudenter poteſt condonatio Domini, adeóque ſaltem ſub culpa levi adſtringuntur ad reſtitutionem, & præterea non reſtituentes exponuntur periculo, ne pauca etiam adhuc ex ſe levia Furta ſuperaddentes, exinde compleant ſummam gravem, faciendô computationem ac moralem unionem cum præcedentibus: item aliàs homines per hujuſmodi furtula fiunt ad furta majora proniores. *

 Addi-

Additio IV.

* Quæres I. An circa materiam gravem vel levem Furti eodem modo discurrendum sit, sive res sacræ, sive profanæ auferantur? Ad hoc dubium ex Baldellio la Croix *lib. 3. part. 1. num. 1003.* respondet; si materia Furti sacrilegi sit res, quæ pretiô temporalî solet æstimari (utì sunt Patena, Calix, Casula &c.) gravitas vel levitas Furti sacrilegi eô modô; quo in aliis profanis determinari debet, attento valore secundùm communem æstimationem. Quòd si verò res aliqua adæquatè sit sacra v. g. Reliquiæ, existimant nonnulli, non dari parvitatem materiæ, sed semper peccari mortaliter, quantumcunque parum abstrahatur: quia Clemens VIII. Paulus V. & Urbanus VIII. excommunicant ipso facto illos, qui absque consensu eorum, qui præsunt Ecclesiis in districtu Romano, extrahunt minimas particulas & quidquid potest habere umbram aut prætextum alicujus Reliquiæ. Rectè tamen notant Sanchez, Bonacina, Castropalao & alii cum Diana *p. 5. Tract. 25.* pro locis extra districtum Romanum dari parvitatem materiæ, & considerandam esse dignitatem, aut raritatem Reliquiarum: ideóque fore mortale, si quis minimam particulam Sacræ Crucis furaretur: econtra fore veniale, si quis à corpore alicujus Sancti auferret aliquid pulveris, capillum, aut simile quid, quod neque deformat ipsas Reliquias, neque

neque earum æstimationem diminuit. Hucusque ex Baldellio la Croix *loc. cit.**

10. Quæres II. Utrùm in extrema, vel etiam gravi necessitate licitum sit aliena occultè sibi surripere? Resp. I. In extrema necessitate id licitum est pro vitæ suæ conservatione, nisi & ipse detinens sit in pari necessitate. Ita Scotus 4. *dist.* 15. *quæst.* 2. *ad* 5. & alii. Siquidem in articulo extremæ necessitatis omnia sunt communia, non quidem hoc ita intelligendô, quasi per extremam necessitatem statim transferatur dominium omnium rerum in habentem eam; sed quia quoad jus utendi in ordine ad conservationem vitæ, omnia tunc sunt communia. Hinc c. *Exiit.* §. *nec quicquam. De verb. signif. in* 6. dicitur: *Nec jure poli in extremæ necessitatis articulo ad providendum sustentationi naturæ via omnibus extrema necessitate detentis concessa præcluditur, cùm ab omni lege extrema necessitas sit exempta.*

11. Additur notanter: *nisi & ipse detinens sit in pari necessitate*, tunc enim hoc non liceret, prout bene notat Doctor Subtilis *loc. cit.* Ratio est: quia tunc duplici jure res illa detinenti debetur. Primò, propter æqualem extremam necessitatem. Secundò, propter dominium, possessionémque rei, à qua nunquam cecidit.

12. Neque hisce obstat, quòd quis magìs debeat diligere se, quàm proximum. Resp. enim, id intelligendum esse de dilectione ordinata,

nata; talis autem non foret, si quis magìs vellet conservationem injustam vitæ suæ, quàm conservationem justam vitæ proximi. Unde non obstante dilectione sui ipsius, magìs debet latro sustinere suspendium, quàm occidere suspendentem, ut evadat.

13 Urgebis autem contra principalem responsionem, Innocentius XI. in Decreto 1679. die 2. Martii emanato, inter alias Propositiones damnavit etiam hanc, ordine 36. *Permissum est furari, non solùm in extrema necessitate, sed etiam in gravi*; ergo data responsio non videtur posse subsistere. Resp. negandô consequentiam: nam, ùt habetur in Præfatione dicti Decreti, Propósitiones illæ, *sicut jacent*, sunt damnatæ. Unde meritò cavenda erit ista: *Permissum est, furari in gravi necessitate.* Deinde allata nostra responsio solùm dicit, tunc licitum esse, rem alterius surripere pro vitæ suæ conservatione, non autem asserit, permissum esse, furari in extrema necessitate: nam hac stante nequit Dominus esse rationabiliter invitus, cùm jure poli omnia sint communia pro necessario usu ad vitam conservandam. Et quia Furtum est occulta acceptio rei, dominô rationabiliter invitô, propriè loquendô implicat in terminis, Furtum committi, & dominum non esse rationabiliter invitum, aut, si hic sit rationabiliter invitus, ejusmodi Furtum esse licitum.

14. Resp. II. In gravi duntaxat necessitate non est licitum furari, neque surripere rem proximi. Ita conformiter Doctori Subtili *loc. cit.*

cit. Maſtrius *diſp. 9. Theolog. Moral. num. 21.* appellans hanc ſententiam communiorem & veriorem, quamvìs nonnulli apud Lugonem *diſp. 16. De J. & J. num. 153.* oppoſitam ſententiam probabilem cenſuerint. Deſumitur hoc inprimis ex allegato Decreto Innocentii XI. Accedit ratio: tum quia ſola extrema neceſſitas facit, ut omnia ſint communia, non verò gravis: tum quia per oppoſitam ſententiam datur anſa non ſolùm pauperibus, verùm & aliis in gravi neceſſitate conſtitutis, paſſim occultè alienum ſurripiendi, imò veriùs furandi, ut ſic evadere poſſint publicam ignominiam, ſtatûs ſui amiſſionem, vitæ abbreviationem &c. Unde plurimùm Reſpublica perturbaretur, eò quòd tales neceſſitates crebriùs occurrere ſoleant.

QUÆSTIO II.

De minutis, ac Domeſticorum Furtis.

SUMMARIUM.

* *Quid, si per hæc Furta minuta non intenderint ditescere?*

21. *Ad Furtum mortale in minutis requiritur major quantitas, & qualis?*

* *Præsertim, si res fuerit ablata pluribus? Addit. I.*

* *Notabile corollarium de Sartoribus, Textoribus &c. Addit. II.*

22. *Per Furta domestica potest graviter delinqui.*

23. *An ex iis nascatur Actio Furti?*

24. *Quid quoad Furta famulorum, aut mercenariorum?*

25. *Ad grave Furtum Domesticorum requiritur, major quantitas.*

26. *Quid de Furto Filiifamilias?*

* *Maximè quoad esculenta & poculenta?*

27. *Præsertim operantis in obsequium patris?*

28. *Uxor surripiendô potest graviter peccare.*

29. *Quæ quantitas ad hoc requiratur?*

30. *Quid, si absumat in bonum familiæ?*

31. *Aut maritus non sit invitus &c.*

32. *Quid de Bonis paraphernis uxoris?*

(c) Tract. 7. Dist. 4. q. 2. n. 17.

33. *Uxor potest facere donationes, ac eleemosynas, quas?*

* *Specificatur à nonnullis Doctoribus certa aliqua quantitas.*

34. *Item Impensas necessarias pro sustentatione familiæ, vide adjunctam Additionem.*

35. *Aut aversione gravis damni.*

36. *Quid, si maritus sit dissipator Bonorum communium?*

37. *Ad furtum grave famulorum major requiritur quantitas.*
38. *Hæc unde colligenda?*
39. *Propoſitio damnata, & ratio damnationis ejus.*
40. *Quid in caſu manifeſtæ injuſtitiæ?*
* *Qualiter in Confeſſionali debeat Confeſſarius in materia Furti practicè examinare?*

15. CONCL. I. Si quis modicum quid auferat, animô tamen & voluntate plura auferendi, ſi poſſet, certum eſt, quòd peccet mortaliter. Ratio eſt clara: quia talis habet pravam voluntatem, & affectum furandi quantitatem notabilem, ſi poſſet: atqui ſola voluntas prava jam ſufficit apud DEUM pro peccato gravi: ergo. Unde notat Layman *loc. cit. num. 3.* ſi pœnitens confiteatur, modicum quid ſeſe furatum, eum quandoque à Confeſſario eſſe examinandum, an non habuerit animum plura ſurripiendi, ſi adfuiſſet occaſio.

16. Cæterùm talis fur, non obſtante pravo affectu interiori quantitatem notabilem furandi, ſi poſſet, non incurret ſententiam excommunicationis alicubi latam in eos, qui rem notabilem furantur; neque tenebitur ſub mortali (bene tamen ſub venali, ſi poſſit) ad illius modici reſtitutionem; cùm in executione à parte rei tantùm modicum quid abſtulerit.

17. CONCL. II. Qui per Furta minuta intendit diteſcere, & conquirere notabilem pecuniæ quantitatem, peccat mortaliter illa prava in-

intentione, & quovis externo Furto minuto ex vî illius intentionis deliberatè procedente. Ita communis Doctorum. Ratio eſt: quia talis intendit accipere rem alienam magni momenti, invitô Dominô, ſimúlque ſingula externa Furta procedunt ex intentione mortifera furandi ſenſim quantitatem notabilem. Unde de ſimilibus dicuntur *Proverb. 11. Statera doloſa abominatio eſt apud Dominum.* Et *Deuter. 25. Non habebis in ſacculo diverſa pondera, majùs & minùs &c. Abominatur enim DEUS eum, qui facit hæc.*

18. Notat tamen Leſſius *cit. cap. 12. num. 48.* in ſingulis hujusmodi Furtis minutis non committi novum peccatum mortale, ſed continuari jam cœptum, omnes enim iſtæ acceptiones, & detentiones acceptorum cenſentur una continua executio illius pravæ intentionis.

19. Nec obſtat dictis in Concluſione, quòd talis à pluribus ſucceſſivè minuta ſurripiens nemini faciat, neque facere intendat notabilem injuriam, ac proinde non videatur peccare mortaliter. Reſp. enim, etſi nemo in particulari ſentiat grave detrimentum, tamen reſpectu Communitatis hoc eſt magnum incommodum, & valde repugnans ſocietati humanæ, atque in omni Republica bene inſtituta adeò exoſum, ut gravibûs pœnîs paſſim puniri ſoleat: ſícque tanquam res admodùm noxia ſocietati humanæ meritò ſub peccato mortali prohibita cenſetur.

20. Ex his infertur, quòd ſic furantes minuta, utputa fraudantes pondera, menſuras &c. tene-

teneantur ad reſtitutionem iis, à quibus acceperunt, quantùm poſſunt: v. g. in ſimili occaſione Furta minuta commiſſa dominis minutim ſupplendô, aut ſi ii ignorentur, vel ampliùs conveniri non poſſint, talia pauperibus erogandô, prout in ſimili dicitur *c. Cum tu. De Uſuris.* Et meritò Innocentius XI. inter alias Propoſitiones etiam ſequentem, ordine 38. damnavit: *Non tenetur quis ſub pœna peccati mortalis reſtituere, quod ablatum eſt per pauca Furta, quantumcunque ſit magna ſumma totalis.*

Additio.

* Aſt ponamus, quòd quis per plures res minutas ſive uni, ſive pluribus ablatas non voluerit diteſcere, ſed eadem Furta minuta tantùm ex occaſione ſucceſſivè commiſerit, non intendens notabile aliquid acquirere, nec proximo graviter nocere, conſtituéntne ſimilia plura Furta peccatum mortale, ſi tandem perveniatur ad ſummam gravem &c.? Item obligatúrne talis ſub mortali ad reſtitutionem? Reſp. I. Quando talis auferens advertit, ac ſe reflectit, hanc materiam ex ſe levem concreſcere cum præcedentibus ablatis in ſummam aliquam gravem, tunc deliberatè ac reflexè pro eo tempore, quo actualiter ſic concreſcit, auferens peccat mortaliter, & ſub mortali tenetur ad reſtitutionem, quamvìs dicta materia ex ſe foret levis. Ita cum communi contra nonnullos Sporer *Tract. 5. in Decalog. cap. 5. num. 37.* Ratio à la Croix *lib. 3. part. 1. num.*

num. 1005. rectè assignatur ista; quia voluntas intendens retinere priores materias, & adjiciens hanc habet pro objecto totam illam materiam moraliter inter se unitam, quæ gravis est, & graviter damnificat. Excipe tamen, nisi simul pro tunc quis habeat efficacem voluntatem ex præcedentibus Furtis minutis restituendi saltem tantùm, ut non ampliùs conficiatur exinde, & cum materia præsenti moraliter una summa gravis: tunc enim ablatio non foret peccatum grave.

Resp. II. Si auferens plures res leves per plura Furta minuta nec habuit intentionem ditescendi, nec ullam fecit in auferendo reflexionem, quòd concrescant Furta hæc minuta antecedentia & subsequentia ex parte objecti eu materiæ ablatæ in summam notabilem, seu damnum grave tertii, vel alicujus communitatis, tunc equidem talis auferendô non peccavit mortaliter, obligatur tamen nihilominus ad restitutionem, saltem si res illa coalescens in summam notabilem apud ipsum adhuc existat in specie, vel in æquivalenti, id est, si exinde factus fuerit ditior. Ita sub his terminis teste Sporer *Tract. 5. in Decalog. c. 5. sect. 2. §. 3. num. 40.* Communis, ac certa Doctorum, & patet ex Propositione damnata superiùs *num. 20.* allegata. Nec dicas: ex delictis venialibus (qualia solummodò intervenirent in præsenti) aliàs juxta multos Doctores non oriri obligationem sub gravi ad restitutionem. Resp. enim, in præsenti hanc obligationem restituen-

di

di ſub gravi oriri non tam ratione delicti in ipſa injuſta acceptione ſeu ablatione commiſſi, quàm ratione rei acceptæ, ſeu rei alienæ detentæ in quantitate notabili: tenemur enim rem alienam notabilem apud nos exiſtentem ſub gravi, quando recognoſcimus alienam, reſtituere, quamvis eandem ab initio recepiſſemus absque interventione ullius peccati etiam venialis, credentes bona fide, & ignorantiâ invincibilî, rem iſtam eſſe noſtram, dummodò res iſta apud nos adhuc exiſtat in ſpecie, vel in æquivalenti; e. g. putavi hanc catenam auream hæreditate acquiſitam eſſe meam, poſteà autem experior, eam fuiſſe Furtô ablatam, teneor in hoc caſu reſtituere, etſi accipiendô nullum prorſus peccatum commiſerim. Quòd ſi verò ponas in caſu, quòd præcedentes res leves, per Furta minuta absque aliqua reflexione ad concreſcentiam exinde ſummæ gravis ablatæ, omnino ſint jam conſumptæ. ita, ut neque ex his ſurripiens factus fuerit ditior; in ſimili emergentia non deſunt Auctores, qui ex allegato ſuperiùs fundamento commoti cum Oviedo, Diana &c. contra alios negant adeſſe obligationem ſub gravi reſtituendi taliter ablatà. De quo vide fuſiùs la Croix *lib. 3. part. 2. num. 245. ac ſeqq.* ubi plures rationes pro & contra adducit, & demum concludit, quòd, etſi ex tali peccato veniali ob ſemideliberationem actûs non oriatur obligatio gravis, bene tamen ea oriri valeat, ſi tale peccatum veniale fuerit deliberatum, & ex ejus multiplicatione concreſcat materia gravis. *

21. CONCL. III. Non eadem quantitas, quæ ſimul accepta ſufficeret ad Furtum grave, ſufficit ad hoc, quando per plura fortuita Furta minuta ad eam pervenitur, ſed requiritur major quantitas. Ita Doctores communiter. Ratio eſt: quia domini non ita facilè ſunt inviti in his Furtis interpolatis, fortuitis, taliáque minùs ægrè ferre ſolent, quàm ſi eadem quantitas ſimul ac ſemel auferatur. Unde Leſſius *loc. cit. n. 46.* inquit: Si mortiferè peccat, & ad reſtitutionem is tenetur, qui ab eodem homine aufert decem ſimul, requirentur quindecim, vel ſedecim, aut etiam viginti, ut quis ſub mortali teneatur reſtituere ablatum per Furta minuta fortuita, præſertim ſi longìs intervallìs facta ſint.

Additio I.

* Similiter Leſſius cum Sanchez, Rebello & aliis ſubjungit ex eodem fundamento, eò majorem requiri quantitatem ad conſtituendum peccatum grave in genere Furti, quò plures numerô fuerint illi, qui per Furta minuta erant damnificati: nam damnum diviſum in plures, cenſetur minùs ſenſibile. Híncque Molina & Diana in ſimili caſu requirunt ſaltem duplum; Sanchez & Cardenas putant, ſi auferatur à pluribus, qui unam communitatem conſtituunt, unum aureum ſufficere ad peccatum mortale: aſt judiciô Patris la Croix *lib. 3. part. 1. num.* 1012. poterit quandoque extendi ulteriùs, ſi communitas ſit magna & dives, puta ſub qua multi

multi mercatores & opulenti cives continentur: ultra duos tamen dugatos non vult extenſionem admittere, loquendô de extraneis. *

Additio II.

* Tandem pro complemento primæ partis hujus quæſtionis de Furtis minutis extraneorum adhuc indagabis, quid ergo practicè ſentiendum ſit de illis Sartoribus, Molitoribus, Textoribus ac ſimilibus Opificibus, qui pluribus ſucceſſivè per Furta minuta ſurripiunt fragmenta ſeu reliquias materiæ datæ? Reſp. cum Lugone *de J. & J. diſp. 16. ſect. 4. §. 2.* Diana *parte 2. tract. 6. Reſolut. 16.* ac Sporer *tract. 5. in Decalog. ſect. 2. §. 4. num. 68.* Si ſimilia fragmenta ſint ſuô modô majora, vel aliàs in pretio alicujus momenti, quæ à Dominis curantur, & concreſcant in materiam gravem, peccari mortaliter eô modô, quo diſcurrebatur ante de rebus minutis uni, vel pluribus ablatis. Secùs ordinariè dicendum, ſi talia fragmenta ſint levis momenti; cùm ſimilia à dominis ordinariè non multùm curentur, vel omnino pro derelictis habeantur, adeóque non cenſeantur ad invicem concreſcere in unam materiam gravem: quod maximè verum eſt, ſi ſimilia levia fragmenta absque aliquo lucro ſpeciali exinde quæſito iterum aliis, ſpecialiter pauperibus, applicentur. *

22. Quæres nunc quoad alteram partem Quæſtionis, quid ſentiendum ſit de furtis Domeſticorum, id eſt, uxoris, filiorum, famu-

lorum &c. Resp. I. Certum est, eos posse peccare mortaliter peccatô gravis Furti, si rationabiliter, & graviter invitô patrefamilias notabile aliquid surripiant. Patet hoc ex illo generali Præcepto Decalogi: *Non furtum facies.*

23. Solùm hìc notandum est, etsi tales in Foro conscientiæ verè sint fures, adhuc tamen contra eos in Foro externo non dari propriam Actionem Furti pœnalem, & famosam. Et quidem inter conjuges verè posse dari Furtum, adeò ut ejusmodi res tanquam furtiva usucapi non possit, quamvìs ob honorem Matrimonii cesset inter eos *Actio Furti*, nec vocetur *Furtum*, sed meliori nomine *Amotio*, & inde sequens *Actio rerum amotarum*, clarè habetur *L. 1. & seqq. ff. De actione rerum amotarum.* Similiter, si filius, vel servus surripiat patri vel domino, Furtum committi, & rem effici furtivam, non autem inde nasci Actionem Furti, textus est *§. Hi qui. Inst. De Obligat. quæ ex delicto &c.* cùm non magìs cum his, quos in potestate habemus, quàm nobiscum ipsis agere possimus.

24. Tandem, quòd alia Furta domestica, videlicet commissa à famulis, aut mercenariis nobiscum degentibus, si leviora fuerint, publicè vindicanda non sint, proinde non pariant Actionem Furti, patet ex *l. Perspiciendum ff. De Pœnit.* Unde, si per talia Furta læsis, postmodùm fiat debita satisfactio mediante restitutione ablatorum, cessat in Foro externo omnis Actio pœnalis & famosa. Quòd si hoc non

non fiat, ac proinde paterfamilias à domesticis, vel eorum familiaribus nequeat rem ablatam recuperare, tunc is etiam Judicis auxilium implorare poterit, quo hi ad restitutionem compellantur. Quinimò si eorum Furta sint immodica, vel nimis multiplicata, etiam pœnâ corporalì puniri solent, prout post Julium Clarum *lib. 5. Sentent.* §. *Furtum*, *num. 22.* notat Layman. *cit. cap. 1. n. 4.*

25. Resp. II. Certum videtur, ad Furtum grave Domesticorum non sufficere eandem quantitatem, quæ ad grave Furtum hominis externi sufficeret. Ita Lugo *disp. 16. de J. & J. sect. 4. num. 63.* & alii communiter. Ratio est: quia respectu Domesticorum non ita facilè invitus est paterfamilias, sicut adversus extraneos, ut patet ex communi sensu hominum.

26. Et quidem de Filiisfamilias loquendô, parentes non rarò magis sunt inviti quoad modum, quàm quoad substantiam. Et fortasse (ùt inquit Lugo *loc. cit. num. 76.*) displicet usus ipse in tali, vel tali materia, non tamen volunt semper graviter obligare, filium ad culpam lethalem in ea acceptione, & multò minùs ad restitutionem, postquam pecunia consumpta est.

Additio.

* Præsertim non oportet ordinariè loquendô facere multos scrupulos circa esculenta, & poculenta, si filiifamilias ipsimet absumpserint: secùs

ſecùs ſi in magna reſpectivè quantitate aliis vendiderint, & pecunias exinde comparatas ad malos uſus luridè applicârint, vel ſi ſimilia in notabili quantitate aliis minùs indigentibus & luridis hominibus donârint, forſan ut per eosdem occaſiones acquirant, impura, aliáve illicita deſideria ſua executioni mandandi.

Item quamvìs AA. moderni communiter admittant nobiſcum, quod furari tres dugatos reſpectu extranei ſit grave peccatum, etſi auferantur prædiviti alicui Regi, nihilominus quoad domeſticos, & filiosfamilias Navarrus, Leſſius, Filliucius & alii apud Sporer & la Croix hìc volunt, Filium non eſſe condemnandum peccati mortalis, ſi duos vel tres aureos auferat à patre valde divite: quod etiam non improbat Cardinalis de Lugo. *

27. Adde ex eodem Lugone *num. 77.* & aliis, quando filius in commodum & obſequium patris ultra ſuum debitum operatur, & lucratur, poſſe in mercedem ſui laboris & obſequii (niſi aliunde præſtetur) aliquid accipere. Sed ne laxentur habenæ filiis ad Furta domeſtica, illud bene notandum eſt, quod dicitur *Prov. 28. Qui ſubtrahit aliquid à patre ſuo, & à matre, & dicit, hoc non eſſe peccatum, particeps homicidæ eſt.*

28. Uxorem quod attinet, ea quidem peccat, & quidem mortaliter, ſi ſummam notabilem ex bonis mariti, vel quorum adminiſtratio ad ipſum pertinet, utpote qui ex ipſis tenetur providere familiæ, ipſo rationabiliter invito accipiat.

piat. In hiſce tamen caſibus multa ſunt obſervanda.

29. I. In hujusmodi Furtis major ad peccatum mortale requiritur quantitas, quàm in aliis: hæc autem quantitas judiciô prudentis, ſpectato ſtatu, opibus & cæteris, dijudicanda eſt, num ſit notabilis, & excedens notabiliter conſuetudinem aliarum mulierum ſuæ conditionis, necne.

30. II. Si uxor abſumat in bonum familiæ, in quod maritus ipſe erat abſumpturus, ipſa non obligatur ad quidquam reſtituendum; prout inter alios notat Gobath *tract. 5. Quinarii. cap. 22. num. 28.* Ratio eſt: quia nullô damnô reali, & æſtimabilì afficit hoc modo maritum; eſto, affecerit eum injuriâ, uſurpandô ſibi ipſius officium, atque adminiſtrationem bonorum communium.

31. III. Si maritus ipſe aut omnino invitus non ſit, ſed rogatus facilè concederet, aut ſi irrationabiliter ſolùm invitus, non peccat uxor aliquid ex ejusdem bonis ſurripiendô. Ratio eſt clara: quia aut maritus invitus non eſt, aut certè non rationabiliter invitus, utì ſupponitur, ergo uxor jam hoc ipſo non committit Furtum in tali caſu, prout liquet ex ipſa definitione Furti, de qua *n. 2. & ſeqq.*

32. IV. Poteſt inſuper uxor liberè donare ex bonis ſuis paraphernis, ſpectato Jure communi Cæſareo, ac niſi aliter inter virum & ipſam fuerit conventum. *l. Hac lege. C. De Pactis conventis.* Verùm de hoc jam alibi. (c)

33. V. Poteſt etiam uxor ex bonis communibus facere donationes, & eleemoſynas ſecundùm conſuetudinem aliarum mulierum ſuæ conditionis. Quòd ſi vir vetet, videtur vetare exceſſum, alioquin foret irrationabiliter contrarius, ſeu invitus; ſiquidem uxor non eſt mancipium viri, ſed ſocia, habens etiam quamdam auctoritatem adminiſtrationis, etſi viro ſubjectam, ne quid inordinatè fiat; unde nequit ei maritus omnes donationes, etiam moderatas, & rationabiles prohibere.

Additio.

* Diana, Tamburinus & Banez loquentes de expenſis, quas uxor facit in eleemoſynas, & alias honeſtas donationes, ajunt, uxorem non eſſe condemnandam gravis peccati, ſi taliter expendat ſingulîs annîs partem vigeſimam lucri annui, ſeu annuorum redditurum, quam regulam obſervari poſſe, inquit Sporer *Tract. 5. in Decalog. c. 5. sect. 2. num. 52.* Ubi tamen ſapienter ſubjungit, eandem regulam habere locum ſolummodò tunc, quando redditus annui non ſunt nimii: nam aliàs uxor Principis v. g. poſſet ſingulîs annîs citra mortale peccatum auferre marito decem millia dugatorum, ſi redditus annui Principis forent ducenta millia, utpote cùm decem millia dugatorum forent vigeſima pars talis ſummæ, atqui hoc videtur contra communem perſuaſionem, ídque nec ditiſſimorum conſuetudo probat; ergo. *

34. VI.

34. VI. Inſuper poteſt uxor in ſuas, liberorum, totiúsque familiæ neceſſitates, atque adeò in victum, veſtitum, medicinas accipere, & convertere tantum, quantum teneretur maritus; poſitô, quòd hic præ avaritia, vel ignorantia non ſubminiſtret talia neceſſaria.

Additio.

* Sic ſi Pater filiô ad bellum vel ad ſtudia miſſô non ſuppeditaret neceſſaria ſecundùm ſtatum, poſſet eadem occultè ex bonis mariti ſeu ex communibus, ſi adſint, mittere mater, utì tenet Lugo *de J. & J. diſp. 16. num. 68.* modò matrum nimius erga filios & excæcatus amor non ſæpiùs ſuggerat neceſſitatem, ubi nulla eſt à parte rei. Item adverte, quòd hæc doctrina concedens matribus licentiam occultè quidpiam mittendi filiis pro conſervando ſtatu, intelligenda ſit circa proles ex hoc ipſo patre genitos. Etenim, ſi uxor iſta haberet proles ex præcedenti matrimonio, deberet potiùs hiſce, quando aliunde proviſæ non ſunt, ſuccurrere ex propriis, ſi quæ habet; licèt cæteroquin Auctores nec ſimilem uxorem mortalis peccati condemnent, ſi prolibus ex præcedenti matrimonio, vel etiam parentibus ſuis aut fratribus ac ſororibus conſiderato ſtatu ſuo verè pauperibus, applicaret eas eleemoſynas & donationes, quas aliàs, conformiter dictis præcedentibus, facere poſſet. Aſt ne quid nimis; aliàs forſan mentietur iniquitas ſibi. *

35. VII. Poteſt ulteriùs uxor eas alienationes facere, quas neceſſarias rationabiliter judi-

cat ad avertendum à marito grave damnum, sive temporale v. g. morbum, mortem, carcerem, si præ avaritia vel ignorantia id negligat maritus (sicuti fecisse Abigail ad perpetuam ejus laudem legitur *1. Reg. 25.*) sive spirituale, largiendô eleemosynas, ne DEUS ipsum ob flagitia puniat, sed misericorditer convertat. Sic enim utilissimè gerit uxor negotium mariti, cujus damnum etiam redundaret in ipsammet uxorem; ac proinde is nequit rationabiliter esse invitus.

36. Addit Lessius *lib. 2. cap. 12. num. 87.* & Layman *lib. 3. tract. 4. c. 13. num. 7.* quando maritus est dissipator bonorum communium patrimonii in potationes, largas donationes, vel mulieres, non prohiberi uxorem, si ita opus esse videatur, occulta compensatione uti (eò quòd vir talî modô facit injuriam uxori) aliquid de bonis mariti subtrahendô: idem dic, si maritus taliter dissiparet allatam ab uxore dotem; dummodò caveat, ne solutô matrimoniô propter ignorantiam factæ occultæ compensationis restitutio dotis ipsi denuo fiat ex integro.

37. Quantùm attinet ad famulos, & famulas, certum quoque est, plùs requiri in iis ad Furtum grave, quàm in extraneis. Ratio est; quia domini sciunt, attenta fragilitate humana non posse, moraliter loquendô, ita ab iis administrari res domesticas sibi commissas, quin aliquid, præsertim in esculentis, & poculentis, adhæreat manibus contrectantium: sicut, qui conducit operarios in vineam, supponit pro certo, uvas ab ipsis comedendas usque ad libitum & saturi-

ſaturitatem, nec poſſe bovi trituranti os alligari.

38. Porrò, quænam quantitas ſufficiat ad peccatum mortale in famulis & ancillis, à multis peñdet circumſtantiis, ac præſertim à liberalitate & tenacitate dominorum, quorum aliqui liberaliores ſunt, nec volunt erga famulos juris rigorem exercere, ſed humana & communi fidelitate contenti eſſe, dummodò cæteróquin ſua munia exactè præſtent.

39. Ne autem hujusmodi famulis laxentur habenæ ad Furta domeſtica, Innocentius XI. hanc inter alias, ordine 37. Propoſitionem damnavit: *Famuli & famulæ domeſticæ poſſunt occultè heris ſuis ſurripere ad compenſandam operam ſuam, quam majorem judicant ſalario, quod recipiunt.* Et meritò dicta propoſitio, *ſicut jacet, ùt minimùm tanquam ſcandaloſa, & in praxi pernicioſæ*, damnata fuit, quia erat inductiva famulorum ad plurima Furta: eò præſertim, quòd judicium de inſufficientia ſalarii relinquebat ipſis famulis, qui ſtante quocunque dubio, ob naturalem erga ſeipſos affectum, facilè pro ſe judicarent; cùm tamen nemo poteſt eſſe judex in propria cauſa. Accedit, qùòd iniquum ſit, patremfamilias, qui eſt in poſſeſſione ſuorum Bonorum, ſuperveniente dubio de ſufficientia ſalarii, per occultam ſurreptionem à dicta ſuorum bonorum poſſeſſione deturbare, contra illud vulgatum: *In pari cauſa melior eſt conditio poſſidentis. arg. c. In pari. do Reg. Juris. in 6.*

40. Quòd si verò luce meridiana clarius sit, herum committere injustitiam, vel minuendô salarium ex justitia debitum, vel non solvendô mercedem pactô promissam tunc dictæ Propositionis damnatio locum non habet: & poterit famulus in judicio petere æqualitatem mercedis sibi debitæ, aut, si ex aliqua causa id obtinere nequeat, extrajudicialiter sibi occultè compensare. Joan. Cardenas *in Crisi Theologica ad Propositionem 37. Innocentii XI. n. 38. & seqq.* Videatur etiam Jus Canonicum *lib. 3. Decret. Tit. 18. §. 4. n. 105. ac seqq.* ubi fusiùs declaratur hæc Propositio damnata.

Additio.

* Cæterùm pro praxi eorum, quæ præcedentibûs duabûs quæstionibûs diximus, ponamus, quempiam accedere Confessionale, qui se accusat, quòd furatus fuerit: ex tunc præprimis Confessarius, nisi pœnitens ipsemet specificaverit, quæret de quantitate rei ablatæ, quam si respectu cujuslibet statûs absolutè gravem deprehenderit, petat numerum, quoties distinctîs ac interruptîs vicibûs materiam gravem abstulerit, eúmque obliget ad restitutionem, nisi aliqua adsit ex causis excusantibus infra enarrandis. Quando materia ablata est talis, quæ non respectu cujuslibet illicò censetur mortalis, tunc Confessarius, ut gravitatem aut levitatem Furti, nec non obligationem gravem vel levem restituendi rectè dignoscere queat, prudenter respiciat ad sequentes circumstantias. I. Advertat,

vertat, *quisnam* ſit auferens, num domeſticus vel extraneus? quòd ſi domeſticus, num filius aut uxor vel potiùs famulus illius, cui res aufertur? II. Attendat, *cuinam* res illa ſit ablata, num uni vel pluribus, an diviti vel pauperi, num mercatori aut civi communi, vel ruſtico aut operario &c. III. *Quomodò* fuerit ablata, an ſimul & ſemel, vel ſucceſſivè per Furta minuta? quòd ſi per plura Furta minuta, num habuerit animum exinde diteſcendi, vel ſaltem ſe reflexerit, quòd exinde deveniatur ad ſummam gravem vel non &c. & commodas reſolutiones deſumet ex jam dictis. Sic enim, ſi *Filius-familias* ſuo *Parenti* valde *diviti* aliquid abſtulit *ſucceſſivè per Furta minuta*, jam confluunt ſimul tres cauſæ, ſingulæ diminuentes gravitatem Furti. Et licèt ſanè non expediat, ſimilia paſſim manifeſtare talibus pœnitentibus, ne ad Furta proniores fiant, ſed potiùs conſultum ſit, eosdem juxta jam dicta nihilominus ad aliquam reſtitutionem, quantùm prudenter poſſibile, adſtringere, vel ſaltem propterea certas preces injungere, deſerviunt tamen non raró iſta pro conſolatione Confeſſarii, ut gravitatem vel levitatem peccati, & exinde exurgentem gravem vel levem obligationem reſtituendi, aut omnimodam condonationem dignoſcere valeat.

QUÆSTIO III.

De Cooperantibus ad Furtum, vel injuſtam Damnificationem.

SUM-

SUMMARIUM.

41. *Damnificatio injusta dupliciter fit.*
42. *Novem genera cooperandi ad Furtum, vel damnificationem.*
    (d) De hoc Quæst. seq. n. 60. & seqq.
43. *Jussio, &*
44. *Consilium, quos denotet?*
45. *Quando consulens teneatur ad restitutionem?*
46. *Objectio notabilis.*
47. *Regula 62. Juris in 6. declaratur.*
48. *Consensus quid importet?*
49. *Et quando censeatur efficax?*
50. *Palpo, quis, & quando teneatur ad restitutionem?*
51. *Recursus, quid, & quomodò fiat?*
52. *Participans dupliciter fit.*
    (e) Adde dicta Tract. 4. dist. 7. quæst. 2. n. 23. & 24.
    * *Corollarium de militibus simul deprædantibus.*
53. *Mutus,*
54. *Non obstans, &*
55. *Non manifestans, qui*
56. *Et quomodò peccent, ac restituere teneantur?*

41. CERTUM est, quòd contra septimum Præceptum Decalogi non tantùm delinquatur per Furtum, aut Rapinam, injustè aliena

na surripiendô, aut violenter rapiendô, sed etiam per quamcunque injustam Damnificationem Proximi in bonis fortunæ. Dupliciter autem hoc potest contingere. Primò immediatè, seu per se ipsum id exequendô, ùt si quis per seipsum furetur, aut rapiat violenter rem Proximi, vel ipsius bona damnificet. Secundò mediatè cooperandô ad tale Furtum, Rapinam, vel Damnificationem, ùt mandandô, consulendô, vel aliô similî modô.

42. Cæterùm horum modorum cooperandi ad Furtum, vel Damnificationem alterius novem sunt genera, quæ non solùm incurrunt reatum peccati cooperandô ad tale injustum opus, sed etiam obligant ad restitutionem in solidum (*d*) & hîsce communibûs versiculîs aptè comprehenduntur:

Quilibet in solidum reddat priùs injuriato.
Jussio, Consilium, Consensus, Palpo, Recursus,
Participans, Mutus, non obstans, non manifestans.

Quorum priores sex modi positivè cooperantur ad Furtum, vel damnum injustum inferendum, tres autem posteriores negativè, id est, omittendô id, quod ex officio, atque justitia facere tenebantur. Omnes autem hasce personas, prædictis versiculis comprehensas, oportet breviter declarare. Itaqne

43. De *Jussione* inprimis loquendô, hoc nomine ille significatur, qui ita jubet, ut alterius ani-

animum ad Furtum, vel Damnificationem injustam inferendam moveat: ùt si pater filio, dominus servo, aut aliis personis, sibi subditis, jubeat Furtum aut Rapinam facere, vel aliud damnum Proximo inferre. Talis secundùm omnes non solùm peccat jubendô opus pravum, sed etiam censetur causa damni illati per eum, qui ejus jussa sequendô damnum intulit, & consequenter etiam tenetur ad restitutionem injustè ablatorum sive compensationem damnificatorum.

44. De *Consilio* nunc loquendô, sub Consilio seu consulente comprehenduntur ii, qui suô pravô consiliô permovent alterum actualiter ad aliquod malum, damnum sive maleficium, Proximis injustè inferendum. Huc pertinent adhortationes, preces, atque promissiones, ut alter excitetur efficaciter ad damnum injustum inferendum. Et tales non solùm peccant mortaliter, si fraude, vel culpâ latâ (ùt vocant Theologi) iniquum consilium dederint, ex quo grave damnum Proximo subsecutum est, sed etiam tenentur ad restitutionem.

45. Intellige, si altero pravum consilium suum sequente, grave damnum re ipsa sequatur: nam, si secùs fiat, id est, si alter pravum consilium non sequatur, ac proinde consulens non fuerit efficaciter causa damni alicujus, etsi graviter peccaverit ratione pravi affectus interioris, datique mali consilii, non tamen quidpiam tenetur restituere; eò quòd altero meliora consilia sequente nullum inde damnum cuipiam actualiter evenerit.

46. Di-

46. Dices: Nullus tenetur ſequi conſilium, quinimò explorare ac deliberare debet apud ſe-metipſum, an illud ſibi expediat, nec ne. *l. 2. ff. Mandati.* ergo non videtur, quòd Conſulens unquam poſſit incurrere obligationem reſtituendi. Accedit *Reg. 62. Juris in 6.* ibi: *Nullus ex conſilio, dummodò fraudulentum non fuerit, obligatur.* cum concordantiis. Reſp. I. retorquendô argumentum: ergo, cùm allata Regula Juris loquatur de conſilio non fraudulento, ſecùs erit dicendum de fraudulento, nam exceptio firmat regulam in oppoſitum.

47. Reſp. II. Argumentum, atque citatam Regulam procedere de conſilio dato circa contractus, vel quaſi contractus: nam, ſi ex tali conſilio, tamen non fraudulento, alteri illud exequenti, eveniat damnum, Conſulens ei ad nihil tenetur, ob rationes dictas. Secùs eſt de conſilio dato circa maleficia, vel quaſi, v. g. committendi Furtum, Homicidium: ſi enim ex tali conſilio fuit damnum cuipiam tertio efficaciter ſecutum, tunc in ſolidum tenetur Conſulens, non quidem illi, cui conſilium dedit (quia is ſcire debebat, id ſibi non expedire) ſed alteri, contra quem conſilium dedit, quemque ſuô conſiliô efficaciter damnificavit. Gloſſa *ad cit. Reg. 62. Juris in 6.*

48. Quoad *Conſenſum* adverte, quòd nomine Conſenſûs in Propoſito intelligatur efficax approbatio, aut ſuffragium ad malum inferendum: veluti, ſi aliquis è Magiſtratu, Concilio, vel Capitulo præſtet ſuffragium, & conſenſum

ad

ad inferendum bellum injuſtum, vel quodcunque damnum iniquum.

49. Et dicitur notanter, *efficax approbatio, aut ſuffragium*, id eſt, tale, à quo pendet, ut res fiat, ita, ut ex ejusdem efficaci influxu damnum injuſtum re ipſa ſubſequatur. Nam, ſi à conſenſu tuo non pendeat, ut malum inferatur, nec ne, eò quòd auctoritatem nullam habeas, vel ſi absque tuo conſenſu jam alii æquè fuerint parati ad damnum Inferendum, ac inſuper tuum ſuffragium ſuo conſenſu, ac per majora jam prævenerint, non cenſeris cauſa damni efficax: ac proinde, licèt juxta gravitatem excesſûs potueris peccâſſe mortaliter ob pravam voluntatem, qua conſentiebas ad malum, nihilominus ad reſtitutionem, ſeu damni recompenſationem non teneberis, quia per te re ipſa nullum efficaciter damnum illatum eſt. Et ex hoc innumeri caſus poſſunt reſolvi.

50. Quoad *Palponem* ſciendum, quòd nomine Palponis, ſeu Palpantis intelligatur adulator laudans damnificantem, aut ſcelus patraturum commendans, ſic quòd ex hoc alter moveatur ad damnificandum. Huc pertinet exprobratio ignaviæ, quòd quis v. g. injuriam acceptam nolit ulciſci, ac hujusmodi. Et talis non ſolùm peccat juxta gravitatem materiæ, pravæque intentionis, ſed etiam tenetur ad recompenſationem gravis damni illati, quando ex tali adulatione, laudatione, aut exprobratione ignaviæ alter efficaciter excitatur, atque impellitur ad maleficium perpetrandum. Ratio eſt

eſt clara: quia talis Palpo eſt cauſa efficax damni illati; nam ſinè tali palpatione (utì ſupponitur) damnum alter non intuliſſet.

51. Per *Recurſum* intelligitur hìc, quicunque refugium, aut ſecuritatem, vel quodlibet receptaculum præbet malefactori, ex quo is movetur ad inferendum damnum. Et hæc aſſecuratio poteſt fieri vel receptandô perſonam, vel rem ablatam, aut ejus inſtrumenta occultandô, aliíſque ſimilibûs modîs, quibûs alter animatur, atque efficaciter movetur ad inferendum Proximo malum, vel omittendam debitam reſtitutionem. Quòd ſi, excluſa ſpe præbendi refugium ad furta continuanda, talem præciſè recipias, ne tanquam amicus hìc & nunc diffametur, vel etiam abſcondas ex miſericordia, ne à lictoribus deprehendatur, non diceris præbere recurſum.

52. Quoad *Participantem* eſt notandum, dupliciter aliquem poſſe eſſe participem, ſeu participantem damni illati. I. Quia participat de re injuſtè ablata, utputa quia eſt particeps prædæ jam factæ: & hac ratione præter peccatum, quod incurrit, tenetur ad reſtitutionem pro ea parte, quæ ipſi obvenit. II. Si quis participet in ipſa actione mala, & injuſta, ut ſi quis adjuvet furem ad Furtum perpetrandum, v. g. ſcalas apponendô, vel ipſas fure aſcendente ſuſtinendô, excubias agendô, prædam aſportandô, aut ſimiles actiones exercendô, quæ in talibus circumſtantiis proximè juvant ad peccatum. Et tunc, ſi ita efficaciter influat, ut ſinè eo actio damnoſa vel omninò non poneretur,

vel ſaltem non fieret absque alia nova cauſa ſuperaddita, non ſolùm peccat pro qualitate damni, ſed etiam tenetur ſuo ordine reſtituere in ſolidum totum damnum, ſi ita in totum damnum influxerit. Debet autem concurſus iſte eſſe proximus. Atque hinc notanter additur: *Quæ in talibus circumſtantiis proximè juvant ad peccatum:* nam ſecùs dicendum, ſi opus illud de ſe indifferens ſit, ſimúlque proximè non juvet ad peccatum alterius, neque fiat ad cooperandum inferenti injuſtum damnum, ſed ob alium rationabilem finem v. g. ad avertendum grave malum aliàs ſibi imminens, prout exinde excuſantur miſelli ruſtici, ſi pecora à militibus in confinibus deprædata abigant, ad id faciendum ab ipſis ſpoliatoribus coacti ſub gravibus minis. Item ſi de ſe indifferentia fiant ad reddendum licitum obſequium jure cuipiam debitum. (c)

Additio.

* Ex quo inferes, quòd ſi tres vel quatuor gregarii milites ſeſe ad invicem excitantes & commoventes, ſicque unus dependenter ab alio communî conſiliô intrent vineam vel cellam vinariam non hoſtilem, eandem ex integro ſpoliandô, vel plures graſſatores ſimilî modô expilent domum, quòd, inquam, omnes peccent graviter, & in ſolidum obligentur ſinguli ſub gravi ad reparationem totius damni ab ipſis cauſati, quamvìs nonnulli horum tantùm ex præda paucos botros, vel modicum vinum, vel

vel tantùm nonnullos crucigeros accepiſſent. Ratio eſt: quia ſinguli non ſolùm in re accepta, ſed in ipſa actione mala & graviter alteri noxiâ participârunt, ac unus ab altero dependenter influendô efficaciter totum effectum cauſavit. Secùs dicendum, ſi absque communi conſilio, ſeu ad invicem dependentia ab aliquibus Furta ſimilia fuiſſent perpetrata, tunc enim, qui tantùm modicum abſtuliſſet, quamvìs forſan conſcius Furti aliorum, non tamen exinde peccâſſet mortaliter, nec teneretur ſub gravi ad reſtitutionem. Ita cum Leſſio, Card. de Lugo, Sanchez, Diana ac aliis, Sporer *tract. 5. cap. 5. ſect. 2. n. 47.* & la Croix *lib. 3. part. 1. n. 1010.* Ratio eſt: quia talis tantùm participat quoad ipſam rem acceptam, quæ levis eſt, utpote non influens in actionem aliorum. Excipe tamen, ſi huic deprædationi interfuiſſet præter gregarios Dux militum, vel ejusdem ſubordinatus: talis enim, quia *non obſtitit*, prout tamen ex officio tenebatur, quin & adjuvit, adſtringitur in ſolidum ad reſarcitionem tótius damni, prout rectè notat noſter Henno *Tom. 2. Tract. 1. diſp. 4. quæſt. 4.* ad finem, & colligetur ex dicendis proximè. *

53. Quod attinet ad reliqua tria, nempe ly *Mutus*, *non obſtans*, *non manifeſtans*, quibûs indicantur negativè concurrentes ad Furtum, aut aliam injuſtam Damnificationem: imprimìs per *Mutum* intelligitur ille, qui id, ad quod ex officio tenebatur, omittit præcipere, ſi erat Superior; conſulere, ſi Conſultor; clamare, aut

strepitum facere, si erat Custos rei, ad damnum impediendum.

54. *Non obstans* dicitur, qui omittit opem vel operam, qua poterat damnum impedire, & quam ex officio tenebatur navare: ùt Princeps Magistratus, Præpositi viarum, & similes.

55. *Non manifestans* denotat eum, qui, cùm ex officio teneatur, omittit manifestare malefactorem; ídque sive ante factum, quando damnum erat impediendum, sive post factum, quando id est resarciendum: ùt Custos rei alienæ custodiendæ deputatus.

56. Et quidem certum est, quòd tales peccent juxta gravitatem suæ negligentiæ, damníque inde sequentis: utpote cum ex officio teneantur impedire damnum, simúlque illud impedire commodè & absque gravi præjudicio possint, utì supponitur. Quinimò tales etiam suô modô tenentur ad restitutionem ratione damni ex sua taciturnitate, vel non resistentia Proximo emergentis, prout ampliùs patebit ex dicendis *Quæst. seq.* Hinc fit

QUÆSTIO IV.

De Restitutione, atque ordine in ipsa servando, circa bona Fortunæ.

SUMMARIUM.

57. *Restitutio, quid?*
58. *Est necessaria ad salutem.*
59. *Duæ generatim sunt radices seu causæ Restitutionis, quæ?*

60. Ob-

57. QUÆRITUR I. Quid sit Restitutio, & ex quibus causis oriatur? Resp. I. *Restitutio* (sic dicta, quasi *rei* in statum pristinum *statutio*) quantùm ad propositum, est actus

Justitiæ, quo fit rei alienæ redditio, vel damni injustè illati compensatio. Ita in re communis.

58. Porrò Restitutionem esse ad salutem necessariam de præcepto, patet ex illo Decalôgi: *Non furtum facies.* Quia ejusdem rationis est furari, & detinere rem alienam invitô rationabiliter dominô, dum reddi potest. Hinc S. Augustinus *Epist.* 54. ac refertur c. *Si res aliena.* 14. q. 6. ait: *Si res aliena, propter quam peccatum est, cùm reddi possit, non redditur, non agitur pœnitentia, sed fingitur: si autem veraciter agitur, non remittitur peccatum, nisi restituatur ablatum: sed, ùt dixi, cùm restitui potest.* Hæc ille.

59. Resp. II. Duæ generatim circa bona Fortunæ, sive res temporales exteriores sunt radices, seu causæ Restitutionis: una ex parte rei acceptæ, seu possessæ, quæ domino suo reddi debet; cùm res quælibet juxta vulgata Juris clamet ad dominum suum. Altera ex parte injustæ acceptionis, sive damnificationis. Ratione prioris capitis tenetur quis restituere rem depositam, vel commodatam, ac hujusmodi, quando postulatur à domino, vel tempus præstitutum elapsum est. Ratione posterioris capitis non solùm tenetur fur restituere vero domino rem furtivam: sed etiam injustè Proximum damnificans recompensare damnum illatum, & quidem in solidum, juxta Doctores communiter, & patet ex versiculis *n.* 42. relatis. Sed occasione horum

60. Quæ-

60. Quæritur II. Quid ſit obligatio reſtituendi in ſolidum? Reſp. cum communi. Per *Obligationem reſtituendi in ſolidum* intelligitur illa, quâ quis efficaciter ad furtum, vel damnum cooperans obligatur ad reſtituendum ſeu ſolvendum totum id, reſpectu cujus erat cauſa efficax, ſi alii, ſive principales, ſive cooperantes, non ſolverint. Quòd ſi unus eorum priùs illi, qui paſſus eſt damnum, reſtituat, cæteri liberantur à debito Reſtitutionis in comparatione ad ipſum damnificatum (alioquin enim idem damnum ſæpiùs eidem deberet reſarciri, quod non exigit Juſtitia) adhuc tamen iidem, poſitô, quòd ſint in uno, eodémque ordine conſtituti (de quo ordine Reſtitutionis agetur *n. 64. & ſeqq.*) tenebuntur pro rata portionis, quæ eos contingit, partem ſuam refundere illi, qui damnificato totum damnum prior compenſavit, atque reſtituit. Scotus *4. diſt. 15. quæſt. 2. §. De quarto.* & alii.

61. Quæritur III. Quinam ratione injuſtæ acceptionis, vel damnificationis bonorum Fortunæ, teneantur reſtituere in ſolidum? Reſp. I. Omnes illi tenentur ad Reſtitutionem in ſolidum, qui ſua juſſione, conſilio, conſenſu, vel alia ex prædictis novem modis fuerunt cauſa efficax damni injuſtè illati. Ita communis, ídque deſumitur tum ex illo D. Apoſtoli *Rom. 1. Non ſolùm, qui talia agunt, ſed etiam qui conſentiunt facientibus.* Tum ex c. *Notum ſit 2. q. 1.* ubi dicitur, quòd *facientem, & conſentientem par pœna conſtringit.* Tum tandem ex eo: quia

 omnes

omnes illi supponuntur fuisse causa efficax damni illius, respectu cujus dicuntur obligati restituere in solidum; nam, si vel talis jussio aut consilium pravum non fuit in opus deductum, altero meliora consilia consequente, vel saltem non fuit causa efficax damni, utpote independenter à tali consilio illati, nulla ex parte eorum oritur obligatio Restitutionis. (f) Unde ille vulgatus versiculus, supra jam relatus, & loquens de omnibus prædictis novem damnificantium generibus, sic de illis pronuntiat:

Quilibet in solidum reddat priùs injuriato.

Et hinc meritò Innocentius XI. sequentem inter alias, ordine 39. Propositionem damnavit: *Qui alium movet, aut inducit ad inferendum grave damnum tertio, non tenetur ad Restitutionem.*

62. Resp. II. cum Lessio *Lib. 2. cap. 13. n. 32.* & aliis, quòd ad priores quinque modos attinet, nempe *Consulens*, *Mandans*, *Consentiens*, *Laudans & receptans* (de sexto modo, nempe de *Participante*, jam dictum est *n. 52.*) tenentur ii ad reparationem totius damni in solidum, si totius damni illati causa fuerunt, vel partis, si partis tantùm illati damni causa exstiterunt. Hinc sequitur, quòd si volenti furari decem efficaciter jussisti, suasisti &c. ut acciperet alios decem, tenearis tantùm ad decem: si verò is efficaciter non intenderat quidpiam furari, ad tuum autem consilium furetur viginti

ginti, illo non reſtituente teneberis totos viginti reſtituere, eò quòd cauſa efficax fueris totius damni per furtum illati: & ſic de ſimilibus diſcurrendum.

63. Reſp. III. Quod ad cæteros tres modos attinet, qui negativè cooperantur ad damnum Proximi tamquam *Mutus*, *Non obſtans*, *Non manifeſtans*: iſti tunc ſolùm obligantur, dum ex officio tenentur ad impediendum Proximi damnum, ídque ex culpa gravi non impediunt, etſi commodè, & absque gravi ſuo præjudicio, utì ſupponitur, poſſint. Leſſius ibidem *num. 69. & ſeqq.* cum communi. Additur notanter, *dum ex officio tenentur:* nam qui non obligatur ad impediendum damnum Proximi ex officio, licèt teneatur ex Charitate, ac proinde de non impediendô peccet, non tamen tenetur damnum reſarcire; cùm violatio Charitatis non inducat neceſſitatem Reſtitutionis, ſed ſolùm violatio obligationis juſtitiæ, juxta Doctores paſſim.

64. Quæritur IV. Quo ordine teneantur prædicti ad Reſtitutionem faciendam? Ubi per *Ordinem* non intelligitur prioritas temporis: omnes enim ſuô modô (eo nimirum, qui præſcribitur inferiùs *num. 66.*) & niſi aliunde excuſentur, obligantur ſtatim facere Reſtitutionem poſt Furtum, vel damnum Proximo illatum, quamprimùm fieri poteſt; cùm præceptum non retinendi rem alienam injuſtè, & conſequenter reſtituendi ſit negativum, ſicque obliget ſemper, & pro ſemper. Unde per *or-*

dinem intelligitur hìc prioritas quoad gravitatem criminis, & obligationis.

65. Resp. I. Si aliquid Proximo injustè est ablatum, primô locô, & ante omnes tenetur is restituere, ad quem res furtiva pervenit. Ratio clara est; quia talis obligatur ratione rei alienæ apud ipsum existentis, quæ obligatio est summa; nam quælibet res transit cum suo onere, simúlque res aliena, quamdiu extat in specie, per se debetur, sempérque clamat, ùt dici solet. Quòd si is rem jam consumpserit, neque habeat aliunde, unde restituat, tunc altero loco tenetur Jubens, tertiò Executor, & post modum alii, ùt in simili mox dicetur.

66. Resp. II. Si verò nihil ablatum est, sed tantummodò damnum Proximo injustè illatum, primô locô tenetur is damnum resarcire, qui coegit, vel fraude induxit; aut alteri imperavit damnum illud inferre, cui alter non fuit ausus contradicere: ùt si Dux belli injusti imperet militi, ut occidat, incendat, spoliet. Idem dicendum de eo, qui suo nomine procuravit fieri maleficium, seu injustam damnificationem. Ratio utriusque partis est: quia talis causa est primaria, movens cæteras, ac proinde tenetur ante alias ad Restitutionem. Imò ob hanc rationem notant Doctores, quòd si talis restituat, aliæ concausæ secundariæ non teneantur eidem quidquam refundere. Secundô locô tenetur Executor, in quantùm fuit executor furti, vel damni injustè illati. Tertiô demum locô tenentur cæteri, qui consilium ad illud

illud dederunt, qui conſenſêrunt, laudaverunt, aut recurſum vel obſequium præſtiterunt. Ita tamen ſemper, ut, ſi hi, qui primò locô ſunt poſiti, ſuam obligationem reſtituendi non obſervâſſent, aut in ſtatu impoſſibilitatis exiſterent, teneantur illi, qui ſecundô locô ſunt collocati, & in horum defectum tertiô locô poſiti: ſinguli in ſolidum.

Additio I.

* Quòd ſi dubites, num tres cauſæ negativè influentes, nimirum *mutus*, *non obſtans*, *non manifeſtans* eodem ordine (nimirum tertiô locô) quoad obligationem reſtituendi ſint ponendæ; ſicuti cauſæ ſecundariæ poſitivè ad damnificationem concurrentes? Ad hoc dubium tibi ex Leſſio, Card. de Lugo, Haunoldo, ac Layman &c. reponit la Croix *lib. 3. part. 2. num. 63.* cauſas illas poſitivas teneri adhuc reſtituere ante cauſas negativè influentes; quia poſitivè influentes revera procurant damnum, negativè autem ſolummodò id non impediunt. Et conſequenter cauſæ negativæ in ordine ad faciendam reparationem damni videntur ponendæ *quartô locô.* E. g. ponamus, quòd unus famulus efficaciter extraneis ſibi notis, aut ex conſanguineis ſuadeat, vel etiam claves ſubminiſtret, ſive modum oſtendat, quomodò ab hero hujus famuli ex granario, cella vinaria, vel culina quædam occultè ſurripere valeant. Alter famulus ſcit, nec ſimilia furta ſæpiùs repetita domino indicat. In ſimili caſu poſt ipſos fures

priori

priorî locô seu ordine prior famulus suadens, & primum *posteriori* alter mutus, seu non manifestans obligatur ex Justitia restituere. *

Additio II.

* Nec dicas: allegatum exemplum de famulis omnino non esse ad propositum; quia posterior famulus *non manifestans*, si non positivè ad furtum cooperetur, ne quidem *quartô locô* ad resarcitionem damni adstringitur: quoniam non tenebatur ex Justitia admonere dominum, cùm ad hoc propter salarium se non obligaverit, sed tantùm, quòd suum officium, super quod constitutus est, velit fideliter administrare, adeóque solummodò obligatur ex Charitate, utì alii extranei homines, si non manifestarent similia furta: notum autem est apud Theologos, quòd opus, ad quod erat quis obligatus ex Charitate, omittens equidem peccet, non autem obligetur ad Restitutionem. Resp. enim, ita quidem aliquos DD. & meô judiciô non improbabiliter discurrere, nihilominus communis DD. negat dictum antecedens: etenim vel ille posterior famulus fuit expressè vî officii sui ac salarii super culinam, aut frumentum &c. constitutus, vel non? Si primum; tunc certò juxta omnes *non manifestans* peccat contra Justitiam, adeóque obligatur quartô locô ad Restitutionem. Si verò vî salarii sui non erat conductus ad similes res custodiendas, sed ad alias functiones peragendas, tunc etsi non expressè vî salarii sui, saltem

tem tacitè cenſetur ſe obligâſſe ad manifeſtanda furta extraneorum, ſi quæ reſciat, & absque gravi præjudicio poſſit manifeſtare. Ita enim communis habet perſuaſio dominorum tales famulos, conducentium, prout contra Molinam, Rebellum & Bonacinam putat la Croix *lib.* 3. *part.* 2. *num.* 46. éſtque hoc (inquit Leſſius apud eundem) quaſi de Jure Gentium, quòd quivis famulus cenſeatur tacitè ſe obligâſſe vî ſalarii ſui *ad manifeſtanda furta extraneorum:* ſecùs communiter ſentiunt DD. quoad *furta domeſticorum.* Unde, ſi famulus advertat alium famulum vel domeſticum furari ex rebus Domini ſui, & ſileat, quamvìs talis peccet contra Charitatem, quando facilè absque ſuo gravi præjudicio manifeſtare poteſt, non tamen obligatur ullo modo ad faciendam Reſtitutionem, niſi huic vî officii ſui cuſtodia rei eſſet ſpecialiter commiſſa, utì communiter tenent omnes, prout ait Cardinal. de Lugo apud la Croix *loc. cit.* *

67. Quæritur V. Utrùm, ſi res furtiva pereat apud furem, is adhuc teneatur ad Reſtitutionem? Reſp. Si res furtiva, vel aliàs injuſtè parta caſu pereat, nihilominus qui abſtulit, tenetur ad Reſtitutionem pretii, niſi ea ſimiliter fuiſſet certò peritura apud dominum. Prior pars eſt D. Thomæ 2. 2. *quæſt.* 62. *art.* 6. & communis Doctorum. Ratio eſt: tum quia Reſtitutio ad hoc ordinatur, ut illi, qui per actionem injurioſam minus habet, ſuppleatur: tum quia Reſtitutio generatim oritur vel ratione rei alie-

næ,

næ, vel ratione injustæ acceptionis, sive damnificationis: atqui hæc in proposito intervenit; ergo.

68. Additur, *nisi ea similiter fuisset certò peritura apud dominum:* utputa inundatione aquarum, vel justa incursione hostium, aut hujusmodi. Nam tunc non teneri furem, aut iniquum rei alienæ occupatorem ad Restitutionem, censent Covarruvias *part. 2. in c. Peccatum. §. 6. num. 1.* Lessius *lib. 2. cap. 12. num. 92.* Sylvester, & alii, contra quosdam oppositum tenentes: quia, si res certò apud dominum æquè peritura fuisset (secùs, si de hoc sit dubium) nullum notabile detrimentum eidem accidit, eò quòd perierit apud furem, vel iniquum illum detentorem, & non potiùs penes ipsum dominum.

69. Quæritur VI. Cui facienda sit Restitutio? Resp. cum Doctore Subtili 4. *dist. 15. q. 2.* & communi aliorum, ponendô quasdam regulas, quæ desumuntur ex Jure Canonico *c. Cùm tu. De Usuris.* ubi circa Restitutionem usurarum (& eadem ratio est de aliis malè ablatis) habetur statutum, *Quòd ii, qui usuras extorserunt, cogendi sunt eas his, à quibus extorserunt, vel eorum hæredibus restituere; vel (hîs non superstitibûs) pauperibus erogare; dummodo in facultatibus habeant, unde ipsis possint eas restituere: cùm juxta verbum Beati Augustini, non remittitur peccatum, nisi restituatur ablatum. Illi autem, qui non habent in facultatibus, unde usuras valeant restituere, non debent ullâ pœnâ mulctari, cùm eos*

nota

nota paupertatis evidenter excuſet. Hæc Pontifex *loc. cit.* Unde iſta applicandô ad noſtrum propoſitum, ſit

70. Regula I. Reſtitutio eſt facienda ipſi damnificato, ſi poſſibile eſt: id eſt, ſi, qui damnum intulit, novit eum, & habeat ipſum præſentem, vel eidem mittere poſſit absque majori incommodo, quàm illud, quod mittendum eſt, eſſet utile ipſi, cui mittitur.

71. Regula II. Si non ſit poſſibile Reſtitutionem ipſi damnificato facere, quia ipſe mortuus eſt, reſtituendum erit ejus hæredibus, ſeu propinquis. Nam Lege naturæ præſumitur, quòd damnificatus in cauſa talis impotentiæ potiùs velit Reſtitutionem fieri ſuis hæredibus, ſeu propinquis, utpote quibus jure naturali magìs conjunctus eſt, quàm aliis extraneis.

72. Regula III. Si neutrum horum fieri poteſt, vel quia tam ipſe, quàm ejus propinqui jam mortui ſunt, vel quia ex una parte non eſt prudens ſpes de reditu Domini ad locum vicinorum, ex altera autem majores ſumptus eſſent ponendi in mittendo, quàm illud valeat illi, cui mitti deberet, reſtituendum erit cauſis piis, vel pauperibus. Quòd ſi talis damnificans ſit ipſemet pauper, poteſt id ſibi applicare tanquam pauperi. Suadetur tamen ex tunc, ut adjungantur preces pro Domino perſolvendæ.

Additio I.

* Aſt ponamus, in præcedentibus tribus

Regu-

Regulis Dominum ab altero damnificatum nesciri, vel esse absentem sine prudenti spe reditûs in tanta distantia, ut absque maximis expensis, ipsum debitum superantibus, huic satisfactio præstari nequeat, vel eundem ex aliqua verisimili relatione fuisse creditum mortuum, hinc in dictis casibus Restitutionem bona fide fuisse applicatam pauperibus, quid faciendum, si posteà Dominus rei ex insperatò compareat? Ante responsionem nota ex communi, quòd bonæ fidei possessor rem alienam cognitam, ùt talem, teneatur Domino reddere, si extat adhuc apud ipsum in specie; secùs verò, si bona fide alienavit, vel consumpsit, ignorans, eam esse alienam, & neque ex hac consumptione vel alienatione factus ditior. E-contra verò malæ fidei possessor, sive factus sit ditior ex re aliena, sive non, tenetur satisfacere Domino, vel in ejus defectum dare pauperibus. H. N.

Resp. Sub distinctione; nam vel illa res in pauperes distributa adhuc apud eosdem existit, vel non? Si prius (quod tamen raro contingit) tenentur ipsimet pauperes, quamvis sint bonæ fidei possessores, dum resciuntur, & conveniri possunt, iterum reddere; cùm hisce similes res videantur datæ solùm conditione implicita, *si Dominus verus non ampliùs compareat.* Quando verò talis res jam fuit à pauperibus, utì alia eleemosyna consumpta, nec damnificans, nec pauperes tenentur aliquid reddere Domino comparenti. Non *damnificans*

cans: utpote, qui nec tituló *rei acceptæ* obligatur, cùm talis res apud eundem non ampliùs exiſtat: nec tituló *injuſtæ acceptionis* adſtringitur, quoniam huic obligationi jam videtur ſatisfeciſſe, eandem rem bona fide, & præmiſſa priùs debita de Domino indagatione erogandô in pauperes. Deinde nec *Pauperes* tenentur iterum reſtituere, qui jam bona fide conſumpſerunt, non exinde (utì ſupponitur) facti ditiores, & conſequenter res ſibi diſtributas nec in æquivalenti apud ſe retinentes. Sporer *Tract. 4. in Decal. cap. 3. ſect. 3. num. 104.* & la Croix *lib. 3. part. 2. num. 95.*

Additio II.

* Porrò incidentaliter hìc bene advertendum adhuc venit ex Patre Sporer *Tract. 4. in Decal. cap. 2. ſect. 3. §. 4. num. 101.* quòd tunc ex re aliena abſumpta quis cenſeatur factus ditior, & conſequenter talem rem adhuc in æquivalenti apud ſe retinere, ſi per conſumptionem hujus rei, ſeu occaſione illius rei conſumptæ ſuum patrimonium in aliquo eſt auctum, vel ſi exinde aliquid lucratus eſt, ac poſſidet, quod alioquin non haberet locô rei alienæ. Quòd ſi verò occaſione ejusdem rei alienæ abſumptæ patrimonium ſuum in nullo eſt auctum, non dicetur quis ditior factus. *

73. Quæritur VII. Quando facienda ſit Reſtitutio? Reſp. Reſtitutio regulariter loquendô, & niſi adſit alia cauſa rationabiliter excuſans, ſtatim facienda eſt, quamprimum com-

modè fieri potest. Ita communis, & ratio est: quia *restituere* est actus præcepti negativi, quo tenemur non detinere alienum dominô rationabiliter invitô; ac proinde obligat semper, & pro semper. Unde sicuti tenemur, ab alio quocunque actu peccati mortalis cessare statim ita etiam ab injusta detentione rei alienæ.

74. Dicitur, *dominô rationabiliter invitô*: nam si esset impedimentum ad tempus legitimè excusans Proximum à facienda Restitutione, ipse, cui res injustè ablata est, vel non erit invitus, vel saltem non rationabiliter, quòd alter differat Restitutionem exteriorem ad aliquod tempus opportunius. Unde talis, supposita voluntate restituendi, quamprimum poterit, non peccat Restitutionem differendô. Verùm de hoc inferiùs *quæst. 6.*

Additio.

* Cæterùm, quòd si etiam aliquis absque causa sufficienti differret actualem Restitutionem ad aliud tempus, si tamen haberet voluntatem restituendi, & præterea dilatio ultra tempus debitum non foret notabilis, non illico peccaret exinde mortaliter per dictam dilationem, sed tantùm venialiter, quoniam Dominus non censetur prudenter esse invitus graviter, nisi prævideat etiam per modicam illam dilationem imminere grave periculum, ne omnino restituatur: quale periculum non rarò contingere potest, si periculosè decumbens absque rationabili causa vellet differre ulteriùs onus

onus Reſtitutionis. Ex quibus ultimis dictis cum Molina, Card. de Lugo, Illſung, Tamburino, & la Croix communiter advertunt Doctores, homines in periculo mortis conſtitutos ordinariè non eſſe abſolvendos, ſi non preſſi magna neceſſitate commodè absque periculo ſcandali, infamiæ, aut alterius gravis cauſæ poſſint pro tunc reſtituere, & nihilominus velint onus illud in hæredes rejicere: tali enim modô creditores ſuos exponerent periculo proximo injuſtorum damnorum gravium, quia hæredes præſertim Magnatum (inquit la Croix *lib. 3. part. 2. num. 357.*) ſæpe negligentes eſſe ſolent in Reſtitutione. *

QUÆSTIO V.

Ex qua culpa oriatur obligatio Reſtitutionis ratione damni dati?

SUMMARIUM.

75. *Damnificatio, quid?*
76. *Ea variis modis accidere poteſt.*
(g) Vide de his Tract. 8. diſt. 2. num. 34. 35. & 36.
77. *Si nulla culpa intervenit, ob damnum datum nemo regulariter reſtituere tenetur.*
78. *Quid, ſi infans aut furioſus damnum intulit?*
79. *Aut adbibita fuit omnis cautela, ne damnum ſequatur?*
80. *Quid, ſi animal damnum intulit?*

 (b) Tract.

(h) Tract. 8. dist. 2. n. 37. & 38.

81. *Dolo vel fraude damnum inferens, ad quid teneatur?*
82. *Quid, si quis dolo aut fraude alium impedivit à consecutione alicujus boni?*
83. *Quid, si hoc accidit absque vi, dolo aut fraude?*
84. *Corollarium.*
85. *Aptissima declaratio præmissarum conclusionum.*
86. *Inferens damnum extra officium & contractum, ex qua culpa teneatur restituere?*
87. *An tunc sufficiat culpa Theologica venialis, vel requiratur mortalis?*
88. *Per culpam Theologicam, quando censeatur damnum illatum?*
89. *Ex sola culpa civili levi, aut levissima non oritur obligatio restituendi pro Foro conscientiæ.*
90. *Secùs pro Foro externo.*
91. *Ratio diversitatis.*
92. *Ac notabilis instantiæ solutio.*
* *Solvitur ulterior instantia.*
93. *Quæ sit obligatio restituendi ob damnum in officio datum?*
94. *Corollaria.*
95. *Limitatio circa profitentes extraordinariam diligentiam.*
96. *De obligatione restituendi ex contractu, remissivè.*

(i) Tract. 8. Dist. 2. q. 4. per totum.

75. PRÆSENS Quæſtio potiſſimùm procedit de Damnificatione non lucroſa, ſive damno dato absque eo, quòd aliquid commodi, ſeu lucri exinde perveniat ad damnificantem: atque definiri ſolet, quòd ſit jactura data in bonis externis Proximi absque eorum uſurpatione. Et per hoc ejusmodi injuſta Damnificatio differt, ſaltem materialiter, à Furto & Rapina, aliísque iniquis uſurpationibus; eò quòd fur, vel iniquus invaſor rem alienam ſibi vendicet, atque inde lucrum capturus in uſum ſuum accipiat: secùs fit in damno dato, utputa ſi quis ædes vel ſegetes Proximi incendat, ejus animalia interficiat &c.

76. Cæterùm hujusmodi Damnificatio in rebus externis Proximi primùm dupliciter poteſt accidere: videlicet uno modo, deſtruendô illi id, quod actualiter aut virtualiter habet, v. g. domum incendendô, animalia ejus in tenera ætate occidendô, recentes arborum plantationes eradicandô &c. Altero modo, impediendô eum, ne aliquod bonum conſequatur, ad quod adipiſcendum ſpem concepit. Deinde id fieri poteſt eùm, vel ſine culpa aliqua Theologica, aut Civili, ſive lata, levi, ſive leviſſima. (g) Et tandem Damnificatio illa contingere poteſt extra officium, & contractum, aut in officio, ſeu interveniente aliquo contractu v. g. Commodati, Depoſiti &c. Et de his omnibus per ordinem reſtat dicendum

77. CONCL. I. Regulariter loquendô, & in

Foro tum externo, tum conscientiæ nemo tenetur ad Restitutionem ob damnum alteri subsecutum vel illatum, si nulla culpa Theologica, aut Juridica intervenit. Ita in re communis. Sic nemo tenetur de damno dato rebus hostilibus in bello justo, vel illato, ad se defendendum cum moderamine inculpatæ tutelæ, aut quod dat Judex exequendô munus suum in puniendis Reis, & hujusmodi, prout aliunde liquet.

78. Deinde hoc idem dicendum, si casu fortuito, atque sine omni culpa Theologica, & Civili damnum datum fuit: ùt si infans, vel furiosus, qui est incapax culpæ, damnum intulit. *c. Illud relatum*, 15. *q.* 1. & *l. Sed & si* 5. §. 2. *ff. Ad Legem Aquiliam.* nam quia tales doli capaces non sunt, damnum ab eisdem illatum reputatur inter casus fortuitos, nisi culpa alicujus alterius præcesserit.

79. Tandem generaliter, si quis aliquid operetur, v. g. in loco deserto emittat sagittam, adhibitâ omnî diligentiâ, ne cuipiam damnum eveniat, & tamen non obstante omni sua cautela nihilominus alteri damnum sequatur, non tenetur restituere: quiá aberat omnis culpa ex parte ejus. Unde *cap. ult. De injuriis & damno dato*, Pontifex sic ait: *Sanè licèt, qui occasionem damni dat, damnum videatur dedisse: secùs est tamen in illo dicendum, qui, ut non accideret, de contingentibus nil omisit.*

80. Additur notanter in Conclusione, *regulariter loquendô*: fallit enim hoc, si animal tuum absque alia culpa tua damnum intulit, ut-

puta

puta percutiendô, vel occidendô animal Proximi, aut ſegetes depaſcendô: teneberis enim damnum illatum reſarcire, niſi tali obligatione te ipſum eximere velis, tradendô animal vivum, quod damnum intulit, pro occiſo, aut pro damno per illud illato, *cit. cap. ult. De injur. & damno dato.* juncta *l. 1. ff. Si quadrupes pauperiem &c.* Inſuper, ſi res apud aliquem ſit ex contractu v. g. Commodati, atque expreſſè de hoc conventum fuerit, tenebitur is etiam de caſu fortuito; prout alibi (*b*) dictum.

81. CONCL. II. Qui dolo vel fraude damnum dedit, certum eſt, quòd peccet mortaliter, atque ſub gravi culpa ad Reſtitutionem teneatur, ſi quantitas rei damnificatæ ad quantitatem notabilem aſcendat: imò talis injuſtè damnum inferens rem alienam deſtruendô, vel deteriorandô, tenetur reſtituere non ſolùm damni dati valorem, ſed etiam lucrum ceſſans, ac quodlibet aliud damnum ex illa injuſta læſione cauſatum. Ita communis. Nam lex Juſtitiæ, quæ læditur, horum omnium recompenſationem exigit, ut injuſtè damnificato ſatisfiat.

82. CONCL. III. Loquendô de bonis primùm conſequendis, ſi quis directè (hoc eſt, intentione damnificandi Proximum) eundem metu injuſtè incuſſo, fraude vel dolo impedit à conſecutione alicujus boni v. g. officii ſive beneficii, ſibi ex juſtitia necdum debiti, ſed ſolùm ex liberalitate alterius conferendi, tenetur quidem eidem ad aliquam Reſtitutio-

nem, non tamen obligatur ipsi restituere totum illud bonum, neque valorem eidem æquivalentem, sed aliquam duntaxat portionem, pro ratione illius spei consequendi dictum bonum. Ita Scotus 4. *dist.* 15. *quæst.* 2. *Ad ultimum principale.* Cavellus *in Scholio ibidem*, & alii. Ratio prioris partis est: quia licèt alter jus necdum habuerit ad rem, quam alius ex mera liberalitate collaturus fuisset, jus tamen habuit, ne per media illicita, & injusta, videlicet per vim seu metum injustè incussum, fraudem aut dolum ab ejusdem consecutione impediatur: unde, si quis eum taliter injustè impediat, tenetur ipsi ad recompensam pro ratione valoris spei, qua sperabatur illius boni consecutio. Altera pars ex eo patet: quia multùm interest inter habere, & propè esse; ergo.

83. CONCL. IV. Quòd si quis impediat alterum à consecutione alicujus boni sine vi, metu, fraude aut dolo, ídque fiat non ex animo nocendi Proximo, qui impeditur, sed ex intentione proprii commodi, vel alterius amici, ad nullam tenetur Restitutionem. Ita cum Doctore nostro *loc. cit.* Mastrius *disp.* 9. *Theolog. Mor. num.* 25. & alii.

84. Hinc si quis sciat, testatorem velle Legatum aliis relinquere, & precibûs ab illo obtineat, ut voluntatem suam mutet, & potiùs sibi aut suo consanguineo relinquat, nulla hinc consurgit obligatio restituendi: quia hoc totum fit sine ulla fraude, dolo, metu, aut alia injustitia, simúlque quilibet habet jus procurandi

randi ſibi bonum, ſevatîs circumſtantiîs juſtîs & honeſtîs.

85. Hoc ipſum Doctor Subtilis *loc. cit.* paucîs verbîs, ſimúlque aptiſſimô exemplô ampliùs declarat, dicens: *Si quis tantummodò propriæ utilitati intendebat providere, & ſic procurat ſibi, & ex conſequenti alius præter intentionem illius damnificatur, iſte ad nihil tenetur illi: quia licet unicuique ſibi ipſi providere, alio neglecto. Confirmatur hoc per illud l. 1. §. Iidem ajunt. ff. De aqua pluviali arcend. Si præſcindo venas in fundo meo, per quas derivabatur aqua ad puteum alterius, intentione nocendi ſibi, teneor ad Reſtitutionem damni. Sed ſi hoc facio ſine fraude, intendens conſulere propriæ utilitati, ùt quia mihi eſt utile facere murum, qui non poteſt convenienter fundari ſine præciſione illarum venarum, non damnifico alium: quia jus habeo faciendi utilitatem meam in fundo meo.* Et *ff. de Regul. Jur. Nemo damnum facit, niſi qui illud facit, quod facere jus non habet. Iſte autem habet jus procurandi ſibi beneficium ſervatîs circumſtantiîs juſtîs & honeſtîs.* Hæc Scotus.

86. CONCL. V. Quí nec ex officio, nec ex contractu obligatus eſt ad alterius damnum præcavendum, pro Foro conſcientiæ ſolùm tenetur ad Reſtitutionem damni, ſi noceat ex culpa Theologica, non autem ob culpam merè Civilem, ſaltem ſi illa culpa civilis fuerit præciſè levis, vel leviſſima, & loquendô de obligatione ante ſententiam Judicis. Prior pars, quòd nimirum teneatur ad Reſtitutionem

damni, si talis noceat ex culpa Theologica, est communis inter Doctores, quamvìs iidem postmodum in hoc dissentiant, utrùm ad inducendam obligationem gravem restituendi in Foro conscientiæ, sufficiat culpa Theologica venialis, vel requiratur mortalis.

87. Et quidem sufficere culpam Theologicam venialem, Layman *lib. 3. tract. 3. part. 1. cap. 6. n. 4.* putat esse probabiliùs, eò quòd altera radix Obligationis restituendi sit injusta acceptio, sive læsio: sed qui per venialem injuriam damnum infert, revera alterum injustè lædit, ergo. Oppositum nihilominus tenet Lessius *lib. 2. cap. 7. num. 29.* post Sotum, & alios, idémque probabile censet cit. Layman: nam, quando duntaxat culpa venialis intercessit v. g. ob imperfectam animi considerationem, actus ille in genere moris, atque injuriæ non est perfectus: atqui actus in genere moris, & injuriæ imperfectus, utputa elicitus cum imperfecta advertentia rationis, non potest esse causa obligationis gravis atque perfectæ in eodem genere, pro Foro conscientiæ: ergo. Addit tamen idem Lessius, quòd, quando damnum illatum grave est, ordinariè loquendô culpa, sive negligentia, qua commissum est, censeatur mortalis, nisi aliunde constet non esse.

88. Cæterùm per culpam Theologicam, & peccatum propriè dictum tunc censetur quis damnum intulisse, quando vel ex directo nocendi proposito, absque justa causa damnum intulit,

intulit, vel quando perſpectô damni inferendi periculô, actione aliqua non abſtinuit, cùm potuiſſet ac debuiſſet abſtinere, vel quando damnum inferri non impedivit, cùm potuiſſet, atque ad hoc ex Juſtitia tenebatur, prout deſumitur ex *cap. ultim. De injuriis & damno dato.*

89. Altera pars Concluſionis, quòd nempe non detur obligatio reſtituendi ante ſententiam Judicis, ſi fuerit culpa civilis præciſè levis, vel leviſſima, eſt cit. Leſſii *n. 24.* Lugonis *diſp. 8. de J. & J. ſect. 3. & 4.* ac aliorum. Ratio eſt: quia in Foro conſcientiæ & ante ſententiam Judicis nemo tenetur in ſuis actionibus majorem diligentiam adhibere ad hoc, ut non cenſeatur alterum injuſtè lædere, quàm communiter homines ejusdem profeſſionis in talibus præſtare ſolent, ne ſibi, vel aliis noceant: ſed qui admittit culpam civilem levem (idem à fortiori dicendum de culpa leviſſima) omittit diligentiam, quam communiter homines talis conditionis non adhibent; hi enim communiter non ſolent eſſe diligentiores, aut diligentiſſimi; ergo. Unde fit, quòd ejusmodi damnum potiùs cenſeatur caſuale & fortuitum, quàm ipſi voluntarium, ſaltem in Foro conſcientiæ.

90. Dicitur notanter, *in Foro conſcientiæ:* nam ſecùs eſt dicendum in Foro externo; qui enim ex negligentia merè civili, ſive ea ſit culpa levis, vel leviſſima damnum intulit; in Foro externo per actionem ex Lege Aquilia de damno

damno dato ad integram ejus recompenſationem compelli poteſt; prout habetur *cit. cap. ult. De injuriis & damno dato:* ibi: *Si culpâ tuâ datum eſt damnum, vel injuria irrogata, ſeu aliis irrogantibus opem fortè tuliſti, aut hæc imperitiâ tuâ ſive negligentiâ evenerunt, jure ſuper his ſatisfacere te oportet: nec ignorantia te excuſat, ſi ſcire debuiſti, ex facto tuo injuriam veriſimiliter poſſe contingere vel jacturam.* Concordat Jus Civile *l. 2. & ſeqq.* ac præſertim *L. 44. ff. Ad Legem Aquiliam.* ibi *In Lege Aquilia & leviſſima culpa venit.*

91. Verùm hæ Leges, ceu nimis rigidæ, & in Foro animæ vix practicabiles in hoc cum tanto rigore non videntur receptæ, ac proinde in Foro conſcientiæ, ante condemnationem Judicis, ad nihilum obligatus eſſe cenſetur, qui absque culpa Theologica, ſive peccato injuſtitiæ per culpam civiliter duntaxat æſtimatam fuit cauſa cujuspiam damni ſubſecuti nullo præcedente contractu. Siquidem fini dictarum Legum, nec non & boni communis emolumento abundè ſatisfit, ſufficientérque providetur, eò quòd prædictæ perſonæ in Foro externo, & poſt ſententiam Judicis etiam in Foro conſcientiæ ad damnum reſarciendum obligentur.

92. Dices. Si talis non tenetur in conſcientia ante ſententiam Judicis; ergo neque poſt ipſam tenebitur, quin potiùs ejusmodi ſententia erit injuſta. Reſp. negandô conſequentiam: nam, cùm ejusmodi Leges, volentes reſarciri damnum etiam ex culpa levi, atque leviſſima datum,

datum, juſtiſſimis de cauſis, atque intuitu totius boni communis latæ fuerint; partim, ut quilibet ampliùs invigilet, ne ſuâ vel ſuorum culpâ damnum aliquod Proximis inferatur, ſicque pax communis, & publica civium quies, atque indemnitas ſuorum conſervetur; partim, ut præcaveatur innumeris fraudibus, & malitiis hominum, quæ in Foro externo ſunt difficilioris probationis, ſententia Judicis conformiter dictis Legibus lata meritò etiam in Foro conſcientiæ obligat, non obſtante, quòd ante eam necdum adfuerit talis obligatio reſarciendi damnum ex culpa merè Civili levi, vel leviſſima, & ſine omni culpa Theologica illatum.

Additio.

* Inſtabis. Culpa civilis lata obligat ante ſententiam Judicis: ergo etiam culpa levis, ac leviſſima. Reſp. neg. conſequentiam & paritatem. Diſparitas eſt; quia ſaltem ordinariè culpa Civilis lata ſolet eſſe conjuncta cum culpa Theologica gravi, prout jam ſupra *n. 87.* ex parte inſinuatum fuit; non ſic culpa levis, vel leviſſima. Quòd ſi tamen ponas caſus quosdam extraordinarios, in quibus culpa lata civilis e. g. ob naturalem inconſiderantiam aut ignorantiam invicibilem cum culpa Theologica conjuncta non fuit, in ſimili emergentia (quæ tamen fortaſſis ordinariè non contingit) negat P. Pichler *lib. 5. Jurisprudentiæ ſacræ. tit. 36. n. 15.* adeſſe obligationem in Foro conſcientiæ reparandi ante ſententiam Judicis damnum

datum

datum ex culpa lata merè Juridica absque Theologica ob paritatem rationis: quia etiam tale damnum coram Deo est involuntariè, & quasi casu fortuito datum. *

93. CONCL. VI. Loquendô de obligatione restituendi ex damno in officio dato, nemo tenetur in Foro conscientiæ ad reparandum damnum ex culpa duntaxat levi aut levissima in officio commisso, sed ex culpa lata, quæ Theologica sit gravis & mortalis. Ita Lessius *lib. 2. cap. 7. n. 31.* & alii. Ratio est, quæ supra: nemo enim tenetur in officio suo esse diligentior, doctior, ac prudentior, quàm ejusmodi homines passim esse solent.

94. Infertur proinde, quòd Magistratus, Medicus, Advocatus, Architectus, & ejusmodi Officiales in Foro conscientiæ immunes sint à culpa atque obligatione restituendi, si eam habeant, adhibeántque doctrinam, prudentiam, ac diligentiam, quæ passim aliis ejusmodi officii communis est. Unde, si contingat, Advocatum cadere causâ, eò quòd non præstiterit, quod doctissimus & diligentissimus præstitisset, fecit tamen bona fide, quod solent diligentes & docti in similbus præstare non tenetur ad aliquam Restitutionem. Idem dicendum de Medico, Architecto, Magistratu, & aliis hujusmodi.

95. Excipe tamen, nisi quis ad extraordinariam diligentiam sese obligâsset, profitendô se diligentiorem ac peritiorem aliis, & hac ratione eum, qui talem quærebat, ad se pertraxisset; tunc

tunc enim tenetur ex culpa levi, & levissima, secundùm quantitatem culpæ: quia eo ipso summa diligentia, saltem implicitè, deducta fuit in pactum.

96. Tandem, quæ sit obligatio restituendi ex Contractu v. g. Commodati, Depositi &c. superiùs (*i*) in proprio loco dictum est.

QUÆSTIO VI.

De causis excusantibus à Restitutione, vel omnino, vel ad tempus.

SUMMARIUM.

97. *Causæ excusantes à Restitutione variæ.*
98. *I. Impotentia, seu inopia debitoris.*
99. *Per hanc suspenditur, non autem extinguitur obligatio restituendi.*
100. *Limitatur in casu extremæ necessitatis.*
101. *Nisi quis alienum ante eam accepisset.*
102. *Aut res ablata post eam adhuc extaret.*
103. *Gravis necessitas dat facultatem differendi Restitutionem.*
104. *Regulæ duæ circa hoc.*
* *Notabilis objectio solvitur.*
105. *Quid, si creditor sit in pari necessitate?*
(*k*) Vide dicta superiùs n. 10. & seqq.
106. *Quid, si quis statum suum acquisivit injustè v. g. per rapinas, usuras &c.*
* *Quid, si necessitas gravis duret in perpetuum? Addit. I. & II.*

107. *II.*

97. CAUSAS excusantes à Restitutione plures adducunt Doctores, adeò ut Lessius *lib. 2. de J. & J. cap. 16. n. 1.* post Jo. Medinam enumeret duodecim, Gregorius à Valentia quindecim, & Reginaldus *lib. 1. cap. 13. n.*

250. ſedecim adducat. Earum principaliores ſunt, quæ ſequuntur.

98. Prima cauſa excuſans à Reſtitutione eſt *Impotentia*, ſeu inopia debitoris. Hæc ab omnibus Doctoribus admittitur; & ratio clara eſt, quia ad impoſſibile nemo tenetur. Unde D. Auguſtinus, relatus *can. Si res aliena. 14. q. 6.* notanter ait: *Non remittitur peccatum, niſi reſtituatur ablatum: ſed, ùt dixi, cùm reſtitui poteſt. Plerumque enim, qui aufert, amittit, ſive alios patiendô malos, ſive ipſe malè vivendô: nec aliud habet, unde reſtituat. Huic certè non poſſumus dicere; Redde, quod abſtuliſti.* Hæc S. Auguſtinus.

99. Circa quod Notandum I. cum communi, per dictam Impotentiam, ſeu inopiam debitoris ſuſpendi quidem obligationem reſtituendi, non autem penitus extingui. Unde excuſat non omnino, ſed duntaxat ad tempus, quamdiu videlicet durat illa impotentia: nam quando quis eſt impotens, pro tunc quidem non tenetur, cùm reſtituere non poſſit; tenetur tamen poſteà, ſi ad pinguiorem fortunam pervenerit, prout habetur *c. Odoardus de Solution.*

100. Excipitur tamen is, qui in extrema neceſſitate quidpiam accepit, atque conſumpſit, utputa panem, vel aliud quidpiam ad victum, vitámque conſervandam neceſſarium; talis enim, juxta ſatis communem Doctorum, non tenetur reſtituere, etiamſi poſtmodùm perveniat ad pinguiorem fortunam. Ratio eſt; quia in extrema neceſſitate ſunt omnia communia;

ergo accipiens, & consumens alienam in actuali extrema necessitate constitutus, re ipsa alienum non consumpsit, sed id, quod sibi cum altero tunc erat commune: & consequenter ea necessitate transacta ad nihil tenetur alteri ex Justitia.

101. Dicitur notanter, *accipiens, & consumens alienum in actuali extrema necessitate* : nam, si quis alienum accepit ante illam extremam necessitatem, non liberatur ab obligatione deinceps, postquam devenerit ad pinguiorem fortunam, reddendi æquale; quia ista obligatio ortum habuit ab illa injusta acceptione, quæ per supervenientem extremam necessitatem non est extincta, sed sopita. Scotus 4. *dist.* 15. *quæst.* 2. *ad* 5.

102. Deinde, si res ablata non fuerit consumpta in ipsa necessitate, sed post eam adhuc extet, tenetur quis eam reddere. Unde accipiens equum alterius, ut manus inimicorum evadat, vitámque salvet, cessante hoc periculo tenetur equum restituere: nam ad illam necessitatem sublevandam non fuit necessarius ipsemet equus, sed solùm usus ejus; & consequenter, cùm res adhuc extet in specie, oportet eam reddere: quia extrema necessitas non tribuit jus ad amplius, nisi quantùm opus est ad eam superandam. Lessius *lib.* 2. *cap.* 16. *n.* 3. & communis.

103. Notandum II. Conformiter Scoto *cit. quæst.* 2. *§. De quinto scilicet &c.* paucis hanc materiam subtiliter pertractanti, quem alii communi-

muniter ſequuntur, quòd neceſſitas non ſolùm extrema, quando, ſi debitor reſtituat, fame v. g. periturus eſt, ſed etiam gravis, quando, ſi reſtituat, vitam difficulter ſuſtinebit, vel ſtatu ſuo juſtè, & non per rapinam, vel uſuras, neque per alia media illicita acquiſito excidet, facultatem præbeat ſaltem differendi Reſtitutionem, aut paulatim & per partes reſtituendi. Ratio eſt: quia quilibet rationabiliter (ſubdit Scotus) *debet magis velle, quòd vitetur magnum incommodum proximi reſtituentis, quàm modicum incommodum ſuum, vel nullum in illa modica dilatione reſtituentis.* Hæc ille

104. Notandum III. Quòd ad propoſitum noſtrum, & conformiter Doctori ſubtili *loc. cit.* duæ paſſim à Doctoribus ponantur regulæ generales, quas refert Layman *lib. 3. tract. 2. cap. 12. n. 1.* Prima eſt: *Nemo tenetur reſtituere cum ſuo notabiliter majore detrimento, quàm ſit creditoris commodum.* Secunda: *Quotieſcunque dominus ſive creditor rationabiliter contentus eſſe debet, ut reſtitutio differatur, poteſt differri, quamvis ille invitus ſit.*

Additio.

* Dices: Cenſetur Dominus rationabiliter invitus, ſi alter ob gravem neceſſitatem quam patitur, aut ne cadat à ſtatu, rem aliquam Domino occultè aufert; ergo etiam cenſebitur is rationabiliter invitus, ſi talis fur ob gravem, quam patitur, neceſſitatem rem ſemel injuſtè ablatam retinet: nam rei alienæ retentio cen-

ſetur ipſamet continuata ejusdem rei ablatio, & conſequenter ſicut non licet ob gravem neceſſitatem rem alienam auferre juxta communiſſimam ſententiam (quoniam contraria Propoſitio ab Innocentio XI. ordine 36. damnata videtur, quæ ſic ſonabat: *Permiſſum eſt furari non ſolùm in extrema neceſſitate, ſed etiam in gravi*) ita nec licebit eandem rem alienam ſemel injuſtè ablatam retinere, ejúsque Reſtitutionem ad tempus differre ob gravem aliquam neceſſitatem &c. Antequam ad hanc objectionem meô judiciô ſpeculativè ſatìs difficilem reſpondeam, Nota I. Quòd *furari* ſit præciſè contra aliquod præceptum negativum, nimirum conrra illud: *Non furtum facies*; econtra verò retinere rem alienam equidem etiam ex una parte pugnet contra dictum præceptum negativum, intereà tamen ex alia parte ſaltem ſecundariò opponatur ſimul præcepto affirmativo, nimirum huic *reſtitue*, id eſt, exercere actionem poſitivam Reſtitutionis. Nota II. Præcepta purè negativa magìs obligare, quàm illa, reſpectu quorum etiam includuntur præcepta affirmativa, utì per exempla oſtendit Card. de Lugo *de J. & J. d.* 13. *n.* 51. & ratio eſt: quia præcepta negativa faciliùs obſervari poſſunt, quàm affirmativa, cùm priora, præciſè non agere, poſteriora verò *agere* præcipiant: faciliùs autem utique ſit non agere, quàm agere? H. N.

Reſp. Ad hanc objectionem negandô conſequentiam & paritatem: diſparitas eſt; quia *furari* præciſè pugnat contra illud præceptum nega-

negativum *non furtum facies*, quod, dum faciliùs obſervari valet, etiam magìs ſeu in pluribus circumſtantiis obligat: econtra verò *retinere illam rem alienam*, etſi juxta multos Doctores principaliter etiam opponatur prædicto præcepto negativo, pariter tamen eſt præterea etiam contrarium alicui præcepto affirmativo, nempe huic *reſtitue*, quod tanquam difficiliùs eo ipſo etiam cenſetur non in tam frequentibus circumſtantiis, quàm alterum præciſè, & ſolummodò negativum obligare; ob quam ipſam rationem, etſi aliquis nequeat Petro v. g. rem ſuam auferre ob periculum diffamationis apud alios, poteſt tamen ex communi DD. & conformiter dicendis inferiùs rem ſemel Petro ablatam retinere ad tempus ob idem periculum diffamationis. Unde finaliter etiam falſum eſt, quòd, ſi adſit verè gravis neceſſitas, ob quam Reſtitutio differtur, pro tunc illa retentio rei alienæ ad tempus ſit verè continuatio NB. *injuſtæ ablationis*; ſeu falſum eſt in ſimili emergentia, quòd dicta *retentio* dici queat *injuſta continuata ablatio.* *

105. Cæterùm prædicta doctrina, aſſerens, neceſſitatem gravem in ſenſu explicato excuſare à Reſtitutione, quasdam patitur limitationes. Et primò quidem ea intelligenda eſt, niſi creditor ſit in pari neceſſitate: quia tunc tenebitur quis ei reſtituere, juxta communiorem ſententiam. Ratio eſt: quia in pari neceſſitate, & cauſa, potior eſt conditio creditoris, quàm debitoris, multóque magìs melior debet eſſe conditio innocentis, quàm nocentis, ſi debita ex

delicto sunt contracta. Excipiunt quidem nonnulli extremam necessitatem, in qua (inquiunt) melior est conditio possidentis, cùm omnia tunc sint communia: sed de hoc ipso Doctor noster ibidem, & quidam alii non immeritò dubitant ob rationes allatas, quæ fortiùs urgent, quando & ipse creditor rem adhuc, saltem civiliter, possidet. (*k*)

106. Limitatur ulteriùs data doctrina, dummodò quis statum illum justè, & non per rapinas, vel usuras, neque per alia media illicita acquisiverit; quia, si quis rapinis, usuris, aut similibus fraudibus ad aliquem honorabilem statum pervenisset, teneretur etiam cum ejus amissione statim restituere. Ratio est: tum quia *fraus & dolus alicui patrocinari non debent. c. Sedes. & c. Ex tenore. de Rescriptis*: tum quia hoc non est tam statum suum amittere, quam alienum dimittere, & ad suum reverti. Verumtamen hoc ipsum intelligendum est, nisi debitor ille passim habeatur vir probus & honestus, ita ut non possit subitò statum suum mutare, nisi de suis fraudibus se infamet; tunc enim sensim posset restituere, quia periculum infamiæ excusaret, ne statim teneretur, ùt dicetur inferiùs.

Additio.

* Ast ponamus, quòd superiùs *n. 103.* descripta necessitas gravis, vel in proximè allegato casu periculum gravis infamiæ, sive etiam alia

alia gravis cauſa, quæ aliàs concedit dilationem Reſtitutionis ad aliqod tempus, durent ex parte debitoris in perpetuum, excuſabitúrne nihilominus talis debitor à facienda Reſtitutione? Ad hoc dubium la Croix *lib. 3. Theolog. Moral. part. 2. n. 431.* reſpondet, utì ſequitur: *ſi talis neceſſitas aut impedimentum grave Reſtitutionis futurum eſſet perpetuum, certum eſt, debitorem teneri intra ſtatum ſuum quàm parciſſimè vivere vel ſaltem, quantùm moraliter poſſibile, per vices reſtituat partes debiti. Fatetur tamen Lugo D. 24. à n. 19. & idem videntur inſinuare alii apud Layman lib. 3. tr. 2. cap. 22. n. 1. agnoſcitque probabile Illſung, Debitorem talem etiam in perpetuum excuſandum, ſi damnum à Debitore ſubeundum eſſet notabiliter (& quidem meô judiciô valdè notabiliter) majus damnô creditoris.* Hucusque la Croix, cui videtur aſſentire Sporer *tract. 4. in Decalog. cap. 4. ſect. 3. §. 4. n. 69.* ſic e. g. ſi quis Petro valde diviti mercatori abſtulit 50. aureos, quos nequit reſtituere absque certo periculo gravis infamiæ, utique tamdiu excuſatur à Reſtitutione, quamdiu durat hoc periculum, etſi perſeveraret illud usque ad mortem ſuam. Etenim (ſuppoſitô, quòd non idem periculum gravis infamiæ ſubeat Petrus creditor ex carentia horum 50. aureorum) videtur in ſimili caſu Petrus creditor irrationabiliter invitus, ac contra legem Charitatis, ſi vellet in talibus circumſtantiis nihilominus alterum obligare ad difficillimum actum poſitivum Reſtitutionis. Idem dic, ſi alter per Reſtitutionem talium 50. aureorum deberet om-

nino & cum gravissimo suo damno decedere à statu suo, aliàs justè acquisito. *

Additio II.

* Quòd si urgeas ulteriùs, quid ergo tali, apud quem causa differendi Restitutionem durat in perpetuùm, ulteriùs sit agendum? Resp. sub distinctione; vel enim causa illa concedens licentiam differendi Restitutionem est ipsa gravis necessitas debitoris, vel alia, puta periculum gravis infamiæ aliàs per Restitutionem incurrendæ? Quòd si posterius, tunc debitor talis, præsertim si fur extiterit, & securè prævi-derit, impedimentum Restitutionis fore perpetuum, tenetur debitum illud, si neque per tertium v. g. per Confessarium citra periculum gravis infamiæ restituere posset, erogare pauperibus, aliísve causis piis, cùm exinde non redigatur ad paupertatem, nec adstringatur propterea decedere à suo statu justè quæsito, prout suppono. Econtra verò, si illa causa concedens licentiam differendi Restitutionem fuerit ipsa gravis necessitas debitoris aliàs per Restitutionem incurrenda, puta, si deberet exinde decedere statu suo justè quæsito, tunc poterit sibi tanquam pauperi tantùm reservare, quantùm supposita priùs retractione splendoris nimii status &c. in Domino fuerit judicatum necessarium ad honestam adhuc conservationem statûs, vel ne deveniat in notabilem ac valde sensibilem paupertatem: residuum tamen tenetur reddere domino, aut in ejus defectum pauperibus, aliísve causis piis. Bonum præterea erit meô judi-

judiciô, si tali debitori pauperi, ut magìs adhuc recordetur præcedentis suæ obligationis, insuper injungantur certæ preces, aliáve bona opera persolvenda pro domino. Videantur la Croix *lib. 3. Theol. Moral. part. 2. num. 365. ac seqq.* & præsertim *num. 425.* ac Sporer *Tract. 4. in Decalog. cap. 4. sect. 3. num. 73.* qui ulteriùs adhuc pro consolatione Confessariorum, & praxi subjungit, quòd minùs gravis necessitas, ac minus damnum debitoris sufficiat ad differendam Restitutionem, si debita fuerint incerta, quàm si fuissent certa. Dicuntur autem debita incerta, quæ non alicui determinato domino, vel saltem non cognito obstringuntur, qualia sunt, quæ incurruntur apud Beneficiatos ob intermissum Breviarium, vel ab illis, qui per furta minuta in ulnis, mensuris, aut ponderibus commissa fuerunt, diversos ignotos confluentes emptores, singulos minutim, decipiendô. *

107. Secunda causa, excusans à Restitutione, & ex parte jam superiùs indicata, est *Periculum infamiæ*, & multò magìs *vitæ*, vel *membrorum:* nam ob tale periculum posse differri Restitutionem, donec ejusmodi periculum cesset, passim tenent Doctores. Ratio est: quia bona ordinis inferioris non sunt necessariò restituenda cum detrimento bonorum ordinis superioris. Hinc enim communiter docetur, utpote fundatum in ratione naturali, quòd magìs diligenda sint bona animæ, quàm corporis, deinde magìs bona corporis, quàm famæ, & tandem

 dem

dem magìs bona famæ, quàm fortunæ, juxta illud *Proverb.22. Melius est nomen bonum, quàm divitiæ multæ*, cum concordantiis.

108. Circa hoc tamen rectè observat D. Thom. 2.2. *quæst.62. art.6. ad 2.* & sequuntur alii, quòd, qui non potest per se ipsum restituere absque detrimento famæ, vel corporis (v. g. rem clam reponendô in loco debito ac securo, ut ad dominum perveniat) possit autem sic restituere per aliam personam secretam & fidelem, utputa per suum Confessarium, id faciendum esse. Ratio est: quia, si hoc modo poterit fieri Restitutio absque periculo famæ (atque etiam vitæ, & membrorum) ex una parte cessant rationes differendi Restitutionem: ex altera verò parte urget præceptum restituendi, quamprimùm fieri poterit.

109. Cæterùm monet Navarrus *c. 17. Manual. num. 67.* post S. Antoninum, cautè hoc esse practicandum, & consultum fore, quòd per illam personam intermediam petatur syngrapha à creditore, in qua is confiteatur, se accepisse tantam summam per N. pro solutione ejus, quod alius (sine hujus nominis expressione) sibi debebat, eáque schedula postmodum debitori, sive pœnitenti clam reddatur. Ratio hujus cautelæ est: quia, si quis in genere debeat quidpiam restituere, v. g. decem florenos, vel etiam aliquid injustè acquisitum in specie utputa torquem auream furtô sublatam, ídque committat personæ intermediæ, quam fidelem existimavit, v. g. Con-

fessa-

feſſario, ad reſtituendum, ſed ea defraudet, vel aufugiat, non ceſſabit obligatio primi debitoris. Leſſius *cit. c. 6. dub. 6.* Layman *num. 9.* & communior aliorum. Nam ſi res fuit indeterminatè debita v. g. pecunia decem florenorum: ea, ſi caſu pereat, perit domino ſuo, qui in propoſito eſt debitor. Quòd ſi verò debeatur res quæpiam in ſpecie, quæ fuerat injuſtè acquiſita (ſecùs, ſi juſtè fuiſſet obtenta, utputa inventa) tunc interceſſit culpa, ſicque, qui rem ejusmodi ſurripuit, tenetur de caſu ejus fortuito, eò quòd apud dominum non ita periiſſet.

110. Tertia cauſa excuſans à Reſtitutione eſt *Condonatio creditoris.* Hæc, ſi fiat cum debitis conditionibus, excuſat à Reſtitutione juxta omnes. Ratio eſt: quia, cùm creditor ſit dominus ſuæ rei, poteſt is cedere juri ſuo, illúdque debitori remittere, quo facto exſpirat obligatio Reſtitutionis.

111. Dicitur, *ſi fiat cum debitis conditionibus:* nam ad hoc ex communi ſententia requiruntur ſequentes tres conditiones. Prima eſt, ut hæc remiſſio, ſeu Condonatio ſit omnino libera, hoc eſt, non extorta metu gravi, vel fraude. Secunda, ut is poſſit condonare. Tertia, ut talis Condonatio non ſit à Jure prohibita, ſive quòd Jus non reſiſtat Condonationi.

112. Circa hoc punctum advertit Lugo *diſp. 21. de Juſt. & Jure ſect. 4. num. 52.* quòd, ſicut ſufficit remiſſio creditoris expreſſa, ſic etiam

poſſit

possit ejusdem remissio, & voluntas rationabiliter præsumpta excusare debitorem à Restitutione, vel saltem à statim facienda. Hinc ibidem *num.* 53. advertit post Molinam, excusari posse à peccato mortali aliquando domesticos, qui aliqua surripiunt, invitô quidem dominô quoad modum surripiendi occultè, & sine licentia, non tamen quoad substantiam rei acceptæ: quia licèt dominus sit invitus circa talem acceptionem, postquam res consumpta est, aliquando non est invitus quoad retentionem.

113. Unde regula generalis colligi potest (subdit idem Lugo) ad excusandos plures pœnitentes à Restitutione, quando scilicet putant, quòd, si per se, vel per alios manifestarent domino suum debitum, ipse liberaliter condonaret, & nollet obligare ad Restitutionem: jam enim datur voluntas præsumpta domini sufficiens, ut retentio non fiat invitô dominô quoad substantiam rei.

114. Advertit ulteriùs citatus Auctor *n.* 54. communem satìs esse sententiam, quæ dicit, non esse furtum grave, quando aliquis accipit rem non petitam, quàm, si petiisset, dominus dedisset. Quod alii extendunt etiam ad eum casum, quando domino displicet modus ille accipiendi sine licentia, dum tamen non displiceat substantia; pro quo utroque afferto plures ab ipso allegantur Doctores. Verumtamen hi passim notant, allatam doctrinam non habere locum, quando dominus non conce-

cede-

cederet rem ad illum uſum: ùt ſi dominus concederet quidem aliquid libenter ad comedendum, tu autem accipias ad vendendum, ad quod dominus etiam rogatus non concederet.

115. Quarta cauſa excuſans à Reſtitutione eſt, *Si res reſtituenda ſit creditori nocitura;* tunc enim ejus Reſtitutionem eſſe differendam ex motivo Charitatis, nec ſtatim fieri debere, donec periculum talis nocumenti ceſſaverit, fatentur omnes Doctores. Solet hoc vulgarî exemplô declarari. Si quis v. g. apud alterum arma, vel gladium ſuum depoſuit, & poſtmodum factus inſanus eadem repetit, ut aliquem occidat, vel lædat, in tali caſu Depoſitarius non tenetur mox gladium reſtituere, ſed oportet ejus Reſtitutionem differre.

116. Quinta cauſa eſt *Præſcriptio;* hæc enim, poſtquam bona fide, ac tempore à legibus definito, aliísque debitîs concurrentibûs conditionibûs jam abſoluta eſt, non ſolùm in Foro externo, ſed etiam in Foro conſcientiæ vim habet excuſandi debitorem à Reſtitutione, adeò, ut, licèt póſtmodum certò conſtet, rem fuiſſe alterius, eam ampliùs reſtituere non teneatur. (*l*)

117. Sexta cauſa excuſans à Reſtitutione eſt *Compenſatio:* ſi videlicet quis abſtulit quidpiam ab eo, qui tantundem ſibi tenebatur ſolvere. Verumtamen ſciendum, quòd hujusmodi occulta Compenſatio in Foro conſcientiæ non ſit licita, niſi concurrentibûs ſequentibûs conditionibûs.

118. I,

118. I. Ut debitum ſit certum, id eſt, ut moraliter conſtet, rem eſſe tuam, aut tibi ex Juſtitia deberi: nam in dubio melior eſt conditio poſſidentis, ſicque non licet mediante occulta Compenſatione alterum privare ſua poſſeſſione. Inſuper non licet uti occulta Compenſatione, ſi res illa non eſt debita ex Juſtitia, ſed ſolùm ex gratitudine; nam hæc non inducit ſtrictè & propriè dictum debitum. II. Ut non poſſis rem illam alia ratione recuperare, vel ſaltem non absque notabili moleſtia, aut expenſis, vel amiſſione favoris aut benevolentiæ, ſive jactura honoris: ùt ſi debitum quidem ſit certum, ſed tibi deſint probationes, tùnc enim locus erit occultæ Compenſationi. III. Ut non fiat Compenſatio in re alterius, ſed in re ipſius debitoris: nam Compenſatio non aliunde, ſed ex bonis debitoris fieri debet; alioquin tertius injuſtè gravaretur. IV. Ut in Compenſatione non plus accipiatur, quàm debetur; alioquin exceſſus ille foret contra Juſtitiam, ſicque in conſcientia reſtituendus. V. Ut attendat, quatenus abſit grave periculum ſcandali, ne videlicet Compenſatio iſta alicui alteri cum gravi ſuo præjudicio, ac damno imputetur tanquam Furtum; item, ut abſit periculum infamiæ, ne talis deprehenſus tanquam fur habeatur, & puniatur; nam Judices ſolent tales Compenſationes punire ùt furta, præſertim ſi debitum non poſſit liquidò probari. Bonacina *Tom. 2. diſp. 1. de Reſtitut. quæſt. ult. punct. 2. num. 10. & ſeqq.* Leſſius *lib. 2. cap. 12. num. 57.* & alii. Videri etiam

etiam deſuper poterit Jus Canonicum *Lib. 3. tit. 23. §. 2.*

119. Septima cauſa à quibusdam aſſignatur *Ceſſio bonorum*, qua debitor ea relinquit creditoribus. Verumtamen rectè inter alios notat Navarrus *cap. 17. Manual. num. 86.* quòd, quamvis Ceſſio bonorum in Foro externo excuſet quoad debita ex contractibus orta, ne debitor propter ea poſſit conjici in carcerem, vel ulteriùs à creditoribus moleſtari, *arg. l. 1. C. Qui bonis cedere &c.* & quoad nonnullos alios effectus: nihilominus in Foro conſcientiæ non magis excuſet Ceſſio bonorum, quàm neceſſitas ſine Ceſſione excuſaret. Unde poſt Ceſſionem ſunt cedenti ſuæ artis inſtrumenta, & aliqua ad victum judiciô boni viri neceſſaria relinquenda *l. Qui bonis ff. De ceſſione bonorum*, quæ tamen etiam ſine Ceſſione retineri poſſunt, cùm nemo pro facienda Reſtitutione teneatur ſe ſpoliare neceſſariîs vitæ, ita ut mendicare cogatur.

120. Præter has principaliores cauſas, quæ excuſant ab obligatione Reſtitutionis, vel omnino, vel ad tempus, dum conſtat, certam alioquin adeſſe obligationem reſtituendi, dantur variæ aliæ, quæ in tantum excuſant, quatenus vel non conſtat, hìc & nunc adeſſe obligationem reſtituendi, ùt fit, quando ignoratur, vel rationabiliter dubitatur, num res, quam quis poſſidet, ſit aliena, nec ne; vel quia ob varias circumſtantias fit, quòd reverà obligatio reſtituendi hìc & nunc non incurra-

tur: ut, si quis accipiat alienum in extremâ necessitate, vel si quis inferat damnum hostibus, ex eisdémque prædam agat in bello justo, & alia hujusmodi plura, quæ ex propriis locis erunt desumenda. Itaque loquendô solùm de prioribus.

121. Octava causa excusans à Restitutione est *Ignorantia probabilis, vel invincibilis juris, aut facti, quòd res sit aliena.* Nam talis ignorantia excusat à peccato; ergo etiam à Restitutione. Porrò quantùm ad propositum,

122. *Ignorantia probabilis, vel invincibilis facti* est illa, qua quis probabiliter, vel ex errore invincibili existimat, rem esse suam, quæ reverà non est sua: prout fieret, si quis bona fide rem alienam per hæreditatem acquisivit. *Ignorantia juris* est, qua ignoratur, quid sit juris: quando v. g. jus est obscurum, & controversum de aliquo contractu, num sit licitus, nec ne; vel quando quis consulit viros doctos super obligatione restituendi, qui respondent, nullam adesse obligationem, cùm tamen reverà à parte rei subsit, tunc enim sequens eorum responsum ignorantia juris laboraret.

123. Nona causa excusans à Restitutione est *Dubium*, quòd possidens post adhibitam sufficientem diligentiam in investigando, num res sit sua vel alterius, adhuc habet: siquidem in dubio melior est conditio possidentis juxta *Reg. 65. Juris, in 6.* Proinde talis vî hujus rationis licitè potest retinere rem, quamdiu dubitat, num res illa sit sua, vel alterius. Et hoc

ipsum

ipsum extendere oportet ad dubium circa injustam damnificationem subortum: unde Lessius *lib. 2. cap. 13. num 38.* asserit, communem ferme Doctorum sententiam esse, si quis solùm dubitet, an causa damni fuerit, v. g. an alios suô consiliô, vel laude efficaciter permoverit ad damnum inferendum, nec ne, talem non teneri ad Restitutionem: cùm in dubio melior sit conditio possidentis.

124. Plures aliæ causæ, veluti excusantes ab obligatione restituendi adducuntur à Doctoribus, ùt dictum *num. 97.* sed præmissæ sunt principaliores; cæteræ verò vel minùs ad praxin conducunt, vel rariùs occurrunt, quas proinde huc adducere non est necesse.

DISTINCTIO VI.

De Octavo Præcepto Decalogi.

QUÆSTIO I.

De Detractione, & variis ipsam concernentibus.

SUMMARIUM.

1. *Octavô Decalogi Præceptô quæ probibeantur?*

2. *Honor, & fama differunt, quomodò?*

3. *Detractio, quid?*

4. *Detractio quibus modis fieri possit?*

5. *Ejus gravitas.*

(*a*) Conformiter dictis Tract. 3. Dist. 2. num. 15.

* *Magis exemplificatur, & exinde varia Corollaria inferuntur. Addit. I. & II.*

6. *Detractio formalis, & materialis, quid?*

7. 8. 9. 10. *Casus aliqui, in quibus licitum est, manifestare crimen, vel defectus Proximi.*

(*b*) Tract. 4. Dist. 6. quæst. 5.

(*c*) Ut dictum cit. Dist. 6. n. 52.

Ratio horum generalis.

11. *Crimen falsum cuipiam imponere semper est illicitum.*

12. *Solvitur objectio.*

13. *Utrùm audita referens absque asseveratione, & sub dubio peccet mortaliter?*

14. *Idcirco est rara fides &c.*

15. *Tamen periculosum est talia referre, & quale id peccatum?*

16. *An, qui detractorem audit, peccet mortaliter?*

17. *Quid, si ei Detractio non placeat, tamen non resistit?*

18. *Quid, si commodè resistere nequeat?*

19. *Detractori quomodo resistatur?*

1. OCTA-

1. OCTAVUM Præceptum Decalogi *Exodi cap.* 20. & *Deuter. cap.* 5. hisce verbis comprehenditur: *Non loqueris contra Proximum tuum falsum testimonium*: eóque juxta communem Doctorum sententiam prohibetur omnis injustitia & injuria, quæ Proximo verbis inferri potest; ùt sunt Detractio, Contumelia, Convitium, Irrisio, Susurratio, Mendacium, & hujusmodi, quæ sub falso testimonio contra Proximum tanquam sub principaliori comprehenduntur; ùt notat D. Thomas 2. 2. *quæst.* 122. *art.* 6. de quibus proinde breviter in hac Distinctione tractandum erit, incipiendô à Detractione: cujus natura ut exactiùs intelligatur,

2. Advertendum est, quòd, quamvis Honor, & Fama quandoque sumantur pro eodem, reverà tamen differant. Nam *Fama bona* est communis opinio virtutis, sapientiæ, & rerum præclarè gestarum alterius: *Honor* autem est testimonium excellentiæ alterius. Item Fama consistit in interiore opinione, &, dum exit in opus externum, dicitur Laus, vel (loquendô de mala fama) Vituperatio: Honor verò consistit in externa significatione nostræ existimationis de excellentia alterius; unde supponit opinionem excellentiæ ipsius, & intentionem exteriùs per aliquod signum eam testificandi: quòd si deesset ejusmodi opinio excellentiæ, atque intentio exteriùs eam testandi, potiùs foret illusio, quàm honor. Hoc prænotato, sit

3. CONCL. I. Detractio est alienæ famæ occulta & injusta læsio, seu denigratio. Ita in re communis. Duo quippe requiruntur ad Detractionem. Primò, ut aliquid dicatur, quod injustè alterius famam, quam possidet, in animo Proximi extinguere, aut minuere valeat. Deinde, ut fiat occultè, id est, non præsente illo, cui detrahitur, saltem juxta intentionem dicentis, si quis enim in præsentia alicujus, famæ ejusdem detrahere intendat, jam non erit simplex Detractio, quæ directè lædit famam, sed Contumelia honorem alterius in coram violans.

4. CONCL. II. Detractio potest fieri dupliciter directè videlicet, & indirectè. Ita D. Thomas 2. 2. *quæst. 73. art. 1. ad 3.* & alii. Directè quidem fit Detractio quatuor modîs. I. Imponendô crimen falsum. II. Amplificandô, seu exaggerandô crimen verum. III. Pandendô crimen occultum. IV. Sinistrè interpretandô opus bonum alterius, dum scilicet quis coram aliis factum alterius sinistrè interpretatur. Indirectè etiam contingit Detractio quatuor modîs. I. Negandô rectè facta, vel dotes alterius. II. Ea extenuandô. III. Tacendô bona alterius eo loco, & tempore, quo tuum silentium alii interpretantur tacitam vituperationem. IV. Simulatè, & frigidè laudandô, ùt quando quis simulat, se velle laudare aliquem, & tamen nihil affert laude dignum. Omnes isti octo modi detrahendi succinctè comprehenduntur sequentibûs duobûs versibûs:

Impo-

Imponens, augens, manifeſtans, in mala vertens,
Qui negat, aut minuit, reticet, laudátque remiſsè.

5. CONCL. III. Detractio ſive viventi, ſive jam mortuo facta ex genere ſuo eſt peccatum mortale contra Juſtitiam, gravius quidem furtô, ſed levius homicidiô. Ita Doctores communiter, & ratio eſt, quia lædit Proximum in bono plurimùm gravi, quódque præſtantius eſt pecuniâ, juxta illud *Proverb.* 22. *Melius eſt nomen bonum, quàm divitiæ multæ.* Item *Eccleſiaſtici* 41. *Curam habe de bono nomine: hoc enim magìs permanebit tibi, quàm mille theſauri pretioſi & magni.* Unde & Poëta canit:

Omnia ſi perdas, famam ſervare memento.

Dicitur notanter in Concluſione, *ex genere ſuo:* ſiquidem Detractio ſæpe eſt peccatum duntaxat veniale, vel ob levitatem materiæ, vel ob imperfectionem actûs. (*a*)

Additio I.

* Materia autem levis in præſenti illa læſio cenſetur, quæ, conſideratîs circumſtantiîs, prudentûm judiciô ſolummodò vim habet ſimilis conditionis homines defacto leviter contriſtandi, ſeu levem tantummodò dolorem cauſandi. Quòd ſi verò læſio foret talis, quæ

consideratis simul confluentibus circumstantiis jure meritò potest etiam judiciò prudentûm similis conditionis homines graviter contristare, ac amicitiam inter eos dissolvere, talis læsio censeretur materia gravis. Et licèt regulariter, ac ordinariè loquendô, quando Confessarius dubitat, num hæc vel illa læsio in particulari habeat vim judiciô prudentûm graviter vel leviter contristandi, sicque num læsio sit gravis vel levis? possit regulariter teste Sporer *tr. 5. in Decalog. cap. 4. sect. 3. num. 57.* se resolvere, quòd peccatum grave occultum de altero absque sufficienti causa revelatum habeat vim graviter contristandi, econtra verò peccatum leve revelatum tantummodò eundem juxta prudentûm judicium soleat leviter contristare; dantur tamen subinde ob certas confluentes circumstantias casus speciales, respectu quorum etiam grave peccatum occultum ex judicio prudentûm habeat solummodò vim leviter contristandi, econtra verò peccatum leve, vel etiam præcisè defectus naturales occulti revelati eâ vî sint præditi, ut possint meritò etiam ex judicio prudentûm graviter contristare; sic juxta communem DD. revelare de plebejo maximè in Germania, quòd plenè se nuperô festô inebriaverit, de milite, quòd duellaverit, de juvene rustico, vel pariter de milite, quòd habeat amasiam &c. non censetur gravis Detractio, adeóque ordinariè nec peccatum grave in genere Detractionis. Econtra verò de Viro valde gravi dicere passim, quòd sit levibus mendaciis deditus, reputatur gravis

gravis Detractio. Ratio utriusque est; quia prima revelatio apud similis conditionis homines non solet causare gravem tristitiam; quinimò non rarò hi similibûs gloriantur: econtra verò de Viro valde gravi manifestare, quòd sit deditus mendaciis, meritò apprehenditur etiam à prudentibus tanquam aptum, gravem in ejusdem animo causandi tristitiam. *

Additio.

* Ex hac Doctrina inferes I. Manifestare aliquem esse luscum, gibbosum, duri ingenii &c. communiter non esse materiam gravem, quæ constitueret peccatum mortale; partim, quia sunt defectus præcisè naturales, & quidem ordinariè de se brevì patentes, ac citra aliquam culpam graviter infamatoriam regulariter contracti; partim, quia communiter alteri revelatio de his non est multùm præjudiciosa, aut fit patefactio ex gravi causa.

Nec dicas. Ergo pariter non erit materia gravis, si quis alterum, qui occultè laboraret morbô gallicô, manifestaret, cùm etiam hic defectus sit naturalis. Respond. enim neg. illatum: etsi enim pariter hic defectus sit naturalis; quia tamen frequentissimè contrahitur ex lue venerea, præberet manifestans aliis audientibus occasionem credendi, talem veneri deditum, & consequenter respectu illius, respectu cujus est materia gravis manifestare, quòd sit fornicarius, pariter erit grave, dicere aliis absque alia causa gravi, quòd laboret

morbô gallicô, saltem, si non addatur, quòd innocenter contraxerit, e. g. jacendô in simili lecto &c.

Infertur II. Non esse materiam gravem dicere de alio unum malum actum equidem necdum cognitum, qui tamen de pluribus similibus in eodem genere jam est infamis. Item de infami in uno crimine aliud valde affine (secùs dic, si foret disparatum) manifestare: e. g. de notorio fornicario dicere, quòd nuper miserit ad aliquam puellam litteras amatorias. Ratio est; quia exinde non notabiliter augetur infamia, seu tristitia. Busenbaum, Lessius & Navarrus.

Infertur III. Ordinariè loquendô, & nisi talis, de quo subsequentia dicuntur, aliunde patiatur exinde notabile damnum v. g. in aliqua Promotione, Officio &c. non esse materiam gravem dicere de altero, quòd sit superbus, iracundus, avarus, piger &c. quia talis modus loquendi communiter, & nisi speciales circumstantiæ aliud insinuent, solet potiùs indicare passiones naturales & inclinationes ad similia vitia, quàm ipsummet peccatum, vel certè solummodò defectus in similibus leves, & non graviter peccaminosos, utì sentiunt AA. infra citandi. Oportet tamen meô judiciô in hoc punctô cautè procedere, ne loquaces sibi nimiùm abblandiantur cum magno aliorum præjudicio.

Inferes IV. Non esse gravem materiam dicere de aliquo, quòd sit scrupulosus, si significetur, aut ex circumstantiis intelligatur ab

ab audientibus, per ly *ſcrupuloſum*, intelligi timoratam & de peccato ſolicitam conſcientiam, prout apud perverſum hoc ſæculum, teſte la Croix, vix nomen ſcrupuloſi effugiet, qui accuratè vult facere, quod debet. Si autem per ſcrupuloſitatem intelligitur inanis & futilis apprehenſio, & inde exorta anxietas absque ulla gravi ratione, atque ſic dicatur de homine gravi, qui habet, atque habere debet famam boni judicii, & magnæ prudentiæ, hæc læſio erit materia gravis, ſi aliunde hæc ſcrupuloſitas non ſit jam nota. Ratio eſt; quia exinde alii credere poſſunt, virum iſtum habere defectum judicii, ac prudentiæ, timendô, ubi nulla gravis ratio timendi ſubeſt: atqui dicere de Viro magnæ auctoritatis talia, quæ apud audientes cauſare poſſunt opinionem, quòd is habeat defectum judicii, & prudentiæ, utique eſt materia gravis, cùm præbeat occaſionem contriſtandi graviter ergo. Quòd, ſi diceretur idem de homine juvene, vel indocto, talis læſio ſeu manifeſtatio defectus naturalis conformiter jam dictis non foret materia gravis. Ita tenent cum communi DD. la Croix *lib. 3. part. 2. n. 1202.* Sporer *loc. cit.* Henno *Tract. in Decalog. diſp. 9. quæſt. 3. art. 1.* Felix Poteſtas *in Exam. Conf. tom. 1. part. 2. n. 2754. & ſeqq.* Sabinus Bononienſis *in ſua Luce morali part. 1. Tract. 36. num. 27. & ſeqq.* ac Bonacina *de Reſtit. in particulari diſp. 2. quæſt. 4. punct. 2. per totum.* *

6. CONCL. IV. Detractio rectè dividitur in formalem, & materialem. Ita communis.

Et quidem *Detractio formalis* est, quæ fit ex intentione, & proposito alienam famam denigrandi: quæ utique est peccatum mortale, si quis graviter famam Proximi lædere intendat. *Detractio materialis* est, quando quis expressè non intendit lædere famam Proximi, sed ex quadam loquacitate narrat peccata, vel defectus ipsius, unde læditur bona fama ejus. Cæterùm circa hoc posterius membrum est notandum, quòd, licèt Detractio materialis tam perfectum voluntarium non habeat, sicut formalis, ac proinde frequenter ob actûs imperfectionem à peccato mortali excusetur, adhuc tamen sit peccatum mortale, si id, quod advertenter narratur, famam proximi graviter lædat. Ratio est: quia, etsi expressè quis non intendat lædere famam Proximi, adhuc tamen implicitè & in sua causa hoc intendit, dum vult illud, unde per se gravis læsio sequitur.

7. Quæritur I. An in nullo casu licitum sit, manifestare occultum crimen, vel defectus Proximi? Resp. dari aliquos casus, in quibus id fieri potest absque vitio Detractionis. Sic inprimis Detractio non est, si quis servatô modô correctionis fraternæ patefaciat testibus, vel Superiori crimen fratris in bonum ipsius, nempe ut emendetur; de quo jam supra. (b)

8. Deinde licitum est, manifestare crimen alterius occultum ad impediendum notabile damnum Proximo, vel toti alicui Communitati, vel etiam ipsimet manifestanti aliàs impen-

pendens, ſive temporale, ſive ſpirituale, quando id ad hoc neceſſarium eſt. (c) Hinc, ſi novi, Titium eſſe furem, poſſum monere eos, quibuscum habitat, ut ſibi caveant, & ſic de ſimilibus.

9. Inſuper ex eadem ratione, quando agitur de Officio, vel Beneficio conferendo, de Matrimonio contrahendo, de Religione ſuſcipienda, poſſunt juſta impedimenta, etſi cæteroquin occulta, manifeſtari, ſi ex illis notabile incommodum meritò timeri poſſit.

10. Similiter licitum eſt, ejus, qui fictîs virtutibûs famam ſibi paravit, ſimulationem aperire, ſi ea vergat in alicujus detrimentum: ùt ſi quis ſimulet ſe peritum Advocatum, Medicum, Confeſſarium, Pharmacopolam &c. et conſtet mihi, non eſſe talem. Leſſius *lib.* 2. *cap.* 11. *dubit.* 9. & alii. Ratio horum omnium generalis eſt: quia nemo habet jus tuendæ famæ ſuæ cum tanto damno, Proximis injuſtè obventuro; ergo in præmiſſis caſibus non committitur Detractio, utpote quæ eſt alienæ famæ injuſta læſio, qualis ibi non intervenit.

11. Cæterùm hactenus dicta intellige de crimine, aut defectu cæteroquin vero, licèt occulto. Nam crimen falſum cuipiam imponere, ſemper eſt illicitum, & vocatur *calumnia*, éſtque in materia gravi mortali: falſitatem enim præponere, in nullo caſu licitum exiſtit; cùm mendacium ſit intrinſecè malum, &, ſi ſit in materia gravi, peccatum mortale. Unde non immeritò Innocentius XI. ſequentes duas damnavit Propoſitiones, quarum prior, ordine 43.

ſic

sic habet: *Quidni non nisi veniale sit, detrahentis auctoritatem magnam, sibi noxiam, falso crimine elidere?* Altera, ordine 44. taliter sonat: *Probabile est, non peccare mortaliter, qui imponit falsum crimen alicui, ut suam justitiam, & honorem defendat. Et si hoc non sit probabile, vix ulla erit opinio probabilis in Theologia.*

12. Nec dicas: Æquè prohibitum est, detrahere Proximo, manifestandô crimen grave occultum illius, ac imponendô illi crimen falsum; ergo si hoc non licet, neque illud licitum erit etiam pro impediendo gravi damno nostro, Reipublicæ, aut aliorum. Resp. enim negandô suppositum: nam manifestare crimen verum, sed occultum Proximi ex justa causa, utputa ad impediendum grave damnum nobis, Reipublicæ, aut tertio impendens, quódque alia ratione impediri nequit, non est detrahere, ùt dictum *num. 8. 9. & 10.* at imponere grave crimen falsum, vel est mendacium grave, & lethale, vel etiam est contra justitiam, prout post D. Thomam 2. 2. *quæst. 69. art. 2.* notat Jo. Cardenas ad dictas Propositiones Innocentii XI. *c. 3. & 4.*

13. Quæres II. Utrùm audita, vel alia quælibet referens absque asseveratione, & sub dubio peccet mortaliter, & teneatur ad Restitutionem? Hanc Quæstionem ex professo tractat, & subtiliter resolvit Scotus *4. dist. 25. quæst. 4. art. 1.* quem sequitur Layman *lib. 3. tract. 3. part. 2. cap. 3. n. 7.* cum aliis.

14. Et

14. Et quidem inprimis respondet Doctor noster: si quis non imponit in publico crimen alteri, sed murmurat, vel indiscretè loquitur, vel alicui coram multis narrat, tamen non tanquam sibi certum, sed sic se audivisse &c. quòd idcirco rara fides sit: quia multi multa loquuntur. Et ideo dicens, se tantùm audivisse, nisi ex modo dicendi ostendat aliquam majorem certitudinem, quàm ex communi relatione, non aufert alteri ex natura actûs bonam famam: quia, si audientes firmiter credant, illud, de quo sermo est, esse criminosum, id ex eorum levitate accidit: quia, *Qui credit citò, levis corde est. Ecclesiastici cap. 19.*

15. Addit deinde Doctor Subtilis *loc. cit.* cùm à scandalo pusillorum oporteat cavere, & multi sint tales pusilli, leves ad credendum mala de Proximis, ideo periculosum esse, similibus (id est eis, qui proni sunt non solùm ad suspicandum, sed etiam ad facilè credendum de Proximo grave malum) talia audita ex relato referre. Quòd si verò hoc fiat animô malô, lædendi scilicet alterius famam, non est facilè excusare, quin sit contra Charitatem, & per consequens peccatum mortale. Si autem fiat coram talibus ex inconsideratione, durum est dicere, quòd exeat genus peccati venialis; quia lingua in lubrico posita est: et, *si quis in verbo non offendit, hic perfectus est vir. Jacobi cap. 3.*

16. Quæres III. An, qui detractorem audit, peccet mortaliter, & ad Restitutionem teneatur?

Resp.

Resp. I. Qui audit Detractiones absque resistentia, videtur detractori consentire, unde fit particeps peccati ejus: &, si quidem ipsum inducat, vel excitet ad detrahendum, aut placeat ei Detractio propter odium illius, cui detrahitur, non minùs peccat, quàm detrahens, imò quandoque magis. Ita D. Thomas 2. 2. *quæst. 73. art. 4.* cum communi. Unde D. Bernardus *lib. 2. de Consideratione*, sub finem, ait: *Detrahere, aut detrahentem audire, quid horum detestabiliùs sit, non facilè dixerim.* Ratio est: quia talis non solùm peccatô alienô, id est, Detractione consentit, in eóque sibi complacet, sed & quandoque ad ipsum inducit; unde, si ita inducit, graviùs peccat, quàm detractor ipse.

17. Resp. II. Si non placet ei Detractionis peccatum, sed ex timore, vel negligentia, vel etiam verecundia quadam omittat repellere detrahentem, peccat quidem, sed multò minùs, quàm detrahens, & plerumque venialiter, licèt quandoque etiam peccatum mortale esse possit. Ita Doctor Angelicus *loc. cit.* cum aliis.

18. Sed hoc intelligendum est, dummodò quis absque incommodo, possit Detractionem impedire: nam, si commodè detrahentem corrigere non possit, Detractionem impedire non tenetur, sícque nullatenus peccat; quia Charitas cum gravi incommodo non obligat, prout passim notant Doctores. Hinc sequitur, quòd is, qui sibi grave damnum timet corri-

gendô, ut puta injurias, aut verba; vel rationabilem habet verecundiam, eò quòd ſit filius, aut famulus detrahentis, vel nullius auctoritatis reſpectu illius, non teneatur ei reſiſtere, aut ipſum corrigere. Idem dicendum, ſi probabiliter exiſtimat, ſuam monitionem nihil profuturam.

19. Cæterùm reſiſtitur detractori, vel redarguendô ipſum modeſtîs verbîs, utputa, quòd quis peccet detrahendô fratri, vel diſcurſum interrumpendô, aut ſi fieri poteſt, aliorſum divertendô, vel ſaltem oſtendendô per triſtitiam faciei, quòd ſibi diſpliceat Detractio: quia, ùt dicitur *Proverb. 25. Ventus Aquilo diſſipat pluvias, & facies triſtis linguam detrahentem.*

APPENDIX

Continens varia adhuc quæſita de Detractione.

SUMMARIUM.

* *Utrùm peccet gravia referens de homine aliquo audientibus incognita? Addit. I.*
* *An graviter delinquat, qui uni tantùm homini, & taciturno revelat? Additio II.*
* *Item, qui crimen in una Communitate jam publicum propalat in altera, ubi adhuc eſt incognitum? Addit. III. & IV.*

* *Quot*

* *Quot homines scire debeant crimen, ut illud dicatur publicum? Addit. V.*
* *An Detractiones sint ejusdem speciei? Additio VI.*
* *Qualiter detractores sint practicè in Confessionali examinandi? Addit. VII.*

Additio I.

*QUÆR. I. Utrùm delicta gravia occulta asseverativè referens de aliquo sibi, & aliis audientibus incognito, v. g. de homine aliquo larvato, vel si de cognito quidem, ast non apud alios audientes nominato, peccet mortaliter, & teneatur ad restitutionem?

Respondeo quoad utrumque negativè, dummodò absit periculum ex hac narratione occultorum gravium deveniendi in notitiam personæ illius, quæ commisit, prætereà dummodò hæc manifestatio criminis non redundet in præjudicium & notabilem infamiam Familiæ; cujus est membrum ille, qui dictum crimen perpetravit. Ita sub his terminis Sporer *Tract. 5. in Decalog. cap. 4. sect. 3. num. 61.* & Henno ibidem *disp. 8. quæst. 3. art. 2. Conclus. 4.* cum communi. Ratio est: quia sub his limitationibus non infertur grave præjudicium individuo ipsius personæ incognitæ, & consequenter nec eadem rationabiliter propterea tristatur graviter.

Dixi

Dixi autem notanter: *Dummodò hæc manifestatio non redundet apud audientes in infamiam Familiæ, cujus est membrum:* tunc enim foret grave, etsi persona non nominetur, quæ commisit, quoniam meritò præbetur exinde tali Familiæ occasio justè tristandi graviter, e. g. si diceres: in hoc Monasterio certus Religiosus (quem tamen in individuo non nominares) commisit nuperrimè fornicationem &c. Quamvis enim (utì rectè inquit Sporer hìc) aliqua Communitas re ipsa non maculetur ex unius hominis scelere, sicut nec Collegium Apostolorum ex perfidia Judæ; maculatur tamen apud homines simplices, & imperfectos, quibus id sæpe multiplici scandalo & occasioni vilipendendi Monasterium esse solet, si hæc de membro alicujus Familiæ, quam communiter sanctam & piam reputant, vulgentur. Quòd si diceres taliter de membro innominato alicujus civitatis, non incurreres peccatum grave Detractionis; quoniam etiam simplices audientes exinde non multùm scandalizantur, nec occasionem desumunt vilipendendi civitatem, utpote aliàs probè gnari, in tam ampla hominum sæcularium Communitate etiam reperiri aliquos improbos. *

Additio II.

* Quær. II. Utrùm in genere Detractionis peccet mortaliter, qui absque justa aliqua, & rationabili causa uni tantùm, vel alteri prudenti, de quo moraliter constat, eundem ulteriùs

non evulgaturum, nec nocumento futurum, refert grave crimen de alio, nominandô hanc ipsam personam, quæ crimen illud commisit? Resp. Talem probabiliùs peccare mortaliter. Ita cum Card. de Lugo, Illsung, ac communiori DD. Sabinus Bononiensis *part. 1. Lucis Moralis Tract. 36. num. 37.* & Franciscus Henno *Tract. in Decalog. disp. 8. quæst. 3. art. 2. Conclus. 3.* contra Cajetanum, Reginaldum, Tamburinum, Felicem Potestà, aliósque. Fundamentum principale est: quia etiam apud unum tantùm Virum gravem per talem manifestationem deperdere suam famam, ac æstimationem, censetur prudentûm judiciô notabile damnum aptum causandi meritò magnam tristitiam; sicuti à pari ob hanc ipsam rationem judicium temerarium unius de alio, etiam sepositô periculô ulterioris divulgationis, in re gravi conceptum reputatur peccatum mortale; quia nimirum etiam apud unum illum, qui tale judicium temerarium elicuit, exinde deperdere suam æstimationem, censetur notabile damnum, vî cujus, etsi fama ipsa apud Communitatem, hujus criminis ignaram, non deperderetur, apud illum tamen, qui temerarium judicium formavit, vel in præsenti, qui manifestantem de altero grave crimen audivit, eadem fama notabiliter censeretur diminuta seu denigrata, quod tam ad rationem temerarii judicii, quàm ad rationem Detractionis sufficit.

Dixi autem notanter: *Si contingat absque justa causa*: etenim si fieret cum causa gravi, puta

puta consilii aut auxilii petendi gratiâ, nec possit haberi, nisi crimen, & criminosum manifestandô, non erit peccatum Detractionis, uti rectè advertit Henno *locô citatô*, qui ulteriùs in terminis formalibus subjungit, neque peccare saltem mortaliter juxta Sylvium & alios, qui ad solamen, aut doloris mitigationem injuriam magnam sibi ab altero occultè illatam, uni aut alteri manifestaret, modò absit affectus Vindictæ, & Detractionis, nec pluribus aperiatur, quàm postulet doloris injustè illati amaritudo. Ratio est, quia videtur nimis durum, quòd quis teneatur in secreto illatam sibi injuriam concoquere, ut parcat famæ injuriantis, qui noluit ipsemet injuriato parcere. Unde censetur talis iniuriandô, se voluisse huic inconvenienti exponere: cùm sciret, aut saltem prudenter scire deberet, hujusmodi revelationem per injuriam solere valde frequenter ex injuria illata subsequi. Hæc ultima doctrina de justa querela contra injuriantem mota ad capiendum exinde solatium, hæc (inquit) ultima doctrina, si debitè fuerit circumstantionata, poterit quidem aliquoties Confessario deservire post jam factum: ast in futurum erit vel ex eo dissuadenda, quia lingua labilis vix terminos debitarum circumstantiarum sibi ponere poterit præsertim apud homines vindicativos, & fæminas passionatas.

Additio III.

* Quæres III. Utrùm in genere Detractionis peccet mortaliter, qui crimen à parte rei ve-

rum ac grave apud unam Communitatem una cum persona jam publicum, seu publicè notum refert, ac revelat aliis intra, vel extra eandem Communitatem, qui dictum crimen, vel saltem personam ream nondum sciverunt? Ante Resp. advertendum, tripliciter posse crimen fieri notum, seu publicum alicui communitati. Inprimis *Jure*, si nimirum à Communitate sciatur per confessionem Rei in judicio publico, vel per sententiam Judicis jam publicatam. Deinde *Factô* per ipsam facti evidentiam apud tot, ut attenta Conditione illorum, qui eandem evidentiam habent, & qualitate Communitatis arbitriô Prudentûm judicetur, nulla ampliùs tergiversatione celari posse. Denique tertiò præcisè ex *Fama*, quando nimirum eadem non à garrulis mulierculis absque fundamento (tunc enim foret potiùs rumor inanis) sed ex verisimilibus indiciis originem trahens, ad majorem partem Communitatis pervenit. Nos in præsenti loquemur præcisè de crimine notorio notoreitate seu publicitate Juris vel Facti. Alterum de publicitate per Famam communem differemus ad Quæsitum sequens. H. N.

Respond. I. Si crimen sit publicum *Jure* seu (ùt alii loquuntur) notorium notoreitate Juris, tunc post sententiam Judicis publicè latam potest illud unà cum Reo citra peccatum grave Detractionis etiam aliis tam ejusdem loci incolis adhuc ignorantibus, quàm dissitorum locorum habitatoribus manifestari. Ita teste Sporer communissima. Ratio est: quia exigente

sic

ſic Bono publico talis graviter Reus in pœnam criminis ſuâ famâ privatur abſolutè, & propterea etiam publicè ſententia fertur, ac confluenti ex quibuscunque locis populo audiendi publicationem ſententiæ licentia datur, ut exinde homines alii magis à ſimilibus criminibus deterreantur. Dicitur autem notanter: *poſt ſententiam Judicis publicè latam;* nam ſi ſententia iſta non publicè feratur, ſed tantùm privatim intra aliquam particularem Communitatem cum intentione, ut non vulgetur ulteriùs, v.g. ſi fiat in certo Monaſterio vel Religioſa Familia, non liceret tale crimen, ſeu talem Reum aliis extraneis adhuc occultum propalare; quoniam Judex talem Reum non abſolutè, ſed tantùm in ordine ad certam Communitatem ſuâ famâ privavit, hincque ad publicationem ſententiæ non quoscunque confluentes admiſit: quoniam ſi ſimilia vulgarentur ubique, ordinariè non solùm illa perſona particularis, ſed etiam tota ſacra ac innocens aliqua Religio infamaretur.

Reſp. II. Si tale crimen eſt publicum ſeu notorium notoreitate *Facti*, poteſt absque peccato gravi Detractionis, ille, qui crimen commiſit, manifeſtari aliis ejusdem Communitatis adhuc ignaris. Ita apud Patrem Sporer hìc Scotus *in 4. ſent. diſt. 15. quæſt. 4.* cum communiſſima DD. & ratio eſt; quia pro tunc ex communiſſima Doctorum perſuaſione, & teſte Leſſio ex conſuetudine totius Orbis cenſetur talis criminoſus reſpectu ſimilis Communitatis ſpoliatus jure & poſſeſſione ſuæ famæ, eo ipſo,

quia crimen ejusdem ex sua culpa adeò publicum evasit, ut moraliter reputetur impossibile, quin in aliorum cohabitantium notitiam perveniat.

Resp. III. Si facti evidentiâ crimen alicujus est publicum ac notorium in aliqua Communitate absolutè, puta in pago, oppido, civitate, potest is, qui hoc crimen perpetravit, citra grave peccatum Detractionis manifestari in locis quoque vicinioribus, vel aliis etiam suô modô remotioribus, quæ tamen commerciorum consortiô ita sunt conjuncta, ut ad illa facilè respectivè brevì, ac quasi moraliter certò idem rumor sit perventurus. Ita cum Molina, Soto, Layman & Petro Navarro, Sporer *Tract. 6. in Decal. cap. 4. sect. 3. num. 71.* & teste eodem communis. Ratio est, quæ prior; quia rem moraliter æstimandô, fama absolutè amissa in hoc loco etiam in vicino, vel tam conjuncto amissa censeri potest, ita ut moraliter impossibile reputetur, quin & fama, aliàs citò volans, pariter brevì ad alia loca perveniat.

Dicitur autem notanter: *licere sic manifestare in aliis locis conjunctis &c. si evidentiâ facti sit notorium in aliqua Communitate NB. absolutè.* Secùs enim dicendum, si tantùm foret notorium *limitatè*, restringendô illam notoreitatem præcisè intra cancellos cujusdam Communitatis particularis respectivè, puta ad certum genus personarum v. g. ad certum Collegium vel Monasterium talis Civitatis: tunc enim extra corpus Monasterii non liceret vicinis sæcu-

lari-

laribus, vel adjacentibus aliis Conventibus dictum crimen grave ipſis adhuc ignotum manifeſtare: quoniam exinde conformiter dictis non ſolùm ipſe Religioſus, ſed etiam Collegium ſeu Monaſterium infamaretur. Nec dicas, licere etiam juxta Molinam, & Rebellum ſaltem tunc manifeſtare aliis Monaſteriis vicinis, ſi fuerint ejusdem Ordinis: nam etſi ob paritatem rationis id concedatur cum la Croix, quoad ea Monaſteria intra unam Provinciam ſita, ubi Religioſi mutantur de loco in locum, negatur tamen in aliis caſibus: quinimo ad evitandas ſæpe varias inconvenientias, & diſcordias inter Religioſos ſaltem diſſuadetur, ex virtute Charitatis, etiam quoad Monaſteria ejusdem Provinciæ, ſi nulla alia cæteroquin habeatur rationabilis cauſa manifeſtandi.

Reſpond. IV. In locis remotioribus illis quorſum aliàs moraliter loquendô fama non poterat pervenire, probabiliùs non licet citra peccatum grave Detractionis aliquem, qui crimen grave notoreitate facti publicum perpetravit, propalare. Ita Franciſcus Henno *Tract. in Decal. diſp. 8. quæſt. 3. art. 3. Concluſ. 1.* & Sporer *Tract. 6. in Decalog. cap. 4. ſect. 3. num. 71.* ac apud ipſum plures contra tamen non paucos teſte Henno *loc. cit.* Ratio eſt: quia licèt peccans publicè cedat implicitè juri famæ ſuæ in locis vicinioribus, vel ratione commercii conjunctis, non tamen quoad alia remota: ideò enim cenſetur renuntiare juri ſuo quoad loca priora, quia fama moraliter loquendô eſt cri-

men illuc aliàs perlatura; ergo ubi moraliter fama non est perlatura (uti se res habet quoad loca remotiora proximè explicata) neque censebitur renuntiare suo juri.

Nec dicas: publicum publicitate Juris per sententiam Judicis potest ubivis etiam in remotioribus locis vulgari: ergo etiam publicum per evidentiam facti. Respond. enim cum Patre Henno negandô conseq. & paritat. Disparitas est, quòd in primo casu infamia universalis sit pœna culpæ imposita, non sic in casu secundo. *

Additio IV.

* Quær. IV. An crimen, quod est publicum non quidem notoreitate Juris & facti, sed tantùm per famam communem, possit aliis adhuc ignaris ex Communitate, aut vicinia revelari? Respond. Si sit verè fama communis (& non potiùs rumor inanis) de gravi crimine ab aliquo commisso, Doctores superiùs allegati in ordine ad ulteriorem manifestationem similî modô discurrunt de eadem, ac de notoreitate facti ob paritatem rationis; quoniam & talis fama communis citò volat ad aures aliorum, ut moraliter vix ampliùs posse occultari credatur. Intereà tamen, quia sæpe potest esse potiùs rumor inanis absque solido fundamento à garrulis, vel leviter credulis in vulgum sparsus, quàm vera fama communis circa crimen grave ab altero e. g. Petro commissum, hinc bene respiciatur, undenam rumor iste ortum habue-

habuerit; nam ſi conſtet, quòd ipſemet e. g. Petrus, de quo eſt rumor, non levia præbuerit mala indicia taliter de ſe diſcurrendi, ſibimet ipſi imputet eam propalationem. Econtra verò, ſi nec ex viris fide dignis, nec ex præviis gravibus indiciis ſciatur origo ſimilis rumoris, ſit cautus ille, qui præciſè habens informationem ex rumore, aliis ex Communitate vel vicinia ignaris refert, ne aſſertivè tale crimen divulget de altero, ſed vel reticeat, quod conſultiſſimum, vel ad minùs ſaltem addat, eſſe quidem rumorem, ſe tamen neſcire, undenam rumor iſte originem traxerit, & an nitatur ſolidô fundamentô? ſolent enim non raro à parte rei Innocentes per rumorem inanem falsò diffamari tanquam Rei. *

Additio V.

* Quær. V. Quot homines crimen ab aliquo commiſſum ſcire debeant, quatenus illud dicatur publicum, ſeu notorium notoreitate Facti taliter, ut exinde in Communitate ſeu vicinia ulteriùs aliis citra grave peccatum Detractionis revelari queat? Reſpondet ad hoc ſatis difficile & intricatum quæſitum Sabinus Bononienſis *part. 1. Lucis Moralis. Tract. 36. num. 39.* ut aliquod delictum egrediatur limites occulti, & fiat publicum, ſicque aliis ex Communitate, vel vicinia revelari queat absque gravi peccato Detractionis, debere illud præciſè ſciri à tot hominibus, ut attenta quantitate Communitatis, & qualitate hominum prudentûm arbitriô

 cen-

censeatur impossibile ulteriùs cohibere famam communem de eodem. Alii DD. etiam specificant certum numerum hominum, quo habito, juxta proportionem majoris vel minoris Communitatis, censeatur adesse prudens arbitrium, tale delictum ita jam innotuisse, ut fama de eodem ampliùs cohiberi nequeat. Sic enim nonnulli apud la Croix & Sporer hìc putant sufficere, si sciant *decem*, quia iste numerus sufficit ad constituendum populum seu Parochiam *l. 4. §. 3. ff. Vi bonorum raptorum.* Alii restringunt adhuc ad minorem numerum, & credunt ad publicum sufficere, si resciant *sex*: nam (inquiunt cum Abb. *in can. De manifest. 2. q. 1.*) equidem verum est ad Communitatem Parochiæ faciendam requiri decem personas; ast, ut quidpiam intra hanc Communitatem dicatur notorium, seu publicum, non necessariò debet resciri ab omnibus membris ejusdem, sed sufficit, si cognoscatur à majori parte illius, qualem majorem partem respectu numeri *denarii* utique conficiunt *sex* personæ? Molina, Lugo, & Haunoldus apud la Croix *lib. 3. part. 2. num.* 1229. dicunt, quando Communitas constat personis viginti, tunc esse aliquid publicum, seu notorium famâ, quando *septem* sciunt. Si 100. quando *quindecim*. Si 1000. quando *viginti*, qui sint ex diversis domibus. Si autem Civitas constaret 5000. civibûs, sufficere, quòd sciant *triginta* sparsi per illam Civitatem, aut quòd una platea vicina id sciat; quia tunc moraliter impossibile est celari, attenta humana fragilitate, & linguæ lubrica volubi-

Iubilitate. Deservient subinde similia Confessario in perplexitate pro consolatione, si nesciat se resolvere, num hoc, vel illud crimen in particulari juxta prudens arbitrium debeat dici publicum, vel non? prout praxis & experientia docebunt. *

Additio VI.

* Quær. VI. An una Detractio sit ejusdem speciei cum altera? Resp. affirmativè. Ita præter alios Bosco *Disp. 7. de Sacrament. Pœnitent. sect. 10.* & la Croix *Lib. 3. part. 2. num.* 1227. Ratio est: quia tota malitia specifica harum Detractionum consistit in injusta denigratione famæ alterius; atqui hæc malitia specifica reperitur in qualibet Detractione: ergo quælibet est ejusdem speciei. Ob quod ipsum fundamentum etiam DD. cum Sporer *tract. 5. in Decalog. cap. 4. sect. 6. num. 145.* inferunt, quòd una contumelia sit ejusdem speciei cum altera; quia per omnes læditur honor, in cujus læsione consistit malitia specifica contumeliæ: sic etiam furtum gemmæ, & furtum equi, ac furtum auri sunt ejusdem speciei moralis; quia ubique fit læsio bonorum fortunæ, in qua læsione consistit malitia specifica furti: pariformiter ob eandem rationem judicia temeraria, quando v. g. quis judicat Petrum fornicarium, & Paulum furem, sunt ejusdem speciei; quia tota malitia specifica judicii temerarii in hoc consistit, quòd exinde lædatur jus, quod alter habet ad bonam existimationem sui, quæ læsio

utro

utrobique reperitur, utì rectè cum Busenbaum, Escobar, Filliucio advertunt Potestas *tom. 1. part. 2. num. 2753.* & Sabinus Bononiensis *part. 1. tract. 36. num. 43.* *

Additio VII.

* Quær. VII. Quomodò practicè sit interrogandus, qui confitetur, se detraxisse? Resp. talem esse interrogandum I. Num contigerit in materia levi, vel gravi, seu tali, quam ipse gravem reputaret, si contra semetipsum talis Detractio facta fuisset? Quòd si contigisset in materia gravi, interrogetur ulteriùs II. Num talia de altero assertivè dixerit, vel tantùm præcisè relativè nihil augendô, vel addendô, ita ut prudenter credi possit, audientes non adhibuisse exinde positivè fidem relatis? Quòd si protulisset assertivè, interrogetur III. Utrùm illa res fuerit vera, vel falsa? &, si vera, num occulta vel publica? IV. Quoties deliberatè contigerit in materia gravi occulta? V. Demum obligandus est ad Restitutionem, nisi adsit aliqua ex causis excusantibus.

Cæterùm finaliter circa istam materiam ad duo præsertim genera pœnitentum attendat Confessarius. Primum genus est nimis *laxum*, alterum nimis *anxium*. *Priores* sunt illi, qui quaslibet ferme res de altero prolatas reputant leves, cum tamen, si de ipsis similia spargerentur, judicarent, nescio, quàm graves; tales interrogandi sunt, quidnam ergo in specie occultum protulerint contra alterum, ut exinde noscatur,

ſcatur, an materia fuerit gravis vel levis? *Poſteriores* mox ſibi timent de gravi peccato, ſi quidpiam narrent de Proximo, etſi jam publicum, vel majori ſaltem parti Communitatis notum, vel quamvis talem manifeſtationem requireret bonum Reipublicæ, ſeu utilitas alicujus Communitatis, aut ſalus Proximi temporalis vel ſpiritualis &c. & hi magìs ſunt inſtruendi à Confeſſario conformiter jam dictis. *

QUÆSTIO II.

De Contumelia.

SUMMARIUM.

20. *Contumelia, quid?*
21. *Ea tribùs modìs accidit, quibùs?*
 * *Concurrit ſæpe cum Detractione.*
22. *Eſt ex genere peccatum mortale.*
23. *Per accidens tamen poteſt fieri veniale.*
24. *Leve convitium quando fieri poſſit ſine omnì peccato?*
25. *Alii tales caſus.*

20. CONCL. I. *Contumelia à contemnendo dicta eſt*, éſtque injuria, qua alicujus præſentis honor & exiſtimatio palam violatur. Ita in re communis. Differt autem Contumelia à Detractione, quòd hæc directè famam lædat, Contumelia honorem. Detractio inſuper fit occultè, & in abſentia ſicuti furtum: Contumelia verò fit palam, & in faciem, ùt rapina,

aut clàm quidem sed ea intentione, ut veniat ad notitiam ejus, in quem conjicitur: prout contingit per Scripturas, ac Libellos famosos.

21. CONCL. II. Contumelia tribûs modîs accidit, verbô, scriptô, & factô. Et quidem sub Contumelia, quæ fit verbô, comprehenditur Convitium, Improperium, & Maledictum. Contumelia, quæ scriptô fit, animô infamandi, *Libellus famosus* in Jure appellatur. Ad Contumeliam tandem, quæ factô fit v. g. honoratum virum verberandô, domi includendô, pertinet Irrisio, & Subsannatio.

Additio.

* Porrò quamvìs Contumelia juxta jam dicta à Detractione distinguatur, & quidem specie, cùm hæc duo vitia respiciant duo specie distincta objecta formalia, Detractio quidem *famam*, quam denigrat, Contumelia verò *honorem*, quem lædit, nihilominus ambo sæpiùs confluunt in uno, eodémque actu, etsi cæteróquin etiam verum sit, quòd subinde ad invicem separentur. Sic v. g. si alteri objicias crimen occultum grave aliis præsentibûs, censeretur adesse, ac simul in illo actu concurrere Contumelia & Detractio; quoniam simul læditur fama & honor. Quòd si verò alicui soli, nemine alio præsente, crimen in occulto objecisti in faciem, vel etiam alapam viro gravi in occulto, & quod maneat occultum, inflixisti, non læsisti famam per Detractionem, bene tamen honorem

norem per Contumeliam. Econtra, ſi coram aliis, ipſo tamen etiam ex tua intentione non præſente, de quo loqueris, crimen grave occultum manifeſtâſti, læſiſti famam per Detractionem, non autem honorem per Contumeliam. Ita rectè notat Sporer *Tract. 5. in Decalog. cap. 4. ſect. 4. num. 135.*

22. CONCL. III. Contumelia ex genere ſuo eſt peccatum mortale. Ita Doctores unanimiter, & patet ex illo Salvatoris *Matth. 4. Qui dixerit fratri ſuo, Fatue, reus erit gehennæ ignis.* Nam, ùt inter alios explicat hunc locum Cornelius à Lapide, ſub ly *Fatue* hìc intelliguntur reliqua convitiorum, dirarùm calumniarum, probrorum, & imprecationum genera: quæ ſunt peccata mortalia, ſi valde Proximum dehonorent, aut ex animo graviter nocendi cupido proferantur.

23. Dicitur, *ex genere ſuo:* ſiquidem verbum contumelioſum per accidens poteſt fieri veniale, tum ob defectum voluntarii, ac indeliberationem actûs, tum ob levitatem materiæ, ſi nimirum Contumelia vel in ſe ipſa levis ſit, vel ſaltem cum habitudine ad perſonam, cui infertur, vel à qua infertur. Nam eadem Contumelia, quæ erga dominum, patrem, virum gravem & honoratum prolata, foret peccatum mortale; erga ſubditum, fœminam, vel puerum, veniale eſſe poteſt. Similiter viro gravi ac honorato dicere, *Fatue*, eſt gravis Contumelia, vili verò & ſtupido, qui reverà eſt fatuus, erit levis.

24. Imò

24. Imò notant Doctores cum D. Thoma 2. 2. *quæst.* 72. *art.* 2. joci causâ, & ad convenientem animi recreationem, non verò ad dehonorationem Proximi dicere aliquod leve convitium, aut leves alicui defectus objicere, posse pertinere ad Eutrapeliam, ac fieri sine omni peccato: dummodò debitæ circumstantiæ adhibeantur, nec periculum adsit Proximum contristandi, vel ad iram commovendi. Alioquin enim stante tali periculo dicere Proximo convitium, repugnaret Charitati.

25. Insuper justæ objurgationis, correctionis, ac disciplinæ causâ parentes licitè filios suos, magistri discipulos, domini servos duriùs per verba Convitii seu Contumeliæ pungunt, castigant, & increpant, dummodò moderatè ad justam correctionem id fiat. Sic quippe Christus Dominus Petrum vocavit *Sathanam Matth.* 16. Et Paulus *ad Galatas cap.* 3. vocat eos *insensatos*: rursúmque Christus duos discipulos, euntes in Emmaus, vocavit *stultos & tardos corde.* Cujus rationem dat Doctor Angelicus *loc. cit.* quia sicut licitum est aliquem verberare & flagellare virgîs causâ disciplinæ, ita etiam verbîs. Tamen, ùt bene idem cum S. Augustino *lib.* 2. *de Sermone Domini in Monte*, *cap.* 30. observat, rarò, & non nisi ex magna necessitate, hujusmodi objurgationes sunt adhibendæ.

QUÆ-

QUÆSTIO III.

De Convitio, Improperio, Maledicto, Irriſione, Suſurratione, ac Libello famoſo.

SUMMARIUM.

26. *Convitium, quid, & quomodò differat à Contumelia?*
27. *Improperium, quid?*
28. *Maledictum, ſive Maledictio, quid?*
29. *Unde ejus malitia dimetienda?*
 (d) Adde dicta Tract. 4. Diſt. 7. n. 13. & 14.
30. *Irriſio, ſeu Deriſio, ac Subſannatio, quid?*
31. *Suſurratio, ejúsque gravitas, quæ?*
 * *Solvitur objectio.*
32. *Libellus famoſus, & quæ ejus pœna?*

26. QUANTUM ad *Convitium* attinet, Convitium ſæpe confunditur cum Contumelia: ſtrictè tamen loquendô differt ab ipſa per hoc, quòd per verba contumelioſa cuipiam repræſentetur, atque exprobretur defectus culpæ; v. g. quòd ſit fur, adulter, dæmonium hábens; per Convitium verò exprobretur defectus pœnæ, vel naturæ, vocandô e. g. hominem ineptum, ſtupidum, truncum &c. Unde, ſi quis alicui injurioſè objiciat, eum eſſe cæcum, Convitium quidem dicit, ſed non Contumeliam infert, ſtrictè loquendô: ſi verò ipſi dicat, quòd ſit fur, non ſolùm

Convitium, sed etiam Contumeliam infert. Verùm, ùt jam dictum est, Convitium, & Contumelia non raró sumuntur pro eodem.

27. *Improperium* exprobrat Proximo defectum minorationis, seu indigentiæ. Et tunc propriè fit, quando aliquis injuriosè alteri ad memoriam reducit auxilium, quod contulit ei necessitatem patienti; de quo dicitur *Ecclesiastici 20. Exigua dabit, & multa improperabit.*

28. *Maledictum*, seu *Maledictio* quandoque sumitur pro dictione cujuslibet convitii, & mali in Proximum; & in hac acceptione tam ampla in proposito non sumitur. Propriè tamen illud accipiendô, ac prout est speciale vitium, *Maledictum* est imprecatio mali pœnæ facta alicui: ùt si cuipiam quis imprecetur diabolum, fulgura, vel alia hujusmodi mala.

29. Hujus peccati malitia potissimùm dimetienda est ex advertentia, deliberatione, animóque proferentis: nam si ex inconsideratione, vel sine pravo animo proferantur ex ira subitò talia verba Maledictionis, non illico censendum est, committi peccatum mortale; nisi id fiat deliberatè, & pravô animô, juxta sæpe jam allatam doctrinam S. Thomæ 2. 2. *quæst. 73. art. 2.* quòd *Peccata verborum maximè sunt ex intentione dicentis dijudicanda.* (*d*)

30. *Irrisio*, seu *Derisio* significat risum cum alterius contemptu: unde intendit erubescen-

tiam,

tiam, seu confusionem derisi. Et per hoc Irrisio differt ab aliis linguæ vitiis, atque continet interdum culpam levem nonnunquam graviorem, aliquando etiam lethalem, pro contemptu & dignitate illius personæ, cui irridetur, & magnitudine turpitudinis ad jocum arreptæ. Huc pertinet *Subsannatio*, quæ contingit gestibûs derisoriîs, ut nasô contractô, vel rugatô, & hujusmodi: qualia multa contigerunt Christo Domino in sua passione, præsertim tempore Coronationis spineæ. *Matthæi 26.*

31. *Susurratio* est peccatum linguæ, dum quis occultè de Proximo malè loquendô, odium ejus, ac dissensionem animorum molitur: nam finis Susurrationis est discordiarum inter amicos disseminatio. De gravitate hujus vitii linguæ disserens Doctor Angelicus 2. 2. *quæst. 74.* ait: quòd, quantò amicitia præstat famæ, tantò Susurratio, per quam amicitia tollitur, sit gravius peccatum Detractione; cùm peccatum in Proximum tantò sit graviùs, quantò per ipsum majus nocumentum Proximo infertur; intellige, ex genere suo, ac cæterîs paribûs. Hinc *Ecclesiastici* 28. dicitur: *Susurro, & bilinguis maledictus: multos enim turbavit pacem habentes. Lingua tertia multos commovit, & dispersit illos de gente in gentem &c.* Et enarratîs multîs aliîs gravissimîs ejus malîs, subditur: *Qui respicit illam, non habebit requiem, nec habebit amicum, in quo requiescat.*

Additio.

* Dices. Susurratio non est Detractio, nec Contumelia propriè loquendô, sed distinctum peccatum gravius Detractione, & Contumelia; ergò non deberet in hac quæstione, in qua ex plicantur diversi modi, quibûs contingit Contumelia *verbô*, *scriptô* vel *factô*, collocari. Anteced. probatur: quia hoc vitium Susurrationis tollit majus Bonum, quàm priora duo, nimirum *Amicitiam*, quæ majus est Bonum, quàm *honor & fama*: quoniam *Amico fideli nulla est comparatio. Ecclesiastici cap. 6.* utì etiam ex parte jam supra notatum est, & advertit Henno *tract. in Decalog. disp. 8. quæst. 3. art. 7. Conclus. 1.* ergo. Resp. negandô primam consequentiam: etsi enim propriè Susurratio nec sit Detractio, nec contumelia, sed peccatum utroque hoc vitio gravius, utì bene probat Divus Thomas apud Franciscum Henno *loc. cit.* nihilominus tamen saltem reductivè hic, ubi de vitiis linguæ discurritur, congruè inseritur, quatenus est vitium linguæ summè noxium Communitati, ac tollens majus Bonum honore & fama hominis. *

32. *Libellus famosus* est scriptura, quæ infamiam alicujus continet nondum publicatam, ut edatur, & publica fiat. Huc etiam reducitur pictura famosa, v. g. appingere animô diffamandi alteriùs januæ cornua, vel patibulum &c. Pœna componentis, seu projicientis Libellum famosum (quam etiam incurrit, qui Libellum famosum invenit, & non scindit, sed mani-

manifeſtat aliis) de Jure Civili eſt pœna capitis *l. un. C. De famoſis libellis.* & alibi. Quod intelligendum eſt, quando Libellus continet aliquid grave, quod, ſi infamatus commiſiſſet, dignus eſſet morte. De Jure autem Canonico talis impoſtor punitur pœnâ perpetuæ infamiæ. Ex quo patet gravitas Libelli famoſi.

QUÆSTIO IV.

Quibûs modîs Fama, vel Honor injuſtè ablatus reſarciri poſſit, ac debeat?

SUMMARIUM.

33. *Falſum crimen ſcienter imponens quomodò reſtituat?*
34. *Crimen verum, ſed occultum revelans quomodò reſtituere poſſit?*
35. *Injuſtè infamans tenetur ad damnorum in Bonis temporalibus illatorum recompenſam.*
    * *Quid, ſi fecerit ex inconſiderata loquacitate?*
36. *Honor injuſtè ablatus quomodò reſarciri valeat?*
37. *Quando tunc requiratur veniæ petitio, nec ne?*

33. CONCL. I. Si quis falſum crimen ſcienter Proximo impoſuit, oportet, ut reſtituat famam retrahendô verbum ſuum apud

eos, quibus dixerat, & ad quos infamia criminis pervenit. Ita D. Thomas 2. 2. *quæst. 62. art. 2.* Scotus *4. dist. 15. quæst. 4.* & communis. Ratio est: quia hoc exigit Justitia in reddendo Proximo, quod suum est, quæ aliàs non servaretur. Interdum tamen satìs erit, si infamator dicat, se fuisse deceptum, aliter rem sese intellexisse &c. dummodò per hoc famæ Proximi sufficienter caveatur.

34. CONCL. II. Si Detractio deliberatè, ac scienter committitur revelandô verum crimen, sed occultum, non servato ordine Juris, talis Detractor non quidem tenetur retractare verbum suum, dicendô, se esse mentitum, aut falsum dixisse &c. (quia hoc faciendô mentiretur, quòd nulla de causa est licitum, multò minùs præceptum) nihilominus tenetur is alio licito modo facere restitutionem, dicendô v. g. *Non credatis, eum esse talem, malè enim dixi, aut fatuè dixi, seu erravi &c.* hæc enim vera sunt: nam talis malè, & fatuè dixit, dum peccatum occultum Proximi in publico propalavit, non servato ordine Juris. Ita Doctor noster *loc. cit.* & alii.

35. CONCL. III. Qui alterum injustè infamavit, ita ut ex infamia alteri scienter & deliberatè aspersa secutum sit damnum in bonis temporalibus, tenetur etiam damni illati compensationem facere. Ita Lessius *lib. 2. cap. 11. dubit. 19.* cum aliis. Ratio est: quia ejusmodi infamatio est actio injuriosa; atqui omne damnum, quod Proximo infertur per actionem injuriosam, est restituendum; ergo. Hinc,

si quis

si quis injusta sua infamatione causa fuit, quòd alter Officiô, vel dignitate sua privatus fuerit, aut illud non assecutus, tenetur pro possibili tale damnum recompensare, restituendô, quantùm valebat illud Officium &c. vel spes illud obtinendi, boni viri arbitriô, prout uberiùs declaratum est supra *Dist. 5. num. 81. 82. & seqq.*

Additio.

* Quòd si quæras, an hæc obligatio reparandi famam, & compensandi damna exinde secuta adstringat etiam illum, qui ex inconsiderata loquacitate, & non plena advertentia alteri graviter detraxit? Resp. Hæc obligatio reparandi famam adstringit, vel ex virtute Justitiæ, vel saltem ex virtute Charitatis, etiam illum, qui ex præcipitantia ac inconsiderata loquacitate alteri graviter detraxit, suppositô tamen, quòd absque gravi incommodo famam alterius resarcire valeat. Ita sub his terminis communis apud la Croix *lib. 3. part. 2. num. 1234.* & apud Sporer *Tract. 5. in Decalog. cap. 4. sect. 4. num. 86.* Ratio est: quia talis posuit, quamvìs non plenè deliberatè, causam illam, ex qua alter fuit infamatus apud alios, adeóque tenetur, si commodè valeat effectum tam malum exinde causatum removere. Ob quam ipsam rationis paritatem etiam ille, qui ex oblivione Theologicè inculpabili reliquit candelam accensam in hypocausto, per quam causatum est incendium, censetur obligatus

cooperari ad extinctionem dicti incendii, si absque notabili damno proprio & gravi incommodo possit.

Dixi notanter: *si absque gravi incommodo possit*, per quas particulas fit distinctio inter eum, qui deliberatè ac scienter aliquem graviter diffamat, & inter illum, qui id facit ex non plena advertentia; nam prior obligatur, cæterîs paribûs, & quando aliîs mediîs restitutio fieri nequit, restituere etiam cum certo periculo propriæ infamiæ per revocationem incurrendæ; non autem sic posterior: sicut à pari juxta jam dicta in Bonis fortunæ notabiliter deliberatè, cæterîs paribûs, tenetur ad restitutionem, quamvìs restituendô æquè grave damnum exinde pati deberet, ac alter sustinet vî ablationis; non autem sic adstringitur, qui in Bonis fortunæ illud damnum causavit citra culpam Theologicè gravem, ob non plenam advertentiam ad actum; prout jam antea insinuatum fuit juxta valde probabilem sententiam *dist. 5. quæst. 5. num. 87.* Ex quo fundamento facilè colliges, quòd talis ex inconsiderata, ac non plenè deliberata loquacitate detrahens, neque obligetur subsecuta damna alia in Bonis fortunæ resarcire cum suo gravi detrimento. *

36. CONCL. IV. Quantùm attinet ad obligationem restituendi honorem, per Contumeliam, & alia peccata linguæ injustè ablatum, potest id duplicî modô resarciri, uno modo per externam aliquam obsequii exhibitionem, & declarationem absque ulla expressa petitione

veniæ:

veniæ: alio modo condonatione, quæ vel ſpontè fit ab inhonorato, vel prævia humili veniæ petitione per inhonorantem facta. Ita Maſtrius *diſp. 8. Theolog. Moral. num. 70.* cum aliis.

37. Cæterùm, an ſufficiat primô duntaxat modô reſtituere honorem, vel inſuper requiratur expreſſa veniæ petitio, non poteſt abſolutè decidi, ſed id ex gravitate injuriæ, & conditione perſonæ offenſæ, aliíſque circumſtantiis prudentis viri judiciô definiendum eſt. Siquidem, ſi Superiores, vel Prælati aliquando inferiores vel plebejos Contumeliâ afficiant, non decet veniam ab iſtis petere, ne frangatur regendi auctoritas: ſed ſufficit, ſi benignè eos tractent, ac ſignîs vel factîs oſtendant, ſe illos non deſpicere. Econtra verò, ſi injuria adeò gravis ſit, & à ſubdito Superiori, vel à plebejo cuipiam Nobili, aut alii viro multùm honorato, quem forſan fuſte percuſſit, illata, ita ut alio modo compenſari non poſſit talis injuria, niſi veniam petendô, & inhonoratus aliam ſatisfactionem ſuſcipere nolit, niſi veniæ petitionem, tunc offendens tenetur illam petere. Alioquin autem, quando aliter, quàm per veniæ petitionem, honor reſtitui poteſt, nemo ad veniam petendam cogendus eſt, ſed ad eum modum, qui eſt in conſuetudine, atque à prudentibus ſufficiens judicatur. Maſtrius *loc. cit.* & alii.

QUÆSTIO V.

De Causis excusantibus à Restitutione Famæ, & Honoris.

SUMMARIUM.

38. *Variæ causæ excusantes à Restitutione Famæ, & Honoris.*
39. *Regulæ tres circa hoc observandæ.*
40. *I. Causa excusans à Restitutione Famæ, si infamia non est secuta.*
41. *II. Si verbum, alioquin infamans, jam abiit in oblivionem.*
    * *Quid si dubitetur, num illud abierit in oblivionem?*
42. *III. Si Fama aliunde recuperata fuit.*
43. *IV. Si crimen occultum, alia ratione publicum evaserit.*
44. *V. Si Restitutio Famæ facta sit impossibilis.*
45. *VI. Si ea nequeat fieri absque periculo vitæ.*
46. *VII. Vel non sine amissione Famæ majoris momenti.*
47. *VIII. Causa excusans est justa condonatio.*
48. *IX. Compensatio justa.*
49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. *Adhuc plures aliæ causæ excusantes.*

(e) Juxta dicta num. 14.

38. VARIAS causas passim enumerant Theologi, propter quas cessat obligatio restituendi Famam, aut honorem, ùt videre est

eſt apud Lugonem *diſp.* 15. *de Juſt.* & *Jur. ſect.* 2. Leſſium *lib.* 2. *cap.* 11. *dubit.* 26. Maſtrium *diſp.* 8. *Theol. Moral. num.* 71. & *ſeqq.* Reginaldum *lib.* 10. *cap.* 23. & alios paſſim. Verùm, antequam hæ enumerentur,

39. Advertendum generaliter, certum eſſe ex communi Theologorum ſententia, ad hoc, ut Fama per Detractionem læſa (idem ſervata proportione dicendum de Honore) ſit reſtituenda, haſce tres conditiones concurrere debere. I. Ut Fama Proximo re ipſa ſit ablata. II. Ut ſit injuſtè ablata. III. Ut eadem poſſit denuò obtineri, & non fuerit alunde jam recuperata. Et defectu harum conditionum, aut ſaltem unius, vel alterius earundem, diverſæ oriuntur cauſæ excuſantes à Reſtitutione Famæ & Honoris; quamvìs etiam ex aliis capitibus nonnullæ ſuboriantur.

40. Prima igitur cauſa, excuſans à Reſtitutione Famæ, eſt: ſi reverà ex cujuspiam oblocutione nulla fuit infamia ſecuta; quia nimirum vel infamator nullius erat fidei (quod ſæpè accidit) ac proinde ejus dictis audientes fidem non adhibuerunt, vel quia illi, apud quos infamavit, jam ſciebant crimen illud; vel ſaltem (ùt loquitur Leſſius) jam ſciebant ſimilia, ita, ut infamia non fuerit notabiliter aucta. Ratio eſt clara: quia, quod re ipſa ablatum non eſt, hoc ipſo reſtitui non debet.

41. Secunda cauſa, à Reſtitutione Famæ excuſans, eſt: ſi id, quod contra bonam Famam alterius quis locutus eſt, jam in oblivionem abiîſſe

abiisse prudenter existimatur. Ita rursum communis; & ratio est: quia in tali casu Fama jam censetur recuperata, vel certè damnum illatum omninò evanuisse. Imò velle se retractare coram illis, apud quos alter diffamatus fuit, infamia jam in oblivionem abeunte, non tam esset Famam restituere, quàm rursus infamare: sic enim revocaretur in memoriam crimen illud, quod ab eorum memoria jam exciderat; unde plùs nocumenti sequeretur, quàm utilitatis Proximo.

Additio.

* Ast ponamus, quòd dubitetur, num crimen illud apud alios jam in oblivionem abierit, vel non, quid tunc faciendum? Respondeo, duas regulas tali esse observandas. I. Regula ex Cardinali de Lugo *de J. & J. disp. 15. sect. 3. num. 35.* est desumpta, ut nimirum talis sibimet ipsi suam propriam personam ante oculos ponat, quidnam nimirum, si sibimet hæc infamatio ab alio fuisset illata, vellet in his circumstantiis fieri, & hoc ipsum circa infamatum præstet. II. Regula, quòd, si circa propriam personam se resolvere non posset, notet, ex Navarro & Lessio apud la Croix *lib. 3. part. 2. num. 1255.* quòd stante isto dubio ob periculum, ne per similia dicta species forsan jam sepultæ denuò resuscitentur, non facilè sit renovanda memoria criminis, nisi evidens constet adesse aliud periculum, ne data occasione memoria criminis apud eos, quibus ante illud

reve-

revelatum fuit, iterum redeat: intereà tamen stante tali dubio saltem indirectè restituat famam laudandô, quantùm moraliter possibile, & recommendandô illum, cui detraxit apud eos, coram quibus antea crimen occultum manifestavit, utì rectè notat Molina apud Sporer *Tract. 5. in Decalog. cap. 4. sect. 5. n. 113.*

42. Tertia causa est: si fama ablata jam fuit recuperata per aliam viam. Hæc enim est una ex conditionibus ad obligationem Restitutionis Famæ requisitis, ut constat ex supra dictis. Id autem fieri potest vel virorum gravium testimoniô, vel si infamia vitæ probitate penitus sit abstersa, aut alio consimili modo.

43. Quarta est: si crimen occultum, quod aliquibus revelâsti illicitô modô, ac injustô (nam si licitè, ac justa de causa id factum est, nulla subest obligatio Restitutionis) alia ratione fiat publicum, cessat obligatio Restitutionis. Ratio est: quia talis postquam crimen suum publicatum fuit, amisit jus ad Famam, ita ut nemo ex justitia teneatur ampliùs priorem existimationem de illo retinere; & consequenter neque tu teneris ei ex Justitia Famam restituere, postquam tale crimen aliunde publicatum est.

44. Quinta causa excusans est: si Famæ restitutio facta sit impossibilis. Ratio est manifesta: quia ad impossibile nemo tenetur.

45. Sexta est: si Restitutio Famæ non possit fieri sine periculo vitæ. Ratio est: quia generatim nemo tenetur restituere bona ordinis inferioris cum detrimento bonorum ordinis superioris,

rioris, vita autem est bonum altioris & superioris ordinis, quàm sit Fama. Hoc tamen intelligendum est, nisi & alteri ex tali infamia damnum æquale vel etiam majus emergat in bonis ordinis superioris, nempe in spiritualibus, aut vita corporali: tunc enim secùs foret dicendum, & adesset obligatio restituendi.

46. Septima est: si non possit fieri Restitutio sine amissione Famæ, quæ sit longè majoris momenti: ùt si Prælatus, vel Vir illustris infamavit plebejum, non tenetur cum jactura sui nominis, aut notabili detrimento proprii honoris revocare, sed sufficit, ut illum laudet in eo genere virtutis, ubi sic infamavit, vel alio meliorî modô Famam restituat, quo sine jactura propriæ Famæ id facere poterit. Ratio est: quia ille plebejus non potest cum ratione exigere, ut talis Prælatus, Reipublicæ adeò utilis, Famam suam tanti momenti amittat, sed debet esse contentus laude, humanitate, aut etiam aliqua pecuniaria compensatione, judiciô prudentûm facienda.

47. Octava est justa condonatio: intellige, quæ ab eo facta est, cujus infamia non redundat in alios. Ratio est: quia homo est dominus propriæ Famæ, & Honoris: ergo, si infamatio ipsum solum tangat, nec redundet in alios (secùs foret, si infamia redundaret in alios) potest cedere juri Restitutionis Famæ, ejúsque obligationem alteri condonare, præsertim propter DEUM, aut alium finem honestum.

48. No-

48. Nona eſt juſta compenſatio: ùt ſi ab eo, quem infamâſti, parì modò ſis infamatus. Hoc tamen intelligendum, non quòd talis viciſſim poſſit alterum licitè infamare (hæc enim foret manifeſta vindicta, quam nemo privata auctoritate poteſt facere; ſimúlque, ùt dicitur *1. Petri 3.* debemus eſſe *non reddentes malum pro malo, nec maledictum pro maledicto*) ſed ſolùm, quòd talis alium injuſtè infamans, à quo antea injuſtè fuerat infamatus, non teneatur ei ad Reſtitutionem, ſi alter ſibi reſtituere nolit; cùm poſſit uti compenſatione, ſervata tamen æqualitate, quantùm fieri poteſt.

49. Decima eſt: ſi bona fide perſuaſus, eſſe verum & publicum, narrâſti aliquid, & Proximum diffamâſti, nec poſſis ſine propria infamia, vel magno damno fortunarum reſtituere, non teneris Famam cum tali tuo incommodo reſtituere. Ratio eſt: quia tale damnum absque tua culpa intuliſti, hoc ipſo, quòd id bona fide narraveris. Porrò cauſæ hactenus enumeratæ ſunt principaliores, quamvìs nonnullæ aliæ ab Auctoribus referantur: ſiquidem ulteriùs, ùt notat Reginaldus *loc. cit. ſect. 2.* atque

50. Undecimò ceſſat obligatio Reſtitutionis Famæ, vel honoris, quando ex tali Reſtitutione imminet periculum peccati mortalis, vel gravis ſcandali aliorum. Ratio eſt: quia res ordinis inferioris non ſunt reſtituendæ cum jactura rerum ordinis ſuperioris: atquì bona animæ procul dubio ſunt bona ordinis altioris, quàm bona Famæ; ergo. Verùm Caſus hic vix habet

bet locum, nisi fortè persona infamans fuerit omninò magnæ Auctoritatis, ita ut ex ejus peccato manifestato timeatur meritò scandalum aliorum.

51. Duodecimò. Quando is, qui alterum infamavit, fecit id propter ipsius bonum spirituale: ut quando peccatum ejus retulit Prælato, aut alteri, qui poterat illum juvare, nec vellet obesse. Sed talis reverà alterum injustè non diffamavit; unde nec mirum, quòd ad Restitutionem non teneatur.

52. Decimotertiò. Cùm id, quod aliis dixit, erat indifferens, & poterat tam in bonam, quàm malam partem accipi, sed, qui audierunt, interpretati sunt in malam partem. Ratio est: quia id ex audientium malitia contigit, nam cæteroquin verba & facta in partem meliorem sunt interpretanda, juxta legem Charitatis de diligendo Proximo.

53. Decimoquartò. Quando quis solùm narravit audita, & dixit, se andivisse, nihil addendô, ex quo faceret credulitatem. Nam talibûs dictîs rara fides adhibetur, & si adhibeatur, id potiùs ex audientium levitate contingit; quia, *qui citò credit, levis est corde. Ecclesiastici* 19. (e).

54. Decimoquintò. Quando quis ita narrat crimen alterius, ut simul narret pœnitentiam, quam egit. Hoc tamen monet Reginaldus procedere tantùm, quando talis narratio gloriam DEI concernit: prout S. Thomæ Apostoli incredulitas, S. Petri trina negatio, & aliorum quo-

quorumdam crimina, ſimúlque pœnitentia crebrò recenſentur ad Fidelium ædificationem.

55. Decimoſextò. Quando quis alterum infamat tantùm in occaſione remota, & per accidens: ùt ſi quis jocans cum aliquo, illi crimen objiciat, quod putat, non eſſe ab ipſo commiſſum, & ipſe vociferandô, atque indignandô conqueratur vehementiùs, ex quo alii ſuſpicantur, aut credunt, eum eſſe talis criminis reum.

QUÆSTIO VI.

De Judicio temerario, Suſpicione, & Dubitatione.

56. *Hæc tria differunt. Dubitatio,*
57. *Suſpicio, &*
58. *Judicium, quid?*
59. *Suſpicari, vel judicare de Proximo ob ſufficientia improbitatis indicia per ſe peccatum non eſt.*
60. *Tutiùs tamen eſt, animum ab hoc cohibere.*
61. *Concluſio declaratur.*
62. *Judicium temerarium eſt peccatum ex genere ſuo mortale.*
63. *Idque ulteriùs probatur.*
 * *Quandonam per illud peccetur mortaliter?*
64. *Temerè de Proximo malum ſuſpicari per ſe eſt veniale.*

65. *Per accidens tamen poteſt fieri mortale.*
66. *Dubia in meliorem partem ſunt interpretanda, & qualiter?*
67. *Idipſum ampliùs declaratur.*
** Licitum tamen eſt contra talem prudentes facere præcautiones.*

56. CONTRA Octavum Præceptum Decalogi etiam contingit peccari per Judicium temerarium, ac ſiniſtram Suſpicionem de Proximo: nam & hæc pertinent ad falſum teſtimonium, ſi non ore, ſaltem corde contra Proximum prolatum. Ubi prænotandum, quòd hæc tria, videlicet Dubitatio, Suſpicio, & Judicium inter ſe differant. *Dubitatio* quippe non eſt verus aſſenſus, ſed veluti Suſpenſio animi in neutram partem ſeſe determinantis, ac veluti in ancipiti hærentis.

57. *Suſpicio* eſt aſſenſus debilis, junctus cum dubitatione de oppoſito, & hæc poſtmodum ſubdividitur in Suſpicionem levem, gravem, & violentam: quarum prior valde debilem aſſenſum, multùm verò dubitationis continet; altera econtra, quæ & *Suſpicio vehemens* appellatur, plùs habet aſſenſûs, & parum dubitationis. *Suſpicio violenta* tandem (quæ *in c. Litteris. 12. de Præſumption.* appellatur *violenta & certa Suſpicio*) idem eſt, ac præſumptio violenta; qualis propemodum omnem excludit Dubitationem, & fidem integram atque credulitatem ex conjecturis, ſeu indiciis hauſtam producit. Navarr. *in Can. Si quis. num. 8. &*

6. *de*

9. *de Pœnit. diſt.* 7. Layman *lib.* 3. *ſect.* 5. *tract.* 3. *part.* 2. *cap.* 2. *num.* 1. citans alios.

58. *Judicium* eſt firma animi ſententia, ſeu aſſenſus. Atque iſtud aliquando eſt prudens, ſi nimirum innitatur ſufficientibus judiciis ſeu conjecturis ad generandum firmum aſſenſum de alterius probitate, vel improbitate. Aliquando eſt imprudens, ſeu *temerarium Judicium*, nempe quod ejusmodi ſufficientibus indiciis non innititur, Atque hoc ipſum ſervata proportione dicendum de Suſpicione, & Dubitatione, quarum utraque vel eſt prudens, vel temeraria, ſi innititur, vel non innititur ſufficientibus ad rationabiliter dubitandum, vel ſuſpicandum indiciis. Quibûs prænotatîs, ſit

59. CONCL. I. Suſpicari, vel judicare de Proximo, ubi ſufficientia improbitatis indicia ſe produnt, per ſe loquendô nullum eſt peccatum. Ita Navarrus *in Commentario in Rubric. de Judiciis num.* 47. Azorius *part.* 3. *lib.* 13. *cap.* 11. Layman *lib. cit. num.* 4. & communis. Ratio eſt: quia in tali caſu, ubi ſufficientia adſunt improbitatis indicia, proximus amiſit jus bonæ ſuæ exiſtimationis reſpectu illius, cui crimen eſt cognitum ex illis ſufficientibus ſignis; unde iſte taliter ſuſpicandô, vel etiam judicandô neque peccat contra charitatem proximi, neque contra juſtitiam. Idipſum patet *ex can. Quod ſuſpecti.* 3. *quæſt.* 5. & *c. Suſpicionis.* 39. *de offic. deleg.* cum ſimilibus; ubi licitè ac juſtè ob legitima indicia nunc Judices,

dices, nunc Testes, aliique possunt recusari. Quòd etiam de peccato Proximi licitum sit judicare, ubi adsunt sufficientia ejus indicia, patet vel ex ipsa praxi publicorum Judiciorum, atque Magistratuum, qui ex officio tenentur judicare de peccatis subditorum. Ubi nota hìc incidentaliter, quòd minora ad formandam prudentem suspicionem, quàm ad formandum prudens Judicium sufficiant Indicia.

60. Fatendum tamen, quòd extra casum necessitatis, vel utilitatis tutiùs sit, animum à Suspicionibus, & Judiciis circa peccata aliena penitus cohibere: ídque ob periculum errandi, cùm facilè contingere possit, ut decipiamur circa sufficientiam indiciorum, & ubi etiam talia adsunt, adhuc dubitari possit de operantis intentione, quæ soli DEO nota existit.

61. Dicitur in Conclusione, *ob sufficientia indicia:* nam si quis concipiat majorem, quàm indicia promereantur Suspicionem, peccat, non quidem, quia suspicatur, sed quia plùs, quàm causa suspicandi exigit, suspicatur. Navarrus *cit. n. 47.* Et additur: *per se loquendò:* siquidem per accidens pluribus ex causis potest reddi illicitum tale Judicium, vel Suspicio: ùt si quis exinde concipiat grave odium erga Proximum, & hujusmodi.

62. CONCL. II. Judicium temerarium de Proximo in materia gravi deliberatè conceptum est peccatum ex genere suo mortale. Ita D. Thomas 2. 2. *quæst. 60. art. 3.* illud inter alia probans ex illo 1. *Corinth. 4. Nolite ante* tem-

tempus judicare. ubi Gloſſa deſumpta ex S. Auguſt. *Tract.* 90. *in Joan.* ſubdit: *Et ſi ergo Suſpiciones omnino vitare non poſſumus, quia homines ſumus: judicia tamen, id eſt diffinitivas firmásque ſententias continere debemus.* Idipſum docet Layman *ubi ſupra num.* 5. Angelus *in Summa* ℣. *Judicium num.* 17. & alii communiter. Ratio eſt: quia hoc repugnat graviter virtuti Juſtitiæ: nam quisque habet jus ad bonam exiſtimationem ſui, ſeu, ut ſaltem non judicetur poſitivè malus, donec per ſufficientia ſigna demonſtretur malus: ergo temerè, ſeu absque ſufficienti indicio firmam de ipſius improbitate concipere ſententiam, eúmque in corde ſuo condemnare, repugnat virtuti Juſtitiæ: ſícque eſt peccatum ex genere ſuo mortale.

63. Unde ad indicandum hujus vitii, ſeu Judicii temerarii gravitatem, Chriſtus *Matth.* 7. *&* *Lucæ* 6. dicere dignatus eſt: *Nolite Judicare, & non judicabimini; Nolite condemnare, & non condemnabimini.* Nam ibidem ſermonem eſſe de Judicio temerario, patet ex ſequentibus verbis: *Quid autem vides feſtucam in oculo fratris tui &c.* ponderandô ly *Feſtucam.* Item *Jac. c.* 4. *Qui detrahit fratri, aut qui judicat fratrem, detrahit legi, & judicat legem.* cum ſimilibus. Hinc in Jure Canonico *c. Eſtote miſericordes &c. De Reg. Jur.* dicitur: *Hoc loco nihil aliud nobis præcipi exiſtimo, niſi ut ea facta, quæ dubia ſunt, quo animo fiant, in meliorem partem interpretemur.*

Additio.

* Cæteroquin, ut actu per judicium temerarium peccetur mortaliter, semper præ oculis habendæ sunt quinque conditiones ad hoc grave peccatum contrahendum requisitæ, quæ etiam ex jam dictis possunt erui. I. Ut materia sit gravis, de qua gravitate eodem modo discurritur, utì de gravi materia respectu detractionis. II. Ut assensus circa illam materiam sit firmus, & non tantùm debilis; ubi Cajetanus apud Busenbaum hìc censet, eum assentiri firmiter, qui rogatus, an habeat rem pro certo, respondet, sibi certam, aut ferè certam videri: eum verò suspicari, qui respondet, se non esse moraliter certum, sed facilè posse falli. III. Ut dictus assensus sit voluntarius & deliberatus. IV. Ut motiva assentiendi sint insufficientia ad prudentem firmum assensum. V. Ut etiam pro tunc, quando talis assensus elicitur, vel positivè noscantur motiva esse insufficientia, vel saltem dubitetur, num sint sufficientia, & nihilominus v. g. ex odio, rancore, aut malè habituata & passionata natura absque ulteriori indagatione firmus eliciatur assensus, quamvìs bene advertatur obligatio inquirendi priùs de sufficientia motivorum, utì rectè advertit Haunoldus *de J. & Ju. Tom. 2. n. 520.*

Quòd si una ex his conditionibus deficiat, talis assensus jam non ampliùs mortaliter peccaminosus erit. Ex quo deducit Molina *hic d. 13. num. 4.* viros timoratos rarò quoad istud pun-

punctum peccare mortaliter, quoniam ordinariè una ex allegatis deerit conditionibus. Item exinde infert la Croix *lib. 3. part. 2. n. 1189. prope finem*, ſcrupuloſos vix unquam condemnandos eſſe tanquam reos in iſta materia alicujus peccati mortalis, quia iſti homines vix unquam habent vera judicia, præſertim hîs conditionibûs qualificata, quamvìs ſe habere putent, ſed ſunt vel meræ apprehenſiones violentæ, vel impreſſiones phantaſiæ apud iſtos, præſertim Melancholicos, ita fortes, ut videantur aſſenſus, cùm tamen ſæpiùs ne quidem ſint voluntariæ Suſpiciones. Deſerviunt iſta Confeſſario, qui, ſi ſimiles confeſſionale accedunt, debet eosdem judicare ſecundùm ordinariè contingentia, niſi certò & expreſſè ſibi conſtet de contrario: intereà tamen etiam in hoc invigilet Confeſſarius, ne tales id, quod interiùs judicant, etiam exteriùs aliis manifeſtent, ſicque detrahant.*

64. CONCL. III. Temerè de proximo ſuo malum ſuſpicari, per ſe loquendô, eſt peccatum duntaxat veniale, ídque multò magìs de temeraria Dubitatione eſt dicendum. Ita D. Thomas *cit. quæſt. 60. art. 3.* Navarrus *in Commentario in Rubric. de Judiciis num. 58. & ſeq.* Angelus *Verſ. Præſumptio.* Layman *cit. cap. 2. num. 6.* & alii. Ratio eſt: quia ex una parte per ſolam Suſpicionem, utpote conſiſtentem in debili aſſenſu, & conjunctam cum dubitatione, bona fama atque exiſtimatio Proximi graviter non læditur: ex altera verò parte,

quòd quis ex levibus indiciis dubitare incipiat de bonitate fratris, procedit ex fragilitate humana, sícque ex genere suo peccatum veniale involvit.

65. Additur notanter, *per se loquendô*: quia per accidens bene potest Suspicio fieri peccatum mortale: ùt si quis ex sinistra Suspicione erga Proximum animô retenta concipiat grave odium, vel contemptum ipsius, aut ejusmodi temeraria Suspicio in opus externum graviter peccaminosum prodeat, utputa, Proximi famæ detrahendô, vel in electione, aut promotione ad dignitates alium minùs dignum, vel penitus indignum ipsi præferendô, & hujusmodi.

66. Quæres, qualiter sit intelligendum dictum illud: *Dubia in meliorem partem sunt interpretanda*, prout habetur *in cit. cap. Estote misericordes. de Reg. Jur.* ac tradit D. August. *lib. 2. de Serm. Dom. in Monte cap. 18.* éstque communis. Resp. I. Loquendô de vero dubio, seu existentibûs sufficientibûs argumentis ad dubitandum de probitate Proximi, Regula illa non est intelligenda *affirmative*, quasi nihilominus primum teneamur existimare innocentem (nemo enim obligatur ad exponendum se periculo erroris, quale in tali casu immineret) sed debet accipi *negativè*: ita videlicet, ut, quamdiu res est dubia, sententia non feratur in deteriorem partem; hac enim ratione evitatur quodlibet periculum erroris, simúlque nulla proximo infertur injuria: unde & in foro externo, quamdiu reus de crimine convictus non

non est, absolvitur, non quidem affirmandô, crimen ab eo commissum non esse, sed solùm pronuntiandô, crimen contra ipsum legitimè probatum non fuisse. Lessius *lib. 2. de Just. & Jur. cap. 19. dub. 4.* Layman *ubi supra num. 7.* & alii.

67. Resp. II. Alter dictæ Regulæ sensus est, quòd facta dubia, quæ possunt referri in bonam & malam partem, debeant, suppositô, quòd quis velit circa talia facta dubia elicere judicium aliquod positivum, ac determinatum, potiùs semper interpretari in bonam partem. Ita desumitur *ex can. In Scripturis dist. 96.* ac notat Glossa *in can. Absit 11. quæst. 4. Vers. Sinistrum.* Abb. *in c. Estote misericordes num. 5. de Reg. Jur.* & communis. Ratio est: quia ex tali interpretatione & ipsius intellectûs inclinatione in partem meliorem nullum imminet periculum inferendi injuriam proximo, bene tamen, si fieret interpretatio in partem pejorem. Accedit, quòd id ipsum suadeat Dilectio proximi, ac præceptum Divinum de non judicando.

Additio.

* Porrò, etsi stante dubio positivo (quando nimirum æquè rationes graves sunt pro, ac contra) vel etiam stante dubio negativo (quando nimirum nec graves rationes sunt pro, nec contra) etsi, inquam, stante tali dubio nequeas aliquem determinatè, ac positivè judicare malum, cùm is stante simili dubio

 exiſtat

existat in possessione, melior autem sit conditio possidentis, poteris tamen hoc non obstante, in simili vero dubio facere præcautiones, ne, si forsan esset malus, exinde damnificeris. Ita Henno *Tract. in Decalog. disp. 8. quæst. 2. conclus. 4.* Sporer *ibidem tract. 5. cap. 4. sect. 2. num. 36.* & Sabinus Bononiens. *part. 1. tract. 36. num. 144.* Ratio est: quia, uti bene adjungit Henno, taliter agere est actus prudentiæ, & vigilantiæ, nec alteri fit injuria; quia nullum jus habet nondum sufficienter cognitus, cur teneamur ipsi positivè fidere in damni periculo, cùm inter homines sint fideles, & infideles, justi & injusti, probi & improbi. Idem exemplificant Sporer & Sabinus Bononiensis *loc. cit.* taliter: licet occludere pecunias, quia possibile est, aut saltem fieri potest, quòd famuli vel hospites non sint fideles: item filiæ interdicere, ne cum certo juvene conversetur; quia possibile est, aut fieri potest, ut ab eo seducatur, & ita discurrendô de pluribus aliis; quia in similibus casibus non judicas, defactò actu esse tales, sed posse esse tales, vel saltem successivè fieri tales: paucîs, æquivalenter ac dicis: *non nego hominem illum esse bonum, nolo tamen propterea subire periculum, quòd subesse posset, si fortè sit malus.* Attendant autem hìc sibi aliqui nimiùm suspiciosi, ne istâ doctrinâ abutantur, & suîs nimiîs præcautionibûs tales ponant actus, ex quibus præbetur aliis meritò occasio suspicandi, quasi hi, contra quos illæ excessivæ præcautiones fiunt, essent positivè infideles &c. ac mali. *

DIS

DISTINCTIO VII.

De Nono, & Decimo Præcepto Decalogi.

QUÆSTIO I.

Quænam Nonô, & Decimô Præceptô Decalogi prohibeantur?

SUMMARIUM.

1. *Nonum, & Decimum Præceptum Decalogi quod? Mala pravæ concupiſcentiæ.*
2. *Præſertim voluptatum carnalium, divitiarum.*
3. *Quid generatim de pravis concupiſcentiis?*
4. *Fomes peccati hoc duplici Præcepto non prohibetur.*
5. *Motus concupiſcentiæ quando ſint peccatum?*
6. *Nonô Præceptô Decalogi quæ prohibeantur?*
7. *Contra Decimum Præceptum qui peccent?*

1. UTRUMQUE hoc Decalogi Præceptum peccata cordis, pravámque concupiſcentiam expreſſiùs inhibens, *Exodi* 20. & clariùs *Deut. cap.* 5. ſequentibûs verbîs proponitur: *Non concupiſces uxorem proximi tui.* Et rurſus: *Non domum, non agrum, non ſervum, non ancillam, non aſinum, & univerſa, quæ illius ſunt*

sunt. Et meritò: nam, quanta mala ex inordinata concupiſcentia cordis oriantur, S. Jacobus in ſua Canonica *cap. 4.* ex inſtinctu Spiritus Sancti compendioſè declarat illîs verbîs: *Unde bella, & lites in vobis? Nonne ex concupiſcentiis veſtris, quæ militant in membris veſtris?* Et *1. Jo. 2. Quoniam omne, quod eſt in mundo, concupiſcentia carnis eſt, & concupiſcentia oculorum, & ſuperbia vitæ, quæ non eſt ex Patre, ſed ex mundo eſt.* Ad hanc igitur edomandam concupiſcentiam hoc duplici Præcepto DEUS jubet, *Non concupiſces.*

2. Quia verò vel maximè prava concupiſcentia voluptatum carnalium, & divitiarum generi humano nociva eſt, atque periculoſa, utpote ad quam homines naturaliter magìs ſunt proclives, hinc Æterna Sapientia utramque ſpeciali præceptô explicitè atque expreſſè prohibendam cenſuit, non obſtante, quòd implicitè atque indirectè jam in ſexto, atque ſeptimo Decalogi Præcepto prohibeatur.

3. Inſuper, quia juxta illud *1. Reg. 16. Homo videt ea, quæ parent. Dominus autem intuetur cor*; hoc duplici Præcepto pariter innuitur, omnes alias internas concupiſcentias pravas, & voluntarias delectationes, animíque propoſita contra alia Præcepta Divina prohiberi, Juxta quod Chriſtus Dominus *Matth. 15.* expreſſiùs declarare dignatus eſt, dicendô: De *corde exeunt cogitationes malæ, adulteria, furta, falſa teſtimonia; & hæc coinquinant homi-*

hominem. Ut autem clariùs intelligatur intentio hujus duplicis Præcepti Decalogi, sit

4. CONCL. I. Hoc duplici Præcepto Decalogi non prohibetur concupiſcentia illa, quæ ex peccato originali reſidua eſt, & communiter *Fomes peccati* appellatur. Ita omnes Catholici, ac noviſſimè Concilium Trident *Seſſ.* 5. ubi ait: *Manere autem in Baptizatis concupiſcentiam, vel fomitem, hæc Sancta Synodus fatetur, & ſentit: quæ, cùm ad agonem relicta ſit, nocere non conſentientibus, ſed utiliter per Chriſti JESU gratiam repugnantibus, non valet.* Accedit ratio: quia ejusmodi modus appetitus ſenſitivi neque in noſtra ſunt poteſtate & libertate, ac proinde fruſtra prohiberentur, neque ſunt peccatum, quamdiu ipſis voluntas non conſentit. Siquidem, ùt ait D. Auguſtinus *lib. de vera Religione. c.* 14. *Usque adeò peccatum voluntarium eſt malum, ut nullo modo ſit peccatum, ſi voluntarium non ſit.*

5. CONCL. II. Tunc motus concupiſcentiæ in appetitu ſenſitivo ſunt peccatum, ac contra hæc ultima Præcepta Decalogi, quando accedit conſenſus voluntatis. Ita omnes Catholici. Et quidem, ſi conſenſus voluntatis ſit perfectus, ac plenè deliberatus, in materia, cæteroquin gravi, committitur peccatum mortale: ſi verò ſolùm imperfectus, ac non plenè deliberatus, erit duntaxat peccatum veniale. Et hoc poſteriùs pariter dicendum, ſi verſetur circa mate-

teriam levem, puta, quando quis vult furari unum obolum.

6. CONCL. III. Nonô Præceptô Decalogi specialiter prohibetur Delectatio morosa, atque illicitum desiderium in materia venerea, de quibus ex professo in sequenti Quæstione. Quinimò eisdem peccatis, corde seu cogitatione deliberata perpetratis, peccatur contra hoc Præceptum, quibûs, si opere perpetrantur, peccatur contra Præceptum sextum: juxta quod dicit Salvator *Matth. 5. Qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, jam mœchatus est eam in corde suo.* Addit Navarrus *cap. 19. Manual. num. 1.* quòd etiam peccet contra hoc Præceptum mortaliter, qui deliberatè cupit, vel gaudet amari amore libidinoso mortali ab alia persona, quamvìs ipse non sic amet: quia talis consentit peccato mortali suo, vel alieno.

7. CONCL. IV. Contra Decimum, ac ultimum Præceptum Decalogi peccant illi, qui nimia aviditate divitias expetunt, & modîs pravîs, atque illicitîs artibûs opes augere concupiscunt: illi, qui ludîs immoderatè abutuntur: deinde mercatores, qui rerum penuriam, & annonæ caritatem expetunt: item milites, qui bellum desiderant, ut illis suppetat facultas furandi, ac hujusmodi. Ita Catechismus Romanus, & Doctores passim. Quantùm autem hujusmodi prava, & inordinata desideria noxia sint, si fiant, & habeantur animô deliberatô, deducitur ex illis verbis Apostoli 1. *Timoth. 6.*

Haben-

Habentes alimenta, & quibus tegamur, his contenti sumus: nam, qui volunt divites fieri, incidunt in tentationem, & in laqueum diaboli, & desideria multa, & inutilia, & nociva, quæ mergunt homines in interitum & perditionem. Radix enim omnium malorum est cupiditas, quam quidem appetentes erraverunt à fide, & inseruerunt se doloribus multis, Hæc ibi.

QUÆSTIO II.

De Delectationibus morosis, & Desideriis illicitis.

SUMMARIUM.

8. *Delectatio morosa generatim, quid?*
9. *Unde sic dicatur?*
10. *Desiderium illicitum, quid, & quomodò differat à Delectatione morosa?*
11. *Delectationes morosæ venereæ, & desideria venerea, quid,*
12. *Et quale peccatum?*
13. *Cogitationis peccatum pertinet ad speciem, ad quam peccatum operis.*
14. *Peccatum Cogitationis an contrahat speciales malitias circumstantiarum actus externi?*
15. *Negatur hoc quoad Delectationes morosas.*
16. *Affirmatur quoad Desideria illicita.*
17. *Disparitas inter hæc.*

18. *An quis peccet, tempore jejunii morosè se delectandô in esu carnium?*

* *Adjungitur notabilis Additio magis declarans num. 13. & numerum 14. circa peccata Cogitationis. Addit. I.*

* *An Delectatio morosa de objecto turpi semper sit graviter peccaminosa? Addit. II.*

* *An cogitatio speculativa de objecto turpi arguat Delectationem morosam graviter peccaminosam? Additio III.*

* *An optatio conditionata objecti turpis arguat internam Delectationem morosam graviter peccaminosam? Additio IV.*

* *An involvatur eadem, si viduæ de copula præterita, & sponsi de futura deliberatè recogitent, atque in eadem complaceant? Addit. V.*

* *An ea censeatur adesse, si quis se habeat solùm negativè? Addit. VI.*

* *Quid de motibus carnalibus exinde ortis sentiendum? Addit. VII.*

8. ADVERTENDUM, quòd *Delectatio morosa* generatim sit simplex & deliberata complacentia, quam voluntas capit ex cogitatione rei illicitæ sine intentione ipsam in opus deducendi: ùt si quis contentus sit sola Delectatione cogitationis interioris, v. g. complacendô sibi de occisione inimici, aut copula carnali absque operis intentione.

9. Porrò

9. Porrò hujusmodi *Delectatio* dicitur *moroſa* non ratione temporis, quo quis ejusmodi cogitationi illicitæ immoratur (poteſt enim breviſſimo tempore peccari per Delectationem moroſam, dummodò adſit perfecta advertentia, & conſenſus voluntatis) ſed ratione negligentiæ, ignaviæ, & moræ ipſius voluntatis, quæ advertens malitiam ſuæ cogitationis nihilominus perſeverat moroſè in ipſa, ac ſibi in ea complacet, cùm ipſam expellere deberet.

10. Econtra verò *Deſiderium illicitum* eſt actus, & motus efficax voluntatis, quo appetit, & fertur in objectum prohibitum: id eſt, quo voluntas vult, ac deſiderat actum peccaminoſum ipſo opere perpetrare, ſi adeſſet facultas. Unde Deſiderium illicitum per hoc differt à Delectatione moroſa, quòd Delectationes moroſæ ferantur in objectum ùt aliquo modo præſens ſine intentione progrediendi ad ipſam operis executionem, Deſideria autem ferantur in objectum, ſeu in rem deſideratam ùt abſentem (Deſiderium enim eſt de bono abſente, ùt inquit Ariſtoteles) ſimúlque tendant in executionem operis, ſi adſit facultas. Hanc generalem doctrinam ad propoſitum applicandô, ſit

11. CONCL. I. *Delectationes moroſæ venereæ* ſunt illæ, quæ ex rebus obſcœnis cogitatione, vel imaginatione apprehenſis cum pleno, & deliberato voluntatis conſenſu percipiuntur, quamvis nulla ſubſit voluntas rem illam turpem, v. g. actum fornicationis, opere complendi. Econtra *Deſideria illicita venerea* ſunt il-

la, per quæ quis ipſum actum obſcœnum opere externo perficere deſiderat: utputa, dum quis cupit virginem deflorare, ſive deinde media opportuna ad id opere perficiendum inquirat, ſive non, dummodò id deliberatè deſideret facere, ſi facultas adeſſet. Ita in re communis.

12. Et quidem tam Delectationem, quàm Deſiderium illicitum in materia venerea eſſe peccatum mortale, ſi adſit perfecta deliberatio, & conſenſus voluntatis, certum eſt inter Doctores; & patet tum ex Nono Præcepto Decalogi, tum ex cit. illo Salvatoris *Matth. 5. Qui viderit mulierem ad concupiſcendum eam, jam mœchatus eſt eam in corde ſuo.* Ut tamen aliæ nonnullæ difficultates breviter explicentur, hinc

13. Quæritur I. An cogitationis peccatum pertineat ad eandem ſpeciem, ad quam peccatum operis? Reſp. Affirmativè, cùm Leſſio *lib. 4. de Juſt. & Jur. num. 122.* & communi aliorum. Ratio eſt: quia in conſenſu Delectationis eſt tacita approbatio operis. Hinc Delectatio ex cogitatione fornicationis concepta pertinet ad ſpeciem fornicationis, & quæ ex cogitatione peccati contra naturam, pertinet ad ſpeciem peccati contra naturam: quoniam peccatum fornicationis, & peccatum contra naturam etiam in genere luxuriæ ſunt duæ diſtinctæ ſpecies, & conſequenter etiam Delectationes circa has diſtinctas ſpecies verſantes. Item Delectatio, quæ oritur ex imaginaria occiſione inimici, ſpectat ad ſpeciem homicidii, & quæ ex phantaſia indebitæ excellentiæ concipitur, ad

ad speciem superbiæ. Et quoad hoc conveniunt Doctores passim.

14. Quæritur II. An, si actus exterior ob speciales circumstantias speciem peccati mutantes, plures in se continet malitias, eas omnes contrahat peccatum cogitationis? Resp. cum communi Doctorum, hic esse distinguendum inter Delectationes morosas, ac Desideria illicita.

15. Et quidem, si quis simpliciter ac præcisè se oblectet cogitatione morosa peccati carnalis cum muliere, quæ ipsi est consanguinea, vel Deo per votum sacra, aut conjugata, eò quòd sit pulchra, ac proinde objectum Delectationis venereæ, non verò, quatenus est conjugata &c. is committit unum peccatum mortale internæ Delectationis venereæ morosæ contra virtutem Castitatis. Ita Layman *lib. 1. tract. 3. cap. 6. num. 15.* Lessius *loc. cit. num. 123.* & plures alii, quos allegant, quamvìs nonnulli contradicant.

16. Secùs est dicendum de Desiderio illicito, quo quis desiderat, vel proponit fornicari, aut peccare carnaliter cum tali fœmina, quam alterius uxorem, personam sacram, vel consanguineam esse non ignorat: nam tunc ejusmodi circumstantia pravo Desiderio, seu proposito specialem addit malitiam peccati.

17. Ratio diversitatis inter hunc, & priorem casum est: quia Desideria illicita tendunt in ipsam actionem externam, eandem desiderandô perficere, si possent; ergo & eandem cum ipsa actione externa habent malitiam. Delectatio-

ctationes verò morosæ sistunt præcisè in complacentia carnali objecti, quatenus intentionaliter præsentis in intellectu præcisè (juxta casum positum) sequestrantes reliquam malitiam, quæ in actione reperitur ratione circumstantiæ conjugii, voti, vel consanguinitatis annexa.

18. Si dicas. Ergo pariter quis peccabit tempore jejunii Quadragesimalis delectandô se morosè in cogitatione esûs carnium, cùm de hac, & de Delectatione morosa venerea videatur esse eadem ratio. Resp. negandô consequentiam, & paritatem. Disparitas est: quia Delectatio morosa venerea versatur circa objectum ex se & intrinsecè malum, causátque prætereà naturaliter inordinatam corporis commotionem, ac libidinosam pruriginem, quæ disponit ad pollutionem; unde & ipsa illicita est, ac Lege naturali prohibita. Secùs est de simplici imaginatione esûs carnium tempore jejunii, seclusa voluntate, sive consensu contra Præceptum pro tali tempore vescendi carnibûs prohibitîs: siquidem pro illo tempore esus carnium non Jure Naturæ, sed sola Lege positiva Ecclesiastica prohibitus est: simúlque prohibetur sola actio externa esûs carnium, nec non & voluntas comedendi ipsas tempore vetito, non autem inhibetur ipsa interior Delectatio circa esum ipsarum, seclusa alia prava voluntate carnes comedendi tempore vetito. Verum quidem est, in hujusmodi cogitationibus sæpe contingere peccatum veniale, dum superflua in ipsis quæritur Delectatio.

Addi-

Additio I.

* Quæres III. Quomodò Quæsitum I. & Quæsitum II. quoad dicta de Delectatione morosa ad invicem concordentur? Ratio dubitandi est; quia Quæsitum I. ait, loquendô de Delectatione morosa, ipsam spectare ad eandem speciem, ad quam spectat peccatum operis, & consequenter Delectatio concepta ex cogitatione fornicationis, & ea, quæ oritur ex cogitatione peccati contra naturam, erunt peccata ab invicem specie diversa. Econtra verò Quæsitum II. dicit, si ipsum peccatum operis, seu actus exterioris ob speciales circumstantias speciem mutantes plures in se contineat malitias, eas tamen universim non eo ipso contrahere Delectationem morosam circa tale opus, & consequenter Delectationes morosæ circa mulierem consanguineam, vel Deo per votum sacram, aut conjugatam in genere Delectationis erunt ejusdem speciei, suppositô nimirum, quòd per intellectum à determinata persona, & à carnali affectu singulari ad illam omnino intentionaliter abstrahatur? Respond. Illa duo Quæsita, de quibus fusiùs la Croix *tom. 6. part. 2. num. 2023. ac seqq.* taliter commodè concordari posse, dicendô, quòd Quæsitum I. sit intelligendum in casu, quo ipsa peccata operis, seu actuum exteriorum, etiam quatenus e. g. in genere luxuriæ intellectui præsentantur præcisè in ordine ad Delectationem morosam, versantur vel circa diversa specie objecta in illo ipso genere, vel saltem circa moraliter diversos mo-

dos tendendi in objectum; ubi ipsæ Delectationes circa dicta censentur æquè diversas species contrahere, sicuti censentur diversæ specie Delectabilitates.

Econtra verò Quæsitum II. loquitur in casu, quo objecta, & modi tendendi in eadem NB. in illo genere, quo intellectui, à circumstantiis externis in ordine ad Delectationem intentionaliter præscindenti, repræsentantur, specie morali ab invicem non diversificantur. E. g. quia copula naturalis carnalis *in genere luxuriæ* (sub qua sola repræsentatur intellectui in ordine ad Delectationem) est ejusdem rationis, sive versetur circa consanguineam, vel circa aliquam aliam ligatam, aut Deo per votum sacram, hinc neque Delectatio versans circa unam, vel alteram erit speciei diversæ, dummodò (quod semper notandum) in Delectatione prorsus abstrahatur ab aliis circumstantiis operis externi. Econtra verò, quia copula carnalis naturalis, & peccatum contra naturam (puta copula Sodomitica) propter diversum modum tendendi etiam *in genere luxuriæ* sunt ab invicem diversæ, pariter erit dicendum de Delectabilitatibus & delectationibus circa easdem. *

Additio II.

* Quæritur IV. An Delectatio morosa de re turpi, ac venerea, id est circa copulam carnalem, vel circa ea, quæ eandem proximè circumstant,

ſtant, aut diſponunt &c. ſemper ſit ita mortaliter peccaminoſa, ut nunquam ex parte objecti intra terminos peccati venialis contineatur, ſuppoſitô, quòd fuerit deliberatè voluntaria & abſoluta? Ante Reſponſionem, Nota I. Gratìs admitti, talem Delectationem moroſam frequenter ſolummodò eſſe venialiter peccaminoſam ex patre ſubjecti ob non plenè cognitam malitiam ex parte intellectûs, vel ob ſemiplenam tantummodò deliberationem ex parte voluntatis; dubium verò hìc præciſè agitatur ex parte objecti, an nimirum deliberata aliqua immediata, abſoluta & directa Delectatio circa objectum turpe, ac venereum non poſſit eſſe ita levis, ac remiſſa, ut non excedat culpam venialem? ubi Nota II. Quòd Delectatio moroſa de re turpi, ſeu de objecto aliquo venereo poſſit eſſe vel merè ſpiritualis, vel etiam carnalis. *Prima* in ſola voluntate reſidet ſine actuali hìc & nunc ſenſu perceptibili commotione turpi in corpore. *Secunda* conjunctam habet actualem commotionem ſeminis, vel ſpirituum genitalium, & exinde Delectabilitatem ſenſibûs perceptibilem; hæcque frequentiùs contingit, præſertim, ſi Delectatio illa fuerit aliquo modo intenſior. H. N.

Reſp. Omnis deliberata, & abſoluta Delectatio moroſa de objecto venereo, etiamſi foret merè ſpiritualis, eſt mortaliter peccaminoſa apud illos, quibus illicita eſt copula. Ita S. Thomas 1. 2. *qu. 74. art. 8.* cum communi. Ratio eſt; quia omnis talis Delectatio eſt de

objecto graviter malo; quoniam, juxta jam dicta *dist. 4. qu. 7. num. 85. & seqq.* in ipso objecto venereo immediatè & absolutè volito non datur levitas materiæ; ergo talis Delectatio erit actus mortaliter malus; nam actus sumit malitiam suam ab objecto, in quod tendit; sic enim etiam Delectatio morosa deliberata in blasphemando est mortalis, quia ipsa blasphemia, in quam illa Delectatio tendit tanquam in suum objectum, est graviter mala.

Dixi autem notanter: *Delectatio morosa* NB. *de objecto venereo*; nam, si non foret talis Delectatio morosa de objecto venereo, sed de alio sensibili, etiamsi ex mera curiositate, non excederet hæc Delectatio juxta Sporer, & alios graves Auctores limites peccati venialis, quamvis exinde exsurgant motus carnales citra tamen periculum consensûs, aut complacentiæ formalis in eisdem: si enim Delectatio sensibilis hausta ex aspectu curioso faciei formosæ alicujus mulieris non involvit peccatum grave quoad oculum corporalem, neque illud importabit quoad oculum spiritualem, seu intellectum: uti enim ait Sporer, quando causa talium citra formalem impuram in iis complacentiam habitorum est tantùm venialiter culpabilis, etiam non major culpa, quàm venialis derivatur in ipsos effectus, id est, motus carnales per accidens exinde citra impuram in ipsis complacentiam resultantes. *

Additio

Additio III.

* Quæritur V. An cenſeatur adeſſe Delectatio moroſa graviter peccaminoſa, ſi cogitatio de objecto turpi præciſè fuerit ſpeculativa, non autem practica? Antequam reſpondeam, notandum ex la Croix *lib. 3. part. 1. num. 896.* quòd cogitatio ſpeculativa de objecto turpi ſit illa, quæ quidem cognoſcit Delectabilitatem hujus objecti, non tamen exinde appetitus movetur ad eam Delectabilitatem amandam, ſibíque in objecto quatenus apprehenſo ut ſic delectabili complacendum. Econtra cogitatio practica de objecto turpi ita apprehendit Delectabilitatem illius objecti, ut ex hac ipſa Delectabilitate tanquam ex motivo formali feratur appetitus in illud objectum amandum, ſibíque in eo ùt intentionabiliter præſenti complacendum. H. N.

Reſpond. I. Si cogitatio de objecto turpi fuerit præciſè ſpeculativa, exinde non cenſetur illico adeſſe delectatio moroſa graviter peccaminoſa. Ita la Croix *loc. cit.* ac *lib. 5. num. 108.* Et patet de aliquo ſtudente Caſibus, vel de Confeſſario, qui, dum cogitat, legit, & etiam ſubinde loquitur de copula carnali, bene intelligit ejusdem Delectabilitatem, non tamen etiam ipſius voluntas movetur ad eam objectivè præſentem quatenus objectum delectabile amandam.

Reſpond. II. Si ex tali cogitatione ſpeculativa ob alium finem honeſtum, v. g. ut ſtudeatur Caſibus elicitâ exurgit in appetitu ſenſiti-

vo amor, seu Delectatio carnalis contra propriam voluntatem, neque tunc censetur adesse Delectatio morosa graviter peccaminosa. Ita la Croix *loc. cit.* cum communi. Ratio est: quia, ut ea Delectatio sit graviter peccaminosa, debet deliberatè esse elicita ab ipsa voluntate, & non solùm ab appetitu sensitivo. Intereà tamen meritò habent, quod sibi timeant de cogitatione non solùm speculativa, sed etiam practica, ac cum Delectatione morosa conjuncta, illi, qui similia in libellis (quos vulgò vocant Romanza) ardenter legunt, & reflexè considerant sine vera rationabili causa, vel taliter picturas valde obscœnas etiam fixîs oculîs, aut longiorî temporis morâ, ac seriò considerant; à quo enim motivo alio similes ad legendum cum tanta aviditate, vel ad adeò fixè considerandum tale objectum cum tanto periculo trahuntur, quàm ab ipsa delectabilitate objecti apprehensa? Scio quidem aliquorum similium excusationes, quòd nimirum non ex delectabilitate objecti quatenus venerei, sed potiùs ex modo proponendi similia artificiosè trahantur ad legendum, seu considerandum: sic, exemp. gr. (inquiunt ulteriùs,) si quis videt amicum suum prono vultu in terram lapsum, & efferentem sordidum nasum, si sibi complaceat, & exinde rideat, id non fit ob ipsum lapsum amici (de hoc enim dolet) sed de modo lepido cadendi. Ast timeo sanè, ne sæpiùs amor proprius affingat externè tale palium, ne similes mortaliter peccâsse videantur. Et, si præcisè delectaris in modo, & arte, cur non æquè avidè, & ardenter

denter alios hiſtoricos libros honeſtos æquè artificioſè compoſitos legis? cur non æquè libenter alias pariter artificioſas honeſtas picturas conſideras? Videatur Sporer *in Decal. part. 1. c. 6. ſect. 4. n. 30.* *

Additio IV.

* Quæritur VI. An ille ſit arguendus habitæ Delectationis moroſæ graviter peccaminoſæ, qui deliberatè ſecum ipſo cogitavit, vel coram aliis protulit hæc formalia: *Vellem cum hac, vel illa puella fornicationem committere, dummodò non foret grave peccatum?* Reſpond. Si ſimiles propoſitiones conditionatæ procedant ex affectu voluntatis & appetitu ſenſitivo ad objectum ſimile carnale delectabile tanquam intentionaliter præſens (utì plerumque fit apud aliàs luxurioſos) tunc indicant latentem Delectationem moroſam graviter peccaminoſam. Ita cum aliis Sporer *Tract. 1. in Decalog. cap. 6. ſect. 3. n. 20.* & la Croix *lib. 5. n. 87.* Ratio eſt: quia apud tales ipſa Delectabilitas, quæ in copula apprehenditur, trahit tanquam motivum formale voluntatem & ſimul ipſum appetitum ſenſitivum ad taliter optandum: atque, ubi motivum formale voluntatis eſt ipſa Delectabilitas objecti venerei, ſemper ex parte voluntatis, & appetitus ſenſitivi intervenit Delectatio, ſeu complacentia moroſa reſpectu talis objecti; ergo. Nec refert, quòd talis nolit hìc & nunc in his circumſtantiis, quibus eſt illicita, ipſam copulam; etſi enim nolit copulam in

in actu exercito, vult tamen delectabilitatem ex eadem ut objectivè, seu intentionaliter præsente moventem ad ipsum actum Delectationis, seu complacentiæ, quod non licet; cùm talis Delectatio ex sua natura commoveat, & secum trahat saltem aliquos spiritus vitales generationi deservientes, & ad semen excitantes, atque impuram complacentiam in partibus inhonestis ordinariè causantes.

Intereà tamen etiam id sapienter advertit Sporer *loc. cit.* quòd similes enuntiationes conditionatæ subinde fieri soleant non ex affectu voluntatis actualis, sed potiùs, ut per easdem significetur propensio habitualis in Delectationem, nisi turpitudo peccati, vel offensa divina ab ipsa actuali Delectatione absterreret; & tunc constat, non esse peccatum, quin potiùs propensio in ipsum peccatum motivô tali *offensæ Dei*, seu *turpitudinis peccati* reprimitur. *

Additio V.

* Quæritur VII. An involvat aliquam Delectationem morosam graviter peccaminosam, si Viduæ de copula præterita, & Sponsi de futura deliberatè recogitantes exinde concipiant complacentiam? Resp. Si talis complacentia sit voluntariè sensibilis, equidem jam ex dictis in præcedenti Quæsito potest erui, quòd involvat Delectationem pariter morosam graviter peccaminosam; cùm & ista multùm ex sua natura excitet spiritus genitales ad seminationem, quæ utique Viduis, & Sponsis de futuro non licet.

Ast

Aſt de hoc fuſiùs ex profeſſo *Tract. 14. diſt. 13. quæſt. 6. Additione II. & III. poſt. num. 90.* agendô de Sponſalibus, & Matrimonio, quorſum Lector pro hìc, & nunc remittitur: vel ſi placet, poterit etiam videri Pater Sporer, qui totam materiam de Deſideriis, & Delectationibus fuſiſſimè examinat *part. 1. ſuper Decalog. cap. 6. ſect. 3. & 4.**

Additio VI.

* Quæritur VIII. An interpretativè inferatur hæc Delectatio moroſa voluntatis graviter peccaminoſa, ſi quis deliberatè circa motum appetitus ſenſitivi cocupiſcibilis ſpontè naſcentis ſe habeat negativè, ſeu permiſſivè? Reſp. I. Si fiat exinde, ne quis per poſitivam reſiſtentiam impediatur à Delectatione, quam ſuggerit appetitus ſenſitivus, haud dubiè inferetur exinde graviter peccaminoſa Delectatio. Idem dic, ſi foret prudens periculum conſenſus formalis in Delectationem appetitus ſenſitivi, cùm utrobique habeatur affectus ad concupiſcentiam carnalem. II. Si id fiat ex cauſa rationabili, nullum erit peccatum; cùm exinde argui nequeat affectus ad peccatum propter cauſam gravem permittendi. Tales cauſæ juxta la Croix *lib. 5. n. 110. & ſeqq.* ſunt, ſi probabiliter timeatur, ne reſiſtendô magis augeatur tentatio, vel ſi ob nimis longam durationem valde grave accideret continuò poſitivè reſiſtere. Reſp. III. Abſente cauſa rationabili, AA. inter ſe non conveniunt. Et quidem multi cum Caſtropalao

lao volunt apud talem negativè fe habentem adhuc non inferri Delectationem voluntatis graviter peccaminofam, cùm non adfit voluntas peccandi: contraria tamen fententia Suarezii, Vafquezii, Sanchezii & aliorum volentium, ut faltem fimplex difplicentia eliciatur, eft fecurior, ac meritò in praxi tenenda: nam hæc, fi non fit efficax ad cohibendam Delectationem appetitus fenfitivi, faltem à confenfu impedit voluntatem. Videantur la Croix *loc. cit.* & fiat fimul reflexio ad dicta *dift. 4. q. 5. num. 55.* *

Additio VII.

* Quæritur IX. An fi ex admiffa deliberatè Delectatione morofa, vel etiam Defiderio fequantur motus carnales, hi pariter fint exponendi in Confeffionali? Refp. fi tali Delectationi feu Defiderio non fit fimul adjunctus deliberatus tactus impurus, aut periculum proximum pollutionis, tales motus non effe neceffariò in Confeffionali explicandos. Ita ex Cardenas denuò la Croix *lib. 6. part. 2. num. 1028.* Ratio eft: quia hi motus faltem aliquales ordinariè aliàs folent comitari Delectationem morofam, maximè deliberatam, hincque fufficienter jam intelliguntur, fi explicetur in Confeffionali ipfa voluntaria Delectatio morofa. *

TRA-

TRACTATUS DECIMUS.

DE PRÆCEPTIS ECCLESIÆ.

1. POst Præcepta Decalogi, quibus inter alia debitam legitimis Superioribus reverentiam, obedientiámque præstare, divinitus edocemur, receptissimâ methodô agitur de Præceptis Ecclesiæ cujus Prælatos Æterna Veritas adeò honorandos censuit, ut de eisdem in persona suorum Discipulorum, tunc præsentium, pronuntiare dignata fuerit *Lucæ cap. 10. Qui vos audit, me audit: & qui vos spernit, me spernit.* Et rursum *Matth. cap. 18. Si non audierit eos, dic Ecclesiæ: si autem Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut Ethnicus & Publicanus.*

DISTIN-

DISTINCTIO I.

De Primo & Secundo Præcepto Ecclesiæ, sive de Festis.

QUÆSTIO I.

Quænam generatim Primô & Secundô Præceptô Ecclesiæ injungantur.

SUMMARIUM.

1. *Ratio ordinis.*
2. *Præcepta Ecclesiæ generalia quinque.*
   Tenor primi, & secundi.
3. *Præceptum de celebratione Festorum partim affirmativum, & partim negativum est.*
4. *Dies Festi quando inchoandi?*
5. *An in ipsis Fideles præter Missam teneantur ad alia pia opera?*
6. *Præsertim ad audiendam Concionem.*
7. *Solvitur instantia.*
   Fideles monendi, ut accedant propriam Parochiam.
8. *Datur in Ecclesia potestas instituendi Festa.*
9. *Festa ab Episcopis præcepta, etiam à Regularibus servanda.*

1. PRÆ-

2. PRÆCIPUA Præcepta Ecclesiæ, & cuivis Christiano scitu, atque observatu necessaria communiter quinque numerantur, non obstante, quòd plurima alia Præcepta Ecclesiastica, particulares hominum Status concernentia, & in Sacris Canonibus expressa reperiantur. Ex illis autem quinque præcipuis, simúlque generalibus Ecclesiæ Præceptis primum communiter sequentibûs verbîs proponitur: *Statutos Ecclesiæ dies festos celebrato;* de quo fit mentio frequenter in Jure Canonico, ut *c. Nullus & seqq. 15. q. 4.* & *can. 1. & seqq. de Consec. dist. 3.* nec non & toto *tit. de Feriis.* Secundum Præceptum Ecclesiæ, & priori connexum sequentibûs verbîs complecti solet: *Sacrum Missæ Officium diebûs Festîs reverenter audito;* de quo habetur *can. Missas 64. de Consec. dist. 1.* Et de his sigillatim in progressu.

3. CONCL. I. Præceptum Ecclesiasticum de celebratione Festorum partim est affirmativum, partim negativum. Ita Herincx *part. 3. dist. 3. de Festis n. 8.* éstque communis. Nam, quanus illud est affirmativum, præcipitur devota Missæ auditio omnibûs diebûs Festivîs: quatenus verò est negativum, præcipitur abstinentia ab operibus servilibus, & nonnullis aliis, de quibus fit sermo *cap. 1. de Feriis*, ubi Pon tifex *omnes dies Dominicos* (idem dicendum de Festivis) *à vespera in vesperam cum omni veneratione decernit observari, & ab omni illicito opere abstinere, ut in eis mercatum minimè fiat,*

neque placitum, neque aliquis ad mortem vel ad pœnam judicetur, nec Sacramenta (nisi pro pace, vel alia necessitate) præstentur. Hæc ibi: etsi postmodùm *cap. ult. de Feriis*, rectè hoc limitetur, *nisi necessitas urgeat, vel pietas suadeat.*

4. CONCL. II. Quamvis in Jure Canonico *cit. cap. 1. de Feriis*, dicatur, quòd dies Festi incipere debeant à vesperis præcedentis diei, & durare usque ad vesperas diei sequentis, ídque in Officio Divino, seu recitatione Horarum Canonicarum etiamnum observetur; tamen, quantùm attinet ad abstinentiam ab operibus servilibus, aliísque supra enumeratis, rationabili & antiquæ locorum consuetudini standum est. Ita expressè habetur *cap. Quoniam de Feriis.* Idem patet ex *c. ult. de Consuet.* ubi generaliter dicitur, quòd consuetudo rationabilis, & legitimè præscripta deroget Juri positivo humano. Hinc ex usu Romanæ Ecclesiæ, qui per totam ferme Europam invaluit, solent incipere Festa à media nocte, & terminari in sequenti media nocte *arg. l. More Romano. ff. de Feriis.* Quamvis, si alia alicubi sit consuetudo, ea rectè observetur.

5. CONCL. III. Etsi saluberrimum sit, summéque omnibus suadendum, ut Fideles ad majorem dierum Festorum venerationem, debitásque DEO pro innumeris receptis beneficiis grates rependendas, præter devotam auditionem Missæ, aliis quoque pietatis operibus vacent, ac præsertim Concioni attentè intersint,

spe-

ſpeciali tamen Præceptô Eccleſiaſticô ad id non obligantur. Ita Maſtrius *diſp. 11. Theol. moral. n. 81.* Azorius *part. 1. lib. 7. c. 3. q. 7.* Herincx *loc. cit. n. 9.* &·alii. Nullibi enim tale præceptum apertè habetur.

6. Nec obſtat Concilium Trid. *ſeſſ. 24. c. 4. de reform.* ibi: *Moneat Epiſcopus populum diligenter, teneri unumquemque Parochiæ ſuæ intereſſe, ubi commodè id fieri poteſt, ad audiendum Verbum DEI.* Nam, quamvis nonnulli Doctores, quos citat Barboſa *in Collectan. ad cit. cap. 8 Concilii Trid. n. 15.* inde inferant, atque ex ly *teneri unumquemque* deducant ejusmodi obligationem intereſſendi Concioni Parochiali, tamen Concilium non loquitur de rigoroſa obligatione Juris poſitivi. Et hoc deſumitur tum ex ly *Moneat Epiſcopus*, quod patet non involvere præceptum: tum ex addita clauſula *ubi commodè id fieri poteſt:* tum ex communi ſenſu Fidelſum, qui à tempore citati Concilii Tridentini tam gravem obligationem in dictis verbis non agnoverunt.

7. Nec dictis obſtant illa verba, *unumquemque teneri:* nam inprimis hæc verba, etiam in toto rigore accepta, non loquuntur de obligatione abſoluta, ſed ſolùm ſuppoſita commoditate. Deinde ea commodè intelliguntur de obligatione audiendi Verbum DEI, non quæ procedit Jure aliquo Eccleſiaſtico, ſed quæ procedere ſolet ex lege Charitatis, qua quisque tenetur habere curam animæ ſuæ, ſibique provi-

dere de scientia necessaria ad salutem, & observantiam mandatorum DEI, atque adhibere non solùm media simpliciter necessaria ad salutem, sed etiam utilia, inter quæ connumeratur devota Concionum auditio. Et meritò monendi sunt Fideles ad accedendam propriam Parochiam, utpote in qua denuntiari solent dies Festi atque occurentia jejunia, & alia de præcepto observanda; quamvìs cæteroquin sufficiat, Concionem extra Parochiam suam audire. Barbosa *loc. cit.* post Suarez, Herinx, & alii.

8. CONCL. IV. Esse potestatem in Ecclesia instituendi Festa de præcepto, de fide est; atque patet ex perpetua traditione, & usu Ecclesiæ, à temporibus Apostolorum usque nunc continuato. Quinimò etiam Episcopi respectu suarum Diœcesium cum consensu Cleri, & saltem tacito Populi possunt instituere quædam Festa; prout habetur *cap. ult. de Feriis*, & alibi.

9. CONCL. V. Dies Festi ab Episcopis in sua Diœcesi præcepti servari debent ab omnibus etiam exemptis, ac Regularibus. Ita expressè statuitur in Concilio Trid. *Sess. 25. cap. 12. de Regularibus*, ibi: *Dies etiam Festi, quos in Diœcesi sua servandos idem Episcopus præceperit, ab exemptis omnibus, etiam Regularibus, serventur.*

QUÆ-

QUÆSTIO II.

Quæ Opera diebûs Feſtîs prohibita ſint?

SUMMARIUM.

10. *Opera corporis & animæ, ſeu corporalia, & liberalia, quæ?*
11. *Opera corporalia ſervilia ſeu Mechanica, & Opera non ſervilia, quæ?*
12. *Diebûs Feſtîs non prohibentur Opera animæ, nec pietatis aut neceſſitatis.*
13. *Opera non ſervilia quæ prohibeantur?*
    (a) De hoc Quæſt. ſeq. n. 27. & ſeqq.
14. *Opera ſervilia Feſtîs diebûs prohibita.*
15. *Dies Feſti Chriſtianorum non tam ſtrictè obligant, ùt olim Judæorum.*
16. *Venari, & piſcari an ſit prohibitum die Feſto?*
17. *An tunc liceat ſcribere, etiam ob lucrum?*
18. *Pingere num licitum?*
    * *Magìs amplificatur. Item, num liceat colorare aſſeres, &c.*
19. *Quid dicendum de Typographis?*
20. *Itineratio an licita die Feſto?*
21. *Qui actus Judicii Forenſis diebûs Feſtîs prohibeantur? Judicii tres partes.*
22. *Quomodò liceant ob neceſſitatem, vel pietatem?*
23. *Quæ liceant Advocato, vel Doctori diebûs Feſtîs?*
24. *Opera ſervilia per notabilem diei Feſti partem exercere eſt mortale peccatum.*

25. *Quænam censeatur pars notabilis?*
26. *Quæ alia circa hoc consideranda?*

10. ADVERTENDUM, *Opera* nostra alia esse *corporis*, *seu corporalia*, quæ nimirum per corporis exercitationem peraguntur; alia esse *Opera animæ*, qualia sunt legere, scribere, docere, disputare, concionari, consulere, & similia; quæ idcirco Opera animæ dicuntur, quia ab anima præcipuè procedunt, & ad animum excolendum spectant; atque alio nomine *Opera liberalia* vocantur.

11. Rursum Opera corporalia alia ex genere suo sunt servilia, alia non item. *Opera servilia* dicuntur, quæ ex se habent quemdam famulatum, & solùm ab iis communiter exercentur, qui aliis inserviunt: ut opus arandi, fabricandi, seminandi, suendi; & alia hujusmodi Opera mechanica, quæ servis propriè conveniunt, etiamsi per liberos nonnunquam exerceantur. Et hæc appellantur etiam *mechanica*, eò quòd per artes mechanicas dirigantur, atque distinguuntur ab operibus liberalibus, quòd hæc non habeant, effectum materialem, vel corporeum, aut, si habent, is principaliter ordinetur ad animum excitandum, vel instruendum: econtra verò Opera mechanica post se relinquunt effectus corporeos, atque in commodum corporis proximè tendentes. *Opera* ex genere suo *non servilia* viciſſim dicuntur illa, quæ propriè non conveniunt servis, sed omnibus communia sunt, tam dominis, quàm ser-

servis: ùt iter facere, saltare, digladiari, & hujusmodi.

12. CONCL. I. Diebûs Dominicîs, Festivísque non sunt prohibita opera animæ, neque opera pietatis, aut necessitatis. Ita communis; & patet ex *cap.* 1. *& ult. De Feriis n.* 3. allegatis. Adde cum Navarro *c.* 13. *Manual. num.* 5. & aliis (quidquid nonnulli contradicant) hujusmodi opera, quæ diebûs festîs fieri conceduntur, non solùm gratìs sed etiam ob pecuniam atque animô recipiendi mercedem, licitè peragi posse: siquidem intentio, atque propositum lucrandi non facit opus servile, aut illicitum, quod ex se non est tale.

13. CONCL. II. Opera non servilia quædam diebûs Dominicîs ac Festivîs sunt concessa, quædam non. Patet hoc ex *cit. cap.* 1. *de Feriis*, ubi dictîs diebûs prohibetur fieri *Mercatum*, sive mercatura; item *Placitum*, cujus nomine venit quælibet lis, jurgium, seu causa Forensis, quæ in Judicio agitatur: item & *Præstatio Sacramenti*, hoc est, juramenti judicialis; adeóque neque testes tunc recipere, aut examinare licet, utpote qui priùs jurare debent, nisi suadente pietate, aut urgente necessitate, (*a*) non obstante, quòd talia neutiquam sint opera servilia, quinimò à dominis communiter præstentur. Porrò reliqua opera non servilia, demptîs enumeratîs, non sunt illicita diebûs Festîs.

14. CONCL. III. Opera servilia diebûs Dominicîs, Festivísque sunt prohibita: unde, qui

talia dictîs diebûs per notabilem partem (de qua *num. 25.*) sine justa causa excusante exercet, peccat mortaliter. Ita communis; & patet ex *cit. cap. 1. de Feriis*, atque recepta consuetudine Ecclesiæ, & communi sensu Fidelium. Concordat illud *Levitici c. 23. Omne opus servile non facietis in eo:* nam hoc præceptum, utpote judiciale, ac ex parte morale, Ecclesia innovavit.

15. Rectè tamen notant Doctores cum D. Thoma 2. 2. *quæst. 122. art. 4.* quòd dies Festi Christianorum, utpote post cessationem Legalium veteris Legis Jure duntaxat Ecclesiastico introducti, non ita strictè obligent, sicut olim obligabat Præceptum Divinum de observando Sabbato. Unde multa nobis permittuntur diebûs Dominicîs, Festivísque, ùt ignem succendere, cibos coquere, iter facere, & hujusmodi, quæ in Sabbatis antiquæ Legis non licebant, *Exodi cap. 35.* & *cap. 16.* & alibi. Simúlque circa prohibita in nostris Festivitatibus facilior est dispensatio, quàm olim in Sabbato. Navarrus *c. 13. Manual. n. 2.* Azorius, & alii. Verùm occasione præmissorum occurrunt plura dubia. Hinc

16. Quæritur I. An venari, & piscari sit opus servile, ac prohibitum in die Festo? Resp. Venari, & piscari ex se, ac nisi addantur opera servilia, non censentur prohibita, si fiant duntaxat recreationis causâ, cùm non sint servilia, sed potiùs liberalia, & commu-

nia

nia ſervis & dominis. Bonacina *tom. 2. diſp. 5. quæſt. un. punct. 2. num. 23.* Azorius, & alii. Dicitur notanter, *niſi addantur opera ſervilia:* nam fatendum, quòd venatio & piſcatio non liceat, quando eſt conjuncta cum aliis operibus ſervilibus, prout accidere ſolet in venationibus clamoroſis cum canibus, & apparatu inſtitutis, nec non & in operoſis multíque laboris, & piſcatoriæ Tribui quaſi propriis piſcationibus: quales proinde in Jure *c. Licèt de Feriis*, duntaxat concedunt tempore neceſſitatis, ſeu propter occurſum lucri tranſeuntis, eò quòd tales piſces rarò, & certîs duntaxat temporibûs apparere ſoleant, ùt Halecia, & hujusmodi.

17. Quæritur II. An ſcribere, ſi fiat ob lucrum, ſit opus ſervile, & conſequenter die Feſto prohibitum? Reſp. Cùm ſcribere ſit opus mentis, & locutio quædam permanens, ordinata ad inſtructionem mentis propriæ, vel alienæ, idcirco ex ſe cenſetur opus liberale, nec fit ſervile ob id, quòd fiat ob lucrum. Ita Navarrus *loc. cit. num. 5.* & alii. Ratio eſt, quia Eccleſia non prohibuit operari in die Feſto propter mercedem, niſi in quantum prohibuit totum opus; ergo, cùm ſcribere die Feſto non prohibeatur, utpote opus liberale conformiter jam dictis, neque prohibitum eſt ſcribere propter mercedem. Idem juxta probabiliorem ſententiam eſt dicendum de tranſcriptione, quæ à Notariis & Scribis fit ex officio, & pacta mercede: ſiquidem tranſcribere non eſt aliud,

quàm scribere; ergo, si hoc de se est licitum die Festo, erit & illud.

18. Quæritur III. Utrùm pingere diebûs Festîs sit prohibitum? Resp. Hìc varias esse Doctorum sententias, quæ sequentî modô videntur posse concordari. Et quidem plerique fatentur, non esse illicitum, ob solam voluptatem, aut recreationis causâ quasdam delineationes facere: quod ipsum videtur suadere communis sensus hominum. Deinde Layman *lib. 4. tract. 7. cap. 2. num. 3.* post Medinam, & Lopez, probabile censet, quòd pingere in aliqua tabella, sine apparatu & magno labore opus servile non sit, ideóque nec prohibitum die Festo per se loquendô: quia talis pictio, perinde ac scriptio, consistit in ducendis lineis, ac figuris; & consequenter idem dicendum de tali pictione sine apparatu, simúlque seclusô scandalô facta, quod de scriptione. Tandem extra præfatas limitationes die Festo pingere, communis sententia Doctorum negat esse licitum, eo modo, quo negat esse licitum sculpere: quia (inquiunt) pingere per se loquendô est opus servile, cùm soleat fieri ab iis, qui aliis inserviunt, ut argumentatur Bonacina *loc. cit. num. 25.* citans alios; simúlque est mechanicum, cùm respiciat opus sensibile & externum artefactum, principaliter non ordinatum ad instruendum animum, licèt pictores contendant, suam artem esse unam ex liberalibus. Mastrius *disp. 11. num. 24.* Herincx & alii.

Ad-

Additio.

* Sporer *tract. 3. in Decalog. cap. 4. sect. 3. num. 45.* cum Medina, & aliis equidem adhuc non improbabiliter negat suppositum ipsius Patris Mastrii, & Herincx, quasi nimirum pingere per se loquendô esset aliquod opus servile, ac mechanicum; cùm actio talis pictoria æquè, ac scriptoria, vel alicujus operis delineatio principaliter consistat in ducendis lineis, seu figuris, absque notabili labore corporali (secùs dic de arte sculptoria) formatis, & conceptus interni expressivis, ac propterea, utì formosa atque artificiosa aliqua scriptura, vel etiam delineatio ex mente scriptorum, ac delineatorum, ita actio pictoria ex mente pictorum annumeretur non operationibus mechanicis, & servilibus, sed illis artibus liberalibus, quas diebûs Festivîs exercere licet, prout id ipsum ex eodem fundamento contra Franciscum Henno *in Decalog. disp. 3. quæst. 4. art. 2. conclus. 1. resol. 6.* tanquam probabile de arte pingendi acu phrygia defendunt Sporer *loc. cit.* Felix Potestas *tom. 1. Exam. part. 3. num. 2032.* Sabin. Bononiensis *part. 1. tract. 17. num. 43.* atque hoc, utì & fabricare flores sericos ad imitationem naturæ, saltem ad tempus, & ad repellendam otiositatem cum licentia Confessarii concedit Monialibus Franciscus Barelli *part. 2. Resolutionum pract. resolut. 6.* Item id admittunt Azorius, & Pellizarius quoad nobilissimas Matronas; Tamburinus tamen simul suadet, ut talia faciant pro necessitate

sitate pauperis Ecclesiæ, vel egenorum. Sed quid quid finaliter demum sit de ista controversia, cujus utrinque Auctoritates DD. & fundamenta satìs percepta fuêre, practicè loquendô poterit quidem Confessarius similia, de quibus dubitatur, & inter DD. controvertitur, num sint mechanica, ac servilia, nec ne? & quæ insuper absque strepitu externo, & notabili labore manuali fiunt, tandem una, alteráve hora ad oblectandum animum, & repellendam otiositatem permittere, si proptereà non negligantur Divina, prout Sylvester, Emanuel Sa, & alii apud Layman, & Sporer *loc. cit. num. 54.* ex hoc fine concedunt puellis, etiam nere moderatè, & post Divina, ne otio vacent, vel ad fenestras conspiciendas se præbeant: ordinariè tamen, ac generaliter, & absolutè loquendô, maximè in locis, ubi nondum est introducta talis consuetudo, dissuadeat, nisi simul alia gravis causa talia faciendi concurrat. Illud prætereà notet Confessarius, quòd, etsi controversum sit inter DD. num liceat diebûs Festivîs pingere, hoc tamen juxta eosdem tanquam certum admittatur, quòd non liceat pro tunc colores conterere, vel tingere solummodò, puta colorare asseres, aut pannos, vel dealbare parietes: nam similia manualia spectant ad famulantes nec per se ordinantur principaliter ad manifestandum conceptum internum, seu ad oblectandum, & instruendum animum, híncque juxta communem æstimationem prudentûm potiùs inter opera mechanica, & servilia computantur.*

19. Quæ-

19. Quæritur IV. Quid dicendum de Typographis? Reſp. I. Certum eſt, quòd actualis impreſſio foliorum ſit opus ſervile, ac proinde prohibitum. Num autem artificioſa illa ordinatio, ſeu compoſitio characterum ſit opus ſervile, nec ne, major eſt difficultas, eò quòd ipſa videatur æquipollere ſcriptioni. Nihilominus Herincx *diſp. 3. de Feſtis quæſt. 2. num. 15.* & Baſſæus *verſ. Feſtum* II. *num. 8.* citans communem; contra Dianam *part. 4. tract. 4. reſol. 62.* & Layman, etiam compoſitionem characterum inter opera ſervilia, & mechanica connumerat: cùm per ſe non ordinetur ad locutionem, & expreſſionem mentis, ſicuti tranſcriptio, ſed ſit præparatio materiæ, & fabricatio inſtrumenti mechanici ad opus mechanicum: ſcilicet ad ipſam impreſſionem. Verùm Typographi ordinantes characteres in ea perſuaſione ſunt, quòd poſt rem Divinam licitè compenſare poſſint ea, quæ præcedentibûs diebûs neglexerunt, ùt inquit Layman *loc. cit. num. 3.*

20. Quæritur V. An itineratio ſit opus ſervile? Reſp. cum communi, itinerationem non eſſe opus ſervile, nec per ſe prohibitam diebûs Feſtîs, ſive inſtituatur pedibûs, ſive curru, vel equô, aut navî: quia potiùs cenſetur eſſe opus naturale, ordinatum ad corporis conſervationem, & ad negotia ubique exercenda. Verùm hoc intelligendum eſt, niſi itinerationi addantur circumſtantiæ annexæ operibus ſervilibus: ùt ſi magno cum labore imponenda ſint jumentîs, ſeu navibus, vel curribus onera, quæ ducantur; vel ſi animalia onuſta, aut currus onu-

onusti &c. de uno loco ad alium deferantur. Hinc cit. Layman *num.* 5. cum aliis infert, quòd tale iter die Festo inchoare concessum non sit, quamvìs inchoatum continuare liceat, si commodè abrumpi non possit.

21. Quæritur VI. Quinam actus judicii Forensis diebûs Festîs ab Ecclesia prohibeantur extra casum necessitatis & pietatis, per textus *num.* 3. relatos, cum concordantiis? Resp. Inprimis hæc prohibitio generatim procedit de omnibus causis, seu litibus tum criminalibus, tum civilibus, utpote quæ omnes fieri solent cum strepitu Forensi, seu Judiciali processu. Deinde eadem prohibitio intelligenda est de omnibus partibus Judicii, quæ ad tres revocantur. Prima est inchoatio causæ per Rei citationem, quippe quæ est basis, & fundamentum Judicii. Secunda est processus; & fit per causæ cognitionem, examinatîs & juratîs testibûs, exhibitísque instrumentis. Tertia per sententiæ prolationem, ejúsque executionem. Et omnes tales actiones (*nisi necessitas urgeat*, *vel pietas suadeat*) non solùm diebûs Festivîs prohibitæ sunt, sed etiam ipso jure nullæ, & irritæ, adeò quidem, *ut consentientibûs etiam partibûs nec processus habitus teneat*, *nec sententia*, *quam contingit hujusmodi diebûs promulgari*; prout habetur *c. ult. de Feriis.*

22. Additur verò, *nisi necessitas urgeat*, *vel pietas suadeat*: nam tunc secùs est dicendum. Et quidem satìs magnæ necessitatis ratio est, si

si alio tempore testes vocari, aut Judex adiri non possit saltem sine jactura diurnæ mercedis, qua pauperes maximè solent indigere, ùt notant Tannerus *tom. 3. disp. 5. num. 9.* Navarrus *cap. 3. Manual. num. 13.* & alii. Quas ob causas excusantur in aliquibus locis Judices rusticorum, diebûs Festîs jus dicentes, aut sententiam promulgantes, quando aliîs diebûs rusticani homines adesse, vel commodè absque jactura mercedis diurnæ vocari nequeunt: quod ipsum consuetudo aliquarum Regionum comprobat. Idem dicendum de causis, quæ celeritatem requirunt, eò quòd alioquin res peritura sit, vel si latro de fuga suspectus die Festo possit capi, & incarcerari.

23. Non tamen idcirco prohibetur, quin Advocatus possit die Festo dare operam studiis causâ litium, scribere, quibus studuit, informare Judicem scriptô, agere privatim de lite cum Procuratore, & referre causam apud Judicem, ut ea cognita commodiùs ferat sententiam. Similiter licitum est Doctori, conficere consilia diebûs Festîs, & Civibus ad consilia convenire, & eligere ad officia. Insuper possunt die Festo confici testamenta, scripturæ, donationes, renunciationes, & hujusmodi. Ratio horum omnium est: quia talia sunt opera animæ, & non sunt opera servilia, neque comprehenduntur in processu Judiciario.

24. CONCL. IV. Opera servilia, vel alia prohibita diebûs Dominicìs, aut Festivîs, per notabilem diei partem exercere absque legiti-

ma causa excusante, est peccatum mortale. Ita communis: quia violaretur Præceptum Ecclesiasticum in materia gravi, pertinente ad virtutem Religionis. Unde meritò Innocentius XI. hanc inter alias, ordine 52. Propositionem damnavit: *Præceptum servandi Festa non obligat sub mortali, sepositô scandalô, si absit contemptus.*

25. Verùm, quantùm temporis requiratur, ut quis censeatur notabili parte diei laborare, sicque peccare mortaliter, non conveniunt Doctores, prout videre est apud Filliucium *tract. 27. cap. 11.* & alios. Nam Aliqui unam integram horam censent esse partem notabilem, sicque materiam peccati mortalis: alii econtra tres horas requirunt, quas ex viginti quatuor horis diei censent partem notabilem. Communior tamen, cæterisque probabilior sententia est media, quæ laborem servilem duarum horarum plùs minùs requirit, & sufficere ait ad notabilem diei partem, atque peccatum mortale constituendum.

26. Rectè tamen monet citatus Filliucius, considerandam simul esse qualitatem operis atque laboris, & an nulla concurrat necessitas. Nam si labor sit levior, aut aliqua necessitas concurrat, facilè etiam quis diutiùs laborans excusabitur à culpa mortali: quod proinde prudentis viri judiciô dimetiendum erit. Hinc non facilè pauperes fœminæ, vel ancillæ peccati mortalis damnandæ sunt, quæ diebûs Festivîs aliquot horas insumunt nendô, vel vestes

stes suas aut suarum prolium resarciendô, sive ad fugandum otium atque inutilia colloquia, sive ob paupertatem, & quia diebûs ferialibûs destituuntur tempore ad talia peragenda opportuno.

QUÆSTIO III.

Quæ causæ excusent exercentes opera prohibita diebûs Festîs?

SUMMARIUM.

27. *Quæ generatim causæ excusent exercentes opera prohibita?*
28. *Necessitas quando sic excuset?*
29. *Corollarium circa bonum vitæ.*
    (b) Ut dictum Tract. 2. dist. 2. num. 25. & seq.
30. *Aliud circa bona fortunæ.*
31. *Sartores quando excusentur perficientes die Festo vestes? Quid de præparatione panni?*
32. *Alia Corollaria.*
    * *Num liceat die Festo exercere opera servilia causâ pietatis?*
33. *Molere die Festo an liceat?*
34. *Occursus lucri transeuntis an excuset?*
35. *Consuetudo quid circa hoc valeat?*
    * *Eadem quoad varia exemplificatur.*

27. CONCL. I. Etsi plures causæ referri soleant, quæ excusare possunt exercentes

opera prohibita diebûs Festîs, eæ tamen commodè reducuntur ad necessitatem, & pietatem. Ita desumitur ex *c. ult. de Feriis*, ubi prohibentur diebûs Festîs opera illicita, *nisi necessitas urgeat, vel pietas suadeat.* Siquidem necessitas non habet legem: *c. Quod non est, de Reg. Juris*, ibi: *Quod non est licitum in lege, necessitas facit licitum.* Pietas etiam excusat exercentes erga pauperes, vel miserabiles personas opera Misericordiæ, vel præstantes ea, quæ ad Divinum cultum pertinent: *nam summam esse rationem, quæ pro Religione facit*, textus est *l. Sicut personæ 43. ff. de Religiosis & sumpt. funer.* Hinc versus illi:

Non recto servat legalia Sabbata cultu,
Qui pietatis opus credit in his vetitum.

28. CONCL. II. Tunc censetur adesse necessitas exercendi opera cæteroquin die Festo prohibita, quando imminet notabile damnum animi, aut corporis sive proprii, sive alieni, aut bonorum temporalium sive propriorum, sive alienorum. Ita Reginaldus *lib. 19. num. 50.* Navarrus, aliique; quamvìs utrùm hìc & nunc ejusmodi notabile damnum sit metuendum, prudentis viri arbitriô dijudicandum sit. Res exemplìs fiet clarior.

29. Sic inprimis laborantes die Festo excusat necessitas imminens propriæ conservationis, vel sustentationis suæ vitæ, aut familiæ, quia lex Ecclesiastica non obligat cum tanto gravamine

mine Fidelium. (b) Hac ratione excusantur pauperes, qui, nisi die Festo laborent, nequeunt se sustentare, & hujusmodi.

30. Denique necessitas, seu imminens notabile damnum in bonis fortunæ excusat coquentes calcem, aut vitrum die Festo: quia hoc genus operis inchoatum non potest intermitti absque notabili damno. Similiter excusantur agricolæ tempore messis laborantes, ne segetes amittant ob pluviam: in quo tamen vel alio simili casu (puta tempore Vindemiarum) ad cavendum scandalum consultiùs est, adhibere consilium Parochi, ac petere dispensationem vel licentiam.

31. Ob eandem rationem excusantur in multis casibus sartores, perficientes vestes die Festo: utputa si illæ debeant inservire pro ejusmodi Festo, vel si sint vestes sponsi seu sponsæ, proximè nuptias celebrantium, aut vestes lugubres, vel eorum, qui iis indigent ad servandam decentiam statûs. Idem censet Bassæus *vers. Festum. III. num. 1.* si sartores timeant aliquod notabile incommodum, vel acerbas reprehensiones, ac injurias ex eo, quòd non perfecerint vestes ante Festum. Præparatio autem vestium, quæ fit per scissuram & præparationem panni die Festo, ex eo excusari potest, quia non est labor servilis, cùm propriè competat Magistris, nec habeat adjunctum magnum laborem.

32. Huc accedit necessitas Reipublicæ, utpote cui magìs subveniendum est, quàm privatæ. Sic excusantur reficientes pontes, vel

milites jacientes aggeres die Festo, vel alia servilia opera peragentes pro defensione patriæ. Item necessitas Proximi; nam ob hanc licitum est die Festivo laborare ad extinguendum incendium in domo Proximi, & Chirurgo ad sublevandum infirmum, & hujusmodi.

Additio.

* CONCL. III. Loquendô nunc conformiter *cap. 5. De Feriis*, quoad alteram causam excusantem, ob quam laborare licet, quæ dicitur *Pietas*, tunc eadem adesse censetur, si opera servilia, quæ diebûs Festivîs exercentur, proximè ad DEI Cultum spectent. Ita communis. Ratio est: quia tales actiones per propinquitatem ad DEI Cultum quasi artes liberales reputantur saltem ex consuetudine: hinc licitum est diebûs Festivîs Altaria candelabrîs, imaginibûs, & aliîs ornamentîs vestire, prout etiam in antiquo testamento (uti S. Matthæus c. 12. eruit ex libro Levit. c. 24.) Sacerdotes die Sabbati faciebant omnia, quæ erant necessaria in templo: etenim præcepto illo abstinendi ab operibus sevilibus, ut exinde promoveatur Cultus Divinus, non censentur prohibita illa, quæ pertinent proximè ad ipsum Cultum Divinum. Dico notanter: *Quæ pertinent proximè ad Cultum Divinum*; nam, si tantùm spectarent ad eundem remotè, ex communiori DD. contra tamen non paucos apud la Croix *lib. 3. part. 1. num. 586.* non liceret propterea exercere opera verè, propriè servi-

servilia: aliàs certè foret licitum contra communem persuasionem diebûs Dominicîs citra ullam necessitatem, aliámve gravem rationem ædificare Ecclesias, secare ligna, & sculpere imagines pro exstructione Altarium &c. Hîs tamen non obstantibûs (inquiunt Sporer, & la Croix hìc) diebûs Dominicîs, & Festivîs sepulchrum Christi, Præsepe Domini, moles artificiosas ad excipiendam Eucharistiam exstruere, seu collocare Scenam in Ecclesiis ad repræsentationem Sacram, excusari à mortali, non tamen à veniali, si præcedentibûs diebûs talia commodè fieri potuissent. Ratio est: quia, etsi forsan similia, quorum erectionem in multis locis praxis jam obtinuit, non influant omnino proximè in Cultum Divinum, ita, ut etiam de per se, & absente alia causa rationabili à peccato levi excusent, videntur tamen propinquè accedere ad talem influxum, sicque tales actiones non prohiberi saltem sub gravi. *

33. Quæres. An liceat die Festo molere triticum, quando molendinum agitatur aquâ, vel ventô? Respondet Bassæus *loc. cit.* affirmativè, atque pro hac sententia allegat Bonacinam, Rodriquez, & alios: quia (inquit) tunc aut nullus, aut exiguus labor intervenit. Verùm seclusa necessitate, aut speciali alicujus loci consuetudine, hoc passim admittendum non est, idque tum ratione scandali vitandi, tum quia in molendinis non modicus simul labor servilis intervenit. Unde Bonacina *tom. 2. disp. 5. quæ un. punct. 3. num. 9.* ait, si tales mo-

litores notabilem temporis partem in his insumant, eos non excusari, nisi id faciant ex necessitate, v. g. ob multitudinem concurrentium ad molendinum, quibus satisfacere nequeunt diebûs feriatîs.

34. Insuper causis excusantibus exercentes opera prohibita die Festo communiter addunt Doctores occursum lucri transeuntis, id est, illius, quod ampliùs acquiri non poterit, nisi diebûs Festivîs talia opera fiant. Et hoc probatur ex Jure Canonico *cap. Licèt de Feriis*, ubi Ecclesia, tanquam pia Mater, ex hac ratione diebûs Festivîs (præterquam in majoribus anni Solemnitatibus,) indulget piscationem halecum, quæ certo duntaxat anni tempore transire solent. Unde ob paritatem rationis idem de piscatione aliorum piscium, certo tantùm anni tempore occurrentium, & de aliis hujusmodi rebus temporalibus, quæ cum tempore pereunt, nisi Festîs diebûs acquirantur, passim tradunt Doctores.

35. Tandem similia opera diebûs Festivîs præstari solita excusat legitima consuetudo, sive generalis, sive specialis quorumdam locorum, quæ scitur, & toleratur à Prælatis Ecclesiasticis. Ratio est; quia prohibitio talium operum die Festo fuit introducta solo Jure Ecclesiastico: ergo nihil obstat, eam tolli rationabili & legitimè præscripta consuetudine contraria; cùm generaliter hujusmodi consuetudo deroget Juri positivo humano *cap. ult. de consuetudine.* Sic in

in pluribus locis Piſtores conſueverunt pinſere panem, & Cerevisiarii incipere praxaturam cerevisiæ à veſperis diei Feſti: Mercatores etiam in nundinis ſolent per aliquam diei partem exercere publicum mercatum.

Additio.

* Pariter vì conſuetudinis ſolent diebûs Feſtivîs fieri ſubinde præparatoria ad imminens convivium, occidi, excoriari, vel depluma-ri propterea animalia &c. Caſtropalao *tract. 9. part. 10. num. 3.* Item per conſuetudinem eximuntur à peccato in multis locis ruſtici, qui tempore meſſis die Feſto ſub veſperam acuunt falcem, & præparant materiam pro labore ſequentis diei neceſſariam; la Croix *lib. 3. p. 1. num. 585.* Item excuſantur à peccato Barbitonſores radentes tali tempore barbas, præſertim ruſticis, ſeu operariis aliîs diebûs impeditis; la Croix *loc. cit. n. 591.* Sporer *tract. 3. in Decalog. cap. 6. ſect. 4. num. 55.* & Felix Poteſtas *tom. 1. part. 2. num. 2027.* Non debent igitur Confeſſarii, ſi ſimiles labores audiant in Confeſſionali à ſuis pœnitentibus diebûs Feſtivîs exercitos, illico eosdem arguere alicujus gravis peccati, ſed in dubio ulteriùs interrogare, utrùm id ſoleat paſſim ab illis etiam conſcientioſis ſimilis conditionis hominibus practicari, nec ne? Et, ſi pœnitentes reſpondeant, hoc paſſim fieri ſcientibûs, & non contradicentibûs Prælatîs, ſeu Superioribûs, inferant, introductam eſſe deſuper conſuetudi-

 nem;

nem: intereà tamen pariter sæpiùs erit valde expediens, si diebûs Festivìs similes labores saltem pro deinceps, & in futurum dissuadeantur, in quantùm commodè intermitti possunt, maximè, si Confessarius videat, exinde negligi Verbum Divinum, Vesperas, Cathecheses &c. Profectò ex hac ipsa ratione plurimi Prælati sese opponunt consuetudini Barbitonsorum quoslibet ad se venientes sine distinctione diebûs Dominicìs, ac Festivìs radentium, prout non ita pridem inhibuit Episcopus Atrebatensis in sua Diœcesi, teste Patre Henno *Tract. in Decalog. disp. 3. quæst. 4. art. ult. conclus. 6.* *

QUÆSTIO IV.

Quæ sit obligatio audiendi Missam diebûs Festivìs?

SUMMARIUM.

36. *Extat Præceptum de Missa reverenter audienda diebûs Festìs.*
 * *Utrùm, & in qua ætate Præceptum stringat pueros?*
37. *Peccat mortaliter negligens notabilem ejus partem; & quæ sit talis?*
38. *Audire Missam, in quo consistat?*
 * *An censeantur audire confabulantes sub ea?*
39. *Explicatur hoc ampliùs.*

(c) Tract.

(c) Tract. 6. dist. 1. quæst. 3. post. num. 34. Addit. IV. & quæst. 4. n. 43.

* *An censeantur eandem audire prospicientes è domo sua in templum?*

40. *An satisfaciat, qui simul duas Missæ partes audit plurium Celebrantium?*
41. *Vel saltem successivè?*
42. *Auditio Missæ num præferenda Concioni?*
43. *Alia Quæsita, remissivè.*

36. CONCL. I. Extat grave Præceptum Ecclesiasticum, reverenter audiendi Missam diebûs Dominicîs, Festivísque. Patet hoc ex *can. Missas 64. de Consecr. dist. 1.* Et licèt ibidem soli Sæculares nominentur, tamen ex communi consuetudine, quæ est optima legum interpres, sub dicto Præcepto etiam comprehenduntur Clerici, & Sacerdotes non celebrantes: quamvìs hi, si dictîs diebûs celebrent, hoc ipso, & quidem eminenter Missam audire censeantur. Idipsum liquet *ex can. Omnes Fideles 62. de Consecr. dist. 1.*

Additio.

*Utrùm autem hoc ipsum Præceptum Ecclesiasticum audiendi Missam etiam afficiat pueros, & in qua ætate? alia est quæstio, in qua quidem præter jam dicta *tract. 2. dist. 3. q. 1. Addit. post. num. 11.* tenent Joannes Sanchez, Diana, Illsung & alii apud la Croix *lib. 1. num. 676. & lib. 3. part. 2. num. 615.* eosdem, etiam rationis capaces, non obligari ante septennium

completum, utì nec ad alia Præcepta Ecclesiastica. Ratio eorum, meô judiciô valde probabilis est; quia Leges Ecclesiasticæ in obligando procedunt humanô modô, & consequenter nullum obligant, nisi præditum usu rationis, quem adesse non præsumunt ante completum septennium. Et licèt dictus rationis usus in extraordinario aliquo casu apud unum alterúmve adesset, attamen Leges ad extraordinaria talia non attendunt, sed ad ordinariè contingentia, & conformiter hisce statuunt suas ordinationes *L. Nam. ad ea ff. de Legibus.* Quinimo, cùm ad auditionem Missæ requiratur reverentialis & devota aliqua præsentia, quæ apud pueros septennes vix aderit, prout ex eorum extravagantiis, & puerilibus actionibus colligitur. Gobat apud la Croix *loc. cit.* contendit, ad hanc obligationem contrahendam saltem apud pueros rusticanos, aliósque consimiles requiri annos discretionis, quam pueros communiter inter nonum & decimum annum, puellas verò inter octavum & nonum assequi existimat. *

37. CONCL. II. Peccat mortaliter, qui notabilem Missæ partem dictìs diebûs culpabiliter audire prætermittit. Ita omnes Catholici, & patet ex proximè dictis. Et quidem notabilis pars est dimidia vel tertia pars secundùm omnes Doctores, aut totum Missæ principium unà cum Epistola, & Evangelio, ùt plures volunt, non autem, si ab initio Evangelii usque ad finem quis Missam audiat, etiamsi reliquum, nempe initium Missæ cum Epistola prætermiserit.

rit. Addunt multi Doctores, ùt Layman *lib. 4. tract. 7. cap. 3. num. 3.* Gobat *tract. 5. Theolog. Experim. num. 135.* Suarez, Rodriquez, Azorius, & quidam alii, etiam ab eo evadi peccatum mortale, qui venit primùm poſt Evangelium, modò permaneat usque ad finem ultimi Evangelii incluſivè: quia audiendô ultimum Evangelium videtur compenſare primum Evangelium neglectum.

38. CONCL. III. Audire Miſſam non eſt verba Miſſæ intelligere, utpote quod plebeji non poſſunt, nec audire Sacrificantem, quod ſurdi nequeunt, neque videre eundem, quod cæci fruſtra deſiderant: ſed Miſſam devotè audire eſt eſſe præſentem Miſſæ, & vacare DEO, ſive corpore adeſſe, & mente attendere ad Sacrificium. ita communis.

Additio.

* Ex quo infertur, Miſſam audiendi Præceptum transgredi non ſolùm eos, qui ſub eadem dormiunt, ſed etiam, qui ſub illa per notabile tempus pingunt, ſcribunt, novellas legunt, vel de re ſeria confabulantur cum tanta intenſione, ut per totam Miſſam, vel ſaltem per notabilem partem non ſciant, ne confuſè quidem, quidnam agatur à Sacerdote: ſimiles enim non ſolùm internè ſunt diſtracti, ſed etiam externè ponendô tales actiones, cùm quibus in adductis circumſtantiis attentio quoque externa non videtur moraliter compoſſibilis, eo ferme modo, quo diſcurritur, ſi ſimiles actio-

actiones contingerent sub recitatione Horarum Canonicarum. Paucis, tales quidem sunt præsentes corpore, sed non devota mente. *

39. Etenim ad auditionem Missæ requiritur simul & *devota*, *& corporalis præsentia*. Porrò devotio ista ad Missæ auditionem requisita explicanda est conformiter necessariæ intentioni & attentioni, ad recitationem Horarum Canonicarum requisitæ, de qua alibi. (:) Corporalis præsentia consistit in hoc, quòd quis suo corpore præsens sit in eo loco, quo fit Sacrum, ídque vel physicè, ùt si intra Capellam vel Ecclesiam, ubi Missa celebratur, præsens adsit, vel saltem moraliter, prout illi Missam audire censentur, qui animô Missam audiendi stant, aut flectunt ante januam illius Ecclesiæ, quam præ hominum multitudine ingredi non valent, vel qui introspiciunt per fenestram.

Additio.

* Prout etiam Gobat, Dicastillo, Tanburinus, ac Cardinalis de Lugo apud la Croix *lib. 3. part. 1. num. 463.* & apud Felicem Potestà *Clericatus c. 109. num. 7.* putant, illum adhuc censeri sufficienter corpore præsentem, ita, ut Missam audire dicatur, qui per interjectam parvam plateam è domo sua in templum, vel ad Altare potest respicere. Quod ipsum Henno *tract. in Decalog. disp. 3. quæst. 2. conclus. 1.* concedit saltem in casu, si talis in-

de-

dependenter ab aſſiſtentium aliorum multitudine plenè advertat, quidnam à Sacerdote agatur. Ob quam paritatem cenſentur ſimiliter juxta Gobat, & Dicaſtillo eſſe corpore præſentes, atque audire Miſſam remiges in navi permanentes, dum eadem legitur in littore, vel milites exiſtentes, & auſcultantes in tentoriis, dum illa celebratur in publico campo, quamvìs in ſpatio intermedio nulli eſſent homines Miſſam audientes. Aſt ego ſimilia in praxi non ſuaderem, ſi aliter commodè, & faciliter Miſſa audiri poſſit, nec aliunde habeatur cauſa excuſans ex enumerandis *Quæſt. ſeqq.* Etenim ſaltem quoad aliqua exempla ab aliis Doctoribus meritò dubitatur pro tunc de morali præſentia. Profectò excommunicatus, ſi ex platea per feneſtram ſuam audiret Miſſam, non credo, quòd cenſeretur de novo peccare, nec proptereà deberet celebrans à Miſſa deſiſtere ex ea ratione, quia talis excommunicatus non diceretur Miſſæ moraliter corpore præſens, utì advertit la Croix *loc. cit.* *

40. Quæres. An ſatisfaciat Præcepto Eccleſiæ, qui audit partem poſteriorem unius Miſſæ v. g. ab Elevatione ad finem, & deinde priorem alterius Miſſæ usque ad Elevationem, vel econtra, aut ſi quis à duobus Celebrantibus, quorum unus Miſſam incipit, alter Elevatione pergit, ſimul audiat utramque? Reſp. I. Si quis non ſucceſſivè, ſed ſimul audiat duas tales partes Miſſæ à duobus Sacerdotibus ſimul celebrantibus, talis non ſatisfacit Præcepto. Ita defactò indubitatè tenendum eſt, & quoad hoc pun-

punctum nonnulli cautè libri legendi. Siquidem Innocentius XI. hanc inter alias Propositionem, ordine 53. damnavit, & doceri, atque practicari prohibuit: *Satisfacit præcepto Ecclesiæ de audiendo Sacro, qui duas ejus partes imò quatuor simul à diversis Celebrantibus audit.*

41. Resp. II. Nihilominus multi Doctores probabile censent, mortaliter non delinqui ab eo, qui successivè audit duas medietates Missæ à diversis Sacerdotibus dictas; quamvis veniale peccatum, & in suo genere grave committatur per hoc, nisi quis legitimè impeditus fuerit, quo minùs integram ejusdem Sacerdotis Missam audiret. Layman *lib. 4. tract. 7. cap. 3. num. 4.* Gobat *loc. cit. num. 143.* Navarrus, & nonnulli alii, quos citant, contra non paucos oppositum tenentes. Ratio esse potest: quia parum refert, quid de æquipollentibus fiat, simúlque ordò partium inter se non videtur pertinere ad substantiam præcepti: sic enim in simili satisfacit præcepto Ecclesiæ Clericus, qui priùs recitat Laudes, quàm Matutinum. Hæc sententia necdum est condemnata; unde etiam Jo. Cardenas *in Crisi Theolog. ad Propositionem 53. Innocent. XI. cap. 7.* eam censet probabilem, dummodò imposterum per sedem Apostolicam oppositum non declaretur.

42. CONCL. IV. Auditio Missæ per se loquendô præferenda est sacræ Concioni, si utraque audiri non possit. Ita communis: nam audire Missam diebûs Dominicîs, Festivísque, est

eſt de præcepto, non item audire Concionem, per ſe & ordinariè loquendô; atqui opus conſilii non eſt præferendum operi debito ex præcepto. Dicitur, *per ſe loquendô*: nam per accidens, & in caſu extraordinario fieri poteſt, ut Concio præferatur auditioni Miſſæ. ſi nimirum urgeat neceſſitas addiſcendi neceſſaria Fidei, hæcque commodè nequeant aliàs addiſci, vel ſi exemplum unius neceſſarium ſit ad inducendos cæteros pro audienda Concione &c. Bonacina *diſp. 5. de Præcept. Decal. quæſt. 2. punct. 2. n. 28.* & alii.

43. Poſſet hoc loco Quæſtio moveri de peregrinis & advenis, an teneantur ad Feſta particularia locorum, per quæ tranſeunt, ibíque abſtinere à ſervilibus, & Miſſam audire, item an quis de loco, ubi eſt Feſtum, poſſit omiſſà etiam Miſſà ad laborandum exire in alium locum propinquum, ubi id non celebratur. Verùm de hoc, atque attinentibus materiis ex profeſſo jam dictum eſt *tract. 2. diſt. 3. quæſt. 3. & 4.* ibi videatur.

QUÆSTIO V.

Quæ Cauſæ excuſent à Præcepto audiendi Miſſam?

SUMMARIUM.

44. *Generatim à Miſſa audienda excuſat impotentia phyſica, & moralis.*

(d) Tract.

(d) Tract. 2. dist. 2. n. 25. & seqq.

(e) Ut dictum Tract. 4. dist. 2. num. 28. & seqq. & dist. 5. num. 9. & seq. & dist. 6. num. 9. & Tract. 5. dist. 1. num. 49.

44. CONCL. I. Quamvis plures communiter assignari soleant causæ, ob quas quis excusari possit ab obligatione audiendi Missam die Festo, eæ tamen commodè reducuntur ad impotentiam, tum physicam, tum moralem. Hæc Conclusio supponit ex dictis (d) alibi, quòd leges Ecclesiasticæ in casu impotentiæ non obligent; ídque, quantum ad propositum, clariùs habetur *cap. ultim. si de Feriis*, ibi: *Nisi necessitas urgeat, vel pietas suadeat.* Quo supposito,

45. Probatur Conclusio inductione. Et quidem ob impotentiam physicam (quæ est impoten-

potentia simpliciter) excusantur, qui detinentur in carceribus, in quibus Missa non celebratur. Item, qui tam gravî morbô decumbunt, ut Missæ interesse non possint. Similiter, qui longum iter faciunt non invenientes locum, ubi Missam audiant; ut fit in terris Infidelium, & in mari. Et idem de aliis similibus.

46. Deinde ob impotentiam moralem plures adhuc excusari possunt. Nam impotentia moralis censetur tunc contingere, cùm nequit audiri Missa absque jactura boni notabilis æstimationis, aut non nisi cum magna difficultate, vel labore; quæ posteà in casibus particularibus arbitriô viri prudentis dijudicanda erunt. Quia igitur generatim sunt quatuor bonorum genera, scilicet bona animæ, corporis, famæ seu honoris, atque fortunæ, hinc circa ea omnia hujusmodi impotentia moralis accidere potest.

47. Hinc inprimis ob impotentiam moralem circa bonum animæ occurrentem excusatur quis ab audienda Missa, si nequit adire templum sine periculo labendi in peccatum: ut si quis tempore persecutionis timeat periculum abnegandæ Fidei, si à persecutoribus comprehendatur; aut si virgo prævideat periculum stupri in via sibi inferendi, & hujusmodi.

48. Deinde propter periculum imminens corpori excusatur quis, si ex probabili conjectura, & non sola vana imaginatione ductus timeat, ne in via aut in ipso Templo vitam amittat, utputa ob sicarios, ob aëris intemperiem, vel infectionem &c. Item si timeat jacturam sanitatis, aut re-

reincidentiam in morbum, vel adsit periculum notabilitér retardandi convalescentiam, si ipse Sacrum audiat in Templo: uti quandoque contingit laborantibus febrì, & aliîs hujusmodi morbîs, in quibus standum est judiciô viri prudentis, ac præsertim Medici.

49. Quæres an distantia loci excuset ab auditione Missæ? Resp. Quandoquidem distantia loci ad Templum non modicam sæpe causet corporalem incommoditatem senibus, claudis, labore pridiano valde fessis &c. proinde ex hoc capite tales nonnunquam contingit excusari, præsertim accedente tempestate nivali, aut nimbosa. Ita communis.

50. Etsi verò non possit absolutè determinari certa distantia, quæ sit necessaria, simúlque sufficiens pro omnibus & singulis hominibus excusandis, quandoquidem homines sint adeò diversæ complexionis, & alii robusti, alii imbecilliores, aliqui etiam divites, qui curriculô ad Ecclesiam vehi possunt, simúlque tempestatis nimbosæ atque hiemalis habenda sit ratio &c. nihilominus loquendô de hominibus mediocriter valentibus, & peculiarem excusationem non habentibus, quidam Doctores apud Gobat *tr. 5. Theol. Experim. n. 486.* sufficere asserunt pro excusatione peditis distantiam unius bonæ horæ, vel quinque horæ quadrantes: alii verò majorem exigunt distantiam, vel spectandam loci consuetudinem ajunt, aut hoc absolutè judicio prudentum relinquunt expensîs circumstantiîs discernendum. Certè plerique sibi ducerent Religioni, si cessante alia causa omitterent Missæ

sæ auditionem ob distantiam unius horæ, & punirentur illi, qui deprehenderentur fere semper à re Divina abesse solùm, quia distant sesqui horâ à Templo. Quamquam nullus prudens Confessarius movebit his scrupulum, etsi iteratò tales maneant domi; cùm variæ aliæ circumstantiæ non rarò concurrunt iter tam longum aggravantes, ut meritò detur locus excusationi.

51. Rursus propter periculum famæ, & honoris quidam excusari possunt. Sic communiter Doctores excusant illum, qui non habet vestem decentem, ita ut nequeat sine dedecore, aut gravi derisione, seu notabili pudore comparere in publico. Similiter excusant puellam cæteroquin honestam, quæ putatur casta, & tamen gestat uterum, ne videlicet publicè confundatur, & hujusmodi. Si tamen tales possint primæ Missæ in tenebris sine probro interesse, obligantur ad eam audiendam, nisi aliud excuset.

52. Tandem ob periculum bonorum fortunæ excusantur ii, quibus imminet damnum in fortunis, si pro Missa audienda velint ire ad Ecclesiam: quod intelligit Gobat *loc. cit. n. 491.* non tantùm de damno notabili, sed etiam de metu mali mediocris bonorum. Sic famuli excusantur, qui domi remanent ad ejus custodiam, vel ob furtum aut incendium avertendum &c.

53. His omnibus accedit titulus pietatis, officii seu obedientiæ; quamvis & hæc ad impo-

tentiam moralem reduci possint. Sic ex titulo pietatis, seu Charitatis Proximi excusatur ab audienda Missa, qui inservit ægro, cui præsentia inservientis est necessaria, ita ut ab ipso recedere non possit: nam majus est vinculum præcepti Charitatis Proximi, quàm Præceptum Missæ audiendæ, cùm illud Jure naturæ, hoc autem Jure duntaxat positivo Ecclesiastico obliget. Idem in similibus casibus dicendum de matre, vel nutrice, quæ infantes deserere non possunt, dum non habent alium eisdem assistentem.

54. Ex titulo officii excusantur excubitores ad portas, valla, turres, itémque custodes pecorum, & hujusmodi. Qui tamen tenentur mutare vices, quando sunt plures, & potest à paucioribus custodia convenienter peragi, fiúntque successivè plura Sacra. Et hactenus dicta ad alios consimiles casus sunt extendenda, atque juxta exigentiam rerum applicanda.

Additio.

* Sic Aurigæ, qui per consuetudinem habent jus vehendi aliquo die Festo, excusantur ab auditione Missæ, si hac audita vehere non possent absolutè, vel saltem non nisi cum notabili damno: nam cui aliquid conceditur, conceduntur etiam omnia necessaria ad illud; la Croix *lib. 3. p. 1. n. 684.* dummodò prædicti hac doctrina non abutantur fingendô notabile damnum, ubi non est. Similiter excusantur itinerantes, quando ducem, vel comitem itineri

neris valde utilem, puta itineris gnarum, vel commodam occaſionem navigandi, aut curru vehendi amiſſuri eſſent, dum interim Miſſam audirent. Alioquin autem, ſi nulla acceleran-di neceſſitas urgeat, omnes diebûs Dominicîs, vel Feſtivîs iter facturi priùs Miſſam audire de-bent, niſi prudenter exiſtimare poſſint, ſe ſub ipſo itinere Miſſam audiendi habituros eſſe oc-caſionem. Sporer *Tract. 3. in Decal. c. 4. ſect. 2. n. 28.* *

55. CONCL. II. In caſu, quo quis habet im-pedimentum legitimum non audiendi Miſſam die Feſto, conſilium omnino ſalutare eſt, do-mi per aliquod tempus vacare orationi; id ta-men non eſſe in præceptô, docent Navarrus *cap. 21. Manual. n. 7.* Reginaldus *lib. 19. n. 19.* He-rincx *part. 4. diſp. 8. de Sacrificio Miſſæ. num. 223. & 224.* ſolventes contraria, & alii: cùm talis oratio domi peragenda minimè comprehenda-tur ſub nomine Miſſæ, ſimúlque finis præcepti non cadat ſub præcepto. Nihilominus oppo-ſita ſententia, quam nonnulli tenent, in praxi pro poſſibili hominibus conſulenda eſt, ut, cùm Jure naturali teneamur Deum quibûsdam tum virtutum Theologicarum, tum Religionis a-ctibûs quandoque per vitæ decurſum revereri, (e) huic obligationi eò meliùs ſatisfiat. In quem proinde finem D. Auguſtinus *Serm. 251. de Temp.* optimè loquitur, atque eum, qui non poteſt cum cæteris Sacro intereſſe, exhorta-tur, *ut ſaltem in domo ſua oret, & non negli-gat DEO ſolvere votum, ac reddere penſum ſer-vitutis.*

DISTINCTIO II.

De Tertio Præcepto Ecclesiæ, sive de Jejunio.

QUÆSTIO I.

Quid sit Jejunium, & quæ ejus requisita?

SUMMARIUM.

1. *Tertium Ecclesiæ Præceptum, quod?*
2. *Jejunium generaliter acceptum, &*
3. *Jejunium specialiter, quid?*
4. *Jejunium naturale, requisitum ad sumptionem Eucharistiæ, quid?*
   Et quando violatur?
5. *Jejunium Ecclesiasticum, quid?*
6. *Hoc non frangitur per potum.*
   ** Quænam se habeant per modum potûs?*
7. *Cautela circa haustum interdiu factum.*
8. *Ad Jejunium Ecclesiasticum tria requiruntur.*
9. *Delectus ciborum, in quo consistat?*
10. *Circa lacticinia est attendenda consuetudo locorum.*
    ** Quid sit sentiendum de pinguedine, & lardo porcino?*
11. *Abstinentia plurium refectionum, quid importet?*
12. *Certa refectionis hora, quæ?*

TER-

1. TERTIUM Ecclesiæ Præceptum communiter sequentibûs verbîs comprehenditur: *Jejunia certîs diebûs, temporibúsque indicta servato.* Concordat Canon 68. Apostolorum, de Jejuniis Ecclesiasticis observandis expressè statuens: & textus c. *Quadragesima 16. de Consecrat. dist. 5. cum seqq. can.*

2. Cæterùm Jejunii nomen quandoque sumitur generaliter pro abstinentia à vitiis & peccatis; in qua acceptione D. Augustinus *Tr. 17. in Joannem*, relatus c. *Jejunium 25. de consec. dist. 5.* ait: *Jejunium magnum & generale est, abstinere ab iniquitatibus & illicitis voluptatibus sæculi, quod est perfectum Jejunium.* Et D. Basilius *Homil. 1. de Jejunio. Verum Jejunium est, ab omnibus vitiis essè alienum.* In proposito non accipitur Jejunii nomen tam generaliter, sed magìs propriè, ac specialiter pro abstinentia à cibo & potu.

3. Jejunium, prout sumitur specialiter, ac propriè pro abstinentia à cibo & potu, rursum duplex est, naturale scilicet, & Ecclesiasticum.

4. *Jejunium naturale* est abstinentia à qualibet re sumpta per modum cibi, aut potûs, vel etiam per modum medicinæ. Et tale Jejunium de præcepto Ecclesiastico requiritur ad sumptionem SS. Eucharistiæ Sacramenti: unde Rubricæ Missalis *Tit. De defectibus dispositionis corporis:* sic loquuntur: *Si quis non est jejunus post mediam noctem, etiam post sumptionem solius a-*

quæ,

quæ, vel alterius potus, aut cibi, per modum etiam medicinæ, & in quantumcunque parva quantitate, non potest communicare, nec celebrare. Ubi tamen mox subjungitur in hæc verba: *Si reliquiæ cibi remanentes in ore transglutiantur, non impediunt Communionem, cùm non transglutiantur per modum cibi, sed per modum salivæ. Idem dicendum, si lavandô os deglutiatur stilla aquæ præter intentionem.* Hæc ibi. Verùm de Jejunio naturali ex professo hìc non agitur, sed de Jejunio Ecclesiastico, de quo loquendô, sit

5. CONCL. I. *Jejunium Ecclesiasticum* est voluntaria abstinentia à cibo juxta præscriptum Ecclesiæ. Ita in re communis. Dicitur, *voluntaria abstinentia:* quia Jejunium est actus virtutis Temperantiæ, & consequenter debet esse actus liber, & voluntarius. Hinc, qui invitus omninò abstinet à cibo, quia nimirum eo caret, potiùs esurire, quàm jejunare censetur.

6. Dicitur ulteriùs, *à cibo:* quia potus, quamvìs sit vinum, non solvit Jejunium Ecclesiasticum, utì rectè notat D. Thom. 2. 2. *q.* 147. *art.* 6. *ad* 2. Nec obstat, quòd quis sæpiùs de die bibat non solùm ad sedandam sitim (quæ cùm sit vehementior, & crebriùs accidat homini bus præ fame, noluit Ecclesia, utpote pia Mater, potum prohibere) verùm etiam ad sedandam aliqualiter famem. Resp. enim, adhuc non solvi Jejunium: quia sub præcepto Ecclesiastico

Jejunii

Jejunii non prohibetur intentio, ſed ſolùm externa cibi refectio, quæ ſit contra præſcriptum Eccleſiæ.

Additio.

* Porrò illa cenſentur ſe habere potiùs per modum potûs, quàm per modum alicujus comeſtibilis, quæ ex natura ſua, atque juxta communem hominum, ſeu moralem prudentûm æſtimationem non ſunt ordinata ad nutriendas ſolidas partes corporis, ſed magìs ad extinguendam ſitim, vel ad vehendum, & concoquendum alimentum, quamvìs ſimilia etiam aliqualiter per accidens ſoleant nutrire. Sic *inprimis* cereviſia ſe habet per modum potûs, quia ex natura ſua, ac juxta communem hominum æſtimationem ordinatur ad refrigerandum, ac ſitim extinguendam, & deſervit pro aliquo vehiculo, quamvìs ob ſuccum triticeum, ſeu hordeaceum inibi contentum etiam aliqualiter ſoleat nutrire, famémque ſedare. Econtra verò lac, vel juſculum habent ſe per modum alicujus comeſtibilis: etſi enim ſint quid liquidum, ex natura tamen ſua, & juxta communem prudentûm æſtimationem ordinantur per ſe ad nutriendas partes ſolidas corporis. *Secundò* decoctum ex herba *Thee* pariter cenſetur ſe habere per modum potûs, quia ſimile decoctum non cenſetur ex ſe ordinatum ad ſedandam famem, ſed potiſſimùm ad recreandos ſpiritus, & purificandum, ſeu mitigandum ſanguinem. Quidnam autem ſentiendum ſit de Chocolata,

& Caffee, sequentia ex Patre la Croix *lib. 3. p. 2. num. 1291. & 1292.* & aliis AA. subjungo; nimirum juxta Thomam Hurtad. Lopez, Henriquez, & alios se habere per modum potûs, sicque diebûs Jejunii non frangere Jejunium. Et ita teste Henriquez *vers. Jejunium* de Chocolata (de qua tamen major posset esse difficultas) declaravit Urbanus VIII. oblatîs sibi ingredientiîs, & confecta in ejus conspectu Chocolata: ubi Pontifex reposuisse fertur, esse, & manere potum. Idem responsum esse à Gregorio XIII. Pio & Paulo V. testantur plures DD. inquit Illsung *tr. 4. dist. 1. num. 39.* quam etiam sententiam defendit Cardin. Brancatius in dissertat. de Chocolata, nec improbat Sabinus Bononiensis in Luce Morali *part. 1. tr. 38. num. 68.* Econtra verò habere se Chocolatam per modum cibi, sicque diebûs jejunalibûs frangere Jejunium docent multi alii DD. cum Castropalao hic *part. 2. §. 2. num. 4.* Ratio eorum est, quia potiores ingredientiæ habent vim nutritivam, utì etiam Fabæ, Caffee. Mihi cum Felice Potestà *tom. 1. Exam. part. 3. num. 2876.* præplacet sententia media Leandri, Dianæ, Remigii, & Escobar; nimirum si non multùm misceatur illius materiæ, sed sorbeatur tenue, tunc se habere per modum potûs, sicque non frangere Jejunium: secùs, si multùm misceatur, & coquatur instar densæ pultis, cùm ibidem se haberet potiùs per modum cibi. Sic exemplificat Felix Potestas *loc. cit.* Si sex unciis aquæ admisceretur una, & media uncia Chocolatæ, ac media uncia sacchari, talis Choco-

colata ſe haberet per modum potûs: ſecùs, ſi admixtio Chocolatæ, foret in æquali, vel quaſi æquali pondere. Attendant ſibi hìc illi, qui diebûs Jejunii ſimilibûs prætereà adjungunt, ſeu admiſcent lac, & ova, ſeſe per modum cibi habentia, & multùm nutrientia. *

7. Cæteroquin ſuppoſitô ſemel, quòd ſe aliquid habeat potiùs per modum potûs, quàm per modum alicujus comeſtibilis, exinde addunt adhuc DD. ad hauſtum interdiu factum etiam modicum panis, vel amygdalas paucas accipi poſſe, ne hauſtus ille noceat. Interim tamen cavendus, quantùm ad hoc, exceſſus, ne repetitîs ſæpiùs buccellîs ad magnam tandem quantitatem deveniatur: nam Alexander VII. ſequentem inter alias, ordine 29. Propoſitionem damnavit: *In die Jejunii, qui ſæpiùs modicum quid comedit, etſi notabilem quantitatem in fine comederit, non frangit Jejunium.* Ab hoc proinde cavendum.

8. CONCL. II. Ad Jejunium Eccleſiaſticum tria requiruntur, videlicet Abſtinentia ciborum certi generis: Abſtinentia plurium refectionum: & certa hora refectionis. Ita rurſum communis Doctorum: & patet ex perpetuo uſu, atque praxi Eccleſiæ, & illico quoad ſingula declarabitur.

9. Quantùm igitur attinet ad primum, nempe ad *Abſtinentiam à certis cibis*, ſive, ùt loquitur Concilium Trid. *Seſſ. 25. cap. 21. Delectum ci-*

bo-

borum: Inprimis diebûs Jejunii abstinendum est à carne, deinde etiam à lacticiniis, *videlicet à lacte, caseo, & ovis, prout habetur *can. Denique dist. 4.* ibi: *Par autem est, ut, quibûs diebûs à carne animalium abstinemus, ab omnibus quoque, quæ sementinam carnis trahunt originem, jejunemus, à lacte videlicet, caseo, & ovis.* Accedit Decretum Alexxndri VII. hanc inter alias, ordine 32. Propositionem damnantis: *Non est evidens, quòd conjuctudo non comedendi ova & lacticinia in Quadragesima obliget.*

10. Verùm hîs non obstantibûs, quantùm attinet ad lacticinia, attendenda est consuetudo tum generalis, tum particularis locorum: utpote quæ partim est optima legum interpres, partim etiam, sicut de novo potest legem inducere, ita & priori derogare. Unde inprimis in Feriis sextis, & Sabbatis per annum, quando aliud jejunium de præcepto non occurrit, ubique locorum permittuntur lacticinia, etsi esus carnium sit prohibitus. Deinde in quibusdam locis ova atque lacticinia solùm prohibentur tempore Quadragesimæ, & extra illud non sunt vetita, alicubi verò diebûs jejunii etiam extra Quadragesimam non permittuntur, ùt notat Navarrus *c. 21. Manual. n. 15.* Tandem in Germania ex antiqua consuetudine videmus permissa ova, & lacticinia omnibûs jejuniîs totius anni, ídque factum creditur ob defectum olei, atque aliorum ciborum Quadragesimalium, qui alibi abundare solent.

Additio.

Additio.

* Num autem in Regionibus, in quibus diebûs jejunii conceduntur ova, & lacticinia, pariter intelligatur concessa comestio sanguinis, aut illius pinguedinis, quæ exprimitur è lardo porcino, vel ex adipe anserum, aliorúmve animalium, alia est difficultas; ubi Glossa, Hostiensis, Abbas, & Sylvester apud P. Sporer *in Decal. tr. 3. post Caput quartum in Appendice sect. 1. num. 10.* Respondent affirmativè ex ea ratione: quia tam parum illa pinguedo est caro, ac ova, vel caseus: item lac, & sanguis juxta Philosophos tantùm accidentaliter in colore differunt; si ergo licet vesci lacte, cur non & sangine? Ita illi. Econtra probabilior DD. & communior defendit negativam, ex eo præcipuè fundamento, quia de jure communi ne quidem licet vesci ovis, & lacticiniîs diebûs formalis jejunii, nisi in locis, ubi est introducta legitima consuetudo; ergo, cùm quoad lardum, & sanguinem talis consuetudo in his partibus Germaniæ necdum videatur introducta, præsertim respectu divitum aliîs cibîs abundantium, neque licebit vesci sanguine, vel memorata pinguedine. Et hæc sententia in praxi meritò est suadenda: intereà tamen, quia prior sententia habet graves pro se Doctores, nec ejusdem probabilitas ex integro exhauritur, poterit eadem Confessariis juxta Patrem Sporer *loc. cit.* principaliter ad duo deservire. *Primò*, ut pauperibus licentiam vescendi ejusmodi pinguedine diebûs jejunii concedere facilè possint ob causam paupertatis, & defectum buty-

ri.

ri. *Secundò*, ut ancillis vel famulis permitti possit, & coquere, & cocta comedere de adipe animalium, quando à Dominis jubentur, eisve similia comedenda proponuntur: intereà tamen, si ipsimet heri vel heræ aliàs competentia pro suo statu media habentes, quæ famulis, & ancillis ex tali adipe coctos cibos diebûs jejunalibûs comedendos proponunt, confessionale accedant, iisdem, in quantum cum fructu prudentiæ fieri potest, deinceps Confessarius similia efficaciter disuadeat in locis, ubi non est jam introducta contraria consuetudo, qualis tamen quoad pinguedinem animalium, seu sanguinem vigere dicitur in Regno Siciliæ teste Felice Potestà *tom. 1. Exam. Ecclesiast. part. 3. num. 2880.* *

11. Quoad secundum, videlicet quoad *Abstinentiam plurium refectionum*, est sciendum, quòd ad Jejunium requiratur, ut in die (sive intra spatium unius diei naturalis, à media nocte usque ad aliam mediam noctem computandum: *arg. l. More Romano ff. de Feriis;*) nonnisi unica refectio, seu comestio fiat: prout fatentur unanimiter Doctores, & patet ex perpetua atque universali Ecclesiæ consuetudine. Verum tamen est, quòd Ecclesia hîs posterioribûs sæculîs ob corporum infirmitatem, quæ mundo senescente semper magìs augetur, & aliis rationabilibus de causis, ex longæva consuetudine & tacito consensu indulserit, ut præter dictam unam comestionem modicum aliquid cibi serò per modum collatiunculæ sumatur. Dicitur notanter, *modicum aliquid cibi*: quia, qui notabiliter excederet, procul dubio je-

jejunium frangeret: unde etiam illi dies, quibûs prohibentur quidem carnes, non tamen duæ refectiones, dicuntur quidem dies abſtinentiæ, aſt non formalis jejunii. Sed de hoc ampliùs *num. 23. & ſeqq.*

12. Tertia tandem Jejunii conditio, quæ eſt *certa refectionis hora*, hoc importat, ut unica illa refectio non prandii, ſed cœnæ rationem obtineat: unde & Breviarium Romanum in Benedictione Menſæ præſcribit, quòd, quando ſemel comeditur (puta diebûs Jejunii) omnes preces dicantur ùt in cœna. Et quidem hæc unica refectio prioribûs ſæculîs tempore Quadrageſimali uſque ad veſperam prorogari debebat, utì patet *ex c. Solent. 50. de Conſec. diſt. 1.* Aliîs verò diebûs jejunalibûs differebatur uſque ad horam nonam, quæ eſt tertia poſt meridiem, utì teſtatur D. Bernardus *Serm. 4. de Quadrageſima.* Cæterùm hîſce poſterioribûs ſæculîs, quibûs ob corporum infirmitatem conceſſa fuit collatiuncula veſpertina, pariter ob eandem cauſam uſu receptum eſt, ut refectio illa unica fiat circa meridiem, & Veſperæ in Choro tempore Quadrageſimæ dicantur manè ante comeſtionem, ut ſic primævæ conſuetudinis Eccleſiæ memoria retineatur. Sed quia de iſtis tribus Jejunii Eccleſiaſtici conditionibus ſpeciales occurrunt difficultates, hinc ſit

QUÆ-

QUÆSTIO II.

Solvuntur varia dubia circa tres Jejunii conditiones.

SUMMARIUM.

13. *Dispensatus circa esum carnium an possit bis comedere?*
14. *Sententia negativa multorum.*
 (a) Tract. 6. dist. 1. num. 83.
15. *Affirmativa probabilior.*
 * *Nec tamen altera sententia caret suis gravibus fundamentis, estque in praxi observata apud aliquot Diœceses.*
 ** *Defacto in praxi tenendam esse negativam ex Brevi Tertio à SS. D. N. BENEDICTO XIV. expedito desumitur. Addit.*
16. *Jejunium Ecclesiasticum an violet replens ventrem cibis Quadragesimalibus?*
 Ratio dubitandi.
17. *Resolutio Quæstionis.*
18. *Solvuntur contraria.*
 * *Quid, si comestionem primam per plures horas protrahat?*
19. *Sæpiùs in die Jejunii comedens carnes peccat toties, quoties comedit; & quidem mortaliter, nisi excuset levitas materiæ, quæ?*
20. *Quid, si sæpiùs quis comedat cibos licitos?*
21. *Solvuntur instantiæ.*
22. *Differentia inter præceptum de non comedenda carne, & non sumenda secunda refectione.*
23. *Collatio vespertina an permissa?*
24. *Quantùm cibi in ea sumere liceat?*

13. QUæritur I. Circa primam Jejunii conditionem, an dispensatus circa esum carnium, censeatur dispensatus ad non jejunandum, ita ut possit sæpiùs de die comedere? Resp. cum Mastrio *disp. 12. Theol. mor. num. 6*, diversas quoad hoc dubium esse Doctorum sententias.

14. Et quidem negativam sententiam non pauci tenent, ùt Graffeus, Petraza, aliique plu-

res; quam ſententiam amplectuntur etiam Leſſius, Reginaldus, Cajetanus, Navarrus, & multi alii, loquendô de caſu illo, quo quis diſpenſatus eſt in eſu carnium non ratione debilitatis naturæ, ſed quia à piſcibus abhorret, aut hi ejusdem temperamento nocere ſolent, vel quia cibi eſuriales valde carô pretiô comparantur e. g. tempore Quadrageſimæ. Rationem dant: quia præceptum Eccleſiæ, quando non poteſt ſervari in totum, nihilominus in parte, quæ ſervari poteſt, ſervandum eſt. *arg. c. Cum dilecti: de Dolo & contumac.* Idem ſuadetur per ſimile: nam qui non poteſt recitare totum Breviarium, poteſt tamen recitare partem, tenetur ad recitandam partem, prout alibi (*a*) dictum. Sic etiam, qui eſt diſpenſatus in duplici refectione, non idcirco eſt diſpenſatus in eſu carnium. Confirmatur: quia, quando quis eſt diſpenſatus in eſu carnium, non ratione ſuæ debilitatis, ſed quia à cibis jejunalibus abhorret &c. nulla ſubeſt cauſa, cur gemina comeſtio concedatur: ergo ſaltem tunc ea erit illicita: nam diſpenſatio ſine cauſa non valet.

15. Affirmativa nihilominus ſententia eſt probabilior, atque inter Doctores communior, quam tenent Toletus, Diana, Tamburinus, Azorius, Filliucius, & Maſtrius, citans plures alios. Ratio eſt, quia abſtinentia ab eſu carnium eſt de ſubſtantia Jejunii Eccleſiaſtici; ergo, qui diſpenſatus eſt quoad comeſtionem carnium, eo ipſo eſt diſpenſatus à jejunio, & conſequenter poterit bis vel ſæpiùs comedere, cùm ſublatâ ſubſtantiâ Jejunii cenſeatur ſolutus à lege Jejunii.

nii. Et per hoc patet ad rationes prioris sententiæ, quæ solùm urgent in illis casibus, in quibus præceptum Ecclesiasticum potest servari quoad suam substantiam saltem ex parte, licèt non ex toto: quod non fit, neque concessâ comestione carnium fieri potest in Jejunio Ecclesiastico.

Additio.

* Ast negabunt adversæ sententiæ Patroni, quòd concessâ comestione carnis non possit (uti pariformiter dicitur quoad recitationem Horarum Canonicarum) quoad alteram adhuc partem servari formale jejunium; nam inquiunt, Jejunium formale & propriè tale (prout distinguitur à simplici abstinentia) includere substantialiter duas partes ab invicem divisibiles, & independentes, nimirum abstinentiam *à duplici refectione*, & *à carnibus*; sicque non sequi, facta dispensatione in una, eo ipso eandem quoque fieri in altera parte; cùm utrobique sit aliqua distincta mortificatio, uti consideranti patet. *Et hoc ipsum* (ait in formalibus la Croix *lib. 3. p. 2. num. 1269.*) *communiter declarant Episcopi dispensantes pro carnibus in Quadragesima, dum addunt, se non aliter velle dispensare, quàm relinquendô obligationem Jejunii quoad refectionem unicam.* Ita ille; ego autem credo; quòd equidem hæc praxis forsan vigeat in Germania inferiori, ac vicinia; non tamen æquè, saltem non ubique, in superiori, ubi potiùs scio, in praxi ordinariè servari do-

ctrinam primæ sententiæ, taliter nimirum, ut, dispensatione facta in Quadragesima circa comestionem carnis, etiam absque scrupulo adhibeatur secunda refectio. Dixi *ordinariè:* etenim in duabus Diœcesibus bis jam vidi, fuisse à Reverendissimo Ordinario notanter 1739. declaratum, quòd in Quadragesima admittendô comestionem carnis nullatenus intendat dispensare quoad duplicem refectionem, nisi aliunde quoad eam duplicem refectionem sint exempti propter alias causas, puta ob longum iter, aut graves labores &c. * Hinc observetur sequens

Additio.

** Quamvìs anteà opinio nunc relata fuerit pluribus visa probabilis, nunc tamen opposita à P. Elbl Theol. Decalog. Part. Proemial. n. 372. asserta sententia meritò in praxi retinenda est. Ita enim clarè deciditur Brevi Tertiô de Jejunio expeditô à SS. D. N. BENEDICTO XIV. die 8. Julii 1744. ubi Pontifex Laudatissimus secundô locô istud ponit & resolvit dubium: *An ii, quibus concessum est vesci carnibûs, possint in vespertina refectiuncula ea quantitate carnis vesci, quæ jejunantibus permittitur? Respondemus, non licere; sed opus habere eo cibo, eâque uti portione, quibus utuntur homines jejunantes rectæ meticulosæ conscientiæ.* Decreto Summi Ecclesiæ Pastoris adstipulatur praxis plurium Diœcesium, in quibus jam pluries, dum tempore jejunii dispensatum est in esu carnium, simul injunctum fuit, ut utraque

conditio

conditio ſtrictè ſervaretur de una tantùm comeſtione carnium, & refectiuncula peragenda in cibo tantùm, & quantitate cibi jejunantibus aliàs permiſſa.

Ex adducto igitur Diplomate Pontificio, & praxi clarè fluere exiſtimo, ſubſtantiam jejunii omnino eſſe diviſibilem in abſtinentiam à carnibus, & ſecundæ comeſtionis vel refectionis tanquam in duas partes ſeparabiles: atque adeò licèt excuſatus ſis ab una ſubſtantiali parte jejunii implenda, non ideò etiam ſtatim exemptus es ab altera parte ejusdem: ùt in pluribus præceptis, quæ circa materiam diviſibilem, & ſeparabilem verſantur, exempla in promptu ſunt: ſic qui totum Breviarium non poteſt recitare, tenetur ad partem, ſi hanc adhuc orare poteſt, quíque totam Summam ablatam nequit reddere, illam tamen quantitatem, quam poteſt, tenetur reſtituere. **

16. Quæritur II. Quantùm attinet alteram conditionem Jejunii, an ſemel tantùm in die Jejunii comedens, ſed tot cibîs quadrageſimalibûs ventrem replens, ut nullam carnis afflictionem ſentiat, quinimò gulæ indulgeat, violet Jejunium Eccleſiaſticum? Ratio dubitandi eſt: tum quia Jejunium Eccleſiaſticum eſt actus temperantiæ: atqui talis actus temperantiæ in propoſito non intervenit ob exceſſum illum, qui degenerat in gulam, vel etiam ebrietatem; tum quia parum refert, quid de æquipollentibus fiat: atqui talis una exceſſiva comeſtio poteſt æquivalere duabus vel tribus aliis comeſtionibus, per quas utique frangeretur Jeju-

nium Ecclesiasticum. Tacentur aliæ rationes, quas ponit Covarruvias *lib. 4. var. resolut. cap. 20. num. 11.*

17. Resp. cum Reginaldo *lib. 4. cap. 14. num. 163.* Cajetano, Medina, & aliis, quamvis talis perdat meritum Jejunii in totum, vel in partem, simúlque peccet juxta qualitatem excessûs (etiam mortaliter, si excessus tam magnus sit, qui in non jejunantibus culpam mortalem induceret) nihilominus is non judicabitur ab Ecclesia transgressor Jejunii, neque ex eo capite punietur à DEO, sed ex alio; quia videlicet peccavit peccatô gulæ, aut, si excessit in nimio potu, peccatô ebrietatis. Ratio est: quia talis non agit contra substantiam Jejunii Ecclesiastici; nam Ecclesia solùm præcipit abstinentiam à carnibus, & à secunda refectione, atque ut ante certum tempus non fiat refectio; quæ omnia in casu posito observantur.

18. Ad rationes dubitandi, & earum primam dicitur, Jejunium Ecclesiasticum dici actum Temperantiæ, non quòd Ecclesia illum præcipiat ùt modificatum omnibûs conditionibûs virtutis Temperantiæ, sed ùt modificatum ad minimum saltem tribûs jam enumeratîs. Neque obstat, quòd Ecclesia præcipiens jejunium intenderit corporum nostrorum castigationem. Resp. enim, hoc parum urgere quia finis præcepti non cadit sub præcepto, ita videlicet, ut finis ipse præceptus esse censeatur. Deinde ejusmodi castigatio intervenit in proposito saltem per hoc, quòd fiat abstinentia à carnibus, atque secunda refectione: aliæ verò morti-

mortificationes ſunt quidem ſaluberrimæ, atque à SS. Patribus paſſim commendatæ, eæ tamen non cadunt ſub ſpeciali præcepto Jejunii Eccleſiaſtici, ùt dictum. Ad alteram inſtantiam negatur minor: etſi enim unica illa comeſtio poſſit æquipollere pluribus quoad quantitatem ciborum ſumptorum, non tamen pluribus æquipollere quoad multitudinem refectionum, quia ſemper manet unica refectio.

Additio.

* Utrùm verò ille, qui tot cibîs quadrageſimalibûs unica refectione adeò replet ventrem ad prandium, ut nullam in abſtinendo de nocte à ſecunda refectione ſentiat mortificationem, utrùm (inquam) ille adhuc Jejunium obſervare cenſeatur, ſi illam primam refectionem ſedendô in menſa protrahat, atque extendat per plures etiam horas, ita, ut tale convivium ferme attingat tempus collationis, alia eſt difficultas; ubi non deſunt Auctores, qui putant cum Tamburino & Fagundez hanc primam refectionem ultra duas horas citra fractionem Jejunii extendi non poſſe, ne aliàs prima comeſtio adeò in longum tempus protracta cenſeatur moraliter duplex refectio, quæ per præceptum Eccleſiaſticum prohibetur. Paſqualigus tamen cum Gobat *in Quin. tract. 5. lib. 26. num. 8.* talem apud Germanos praxin excuſat: tum ratione conſuetudinis etiam à Reverendiſſimis Ordinariis non ignoratæ, quæ in præceptis præciſè humanis multùm valet:

 tum

tum quia, etsi fortassis æquivalenter sit duplex, formaliter tamen & actualiter est unica refectio, moraliter quidem diutiùs continuata, & cæteroquin finis præcepti non cadit sub præceptum conformiter dictis antecedenter. *

19. Quæritur III. An, qui sæpiùs comedit in die Jejunii, toties peccet, quot sunt comestiones? Resp. I. Quando in die Jejunii comeduntur cibi vetiti, ut puta carnes, toties peccatur contra præceptum Jejunii, quoties distinctis comestionibus manducantur tales cibi. Ita Doctores communiter. Ratio est: quia in præcepto Jejunii duo includuntur, quorum unum est simpliciter negativum, scilicet ne comedantur cibi vetiti, alterum verò affirmativum, nempe ut quis unica refectione, & quidem non nisi tempore debito sumenda, contentus sit: atqui per quamcunque carnium comestionem semper violatur præceptum Jejunii, quatenus est negativum; ergo etiam toties peccatur, & quidem mortaliter, nisi excuset levitas materiæ. Et hoc ultimum idcirco additur, quia negari non potest, in proposito dari posse peccatum veniale ob levitatem materiæ: ut si de cibis vetitis comedatur duntaxat modicum quid, puta in quantitate unius unciæ, vel (ut aliqui volunt) duarum unciarum.

20. Resp. II. Qui verò sæpiùs in die comedit cibos cæteroquin licitos, peccat solùm per secundam comestionem contra præceptum Jejunii, non verò per tertiam, vel alias subsequentes. Ita Mastrius *loc. cit. num. 9.* cum

com-

communiori & probabiliori Doctorum, contra Medinam, & alios. Ratio eſt: quia præceptum Jejunii non obligat ad impoſſibile: atqui poſita jam ſecunda comeſtione, quamvìs culpabili, impoſſibile eſt, ut quis unica tantùm refectione contentus ſit; ergo ad hoc ampliùs non obligat, & conſequenter fit peccatum contra legem Jejunii in ſecunda tantùm refectione, non autem in aliis ſequentibus. Dicitur, *contra legem Jejunii:* nam per ſubſequentes poteſt quis peccare contra Temperantiam, licèt non contra præceptum Jejunii.

21. Nec dicas. Præceptum Jejunii eſt de unica tantùm refectione: atqui toties quis agit contra hoc præceptum, quoties ultra unicam refectionem comedit interpolatìs vicibûs; ergo etiam toties peccat. Reſp. negandô minorem: quia poſt ſecundam illicitam comeſtionem præceptum Jejunii de ùnica tantùm refectione, ſeu potiùs, ut quis una duntaxat refectione contentus ſit, ampliùs ſervari non poteſt, ſicque quoad hoc ceſſat ejus obligatio.

22. Nec obſtat, quòd quis ſæpiùs comedendô carnes in die Jejunii ſæpiùs peccet, ſicque à pari etiam plures ſumendô refectiones videatur ſæpiùs peccare. Reſp. enim negandô conſequentiam, & paritatem. Diſparitas eſt: quia præceptum de non comedenda carne eſt ſimpliciter negativum, obligans ſemper & pro ſemper in die Jejunii, potéſtque poſt primam comeſtionem carnis adhuc pro reliqua diei jejunalis parte ſervari: præceptum verò de ſumenda

una solùm refectione, non obstante, quòd etiam prima fronte videatur negativum, nihilominus re meliùs considerata est affirmativum, obligans, ut jejunans sit unica comestione contentus; & hoc post secundam comestionem est observatu impossibile.

23. Quæritur IV. Quid censendum de Collatione vespertina? Resp. I. Collatio vespertina, quæ prioribûs sæculis ignorabatur, posterioribûs hisce sæculis ob corporum infirmitatem, quæ mundo senescente semper magis magisque augetur, & aliis rationabilibus de causis, ex generali consuetudine, & tacito consensu Ecclesiæ, in modica quantitate permissa est, ac licita. Ita communis. Et hanc Doctores non *refectionem*, sed *refectiunculam* duntaxat, per quam Jejunium non solvitur, appellandam censuerunt, utpote in parva solùm quantitate sumendam.

24. Resp. II. Quantum cibi in tali refectiuncula, seu Collatione licitum sit sumere, non tam facilè est determinare; & forsan aliquibus illud D. Hieronymi dictum quadrat, quòd refertur *can. Gloria* 12. *quæst.* 2. *Plenus venter facilè de Jejuniis disputat.* Referam igitur præcipuas, & probabiliores sententias Doctorum, saltem in hoc convenientium, quòd refectiuncula illa (ùt ipsum nomen demonstrat) debeat esse modica, ne transeat in cœnam vel semicœnam.

25. Et quidem Filliucius *tract.* 27. *cap.* 2. *num.* 32. ait, in hac refectiuncula quatuor, quinque, vel ad summum sex uncias seu mediam

diam libram ſumi poſſe, ùt volunt (inquit) plerique ex Recentioribus. Unde ultra ſex uncias (*Uncia* eſt duodecima pars aſſis, ſive unius libræ; ſed libra aromatoria eſt major quatuor unciîs, & continet triginta duas ſemiuncias) inciperet refectiuncula deficere à debita menſura, & accederet ad peccatum levius vel gravius, juxta qualitatem exceſsûs.

* Ubi tamen adhuc bene nota, quòd apud modernos Theologos ſoleat diviſio libræ fieri, utì in libra aromatoria, nimirum in ſedecim uncias teſte la Croix *lib. 3. part. 2. num. 1299.* ubi hæc ponit formalia: *Duodecim unciæ ſunt libra, ſeu unum pondo apud veteres, ſedecim verò apud nos.* *

26. Deinde alii aſſerunt, non poſſe taxari, ſeu determinari certam pro omnibus jejunantibus quantitatem cibi pro Collatione veſpertina, ſed eam variam eſſe poſſe pro varietate tum perſonarum, utì videre eſt in provectioribus ætate, infirmis, nobilibus perſonis, qui pluribus epulis & delicatioribus aſſueti ſunt: tum locorum, utì accidit in frigidis regionibus, ubi major Collatio conceditur, quàm in calidis: tum exercitii & laboris, in quo quis occupatus eſt, vel defatigatus. Nam, quia hujusmodi labor quandoque totaliter excuſat à jejunio, pariter exiſtente aliqua rationabili cauſâ v. g. laboris, ſtudii, aut hujusmodi, aliquid ultra conſuetum ſumi poteſt in Collatione.

27. Quòd ſi regulam quamdam generalem etiam circa hoc petas, reſpondet Reginaldus

lib.

lib. 4. num. 185. & post eum Layman *lib. 4. tract. 8. cap. 1. num. 9.* ordinariè loquendô, & nisi aliqua causa justa excuset v. g. laboris, infirmitatis &c. non esse notabiliter excedendam quartam partem eorum, quæ jejunanti spectata sua complexione sufficerent ad ordinariam cœnam: alioquin enim quis semicœnaret.

28. Alii verò, ùt Bonacina *punct. 3. de Jejunio. num. 2.* citans Toletum, & alios, asserunt, hanc regulam esse desumendam ex consuetudine in singulis regionibus recepta: nam refectiuncula ista est per consuetudinem introducta; ergo sumi potest juxta limites receptæ consuetudinis. Cavendum tamen, ne tanta cibi quantitas sumatur, ob quam Collatio transeat in cœnam, vel quasi cœnam.

29. Resp. III. Utrùm in refectiuncula illa non tantùm quantitas, sed & qualitas ciborum sit attendenda, rursum diversæ sunt sententiæ; in praxi tamen tum recepta locorum consuetudo, tum aliæ circumstantiæ erunt attendendæ.

30. Prima pars de diversitate sententiarum inter Doctores ex eo patet: quia plerique Doctores pro Collatione solùm admittunt leviuscula ciborum genera, quæ parum nutriunt, & potiùs ad sitim extinguendam deserviunt; ùt sunt herbæ, poma, uvæ, & hujusmodi fructus arborum, nec non & aliqua ex saccharo confecta. His tamen ex communi usu, vel in defectum fructuum, vel ne hi soli noceant,

pa-

panem addi poſſe concedunt, non obſtante, quòd panis plurimùm nutriat, famémque depellat: cibos autem qui communiter inter fercula apponuntur, ac juscula cocta ex pane, & hujusmodi, niſi adſit alia cauſa excuſans, cenſent eſſe prohibita. Ita Filliucius, Azorius, & alii, quorum ſententia communiori uſu videtur eſſe recepta.

31. Econtra Bonacina *loc. cit.* Cajetanus *verſ. Jejunium.* Petrus Marchant. *Trib. part. 2. tract. 12. tit. 3. quæſt. 3. dub. 1.* & alii volunt, in dicta refectiuncula non tam ſtrictè prohiberi cibi qualitatem, ſicuti interdicitur quantitas; unde dictus auctor cùm proximè citatis admittit, poſſe licitè ſumi juſculum, modò non ſit de cibis prohibitis, comedi piſciculum, aut exiguam partem piſcis majoris, imò plures res in eadem Collatione deguſtari poſſe, dummodò cibi quantitas non excedatur, neque Collatio tranſeat in cœnam, nec aliud præceptum obſtet. Et hæc quoad diverſitatem ſententiarum.

32. Altera pars datæ reſponſionis, videlicet in hoc attendendam eſſe receptam conſuetudinem locorum, ex eo patet: quia refectiuncula illa eſt introducta per conſuetudinem; ergo juxta hujus limites poterit ſumi. Sic in partibus hiſce Septentrionalibus paſſim pro Collatione admittitur caſeus unà cum ovis frigidis, quamvis hi cibi præ cæteris nutriant, atque in aliis terris prohibeantur. Quod autem de juſculis calidis cum Cajetano & Petro Marchantio addit Bonacina, id

id consuetudo hactenus recepta non videtur admittere, saltem non in omnibus, præsertim in calidioribus regionibus, nisi in causa debilioris complexionis, vel alia justa causa interveniente: prout forsan inter Personas nobiliores delicatoribus assuetas, aut studiis gravioribus defatigatas quandoque fieri solet.

33. Quæritur V. Circa tertiam Jejunii conditionem, an sit peccatum mortale, notabiliter anticipare tempus ordinarium comestionis in die Jejunii v. g. per unam, vel alteram horam? Resp. Non desunt equidem Doctores, qui putant, hoc esse peccatum mortale, si absque causa justa fiat: pro qua sententia citatur Navarrus *cap. 21. Manualis. num. 27.* Covarruvias, Cajetanus, & nonnulli alii: dicendum tamen cum communiori, & probabiliori Doctorum, id non esse peccatum mortale, sed veniale solùm, si fiat absque justa causa. Ratio est: quia non violatur substantia præcepti Jejunii, sed tantùm circumstantia quædam accidentalis. Lessius *lib. 4. de Just. & Jur. c. 2. num. 13.* & alii.

34. Dicitur, *sed veniale tantùm, si fiat absque justa causa:* quia tunc fit aliqua inordinatio. Quòd si verò justa causa subsit, utputa si iter sit ineundum, si hospites dimittendi, aut hujusmodi, nullum erit peccatum, ne quidem veniale.

35. Quæritur VI. Utrùm similiter ille peccet, qui manè sumit Collationem cæteroquin

sumi

sumi solitam, & prandium usque ad vesperas vel noctem differt? Respondet Bonacina *loc. cit. num. 6.* & Layman *num. 10.* cum aliis communiter, id continere peccatum veniale, si fiat absque causa, eò quòd pervertatur consuetudo, nullum, si justa causa interveniat v. g. copia negotiorum, non permittentium sumptionem prandii in meridie, vel periculum infirmitatis, item piscatio, venatio &c. Verùm Mastrius *cit. disp. 12. num. 8.* Reginaldus *lib. 4. num. 186.* Azorius, & quidam alii probabile esse censent, talem (dummodò sumat refectiunculam horâ consuetâ prandii, & non priùs, nisi adsit alia justa causa) nec venialiter peccare, licèt sine speciali causa differat prandium ad noctem. Rationem dant: quia talis modus neque ex toto, neque ex parte solvit substantiam Jejunii: quinimò hic modus jejunandi magìs conducit ad corporis afflictionem, unde & olim in Ecclesia primitiva refectio sumebatur ad vesperam.

Additio I.

* Quæritur VII. Utrùm, & quandonam peccet ille, qui diebûs jejunalibûs cœnam, vel collatiunculam vespertinam semel inceptam, ast iterum interruptam denuo continuat? Resp. I. Si cœna, vel collatio vespertina tantùm mathematicè, puta per aliquot Pater, & Ave, non autem moraliter fuit interrupta, eadem de novo etiam absque ulteriori aliqua causa ad libitum potest continuari citra peccatum.

Ratio

Ratio est: quia tunc censetur adhuc esse una moraliter cœna, seu collatio, quoniam partes ejusdem non reputantur juxta prudentûm computationem ab invicem disjunctæ. Responsio hæc magìs clarescet ab exemplis. Sic videmus in multis Religionibus, quòd Lector mensæ, inservitor anteà sumat jusculum, aliúdve simile, & absolutô suô officiô continuet cœnam. Item ponamus, quòd Petrus ab alio invitatus ibidem per aliquod tempus sedens ad mensam, & saturatus competenter jam plicârit mappulam, intereà tamen afferantur adhuc nobiliores cibi, in hoc casu poterit continuare Petrus cœnam mutatô suô propositô. Quinimò idem concedunt Petro Filliucius, Tamburinus, Sanchez, & Lessius contra alios, si is jam à mensa surrexisset, facta gratiarum actione, ast denuo ab aliis persuasus de novo assideret, suppositô tamen, quòd id fiat intra spatium unius circiter quadrantis; nam spatium unius quadrantis moraliter non censetur juxta DD. partes cœnæ discontinuare, la Croix *lib. 3. part. 2. num. 1281.* Item ponamus, quòd Paulus relinquens mensam in uno loco, cui assidebat, intendat eandem absolvere in altero, in quo efficaciter invitatus exspectatur, poterit id licitè facere, dummodò spatium inter duas tabulas non multùm excedat quadrantem horæ. Ratio est: quia tunc hæ partiales duæ comestiones videntur intra tam breve temporis spatium constituere adhuc unam moraliter cœnam, nec videtur diversitas locorum obesse, præsertim ubi id requirit honestas. Franciscus Henno aliàs

aliàs ſatìs auſterus *tract. de Peccatis, diſp. 4. quæſt. 4. Concluſ. 1. Reſolut. 4.*

Reſp. II. Si cœna, vel Collatio veſpertina interrumpitur ex gravi cauſa, puta ob certa negotia, Paſqualigus apud la Croix *loc. cit. num. 1279.* putat, eandem intra ſuos terminos poſſe compleri abſolutô negotiô, quamvìs illud negotium durâſſet usque ad tempus veſpertinum: quia, cùm illa interruptio ſit involuntaria, cœna, ad quam jus habet, manebit complebilis per ſequentem comeſtionem. Econtra Tamburinus, Diana, Lezana, ac Sanchez ajunt, non poſſe inter primam & ſecundam comeſtionem majus ſpatium, quàm unam vel ad ſummum duas horas intercedere, ut continuatio fieri queat. Mihi præplacet diſtinctio Leandri, ac Stephani à S. Paulo *Tom. 1. Theolog. Moral. D. 5. num 113.* vel enim talis, antequam ſurgit à cœna, eſt jam ſatur, vel non? ſi priùs, non poterit peractô negotiô poſt tantum temporis ſpatium continuare cœnam; quoniam ob interveniens negotium diſparatum tanto tempore non videtur intercedere unio moralis inter primam & ſecundam comeſtionem, & cæteroquin talis in prima refectione jam fuit ſufficienter ſaturatus, utì ſupponitur. Quòd ſi autem ante abitum ad negotium non foret ſufficienter ſatur, poſſet adhuc in reditu comedere ad ſaturitatem non obſtante tam longo intervallo inter has comeſtiones intercedente: etenim quilibet habet jus ſemel intra diem jejunii ad ſaturitatem comedendi, prout etiam ex-

inde oſtiatim mendicantes poſſunt in hoc loco offam, in altero panem porrectum, in tertio aliud oblatum usque ad ſaturitatem in die jejunii comedere, quamvìs in quolibet ex his locis per aliquod notabile tempus exſpectare debuerint, usque dum ipſis quidpiam fuerit porrectum; uti rectè ex D. Thoma notat Sporer hìc *num. 13.*

Reſp. III. Loquendô proportionaliter de Collatione veſpertina, ſi quis ob negotium v. g. vocatus ſubitò ad infirmum periculoſè decumbentem debeat eandem interrumpere, vel talis ante abitum jam comedit quartam circiter partem juſtæ cœnæ? vel non? Si priùs, nequit recedens continuare collationem: bene verò usque ad hanc menſuram, ſi parum, & ferme nihil ſumpſiſſet ante diſceſſum ad infirmum. *

Additio II.

* Quæritur VIII. Quandonam peccet mortaliter, qui diebûs jejunialibûs ſine rationabili cauſa comedit quidpiam de cibis eſurialibus extra cœnam, & collationem veſpertinam? Reſp. I. Etſi comeſtio hæc fieret absque cauſa ſufficienti, nihilominus ex communi DD. non peccari mortaliter, ſi quantitas illa de cibis eſurialibus tempore intermedio inter cœnam, & collationem veſpertinam comeſta non excedat duas uncias. Sunt autem duæ unciæ quarta pars ipſius collationis veſpertinæ, ſi pro inte-

gra

gra collatione vespertina octo unciæ, quæ mediam libram solent conficere, computentur. Ita cum aliis Diana *art. 5. Tract. 5. Resol. 11. ac part. 10. Tract. 14. Resol. 57.* Sporer *in Decalog. Tract. 1. Proëmial. cap. 5. sect. 2. num. 30.* ac *Tract. 3. post. caput 4. in Appendice de observ. Jejun. sect. 1. num. 17.* & Tamburinus hic *Tract. 4. cap. 5. à num. 30.* Ratio est: quia quantitas illa duarum unciarum, juxta communem æstimationem prudentûm exigua, minúsque notabilis censetur, sive consideretur secundùm se, sive in ordine ad totum, sive etiam in ordine ad mortificationem carnis tanquam finem Jejunii, qui finis non læditur notabiliter, seu dictæ unciæ simul, seu successivè sumantur. Ubi autem bene ex Sporer *loc. cit.* adverte conformiter Tractatui de Peccato, si intra eundem diem extra cœnam, & collationem vespertinam modò una, modò altera, modò tertia, ac demum alia hora quarta uncia de comestibilibus sumatur, multas materias parvas distinctîs vicibûs, ac successivè extra tempus licitæ refectionis sumptas tandem concrescere in unam materiam gravem, & frangentem Jejunium mortaliter. Intereà tamen puto (salvô meliorî) sicuti in furtis minutis successivis major quantitas requiritur ad constituendum peccatum mortale, quàm si res simul, ac semel fuisset ablata, ita pariter ipsammet Ecclesiam tanquam benignissimam Matrem suô modô saltem, ac aliqualiter majorem quantitatem, & ultra duas uncias requirere ad constituendum peccatum morrale in ordine ad fractionem Jejunii,

 si

si similia minuta successivè, quàm si simul, & semel, ubi magìs nutrire videntur, comedantur. Ne verò nimiùm laxa fiat hæc extensio, pariter præ oculis est habenda Propositio ab Alexandro VII. ordine 29. superiùs jam allegata sequentis tenoris: *In die Jejunii, qui sæpiùs modicum quid comedit, etsi notabilem quantitatem in fine comederit; non frangit Jejunium.*

Resp. II. Si adsit aliqua causa rationabilis simile quid modicum sumendi, tunc neque peccatur venialiter per comestionem talis modici cibi. Ita communis; ídque verum est, etsi causa illa non tam gravis existat, ut ex integro eximat à Jejunio: nam utique major causa requiritur ad tollendum ex integro Jejunium, quàm ad sumendum quid modicum extra tempus cœnæ, & collationis vespertinæ? Tales causas rationabiles exemplificat Sporer *loc. cit.* si quis ad confortandum stomachum debilem, vel ad tollendum oris fœtorem, similémve ob causam sumat offam, modicum frustum panis, vel electuarium. Item si Musicus ad conservandam vocem manè sumat ovum recens, vel Professor publicus, aut Concionator ante actum solemnem jusculum, vel aliùs per modum medicinæ saccharum seu aromata, sive ad refrigerandam naturam, aut extinguendam sitim aliquam uvam, seu pomum. Similiter cum pluribus aliis inquit la Croix *lib. 3. part. 2. num. 1282.* esse rationabile comedere quid modicum; si prandium differri debeat ultra horam communem; tunc enim sumeretur potiùs per modum medi-

medicinæ, ne stomachus dolore prematur, aut vires deficiant. *

QUÆSTIO III.

Quæ sit obligatio Jejunii?

SUMMARIUM.

36. *Jejunia solo jure Ecclesiastico instituta sunt.*
37. *Jejunium Quadragesimale ab Apostolis institutum.*
38. *Quid de Quatuor anni Temporibus?*
39. *Violare Jejunium Ecclesiasticum est peccatum mortale.*
40. *Omnes Christiani tenentur illud servare.*
41. *Sed primum completô vigesimô primô ætatis annô.*
42. *Quid de ultimo die vigesimi primi anni?*
43. *Adolescentibus, vel infantibus an liceat vesci carnibûs?*
44. *Adolescentes possunt obligari ad Jejunium ex aliis causis.*
45. *Obligatio Jejunii Ecclesiastici est personalis,*
46. *Et certis diebus affixa.*
47. *Quid de Jejunio ex voto, vel pro pœnitentia injuncto?*
48. *Solvens Jejunium ex duplici præcepto Ecclesiæ obligatus committit unicum peccatum.*
   (*b*) Vide Tract. 3. distinct. 1. num. 41. & seqq.
49. *Quid, si quis ad illud tenebatur ex Voto, ac Præcepto Ecclesiæ?*

 (c) Ut

(c) Ut dictum Tract. 3. dist. 1. n. 47.

50. *Statuens per totam Quadragesimam nunquam jejunare, vel non jejunans quot peccata committat?*

(d) Tract. 3. dist. 1. n. 57.

51. *Peccant contra Præceptum Jejunii, qui alios ad id violandum inducunt.*

52. *Caupo apponens carnes hospitibus an peccet?*

53. *An possit eis ministrare cœnam?*

54. *Jejunium quomodò obliget peregrinos, & advenas? remissivè.*

36. CONCL. I. Omnia Jejunia solo jure humano, seu ex Præcepto Ecclesiæ instituta sunt, quamvìs Jejunium Quadragesimale, nec non Jejunia Quatuor anni Temporum ex Apostolica traditione descendant. Ita communis. Ratio est: quia, si Jejunia essent juris Divini, sive à Christo Domino instituta, non potuisset tanta variatio circa ea intervenire, quantam ex consuetudine variîs locîs & temporibùs patet esse inductam, siquidem contra Jus Divinum non valet consuetudo c. *ult. de consuetud.*

37. Cæterùm sub Jure humano Ecclesiastico comprehenduntur ordinationes Apostolorum, quas ipsi ùt Rectores Ecclesiarum fecerunt. Et quidem Jejunium Quadragesimale ad exemplum Christi Domini per quadraginta dies jejunantis ab Apostolis fuisse institutum, patet ex Canone 68. Apostolorum: unde D. Leo *Serm. 6. de Quadragesima* ait: *Apostolica institutio quadraginta dierum jejuniîs impleatur.* Et hoc

hoc ipſum alii SS. Patres paſſim docent. Verum quidem eſt, quòd S. Ambroſius *Serm. 25.* aſſerat, *indictam eſſe Quadrageſimam à Domino.* At hujusmodi dictum ex eo ſalvatur, quia Apoſtoli ad Chriſti imitationem, & ex Divino inſtinctu illud Jejunium præceperunt.

38. Porrò Quatuor anni Tempora inſtituit S. Caliſtus Papa I. quibûs Jejunium ex Apoſtolica traditione acceptum ab omnibus ſervaretur, ùt habetur in Breviario Romano, & Lectionibus Feſti ejusdem, *die 14. Octobris*: reliqua verò Jejunia ſucceſſivè per Eccleſiam fuerunt inſtituta. * Ubi aliqui Doctores volunt, his annumerari quoque debere tres dies Rogationum conformiter *can. Rogationes 3. diſt. 3. de Conſecrat.* In his tamen terris praxis & conſuetudo oſtendit contrarium; utì etiam vî ejusdem in Germania in aliquot Diœceſibus non jejunatur in Vigilia S. Mathiæ, ſi eadem incidat in unum diem ex tribus ultimis Bachanalibus, quo caſu ad vitanda plura peccata populi Jejunium ab Epiſcopis transfertur; quamvìs quoad noſtros in Rubricis particularibus Ordinis inſeratur Decretum 23. Jan. anno 1694. editum ſequentis tenoris: *Jejunium omnino ſervandum in Vigilia S. Mathiæ Apoſtoli, occurrente Feria 3. poſt Dominicam Quinquageſimæ, nec anticipandum.* *

39. CONCL. II. Hoc præceptum Jejunii ita obligat, ut, ſi absque juſta cauſa violetur, committatur peccatum mortale. Ita communis, & certa Doctorum, paucîs exceptîs, & à Leſſio

loc. cit. num. 32. relatîs, qui volebant, tunc solùm peccari mortaliter, quando ex consuetudine aut contemptu violatur. Sed horum sententiam rejecit Alexander VII. inter alias etiam sequentem, ordine 23. Propositionem damnandô: *Frangens Jejunium Ecclesiæ, ad quod tenetur, non peccat mortaliter, nisi ex contemptu, vel inobedientia hoc faciat, puta, quia non vult se subjicere præcepto.* Accedit ratio: quia generaliter Leges Ecclesiasticæ in materia gravi, qualis est hæc, obligant sub mortali. Et hinc olim violatores Jejunii jubebantur excommunicari *cit. Can. 68. Apostolorum*; atqui excommunicatio non incurritur, nisi ob peccatum mortale.

40. CONCL. III. Omnes Christiani completô vigesimô primô ætatis annô tenentur servare Jejunium diebûs ab Ecclesia præscriptîs, nisi justâ aliquâ causâ excusentur. Ita certa, & communis Doctorum; ídque patet ex praxi & communi sensu Fidelium.

41. Additur notanter, *completô vigesimô primô ætatis annô:* quia, cùm adolescentes ante completum tertium septennium frequentiore & abundantiore cibo indigeant ratione augmentationis, seu ob crescentem ætatem, & caloris abundantiam, noluit Ecclesia obligationem jejunandi eisdem imponere ante completum vigesimum primum ætatis annum, ùt tenet D. Thomas 2. 2. *quæst. 159. art. 4. ad 2.* & communis Doctorum; ac probat recepta consuetudo.

42. Et hoc adeò verum eſt, ut etiam is, qui explet annum vigeſimum primum in die Jejunii, ante horam ejus ultimam completam necdum teneatur jejunare, ſed eâ transactâ tenetur, dummodò poſſit, nec anteà receperit plures refectiones: quia tunc jam currit tempus præcepti Eccleſiaſtici, non verò priùs. Bonac. *loc. cit. punct. ult. num. 7.* & alii. Adhuc tamen conveniens eſt, ut adoleſcentes etiam priori tempore ſeſe ad jejunandum exerceant, & aſſueſcant, plùs, minùs, ſecundùm modum ætatis ſuæ.

43. Cæterùm data doctrina de adoleſcentibus intelligenda eſt, quantùm ad præceptum Jejunii quoad unicam refectionem: nam à carnibus, aliiſque cibis prohibitis & ipſi abſtinere tenentur. Infantibus tamen nondum præditis uſu rationis, utpote cùm præcepti Eccleſiaſtici capaces non ſint, infra primum ſeptennium tales cibos dare licitum eſt: niſi conſuetudine in contrarium exiſtente id ſcandaloſum foret. Reginaldus *lib. 4. num. 208.* & alii.

44. Deinde poſita Concluſio loquitur ſolùm de Jejuniis Eccleſiaſticis: quia adoleſcentes ante vigeſimum primum annum poſſunt quandoque ex aliis cauſis obligari ad Jejunium. Nam inprimis poſſunt teneri ad Jejunia ex Voto, vel vî Regulæ: prout Profeſſi Regulam FF. Minorum jam ante completum vigeſimum primum annum tenentur ſervare Jejunia ſuæ Regulæ, cùm per Profeſſionem dictæ Regulæ vî Voti ab ipſis emiſſi ſuo juri ceſſerint, promittentes ſer-

 vare

vare Regulam toto tempore vitæ suæ. Similiter adolescentes tenentur ad Jejunia pro Sacramentali pœnitentia imposita.

45. CONCL. IV. Obligatio Jejunii ab Ecclesia indicti est personalis, unde nequit illud per alium persolvi. Ita communis. Ratio est: quia finis Jejunii Ecclesiastici est, moderatè affligere corpus, carnémque propriam edomare; juxta quod Ecclesia canit in Præfatione Missæ Quadragesimalis: *Qui corporali Jejuniô vitia comprimis, mentem elevas &c.*

46. CONCL. V. Obligatio Jejunii Ecclesiastici est certis, ac determinatis ab Ecclesia diebus affixa, atque ideo ille, qui tali die jejunare non potest, aut etiam culpabiliter illud violat, non tenetur locô ipsius alio die jejunare. Ita rursum communis; ídque patet à simili in præcepto audiendi Missam diebûs Festivîs, atque in obligatione Sacerdotum recitandi Breviarium, quæ pariter diei affixa est, & cum die transit.

47. Dicitur, *Obligatio Jejunii Ecclesiastici:* nam loquendô de Jejunio debito ex voto, est attendenda ipsius voventis intentio: unde, qui vovit bis in hebdomada jejunare, dies autem certos non determinavit, potest, quibûs voluerit, jejunare, &non jejunans hac die hebdomadæ tenetur aliâ jejunare: quia sic, & non aliter sibi obligationem mediante suo Voto imposuit. Qui verò vovit singulîs Sextîs Feriîs jejunare, tenetur hîsce determinatîs diebûs jeju-

jejunare. Sic pariter discurrendum de jejunio cuipiam imposito à Confessario pro pœnitentia Sacramentali: quamvìs, si secùs non exprimatur, confessarius non censeatur ita alligare jejunium certæ diei, ut, si tunc non servetur, aut ob impedimentum servari nequeat, pœnitens sit liber à Jejunio illo imposterum servando, ne Sacramentum Pœnitentiæ remaneat incompletum ob defectum Satisfactionis, quæ est pars integralis ipsius.

48. CONCL. VI. Qui solvit Jejunium ex duplici præcepto Ecclesiæ obligatus v. g. Vigiliæ & Quatuor Temporum, seu Vigiliæ & Quadragesimæ, unicum numerô peccatum committit. Ita communis. Ratio est: quia, licèt talis ex duplici titulo obligetur, utrúmque tamen præceptum Jejunii Ecclesiastici obligat ex eodem motivo virtutis Temperantiæ; atqui peccata non multiplicantur numerô ex multiplicitate præceptorum, quando eandem virtutem respiciunt. Unde in simili omittens auditionem Missæ die Dominico, in quem incidit Festum de præcepto, non peccat duplicî peccatô. (*b*)

49. Additur notanter in Conclusione, *ex duplici præcepto Ecclesiæ obligatus*; dum videlicet omnia Jejunia Ecclesiastica ex eodem motivo formali virtutis Temperantiæ injunguntur. Nam secùs dicendum, si quis obligetur ad Jejunium ex duplici præcepto, quod procedit ex motivo diversarum virtutum, utputa quando quis tenetur jejunare ex Voto, sicque ex moti-

vo

vo formali virtutis Religionis, simúlque ex motivo Temperantiæ, ratione concurrentis præcepti Jejunii Ecclesiastici: nam violans hujusmodi Jejunium, duplici specie peccati peccabit, nimirum & contra Temperantiam, & contra virtutem Religionis. (c)

50. CONCL. VII. Si quis cessante causa rationabili excusante deliberatè statuit, per totam Quadragesimam nunquam jejunare, ratione hujus pravæ voluntatis unum numerô peccatum committit, gravius tamen: quòd si verò postmodùm hæc voluntas executioni mandetur, tot committuntur peccata numerô distincta omissionis externæ Jejunii, quot sunt dies jejunales. Ita Filliucius *tract. 27. cap. 5. n. 87.* & concordant superiùs (*d*) dicta. Ratio primæ partis est: quia, dum quis statuit non jejunare per totam Quadragesimam, actus hic respicit omnia illa Jejunia per modum unius objecti adæquati, non autem fertur voluntas distinctè super singulos dies Quadragesimæ. Altera pars ex eo probatur: quia obligatio Jejunii est singulis Quadragesimæ diebus (Dominicîs duntaxat exceptîs) affixa; ergo & singulîs illîs diebûs tenetur quis jejunare, & dum non jejunat, committit consummatam omissionem externam Jejunii præcepti.

51. CONCL. VIII. Peccant insuper contra hoc præceptum Jejunii, qui alios ad Jejunium violandum scienter inducunt. Ita communis. Quia tunc tales censentur aliis cooperari in fractione Jejunii: est enim regula generalis, quòd

quòd non solùm peccet, qui præceptum transgreditur, sed etiam, qui causa est, ut illud alii transgrediantur absque legitima causa. Hinc peccant Patresfamilias & Oeconomi, qui subditis suis præbent cibos vetitos, quibûs Jejunium solvant: quinimò non solùm non debent tales cibos ministrare, sed etiam monere, & curare ex lege Charitatis, ut subditi cessante justa causa excusante Jejunium servent. Non tamen tenentur ipsos cogere ad servanda Jejunia; nimis enim rigorosum, & durum id esset. Filliucius *ibidem n. 91.*

52. CONCL. IX. Caupo, si adventantibus cibos vetitos, utputa carnes, apponat in locis Catholicis, graviter peccat; nisi urgeat necessitas, aut hospes habeat facultatem eas comedendi. Patet hoc ex priori Conclusione. Additur, *in locis Catholicis:* nam in locis Hæreticorum, ubi communiter non observantur Jejunia, non esset illicitum carnes apponere, dummodò tamen hospites ipsas petant, vel non posset Caupo recusare sine suo gravi incommodo, quia v. g. ab hospitibus ad aliud hospitium perrecturis deserendus, vel à Magistratu puniendus foret.

53. Quantùm ad cœnam attinet, si quidem constet, hospites non teneri ad Jejunium, clarum est, eam posse ministrari. Verùm, quando constat eos teneri, tunc, si Caupo volentibus cœnare potest sine suo incommodo negare cœnam, tenetur: quia quilibet lege Chari-

tati;

tatis obligatur impedire offensionem DEI, quantum commodè potest. Si verò sine incommodo negare nequeat, utputa quia hospites aliò discessuri, & ibidem cœnaturi essent, aut graviùs DEUM offensuri blasphemandô, vel maledicendô, tunc Caupo non peccat petentibus ministrandô. In dubio autem, an hospites teneantur jejunare, & cœnam petant, præsumi potest eos excusari, sicque cœna porrigi. Filliucius *loc. cit. num. 92. 93.* & alii. Videatur etiam Tamburin. *lib. 4. cap. 5. §. 6. num. 9.*

54. Circa obligationem Jejunii variæ hoc loco possent formari Quæstiones quoad peregrinos & advenas, an, & quomodò obligentur ad Jejunia particularia locorum, per quæ transeunt, & universalia totius Ecclesiæ. Verùm de his copiosè jam dictum *Tract. 2. dist. 3. quæst. 3. & 4.* ibi videatur.

QUÆSTIO IV.

Quæ causæ à Jejunio excusent?

SUMMARIUM.

55. *Sensus Quæstionis, & quid de esu carnium?*
56. *Generatim tres causæ excusant à Jejunio; Impotentia, Pietas, Necessitas, seu Labor.*
57. *Ratione impotentiæ excusantur I. Physicè impotentes.*
58. *II. Moraliter impotentes, ut infirmi &c.*

59. *Alio-*

59. *Alioquin carentes ſomnô neceſſariô, vel vertiginem patientes.*
60. *Mulieres gravidæ, aut lactantes, Adoleſcentes, Pauperes,*
61. *Et Senes.*
62. *Sexagenarii an omnes excuſentur?*
63. *Reſolutio,*
* *Et Refutatio cujusdam moderni.*
64. *Quid de Fæminis quinquagenariis?*
65. *Ratione Pietatis, qui excuſentur à Jejunio?*
66. *Declaratur id ipſum.*
67. *Corollaria.*
68. *Ratione Neceſſitatis, ſive Laboris corporalis qui excuſentur?*
69. *Limitatio quoad labores aliquorum exiguos.*
70. *Itinerantes an, & quando excuſentur à Jejunio?*
71. *Quid, ſi iter non ſit neceſſarium?*
* *Quid de aliis operibus non neceſſariis?*
72. *Bona fide non jejunans haud peccat.*
73. *Secùs, ſi quis dubitet, an habeat juſtam cauſam non jejunandi.*
74. *Diſpenſatio legitima excuſat à Jejunio.*
75. *Et quæ ad eam requirantur.*
76. *Epiſcopi poſſunt diſpenſare in Jejunio. Item Prælati Regulares cum ſuis.*
77. *Parochi an diſpenſare valeant cum Parochianis?*
78. *Cauſæ hactenus allatæ an excuſent à Jejunio ex Voto debito?*
79. *Quid, ſi conſtet de alia voventis intentione?*
80. *Exemplum de FF. Minoribus.*

55. ADVERTENDUM, quòd præsens Quæstio præcipuè loquatur de causis ab observatione Jejunii excusantibus, quatenus per præceptum Jejunii unica duntaxat comestio permittitur, non verò, quatenus esus carnium prohibetur: siquidem comestio carnium multò difficiliùs, nec nisi ratione gravioris necessitatis conceditur. Et hæc quidem si evidens sit ac urgens, neque commodè Superior adiri possit, licitum erit manducare carnes, & alios cibos vetitos, etiam absque ulla dispensatione: quòd si tanta necessitas non urgeat, aut de ea evidenter non constet, dispensatione Superioris opus erit juxta Doctores passim.

56. CONCL. I. Quamvìs causæ justæ, quibûs Fideles ab obligatione Jejunii excusantur, multiplices esse possint, eæ tamen commodè ad tria capita revocantur, nempe ad Impotentiam, Pietatem, & Necessitatem. Ita Reginald. *lib. 4. num. 204.* quamvìs nonnulli locô tertii membri ponant Laborem. Ratio: quia, quando per observantiam præcepti Jejunii læderetur bonum corporis, excusat Impotentia; quando bonum animæ seu spiritûs, excusat Pietas; & quando læderetur substantia externa, excusat Necessitas, seu Labor ad bona externa sive acquirenda, sive conservanda necessarius.

57. CONCL. II. Ratione Impotentiæ excusantur illi, qui sine gravi aliquo incommodo, vel

vel notabili damno jejunare non poſſunt. Ita communis. Siquidem per Impotentiam non intelligitur tantummodò Impotentia phyſica, quæ tunc contingit, quando quis non poteſt abſolutè jejunare, ſed etiam Impotentia moralis, quæ accidit, quando quis absque notabili damno jejunare nequit.

58. Sic primo ratione Impotentiæ moralis excuſantur à Jejunio infirmi, convaleſcentes, etiamſi infirmitatem propriâ culpâ contraxerint; nam, quantum ad propoſitum, non eſt attendenda culpa præterita, ob quam infirmitas contracta eſt, ſed ipſa præſens Impotentia, ob quam quis jejunare nequit, ſed indiget multiplici refectione.

59. Inſuper ob dictam rationem excuſari poſſunt, qui aliquid cibi noctu capiunt, ne neceſſariô ſomnô careant, aut quidpiam comedunt ad evitandam capitis vertiginem, vel membrorum tremorem, aut hujusmodi: tum quia tale quid potiùs ſumitur per modum medicinæ: tum quia Eccleſia non cenſetur obligare cum tanto detrimento corporali. Bonacina *punct. ult. de Jejunio num. 2.* & alii.

60. Deinde hac de cauſâ excuſantur mulieres gravidæ, aut lactantes, utpote quibus tum pro ſe, tum pro ſuo fœtu opus eſt copioſiore cibo. Inſuper excuſantur adoleſcentes ante vigeſimum primum ætatis annum completum, juxta dicta *num. 41. & 42.* Rurſum excuſantur

pauperes, qui propter paupertatem alimentô carent sufficientî ad unam congruam refectionem in die Jejunii sumendam: quinimò si alium cibum invenire non possunt, hi etiam carnes sibi datas licitè comedunt; nam Ecclesiæ præceptum non obligat sub tam gravi incommodo.

61. Tandem à Jejunio excusantur Senes: nam senectus ipsa est morbus, & quidem incurabilis, atque indigens moderatô & frequentiorî cibô. Et quidem certum est de Senibus septuagenariis, & quia ùt plurimùm sunt infirmi, atque egent crebriori moderata refectione: non enim possunt semel totum alimentum naturæ sufficiens sumere, cùm id ob caloris naturalis defectum, qui senectutem comitatur, concoquere non valerent.

62. Quinimò multi Doctores, quos citat, & sequitur Sanchez *lib. 7. de Matr. disp. 32. num. 17.* & Mastrius *loc. cit. num. 20.* eximunt quoscunque sexagenarios à Jejunio: quia (inquiunt) senum sanitas non est firma & constans, sed fallax & incerta, mediáque inter morbum & sanitatem perfectam, atque ex levi momento in morbum decidit: unde, *senibus, simili ratione iis, qui ex morbo convalescunt, in victu esse curandum*, notat Galenus *l. 5. De sanitate tuenda.*

63. Verùm Lessius *lib. 4. cap. 2. num. 41.* Layman *lib. 4. tract. 8. cap. 3. num. 2.* Bonac. *num. 4.* & alii ab ipsis relati hoc quidem ordinariè procedere ajunt, eò quòd illa ætas pluribus

ribus ſubjacere ſoleat incommodis, & natura tunc facilè tum inopiâ, tum repletione graviter lædatur, & præcipitetur: nihilominus tenent, Sexagenarios non eſſe abſolutè eximendos à Jejunio, dum conſtat non eſſe debiles, aut infirmos, ſed ſine damno jejunare poſſunt. In dubio autem, an ſint robuſti & habiles ad jejunandum, fatentur omnes, ejusmodi Senes non teneri jejunare: quia ſtante tali dubio exponerent ſe periculo gravis incommodi.

Additio.

* Suppoſitô autem, quòd conſtet poſitivè, hos vel illos Senes, ſexagenarios in particulari eſſe adhuc ſatis vegetos, tales à beneficio duplicis refectionis recentiſſimè per longiorem diſcurſum excludit quidam Italiæ Theologus Venetus in ſuis Animadverſionibus, quas noviſſimæ Editioni Venetæ Dictionarii moralis Pontaſiani adjecit, impugnans Animadverſione I. R. D. Euſebium Amort ſcribentem, quòd in favorabilem ſententiam, ſexagenarios abſolutè à jejunio eximentem, major pars Theologorum Germanorum, conniventibûs Epiſcopîs, conſpiraverit, & quantùm videtur, prævaluerit. Aſt planè hîſce temporibûs, ubi videmus naturam in dies magìs deficere, rem ſic ſe habere, utì ait memoratus Euſebius Amort. Ipſemet oſtendit in ſua defenſione *Obſervat. 1. fol. apud me 185.* integrum catalogum Theologorum modernorum Germaniæ pro favorabili ſententia adducens, inter quos citat quoque

Begnudellium Bassum per vastam Diœcesin Frisingensem, & juxta dicta Auctoris fol. 190. in sua magnitudine plures Diœceses Italiæ exæquantem, Vicarium Generalem in Bibliotheca Juris Canonico-Civilis *Titul. Ætas num. 19.* Frisingæ anno 1712. typis vulgata.

Neque exinde Doctores Germani nimiæ laxitatis arguendi sunt, quòd in hisce Regionibus Septentrionalibus, in quibus à potiori deest generosum vinum, Senibus (utì fert adagium) Lac senum &c. inclinent in benigniorem quoad jejunium sententiam: etenim si ab adversariis beneficium duplicis refectionis *illimitatè* conceditur juvenibus ante annum vigesimum primum completum, etiam robustis, atque in illis Regionibus, ubi generosum vinum, NB. vires ac stomachum plurimùm confortans, levi respectivè comparatur pretiô, cur non æquè *absolutè* in his Partibus Septentrionalibus Sexagenariis? Item, si Senibus sexagenariis duplicem non concedunt refectionem, eadem facilitate etiam octogenariis ob easdem rationes denegari poterit, si cum Navarro *in Manuali cap. 21. num. 16.* affirmare possint: *Gratiâ DEI octuagesimum annum agens perinde possum jejunare, ac cùm agerem sexagesimum; imò & quinquagesimum.* Unde meô judiciô conformiùs suis principiis loquerentur adversarii, si non solùm vegetis Sexagenariis, verùm etiam robustis juvenibus, quibus moderatum jejunium vires non notabiliter diminuit, simul cum Innocentio in Rubrica *de observat.*

Jejunii

Jejunii facultatem utendi duplici refectione denegarent, vel utrobique concederent, prout etiam quoad senes apud Italos, novissimè admittunt duo Italici Auctores ex nostris, nimirum Felix Potestas Consultor S. Officii *in Examine Ecclesiastico Tom. 1. part. 3. num. 2891.* & Sabinus Bononiensis *in Luce Morali Tract. 38. num. 48.* ambo Venetiîs impressi. *

64. Addit superiùs *num. 62.* citatus Sanchez, sententiam aliquorum, qui fæminas quinquagenarias ob fragilitatem sexus sui censent à Jejunio excusari, sicut viros sexagenarios, esse opinionem probabilem speculativè loquendô, sed in praxi non tutam. Et reverà, nisi alia corporis debilitas accedat, aut constet, talem personam viribûs jām defecisse, eadem in praxi sequenda non est; imò ipsam omnino improbabilem censet Layman *cit. n. 2. §. Illud.*

65. CONCL. III. Ratione Pietatis excusantur à Jejunio, quicunque operibus præstantioribus, ac majoris momenti incumbunt, quæ unà cum Jejunio absque gravi incommodo perficere nequeunt; ùt sunt opera Misericordiæ, tum corporalis, tum spiritualis, item opera Religionis, ùt concionari, docere, Sacramenta administrare, ac hujusmodi. Ita communis. Ratio est: quia labor mentis, ipsiúsque ingenii etiam redundat in corpus, illud affligendô, atque extenuandô. Deinde Ecclesia suô præceptô intendit promovere Fideles ad opus bonum, non autem retrahere à me-

 liori

liori bono, seu operibus præstantioribus, ùt sunt opera enumerata, & hujusmodi. Et hoc verum est, sive deinde opera illa gratìs exhibeantur, sive ob mercedem.

66. Dicitur in Conclusione, *quæ absque gravi incommodo perficere nequeunt*: nam secùs dicendum, si opera illa sunt facilè compatibilia cum Jejunio: quod quidem in praxi dijudicandum erit juxta arbitrium viri prudentis, spectata talium operum qualitate, & attenta ipsius operantis complexione. Porrò in dubio meliùs erit ad tollendos omnes scrupulos, ut Superior cum talibus dispenset: quia circa hoc regula certa & universalis assignari non potest, nisi quòd lex Jejunii Ecclesiastici non obliget cum magna difficultate. Res tota magìs declaratur exemplìs.

67. Sic excusantur Concionatores, qui prædicant integrâ Quadragesimâ, quia valde laborant: secùs, si tantùm semel prædicent, nisi multùm debilitentur. Similiter Lectores, Confessarii, imò & Cantores, Advocati, Judices, Medici, & alii hujusmodi, qui in suo munere sunt assidui, atque cum magna mentis & ingenii occupatione per totum diem studiis, lectionibus, & compositionibus intenti existunt, adeò ut suum officium agere nequeant cum Jejunio, excusantur ab eo: secùs, si studium &c. sit leve. Et ita loquendô de aliis similibus. Ratio est: quia sicut labor magnus corporalis multùm consumit de spiritibus vitalibus; ita labor spiri-

ſpiritualis de ſpiritibus animalibus, qui tamen æquè, imò magìs ſunt neceſſarii ad valetudinem corporis: unde ordinariè intentos labori corporali vegetiores videmus, quàm occupatos continuîs ſtudiîs.

68. CONCL. IV. Ratione Neceſſitatis, ſive Laboris corporalis excuſantur à Jejunio, quotquot labore ſuo victitant, cum quo Jejunium commodè conſiſtere non poteſt: quales ſunt Agricolæ, & ferme mechanici omnes. Nec refert, utrùm ſint pauperes, vel divites: quia hoc ipſo, quòd ex officio laborent, excuſantur à Jejunio, ſi re ipſa laborem ſubeant; prout declarâſſe Eugenium IV. poſt alios refert Leſſius *cit. cap. 2. num. 43.* Accedit ratio: tum quia Eccleſia diebûs jnjunalibûs nulli prohibet conſueta ſervitia, & labores ſubire: tum quia labor corporalis, ſi gravis ſit & ferme continuus, valde corpus defatigat, ejúſque vires extenuat, adeò ut laborantibus opus ſit frequentiorî cibô pro reſtauratione virium.

69. Dicitur, *& ferme Mechanici omnes*: quia communiter excipiuntur Pictores, quorum opus eſt ingenii potiùs, quàm virium; item Sartores, & Barbitonſores, quorum labor, cùm ſit exiguus, per ſe loquendô non excuſat à Jejunio. Hinc Alexander VII. ſequentem inter alias, ordine 30. Propoſitionem damnavit: *Omnes Officiales, qui in Republica corporaliter laborant, ſunt excuſati ab obligatione Jejunii, nec debent ſe certificare, an labor ſit compatibilis*

cum Jejunio. Verumtamen in casibus particularibus attendendum, an non tales quandoque excusentur ex aliis titulis, utputa ratione paupertatis, si non habent alimentum sufficiens pro una competenti refectione, vel alicujus debilitatis adjunctæ, aut hujusmodi.

70. Ob eandem causam ordinariè excusantur à Jejunio itinerantes, præsertim pedites, si suscipiant longum iter, puta iter totius diei, vel iter quindecim, viginti, aut duodeviginti milliarium Italicorum: ubi nota, quòd quatuor Romana, & quinque communia Italica milliaria faciant unam Leucam Germanicam. Ita exemplificant Bonac. *num.* 11. & Azorius *p.* 1. *l.* 7. *c.* 17. *qu.* 9. hìc enim censetur gravis labor intervenire. Secùs dicendum, regulariter loquendô, de iis, qui equitandô, vel curru vehendô tale iter perficiunt: nam hoc genus itineris non ita defatigat. Unde & Alexander VII. sequentem inter alias Propositionem, ordine 31. damnavit: *Excusantur absolute à præcepto Jejunii omnes illi, qui iter agunt equitandô, utcumque iter agant, etiamsi iter necessarium non sit, & etiamsi iter unius diei conficiant.* Quòd si verò iter longius sit, aut probabile periculum subsit superventuræ debilitatis ob nimiam corporis agitationem, etiam equitantes, vel curru vecti à lege Jejunii excusabuntur. Et hisce curru, aut equo iter agentibus annumerandi videntur ii, qui per aquam ratibûs, aut navibûs vecti itinera sua necessaria perficiunt: nam ex una parte tales aquâ vecti

vecti non ita defatigari ſolent, ſicuti pedibûs incedentes: ex altera verò parte etiam aquei humores multùm moleſtant, atque extenuant corpus humanum, ejúsque vires debilitant. Quamquam in caſibus particularibus hoc ipſum penſata viæ diurnitate, ac temporis, complexionísque conditione, aliísque circumſtantiis, pio proborum virorum judicio ſit dimetiendum.

71. Cæterùm allatam doctrinam de itinerantibus non pauci Doctores contra Jo. Sanchez, Paſqualigo, & alios intelligendam cenſent de itinere neceſſario, & quod commodè differri non poteſt: unde & allata Propoſitio damnata habet annexam clauſulam illam: *Etiamſi iter neceſſarium non ſit.* Et quamvìs Azorius *loc. cit.* afferat, eum, qui ludendô valde eſt defatigatus, adeò, ut cibô ulteriorî indigeat, tutò Jejunium ſolvere: mox tamen addit, ſi in fraudem legis ſe adeò quis ludendô defatigaverit, peccatum committi per hoc, quòd absque neceſſitate & utilitate præciſè ex intentione, ſeu motivo non jejunandi detur cauſa frangendi ex laſſitudine jejunium, licèt eâ jam datâ non ampliùs peccetur in ſolvendo jejunio.

Additio.

* Ex dictis la Croix *l. 3. p. 2. n. 1335.* rectè infert, omne opus inutile, ac incompatibile cum Jejunio eſſe omittendum, ſi commodè omitti poſſit, & ſuppoſitô, quòd faciendô illud non ſer-

servetur jejunium, prout cum aliis docet S. Thomas apud Moyam *T. 1. T. 6. D. 5. qu. 1. n. 21.* Atque propterea Tambur. *in Decalog. l. 4. c. 5. §. 7. num. 31.* censuit neutiquam fuisse à peccato exemptum Juvenem illum nobilem ideo non jejunantem, quia cum magno labore præcisè ex motivo satisfaciendi suæ voluptati exinde haustæ dabat operam arti ferrariæ in elaborandis sclopetis. Ratio est: quia præcisè voluptas non videtur sufficiens motivum ponendi tale opus laboriosum connexum cum exemptione à jejunio. Excusat tamen cæteroquin justa causa, qualis juxta Moyam *loc. cit. n. 22.* censetur omnis labor assumptus ad utilitatem spiritualem, aut corporalem propriam, vel alienam. Item excusant opera Religionis, ac Devotionis, præsertim jam inchoata, & quæ ad aliud tempus commodè differri nequiverunt; sic peregrinationem longinquam licet inchoare, & continuare, etsi per accidens aliqui dies Jejunii intercedant, in quibus Jejunium servandi non est obligatio, si e. g. quatuor, vel quinque Leucas Germanicas uni die perfecisti, de quo pariter vide la Croix *hic n. 1345.* Bonac. *De peccatis. D. 2. qu. 8. p. 1. num. 16.* Addunt Henriquez, Castropalao, Sanchez, & Bonacina, excusare laborem ex quovis rationabili fine assumptum, uti si operosè eas per plures horas ad amicum invisendum, cùm posses equô; quia nulla lex actionem aliquam ex fine honesto susceptam, vî cujus ponaris in eum statum, ut non ampliùs adstringaris lege, prohibere videtur: sic e. g. ponamus,

mus, quòd in tua Diœcesi die Veneris sit formale Jejunium, in altera verò vicinia tantummodo dies abstinentiæ, in simili casu poteris utique ex fine honesto te transferre ad alteram Diœcesin, quamvìs exinde ponaris in eum statum, ut non ampliùs obligeris lege formalis Jejunii? Cur igitur non etiam ex fine honesto poteris pedester iter aliquod assumere, quamvìs exinde ponaris in eo statu, ut propter notabilem defatigationem non ampliùs adstringaris lege. *

72. CONCL. V. Qui Jejunium non servat, bona fide putans, se justam non jejunandi causam habere, non peccat, quamvìs re ipsa non sit justa & sufficiens causa illa. Ita Reginaldus *loc. cit. n.* 222. Bonac. *punct. ult. n.* 19. & alii. Ratio est: quia bona fides eum excusat.

73. Secùs dicendum de eo, qui dubitat, an habeat justam causam non jejunandi; is enim tenetur jejunare. Ratio est: quia in dubio judicandum est pro possidente: sed possessio stat pro lege Jejunii; ergo stante dubio Jejunium est observandum. Intellige, nisi à Superiore dispensetur cum ipso in Jejunio, vel nisi is dubium practicè deponat consiliô Confessarii, seu alterius viri probi & prudentis, aut alia ratione.

74. CONCL. VI. Supra recensitis causis à Jejunio excusantibus addi potest alia causa, magìs tamen extrinseca, videlicet legitima Superioris

rioris dispensatio. Ita omnes Doctores; & patet ex ipsa Ecclesiæ, non rarò dispensantis, consuetudine. Advertendum tamen, quòd dispensatione opus non sit, quando necessitas est evidens, sed solùm, quando ea est dubia; ídque sive ad esum carnium, sive ad secundam tantùm refectionem.

75. Porrò, ut ejusmodi dispensatio sit valida & licita, requiritur causa rationabilis, id est, talis, quæ quidem sufficiens videtur, adhuc tamen de ejus sufficientia ad excusandum à Jejunio dubitatur, ideóque ad Superiorem recurritur, ut ipsius auctoritate suppleatur, si quid deesset. Et quidem minor causa, eáque privata sufficit, ut cum uno vel altero in lege Jejunii per auctoritatem Superioris dispensetur: major verò, eáque publica, ut cum integra Communitate dispensari valeat.

76. Cæterùm ejusmodi Superior, habens legitimam facultatem dispensandi in lege Jejunii cum suis subditis, est Episcopus, aut Prælatus Regularis respectu suorum Religiosorum. Ratio est: quia ad Episcopum pertinet dispensatio juris communis in illis casibus, qui frequenter accidunt: ídque tum ex præsumpta, & interpretativa voluntate Summi Pontificis, utpote ad quem ob casuum frequentiam difficilis foret accessus pro obtinenda semper circa Jejunium dispensatione; tum ex longæva consuetudine, ac præscriptione: alioquin certè Fidelium Communitati non esset sufficienter provisum.

visum. Et hæc eadem ratio militat de Prælatis Regularibus respectu suorum Religiosorum, utpote *in quos Ecclesiasticam, & quasi Episcopalem jurisdictionem obtinent*. ùt dicitur *c. Abbates de Privileg. in 6.*

77. Addunt Doctores, etiam Parochos ex causa rationabili posse cum particularibus Parochianis dispensare in lege Jejunii: etsi enim Parochi (imò & Episcopi) non habeant potestatem supra Jus commune, quo præceptum est Jejunium; tamen sive ex tacito consensu Pontificis, sive ex longæva consuetudine, & præscriptione, eisdem acquisita est jurisdictio, & facultas ista dispensandi. Et hoc quidem passim fatentur Doctores in casibus illis, quando Episcopus est absens. Imò etiam præsente Episcopo, utpote ad quem gravioribûs negotiis implicatum non tam facilis patet aditus, præsertim hominibus vilioribus, ad obtinendam dispensationem, posse Parochum cum aliquibus in casu particulari, atque ex justa causa dispensare in lege Jejunii, probabiliùs censet Mastrius *loc. cit. n. 26.* cum aliis, quos allegat.

78. Quæres. An causæ, quæ juxta dicta excusant à Jejunio Ecclesiastico, pariter excusent à Jejunio ex voto debito? Resp. Affirmativè, dummodò non constet de alia voventis intentione. Ita Sanchez *l. 4. in Decalog. c. 11. n. 54.* Bonacina *punct. 6. n. 4.* & alii. Ratio est: quia Votum est lex privata, quàm sibi quisque sponte imponit; ergo, si non constet de alia voventis intentione, est interpretandum juxta dispositionem aliarum legum circa eandem materiam,

teriam, & consequenter eædem causæ utrobique excusabunt.

79. Additur notanter, *dummodò non constet de alia voventis intentione:* alioquin enim hæc erit attendenda; nam sicut quis vovendô sponte sibi legem imponit, ita strictiorem, si voluerit, imponere valebit. Sic potest adolescens ex Voto obligari ad Jejunium ante vigesimum primum ætatis annum, ùt dictum *n. 44.*

80. Deinde loquendô de FF. Minoribus, ex vi Regulæ ipsorum major requiritur necessitas, ut jejunare non teneantur in Jejuniis Regulæ, quàm in Jejuniis Ecclesiæ: nam ad excusandum in jejuniis Ecclesiæ non requiritur nisi probabilis necessitas; sed in Jejuniis Regulæ requiritur manifesta, ùt patet ex *c. 3. Regulæ.* ibi: *Tempore verò manifestæ necessitatis non teneantur Fratres Jejuniô corporali:* ac notat Petrus Marchantius *ibidem. Quæst. 3.* & alii Expositores, quidquid nonnulli contradicant.

DISTINCTIO III.

De Quarto & Quinto Præcepto Ecclesiæ, Sive

De annua Confessione, & Communione Paschali.

QUÆ-

QUÆSTIO I.

Quid sit, & quo Jure, ac quando obliget Confessio Sacramentalis?

SUMMARIUM.

1. *Quartum Ecclesiæ Præceptum quale?*
2. *Confessio Sacramentalis, quid?*
3. *Ea Jure Divino necessaria est omnibus peccatum mortale committentibus post Baptismum.*
4. *Probatur hoc ulterius.*
5. *Præceptum Confessionis non statim obligat post peccatum mortale.*
6. *Quid, si subsit periculum oblivionis peccatorum?*
7. *Consultissimum est illico post peccatum agere pœnitentiam: cur?*

   (a) Ut dictum Tract. 1. dist. 2. n. 46.
8. *Peccator non diu moraliter evitat novum peccatum.*
9. *Præceptum Confessionis obligat in mortis articulo vel periculo.*
10. *Corollaria.*

11. Jure

11. *Jure Divino obligat etiam quandoque extra mortis articulum.*

12. *Hinc meritò Ecclesia præcepit Confessionem annuam.*

1. QUARTUM Ecclesiæ Præceptum sequentibûs verbîs comprehenditur: *Peccata tua Sacerdoti proprio annîs singulîs confitetor.* De quo in Concilio Generali Lateranensi, sub Innocentio III. celebrato, & refertur *c. Omnis utriusque sexus. De Pœnitentiis & remissionibus* sic statutum habetur: *Omnis utriusque sexûs fidelis, postquam ad annos discretionis pervenerit, omnia sua peccata saltem semel in anno fideliter confiteatur proprio Sacerdoti: & injunctam sibi pœnitentiam propriîs viribûs studeat adimplere.* Quod præceptum Ecclesiasticum ut clariùs intelligatur, nonnulla præmittenda videntur: hinc sit

2. CONCL. I. *Confessio Sacramentalis* est accusatio legitima de propriis peccatis, facta coram Sacerdote, ad eorum veniam impetrandam virtute Clavium. Ita in re communis. Et quidem ly *accusatio* stat locô generis, reliqua ponuntur locô differentiæ. Porrò per ly *ad eorum veniam impetrandam virtute Clavium*, denotatur finis, ob quem fieri debet Confessio Sacramentalis; qui est consecutio veniæ, ac remissio peccatorum obtinenda virtute Clavium, id est; virtute Sacramentalis absolutionis à Sacerdote legitimam jurisdictionem habente super con-

confitentem prolatæ. Juxta quod Chriſtus *Joan.* 20. dixit Apoſtolis, eorúmque legitimis Succeſſoribus: *Accipite Spiritum Sanctum! quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis, & quorum retinueritis, retenta ſunt.*

3. CONCL. II. Confeſſio Sacramentalis eſt à Chriſto Domino inſtituta, & omnibus conſcientiam peccati mortalis poſt Baptiſmum commiſſi habentibus Jure Divino neceſſaria. Ita omnes Catholici, éſtque noviſſimè definitum in Concilio Trident. *Seſſ.* 14. *Can.* 6. ibi: *Si quis negaverit, Confeſſionem Sacramentalem vel inſtitutam, vel ad ſalutem neceſſariam jure Divino; aut dixerit, modum ſecretè confitendi ſoli Sacerdoti, quem Eccleſia Catholica ab initio ſemper obſervavit, & obſervat, alienum eſſe ab inſtitutione & mandato Chriſti, & inventum eſſe humanum, anathema ſit.* Et *cit. Seſſ.* 14. *c.* 5. ſic habetur: *Ex inſtitutione Sacramenti Pœnitentiæ jam explicata, univerſa Eccleſia ſemper intellexit, inſtitutam etiam eſſe a Domino integram peccatorum Confeſſionem, & omnibus poſt Baptiſmum lapſis Jure Divino neceſſariam exiſtere.*

4. Eadem Catholica Veritas præter continuam traditionem, atque perpetuum ſenſum Eccleſiæ deſumitur ex citatis verbis Chriſti *Jo.* 20. *Quorum remiſeritis peccata*, Siquidem, ùt argumentatur Doctor Subtilis 4. *diſt.* 17. *c. un.* & declarat Concilium Trident. *cit. cap.* 5. per dicta verba Chriſtus conſtituit Apoſtolos, eorúmque Succeſſores Sacerdotes, ſuos Vicarios,

tanquam Judices habentes potestatem remittendi, & retinendi peccata, in quæ Christi Fideles ceciderunt. Patet autem, Sacerdotes Judicium hoc incognitâ causâ exercere non posse, neque servare æquitatem in imponendis pœnis pro ipsis peccatis, si in genere duntaxat, & non etiam in specie, ac singillatim oporteret pœnitentes sua peccata confiteri.

5. CONCL. III. Dictum Præceptum Confessionis Sacramentalis non statim obligat, cùm quis in peccatum mortale lapsus est. Ita communis; intelligendô tamen hoc salvis iis, quæ in sequentibus Conclusionibus dicentur. Ratio est: quia præceptum Confessionis est affirmativum, quod obligat non pro semper, sed solùm pro determinato tempore.

6. Neque obstat, quòd, nisi quis illico confiteatur, incidat in periculum obliviscendi peccatorum commissorum. Resp. enim cum Layman *l. 5. tr. 6. c. 5. n. 4.* & aliis, adhuc ejusmodi peccatori obliviosо non incumbere obligationem illico confitendi, vel peccata sua scriptîs annotandi, cùm nullo Jure id expressum reperiatur. Quinimò non tenemur confiteri nisi ea peccata, quorum post diligentem discussionem habemus conscientiam, ùt fatetur Concilium Trid. *Sess. 14. cap. 5. & Can. 7.* Quo facto, licèt quorundam habeatur inculpata oblivio, adhuc eadem virtute Sacramenti remittantur saltem indirectè.

7. In-

7. Interim tamen consultissimum est, omnibúsque vel maximè suadendum, post admissum peccatum mortale quàm citissimè per veram Contritionem ad DEUM converti; imò etiam data opportunitate ad Sacramentum Pœnitentiæ per dolorosam peccati Confessionem properare. Idque tum ad citiùs consequendam gratiam, atque amicitiam Divinam, evitandúmque periculum damnationis æternæ; tum ut opera nostra bona (quæ, si fiant in statu peccati mortalis, sunt mortua, (a) neque meritoria augmenti gratiæ, & gloriæ cœlestis) hac ratione coram Deo meritoria evadant.

8. Accedit alia ratio: quia moraliter loquendô, & regulariter, nemo constitutus in peccato mortali diu observat totam legem, ac evitat novum peccatum mortale; nam, ùt dicitur *Psalm 41. Abyssus abyssum invocat.* Et S. Gregorius *lib. 1. Homil. 11. in Ezechielem*, ait: *Peccatum, quòd per pœnitentiam non deletur, mox suo pondere in aliud trahit.*

9. CONCL. IV. Dictum præceptum Divinum de facienda Confessione Sacramentali vel maximè obligat in articulo mortis, nec non & in probabili periculo ipsius. Ita communis. Ratio est: quia non est assignabile aliud tempus, in quo hoc præceptum Divinum potiùs obliget, quàm in mortis articulo, à quo pendet tota æternitas. Accedit: quia, si tunc hoc

præceptum non adimpleatur, id ampliùs secuta morte adimpleri non poterit.

10. Et conformiter dictis inferunt Doctores, quòd non solùm in infirmitate lethali teneatur quis ad Confessionem Sacramentalem, sed etiam in quolibet probabili periculo mortis, id est, tunc, quando quis aggreditur actus arduos, in quibus verisimile est, quòd mors immineat: ùt in bello mortali, in naufragio, & hujusmodi, prout exemplificat Scotus *cit. dist. 17. §. De secundo.* His addunt Summistæ fœminas primò parturientes, & quæ aliàs maximam in partu difficultatem expertæ sunt: siquidem de hujusmodi probabili periculo mortis æquè militant rationes proximè allatæ. Et per hoc patet altera pars Conclusionis.

11. CONCL. V. Etiam quandoque per vitæ decursum, atque extra articulum mortis præceptum Divinum Confessionis Sacramentalis obligat omnes, Fideles, conscientiam peccati mortalis habentes, quod præceptum, ut à Populo Christiano generaliùs observaretur, optimè Ecclesia in Concilio Lateranensi (*n. 1.* relato) præcepit, ut Fideles singulîs annîs saltem semel confiteantur. Ita præter communem Theologorum, docet Concilium Trident. *Sess. 14. c. 5.* ubi refellens inanem eorum calumniam, qui Confessionem à Divino mandato alienam, atque à Patribus in Concilio Lateranensi congregatis initium habuisse docere non verebantur, loquitur in hæc verba: *Neque enim per*

Late-

Lateranenſe Concilium Eccleſia ſtatuit, ut Chriſti Fideles confiterentur, quod Jure Divino neceſſarium & inſtitutum eſſe intellexerat; ſed ut præceptum Confeſſionis ſaltem ſemel in anno, ab omnibus & ſingulis, cùm ad annos diſcretionis perveniſſent, impleretur.

12. Ex quo clarè ſequitur, quòd Eccleſia ſemper intellexerit, præceptum Confeſſionis quandoque extra mortis periculum obligare Jure Divino: quamvìs, cùm tempus illud non fuerit determinatum à Chriſto Domino, Eccleſia piè ſalubritérque, atque cum ingenti animarum fructu ſtatuerit, ut præceptum illud ab omnibus Fidelibus impleatur ſingulîs ſaltem annîs, ſicque tempus implendi præceptum iſtud Divinum determinavit.

QUÆSTIO II.

Quomodò Præceptum Eccleſiaſticum annuæ Confeſſionis obliget?

SUMMARIUM.

13. *Præceptum annuæ Confeſſionis, quos obliget?*
An ſit præcepta Confeſſio venialium?
14. *Quid agendum habenti ſola venialia?*
15. *Confeſſio communiter fit in Paſchate, etſi ſufficeret ſemel in anno confiteri.*

(*b*) Ac refertur supra n. 1.

16. *Solvitur instantia.*

(*c*) Tract. 14. dist. 2. q. 3. Concl. 3.

17. *In Paschate non confessus tenetur confiteri per annum.*

18. *Quid de confesso sola venialia, si posteà peccet mortaliter?*

19. *Annus, quomodò sit computandus?*

20. *Præcepto Ecclesiastico non satisfit per Confessionem scienter invalidam.*

* *Bene tamen per Confessionem Regulari privilegiato factam.*

21. *Pueri quando teneantur ad Confessionem?*

22. *Circa pueros in praxi quid observandum?*

23. *Præsertim à Confessario?*

24. *Alia à Confessario observanda.*

* *Pueri qualiter examinandi?*

13. CONCL. I. Præceptum Ecclesiasticum annuæ Confessionis obligat omnes Fideles conscientiam peccati mortalis habentes, eósque solos. Ita Theologi communiter. Ratio est: quia Ecclesia non præcipit Confessionem peccatorum duntaxat venialium: tum quia hæc multîs aliîs remediîs expiari possunt, ùt fatetur Concilium Trident. *cit. Sess. 14. cap. 5.* tum quia præceptum istud Ecclesiasticum est determinatio præcepti Divini; atqui hoc est de peccatis duntaxat mortalibus; ergo & illud.

14. No-

14. Notant tamen Doctores, ex consuetudine Ecclesiarum, atque ad avertendum scandalum receptum esse, ut Fideles omnes ante Communionem Paschalem Sacerdoti proprio se sistant, &, si mortaliter nunquam se peccâsse asseverent, super ea re Confessarii judicio sese subjiciant. Quinimò in praxi utilissimum erit, etiam sola venialia tunc confiteri, propter uberes ex Sacramento Pœnitentiæ fructus provenientes.

15. CONCL. II. Quamvìs ad satisfaciendum præcepto Ecclesiastico sufficiat semel in anno confiteri, nihilominùs isthæc Confessio communiter in Paschate fieri, atque Communioni Paschali præmitti solet. Ita communior, & probabilior Doctorum, nonnullìs exceptìs, qui volunt, præceptum Confessionis per se obligare in Paschate, & non tantùm per accidens ratione Communionis Paschalis. Prior pars desumitur ex Concilio Lateranensi c. *Omnis utriusque sexus. De Pœnit. & remiss.* (b) ubi plùs non requiritur, quàm ut *omnis Fidelis omnia sua peccata saltem semel in anno fideliter confiteatur:* quæ verba, nisi quis vim inferat, intelliguntur de toto tempore à principio usque ad finem anni, prout argumentatur Lugo *disp.* 15. *de Sacram. Pœnit. sect.* 8. *n.* 157.

16. Nec obstat communis consuetudo confitendi in Paschate, & quòd tunc in plerisque locis soleat exigi testimonium Confessionis Paschalis; simúlque, quòd in *Extr. Vices illius.*

De treuga & pace, dicatur: *De jure tenetur Parochianus saltem in Paschate proprio confiteri Sacerdoti.* Resp. enim, hoc totum fieri per accidens, & ratione Communionis Paschalis, sive, quia tunc urget præceptum sumendi Sanctissimum Eucharistiæ Sacramentum, cujus dignæ perceptioni, habitâ copiâ Confessarii, præmittenda est Confessio Sacramentalis, nec sufficit sola contritio de commisso peccato mortali; prout declaravit Concilium Trident. *Sess.* 13. *cap.* 7. & ampliùs suô locô (c) dicetur. Et per hoc patet altera pars Conclusionis.

17. Infertur proinde, quòd, si quis sive culpabiliter, sive ob legitimum impedimentum in Paschate non est confessus, is postmodùm per anni decursum confiteri teneatur: quia toto anno urget hoc præceptum, neque istud est affixum tempori Paschali, ita ut cum illo transeat, sicut transit obligatio audiendi Missam die Festo.

18. Infertur secundò, quòd is, qui Tempore Paschali confessus est sola venialia, teneatur adhuc confiteri mortale tunc invincibiliter omissum. Quin etiam observat Lugo *loc. cit.* *n.* 126. quòd, si quis per totum annum frequenter confiteatur sola venialia, quæ habet, & circa finem anni peccet mortaliter, obligetur hoc præcepto ad confitendum eodem adhuc anno illud peccatum mortale; siquidem Ecclesia præcipit duntaxat Confessionem mortalium semel in anno peragendam, qualem in casu quis necdum fecisse supponitur.

19. Quæ-

19. Quæres autem. Quomodò annus iſte ſit computandus? Reſp. duos dicendi modos cæterîs eſſe probabiliores. Primus eſt eorum Theologorum, qui putant, annum eſſe computandum à die primo Januarii, & deinceps usque ad initium ſequentis anni; cùm iſto die communiter cenſeatur novus annus incipere, & prior deſinere. Secundus dicendi modus eſt illorum, qui aſſerunt, annum computandum eſſe à Paſchate in Paſcha, intelligendô per Paſcha omnes illos dies, in quibus poteſt impleri præceptum Communionis Paſchalis. Et huic computationi conſonat praxis, atque communior ſenſus Fidelium, arbitrantium, ſe dicto præcepto Eccleſiaſtico ſatisfeciſſe, poſtquam Paſchali tempore confeſſi ſunt; quamvìs etiam pro tunc, juxta computum prioris ſententiæ, ſemel in anno confeſſi intelligantur. Unde patet, quòd præſens quæſtio in praxi parum urgeat.

20. CONCL. III. Præcepto Eccleſiaſtico annuæ Confeſſionis non ſatisfit per Confeſſionem ſacrilegam, & ſcienter invalidam. Ita nunc pro certo tenendum: nam oppoſitam quorumdam ſententiam rejecit Alexander VII. dum ſequentem inter alias Propoſitionem, ordine 14. condemnavit: *Qui facit Confeſſionem voluntariè nullam, ſatisfacit præcepto Eccleſiæ.* Accedit ratio: tum quia, qui voluntariè facit Confeſſionem invalidam, reverà non recipit Sacramentum Pœnitentiæ; cùm ad hoc neceſſariò requiratur vera, integra, & doloroſa

Confessio: tum quia Christus, & Ecclesia præcepit talem Confessionem, quæ conducibilis est ad consequendam remissionem peccatorum virtute Sacramenti Pœnitentiæ: atqui talis non est Confessio voluntariè nulla, & sacrilega; ergo.

Additio.

* CONCL. IV. Præcepto Ecclesiastico annuæ Confessionis satisfit, si eadem etiam à sæcularibus extraneis deponatur apud Regulares Mendicantes, vel eorum privilegiîs gaudentes, dummodò dicti Confessarii fuerint aliàs in illa Diœcesi approbati. Ita Fagnanus *in cap. Omnis utriusque. De Pœnit. & remiss. num. 56.* Navarrus *in Manuali cap. 27. num. 263.* & præter plurimos alios fusè Pignatellus *Tom. 4. Consult. 163. per totum*, quod & ipsa communissima praxis confirmat. Patet autem veritas hujus Conclusionis inprimis ex Bulla Innocentii X. *Exponi nobis*, die 7. Februarii annô 1645. emanata, ubi confirmat Decretum Sacr. Congregationis Eminentiss. Cardinal. Concilii Tridentini Interpretum die 9. Julii annô 1644. editum, quod censuit, non posse Archiepiscopum Burdigalensem prohibere Regularibus, habentibus privilegia Apostolica, ut à Dominica Palmarum usque ad Dominicam in Albis inclusivè administrare non valeant Personis sæcularibus Sacramentum Confessionis. Probatur ulteriùs ex Bulla *Superna.* Clementis X. edita 12. *Junii*, & publicata in Urbe 2. *Augusti anno* 1670. ubi

§. 5.

§. 5. expreſſè ait, quòd ſatisfiat (loquendô de Confeſſione annua) Conſtitutioni *Omnis utriusque ſexus*, ſi eadem apud dictos Regulares exemptos peragatur. Licèt cæteroquin gratìs concedatur, quòd, hoc non obſtante, Parochis ſimilium confitentium incumbat colligere & exigere ſchedam Confeſſionalem, ſeu teſtimonium dictæ annuæ Confeſſionis à ſuis Parochianis talium Regularium non commenſalibus. Quòd ſi dicti pœnitentes fuerint ſervitiales, ac ſimul commenſales horum Regularium, de ſimilibus apud Pittonium *Tom. 2. Deciſionum quoad Regulares, numer. marginali 1710. Editione Veneta anno 1719* legitur ſequens Declaratio Sacri Concilii edita 7. Julii anno 1607. *Sacerdotes Regulares poſſunt absque Epiſcopi approbatione audire Confeſſiones ſæcularium, qui ſunt de regulari familia, & eorum continui Commenſales, nec tenentur reddere rationem proprio Parocho, quòd præcepto Eccleſiæ ſatisfecerint, ſed tamen Superiori Regularium.* *

21. Quæres. Quandonam teneantur Pueri ad Confeſſionem annuam? Reſp. Eos teneri, poſtquam ad annos diſcretionis pervenerunt, ſemélque in peccatum mortale lapſi ſunt. Ratio eſt clara: quia nullum eſt præceptum ne quidem Eccleſiaſticum, confitendi ſola venialia.

22. Interim tamen, cùm Parentibus, vel Præceptoribus de primo peccato mortali puerorum conſtare nequeat, omnino conſultum

eſt,

est, atque in praxi necessarium, ipsos tempestivè de necessariis ad Confessionem requisitis instruere, atque post assecutos annos discretionis ad Confessionem mittere, ut eidem paulatim assuescant, atque (si opus fuerit) præcepto Ecclesiastico satisfaciant.

23. Confessarius autem, utrùm hujusmodi Pueri, vel Puellæ sint capaces absolutionis, dijudicare debebit, non quidem ex sola ætate, num videlicet septennium impleverint (quamvìs post illam ætatem de usu rationis præsumptio esse soleat, *arg. c. Litteras. De despons. impub.*) sed multò magìs ex ingenii, atque educationis qualitate: multi enim post eam ætatem primùm, aliqui verò citiùs consequuntur sufficientem usum rationis, ut non solùm peccati venialis, sed etiam mortalis capaces existant. * Quòd si pueri, vel puellæ in clathris Confessionalis digitìs ludant, si sub Confessione alios extra Confessionale frequenter respiciant, si nugentur cum suo rosario, vel pileo, teste Gobat exigua dant specimina sufficientis judicii, & plenæ deliberationis, súntque magìs instruendi.

24. Insuper, postquam Confessarius circumstantiìs consideratìs judicavit, Puerum verè ac deliberatè peccâsse, sive mortaliter, sive saltem venialiter, considerare debebit, utrùm ille de peccato doleat, & quidem ex motivo non merè humano, utputa, quia à patre castigatus fuit, sed ex motivo supernaturali per fidem cognito, videli-

videlicet propter offenſam DEI, metum pœnæ æternæ, aut purgatorii, vel turpitudinem peccati. Sunt enim aliqui adeò naturâ vagi, ut, licèt ſatìs diſpoſiti fuerint ad peccatum, non tamen diſpoſiti ſint ad dolorem ſupernaturalem eliciendum: qui proinde vel priùs per Confeſſarium diſponendi ſunt, vel ſi id tam citò fieri nequeat, eisdem, dummodò necdum mortaliter peccaverint, oratio quaſi locô pœnitentiæ imponatur, & benedictio (nondum verò abſolutio) Cruce ſuper eos formata impertiatur. Quòd ſi verò omnibûs conſideratîs adhuc dubium remaneat de pueri capacitate, tunc abſolutio dari poterit ſub conditione: *Si es capax, ego te abſolvo &c.* Imò talis in mortis articulo ſić abſolvi debebit. Layman *lib. 5. Tract. 6. cap. 5. n. 7.* & alii.

Additio.

* Cæterùm materiam examinandi pueros in Confeſſionali ſubminiſtrat la Croix *lib. 6. part. 2. num. 1799.* dum exiſtimat ab initio ipſos, niſi ſponte fateantur, interrogandos eſſe circa unum alterúmque punctum ex ſequentibus: nimirum an non fuerint mentiti, an in Eccleſia non garriverint, an aliis non dederint agnomina, an non fuerint aliis irati, vel alios percuſſerint, an non fuerint inobedientes Parentibus, vel Superioribus ſuis, an non ſenibus illuſerint? quòd ſi per decurſum examinis ſeu Confeſſionis adverteret Confeſſarius pueros audaciores, & petulantiores, ulteriùs (bonîs

ta-

tamen ab initio verbis, ne deterreantur, sicque peccata reticeant) rectè instat Confessarius, an non impura verba protulerint, vel si id factum fuisse intelligat, ulteriùs pro exigentia circumstantiarum (cum magna tamen circumspectione, & cautela, ne ex ipsis interrogationibus potiùs peccare addiscant) an non fuerint pueriliter rixati &c. nam primæ seductiones puerorum (inquit la Croix *loc. cit.*) incipiunt à similibus collusionibus, denudationibus corporum &c. & Gerson apud eundem suspicandò exclamat: *Utinam mala tam diligenter confiterentur, quàm à pueris sciuntur, & aguntur ab eis.* Quæ autem de pueris dicta sunt, cum grano salis etiam quoad adolescentes applicari possunt. Quòd si ex circumstantiis Confessarius advertat, periculum subesse, ne in materia gravi personæ juvenes, præsertim alterius sexus quoad peccata carnis, ex pudore nonnulla reticeant, excitet eas ad habendam confidentiam, promittendô, se misericorditer velle cum ipsis procedere, obligári insuper ad strictissimum silentium; ubi econtra, si Confessario abscondant, id totum aliquando manifestandum esse universo mundo in extremo judicio cum æterna damnatione. *

QUÆSTIO III.

An, & quæ sit Obligatio Juris tum Divini, tum Ecclesiastici, sumendi Eucharistiam, etiam per modum Viatici?

SUMMARIUM.

25. *Quintum Ecclesiæ Præceptum, quod?*
26. *Jure Divino tenentur fideles sumere SS. Eucharistiam, & quidem sæpiùs.*
27. *Tempus hujus obligationis determinavit Ecclesia, præcipiendô Communionem Paschalem.*
28. *Huic præcepto non satisfit per Communionem sacrilegam.*

(*d*) Tract. 2. dist. 1. n. 48. & seqq.

29. *Corollarium.*
 * *An satisfiat, si sumatur in Ecclesiis Regularium?*
30. *Ad S. Communionem requiritur jejunium naturale.*

31. 32. 33. *Istud jejunium declaratur per Rubricas Missalis.*
 * *Item per quatuor conditiones. Addit. I.*
 * *Ex quibus varii eruuntur casus. Additio II.*
 * *Ubi etiam de dubitante, num adhuc sit jejunus? Additio III.*

34. *In periculo mortis potest sumi Eucharistia à non jejuno.*
35. *Et sæpiùs per modum Viatici.*
36. *An, qui manè communicavit sanus, teneatur, vel possit communicari per modum Viatici?*
 * *Assignantur varii casus, in quibus ægro-*

ti

ti possunt communicari non jejuni. Additio I.

* *An ipsi possint communicari, si timeatur vomitus? Additio II.*

* *An si vehementi vexentur tussi? Additio III.*

* *An mediante cochleari? Additio IV.*

* *An à Regularibus sacrô Viaticô provideri possint Commensales, & servitiales Monasterii? Additio V.*

* *An etiam extranei subitò intra septa Monasterii infirmati? Additio VI.*

* *De modo providendi, si est periculum in mora. Additio VII.*

25. QUINTUM Ecclesiæ præceptum hîsce verbîs exprimi solet: *Sacrosanctam Eucharistiam ad minimum semel in anno, idque circa Festum Paschæ sumito.* Et hoc præceptum Ecclesiasticum habetur in Concilio Generali Lateranensi, sub Innocentio III. celebrato, atque refertur *cit. c. Omnis utriusque sexus. De Pœnit. & remiss.* ibi: *Suscipiens reverenter ad minus in Pascha Eucharistiæ Sacramentum, nisi fortè de proprii Sacerdotis consilio, ob aliquam rationabilem causam, ad tempus ab hujusmodi perceptione duxerit abstinendum: alioquin & vivens ab ingressu Ecclesiæ arceatur, & moriens Christianâ careat sepulturâ.* Hæc ibi. Quod ut meliùs intelligatur, præmittendô nonnulla de præcepto Juris Divini, sit

26. CONCL I. Extat præceptum Divinum, obligans omnes Fideles adultos, ſumendi SS. Euchariſtiam, non tantùm in articulo mortis per modum Viatici, ſed etiam ante illud periculum, & quidem ſæpiùs in vita. Ita communis; atque deſumitur ex verbis Chriſti *Joan. 6. Niſi manducaveritis carnem Filii hominis, & biberitis ejus ſanguinem, non habebitis vitam in vobis*, cum concordantiis. Accedit ratio; quia Euchariſtiæ Sacramentum à Chriſto Domino inſtitutum fuit per modum alimenti ſpiritualis, ergo non minùs, atque alimentum corporale ſæpiùs in vita ſumendum eſt ad reficiendas vires animæ.

27. CONCL. II. Etſi præceptum Divinum ſæpiùs per vitæ decurſum per ſe obliget Fideles adultos ad ſumendam SS. Euchariſtiam, nihilominus ejusmodi tempora non poſſunt generatim determinari, ſed definienda ſunt prudentî judiciô, ita tamen, ut Sacra Communio non nimiùm differatur: unde, ut huic præcepto Divino generaliùs, atque majori cum fructu animarum ſatisfiat, Sancta Mater Eccleſia piè admodum præcepit, ut Fideles poſt annos diſcretionis ad minus in Paſchate Sacramentum Euchariſtiæ reverenter ſuſcipiant. Ita communis; & patet ex Concilio Lateranenſi *num. 25.* allegato.

28. CONCL. III. Huic præcepto Eccleſiaſtico Communionis Paſchalis non ſatisfit per indignam hujus ſanctiſſimi Sacramenti ſuſceptio-

 nem,

nem. Ita defactò indubitanter tenendum, quidquid nonnulli olim in contrarium scripserint. Siquidem novissimè Innocentius XI. sequentem inter alias Propositionem, ordine 55. damnavit: *Præcepto Communionis annuæ satisfit per sacrilegam Domini manducationem.* Et meritò: quia Ecclesia in citato Concilio Generali præcepit, ut Fideles suscipiant *reverenter* in Paschate Eucharistiæ Sacramentum: atqui hoc non fit per sacrilegam Communionem; ergo. Accedit, quòd Ecclesia saltem indirectè, & concomitanter possit præcipere actus internos, prout suô locô (*d*) jam dictum.

29. Et hinc indignè communicans in Paschate non solùm peccat gravissimè contra præceptum Divinum, sacrilegè istud SS. Sacramentum sumendô, sed etiam contra præceptum Ecclesiasticum, non reverenter suscipiendô Communionem Paschalem, ac proinde tenetur iterum, & dignè communicare.

Additio.

* Quæres. An satisfiat præcepto Ecclesiastico Communionis Paschalis, si eadem à Sæcularibus peragatur in Ecclesiis Regularium Exemptorum? Ante Responsiones nota, alios esse Sæculares extraneos, & alios, qui sunt Commensales, puta servitiales in dictis Monasteriis Exemptis simul habitantes &c. H. N.

Resp.

Reſp. I. Non defuiſſe Theologos videndos teſte Franciſco Henno *Tom. 2. Tract. de Euchariſtiæ Sacramento, diſp. 9. quæſt. 2. prope finem*, qui tenuerunt illimitatè, Sæculares quoscunque etiam extraneos æquè quoad Communionem Paſchalem, utì quoad Confeſſionem annuam ſatisfacere præcepto Eccleſiaſtico, ſi eandem peragant in Eccleſiis Regularium Exemptorum: ſed huic ſententiæ contraria videtur Bulla Clementis X. *Superna*, §. 5. ubi id *duntaxat* concedit quoad Confeſſionem annuam hîs formalibûs: *Eos, qui dictis Religioſis* (ſupple Exemptis) *ſimpliciter approbatis Paſchali tempore confeſſi fuerint, Conſtitutioni: Omnis utriusque &c., quoad Confeſſionem* NB. *duntaxat ſatisfeciſſe cenſendos.* Accedit apud Henno *loc. cit.* aliqua Declaratio Cardinalium nomine & auctoritate Summi Pontificis Urbani VIII, 2. Martii annô 1638. edita.

Reſp. II. Specialiter, & limitatè loquendô quoad famulos, & Commenſales eorundem Monaſteriorum Exemptorum eos ſatisfacere præcepto Communionis Paſchalis, ſi eandem peragant in dictis Eccleſiis Regularium, dummodò habeant conditiones inferiùs poſt *num.* 36. *Addit. V.* adducendas. Ita Bonacina *De Sacramento Euchariſtiæ, Diſp. 4. quæſt. 1. punct. 2. num. 10.* Barboſa *De officio & poteſtate Parochi part. 2. cap. 20. ſub num.* 12. Franciſcus Henno *loc. cit.* la Croix *lib. 6. part. 1. num. 635.* dicens per privilegium ita Societati JESU eſſe conceſſum, Lezana in *Summa Q.Q. Regul. Tom. 2.*

c. 16. n. 19. & Tom. 3. v. Eucharistia quoad Regulares, num. 8. & patet ex Bulla Leonis X. *His quæ*, edita anno 1513. atque videnda apud Peyerinum *Tom. 1. Privileg. Minim. inter Constitutiones Leonis X. num. 4.* ubi in formalibus concessit, ut possint etiam in habitu sæculari deservientium *quoties opus fuerit, etiam* NB. *Paschatis tempore, & in mortis articulo in eorum Domibus, & Ecclesiis hujusmodi Confessiones audire, ipsisque, & eorum cuilibet Eucharistiæ, & extremæ Unctionis Sacramenta ministrare.* Simile privilegium apud Miranda *in Manuali Regul. Tom. 1. qu. 49. v. Sed pro familiaribus*, reperitur à Clemente IV. datum familiaribus Fratrum Minorum.

Nec dicas. Juxta allegatam in responsione Bullam Clementis X. satisfit *quoad Confessionem duntaxat:* ergo non quoad Communionem Paschalem. Respondeo enim dist. antec. quoad Confessionem duntaxat loquendô illimitatè & generaliter, id est etiam quoad extraneos, concedo, loquendô specificè, & limitatè quoad domesticos præcisè, nego. Sic enim jura juribus concordantur, unde parî modô aliqua Declaratio ab adversariis in contrarium allegata explicatur. Vide etiam dicenda inferiùs post *n. 36. Addit. V.*

30. CONCL. IV. Ad recipiendum dignè Sacramentum Eucharistiæ, extra mortis articulum, Jure Ecclesiastico requiritur, ut quis à media nocte illius diei sit jejunus jejuniô naturalî.

ralî. Ita communis, & habetur c. *Sacramenta*, *49. De Consec. dist. 1.* & c. *Nihil.*, *7. qu. 1.* cum concordantiis.

31. Porrò in Praxi, quantum ad propositum, bene notanda sunt verba Rubricarum Missalis Romani *Tit. 9. De defectibus dispositionis Corporis.* ita statuentium: *Si quis non est jejunus post mediam noctem, etiam post sumptionem solius aquæ, vel alterius potus, aut cibi, per modum etiam medicinæ, & in quantumcunque parva quantitate, non potest communicare, nec celebrare.*

32. *Si autem ante mediam noctem cibum, aut potum sumpserit, etiamsi postmodum non dormierit, nec sit digestus, non peccat: sed ob perturbationem mentis, ex qua devotio tollitur, consulitur aliquando abstinendum.*

33. *Si reliquiæ cibi remanentes in ore transglutiantur, non impediunt Communionem; cùm non transglutiantur per modum cibi, sed per modum salivæ. Idem dicendum, si lavandô os deglutiatur stilla æquæ præter intentionem.* Hactenus Rubricæ.

Additio I.

* Ut autem in variis contingentiis, & casibus particularibus adhuc magis cognoscatur, num quis sit jejunus jejuniô naturalî, vel non, sícque communicare queat, nec ne? Pater Albertus Reiffenstuel *in sua Cœna magna, §. 34.*

 qua-

quatuor conditiones ex communi Doctorum assignat, quæ concurrere debent, ut fractum censeatur Jejunium naturale. *Primò*, illud, quod sumitur, debet esse saltem aliquo modo nutriens. *Secundò*, debet sumi ore ab extra. *Tertiò*, ante sacras Species. *Quartò*, aliter, quàm per modum salivæ, aut respirationis. Assignatur pro qualibet istarum conditionum sua propria ratio. Pro *Prima*; quia quod accipitur, debet se habere saltem aliquo modo per modum cibi, vel potûs, prout etiam suô modô medicina solida comedi, aut liquida epotari dicitur: illud autem solùm intelligitur se habere per modum cibi, vel potûs, quod à stomacho alterari, vel saltem ex parte digeri potest, sicque in substantiam hominis saltem aliquo modo converti, & consequenter saltem ex aliquali parte nutrire. Pro *secunda*; quia in communi hominum æstimatione, quod non sumitur ad extra per os, non dicitur potari, aut manducari: aliàs enim, qui attraheret odorem, seu fumum per nares, censeretur non jejunus naturaliter: v. g. si Sacerdos in thurificatione Officii solemnis attrahit suffitum. Pro *tertia*; quia, si aliquid moraliter simul cum Eucharistia sumitur, fit una moraliter refectio: consequenter nec dicitur talis præcedenter, & ante sumptionem Eucharistiæ non jejunus. Exemplum poni potest die Parasceves, quando particula Hostiæ immissa vino non consecrato simul cum ipso sumitur. Pro *quarta*; quia salivam deglutire, vel respirare denuo moraliter non est edere, vel bibere.

Additio

Additio II.

* Ex his infiniti caſus decidi, ac multi à fractione jejunii naturalis excuſari, & ſcrupulîs eximi poſſunt, quales ſunt I. illi, qui deglutiunt fruſtum metalli, lapillum, fragmentum teſtaceum, oſſiculum durius fructuum, capillum, ungues, plumas, ſegmentum ligni. II. Sumentes reliquias cibi intra dentes reſiduas conformiter Rubricis jam ſuperiùs allegatis. III. Sugentes humorem ex puſtulis dentium, ſeu palati, vel ſanguinem ex gingiva, dummodò intra os, & non ab extra. IV. Subitò attrahentes per nares guttulam aquæ odoriferæ, vel tabacci pulveriſati. V. Sumentes vinum cum S. Hoſtia, licèt mathematicè loquendô vinum aliquo modo citiùs defluat, dummodò adhuc moraliter ſit una refectio. VI. Maſticantes aromata, ſi parum quid inſeparabiliter ſalivæ adhæreret. VII. Eluentes os, ſi fortuitò, dum attrahitur aër, una, vel altera gutta propter naturalem reſpirationem deſcendat, quoniam etiam hoc non eſt comedere: ſicuti à pari non diceretur comedi muſca, quæ ſubitò involaret in fauces, & ſe ipſam ſub reſpiratione in ſtomachum inferret, uti rectè cum aliis à ſe citatis advertit la Croix *lib. 6. part. 1. num. 564.* *

Additio III.

* Quòd ſi quis ob varias circumſtantias exiſteret dubius, num adhuc ſit jejunus, nec ne? non

non desunt AA. qui cum Thoma Sanchez, Villalobos, Rodriquez, Bonacina, & Castropalao probabiliter negant, talem posse communicare; quamvìs etiam habeantur alii, qui æquè probabiliter defendunt, eum stante hoc dubio communicare posse, utì cum Gobat, Joanne Sanchez, ac Dicastillo tenent Layman *lib. 1. Theol. Moral. tract. 1. cap. 5. §. 4. num. 36.* Sporer *part. 2. Theol. Sacram. cap. 6. sect. 7. num. 474.* Herincx *lib. 4. sent. disp. 6. quæst. 5. num. 59.* & Bosco *de Sacram. disp. 4. sect. 2. concl. 6.* Ratio fundamentalis est; quia Ecclesia tanquam benignissima Mater non videtur filios suos jure communicandi, quod à DEO concessum habent, voluisse privare, nisi in reverentiam Sacramenti illos, qui positivè noscunt, se non esse jejunos; adeóque tantummodò dubitantes, erunt relinquendi in possessione sui juris communicandi, usque dum ipsis aliunde constet, se non esse jejunos: nam melior est conditio possidentis. Atque hæc sententia poterit præcipuè deservire illis, qui in certa aliqua Solemnitate cæteroquin habent magnum fervorem ad Sacram Communionem. *

34. CONCL. V. In articulo mortis, cùm tunc urgeat vel maximè præceptum Divinum sumendi Eucharistiam, potest non jejuno hoc Sacramentum porrigi per modum Viatici. Ita communis Doctorum, extendentium hoc pariter ad probabile periculum mortis; & constat ex praxi, & consuetudine Ecclesiæ.

35. Ad.

35. Addunt Doctores, quòd, qui in ejúsmodi articulo mortis Sacram Synaxin recepit, perſeverante morbo, atque eodem periculo, poſſit iterùm atque ſæpiùs communicari per modum Viatici: quia moriturus valde indiget hoc alimento animæ ad vincendas tentationes tunc temporis magis occurrentes, & ſuperanda pericula peccandi.

36. Num autem moribundus, qui manè communicaverat ſanus, debeat, vel poſſit eodem adhuc die ſumere Euchariſtiam per modum Viatici, variant Doctores; prout videre eſt apud Gobat *Tract. 4. Theolog. Experim. n. 174. & ſeqq.* Qui poſtmodùm rectè negat, exiſtentem in tali caſu obligari ad denuò communicandum eodem die. Deinde aſſerit, probabiliùs eſſe, quòd ne quidem liceat: etſi nihilominus probabile ſit, quòd liceat. * Rotarius *Tom. 2. lib. 2. cap. 2. punct. 1. num. 3.* apud Thomam Montalvo in ſua Gloſſa fundamentali *cap. 12. art. 2. num. 36.* admonet Religioſos, ut vî ſui ſtatus, & Profeſſionis amplectantur illam opinionem in præſenti, quæ magìs favet devotioni, & ſaluti animæ, qualis utique eſt illa, quæ vult iteratam in ſimili caſu ſumptionem. *

Additio I.

* Cæterùm, quoniam ſubinde quoad ægrotos quosdam in particulari occurrunt variæ circumſtantiæ reddentes Sacerdotem anxium, an

possit huic, vel illi infirmo non jejuno porrigere Eucharistiam, vel num potiùs debeat suspendere usque ad alterum diem? Pro consolatione talium Sacerdotum æquè, ac ægrotantium subjungo sequentem doctrinam, quam la Croix *lib. 6. part. 1. num. 612.* ex variis Auctoribus collegit. *Inprimis* notant Tamburinus, & Dicastillo; Sacerdotem non debere hìc scrupulosè velle exspectare jejunium sequentis diei. *Secundò* advertit Adversa *quæst. 8. sect. 9. §. 6.* satìs esse quòd ægroto absque medicina, vel aliquo confortativo grave accideret exspectare jejunium à media nocte usque manè. *Tertiò* inquit Gobat, si æger longè distet v. g. duabûs horîs, & periculosè ægrotet, poterit non jejuno Pastor dare Viaticum, quamvìs probabiliter postridie jejunus illud valeret sumere infirmus, positô, quòd Pastor commodè exspectare nequiret sequentem diem, v. g. quia manè impeditur functionibûs aliîs Parochialibûs, vel quia statim post mediam noctem deberet de novo surgere ob itineris distantiam &c. *Quartò* addunt Navarrus, Lugo, Herincx, & Suarez, Communionem non jejuno, si fervidè petat, posse dari non solùm per modum Viatici, sed etiam devotionis gratiâ, si inter priorem sumptionem per modum Viatici, & inter aliam devotionis gratiâ decem, vel octo dies intercesserint. Illud prætereà notet Parochus, ut portans Viaticum ad ægrotum semper ad minus deferat duas Hostias, ut nimirum semper unam residuam iterùm à domo ægroti rediens secum in templum referat: alioquin

quin enim in reditu obviantes adorarent pixidem vacuam.

Additio II.

*Quæres I. An ægrotis possit dari Eucharistia, si timeatur vomitus? Resp. I. Si timeatur vomitus præcisè ex eo, quia subinde vomit talis ægrotus, potest eidem præberi Eucharistia. Ratio est: quia exinde nondum censetur adesse periculum proximum, quòd nunc brevì post sumptionem Eucharistiæ sit vomitus venturus. Resp. II. Si tamen posteà nihilominus contingeret casu apud talem brevì post Communionem vomitus, deberet attendi, num ibidem adhuc Species aliquæ Eucharistiæ videantur, nec ne; Si non: vomitus comburatur, & cineres in Sacrarium mittantur, conformiter Rubricis *De defect. Miss. Tit. 10. num. 14.* Quòd si similes adhuc Species ibidem appareant, segregatæ purgentur, & posteà suo tempore à Sacerdote sumantur: vel, si nemo sit, qui ob nauseam sumere velit, immittantur aquæ, donec dissolvantur, ac consumantur, & illa aqua in sacram piscinam conjiciatur. Resp. III. Si ob certas circumstantias timeatur prudenter vomitus brevì post sumptionem Eucharistiæ futurus, tunc communior DD. ait, abstinendum esse à Communione ob periculum irreverentiæ; non tamen desunt aliqui apud la Croix *lib. 6. part. 1. num. 552.* qui communicare adhuc licitum putant ex ea ratione; quia videtur meliùs esse, ut Sacramentum

tum exponatur incerto periculo irreverentiæ, quàm hominem, in cujus bonum Sacramenta instituta sunt, privari certo fructu Communionis, aliàs ex opere operato obtinendo. Illud certum videtur, quòd ægrotis post sumptam Eucharistiam, non sit, nisi intercedente quodam spatio e g. unius saltem quadrantis horæ danda medicina de se provocatoria vomitûs ob periculum grave irreverentiæ: si enim parva Hostia juxta plures DD. vix consumitur intra spatium semiquadrantis à stomacho bene constituto, & hinc intra illud tempus etiam à sanis similis medicina sumi non debet, certò adhuc majus spatium requiretur apud stomachum ægroti debilem. Hinc teste la Croix *lib. 6. part. 1. num. 476.* suadent AA. (etsi non præcipiant) ut intra horam abstineatur à vomitu. Videatur Bosco *de Eucharistia. Disp. 4. sect. 6. n. 115. & n. 116.*

Additio III.

* Quæres II. An ægrotis possit dari Eucharistia, si vexantur continuâ tussi? Resp. cum la Croix *loc. cit. num. 554.* affirmativè. Ratio est: quia, quamvìs materia, quam ejiciunt, plerumque ascendat è pectore, attamen non est periculum ejiciendi sacras Species, dummodò ad stomachum descenderint, quia via per quam sputa ejiciuntur, non est œsophagus, seu via cibi, & potûs ad stomachum, sed vena aspera, sive via respirationis ad pulmones. Ex qua ipsa ratione rectè infert la Croix *loc.*

cit.

cit. num. 652. posse aliquem, postquam bene deglutivit hostiam, maximè si vinum simul sumpserit, brevi post exspuere quamvis cæteroquin expediat pro majori ædificatione, ac reverentia per spatium unius *Miserere* abstinere, si commodè fieri possit, aut saltem intra tempus quinque Pater, & Ave sputum in strophiolo excipere. *

Additio IV.

* Quæres III. An Eucharistia per modum Viatici possit dari infirmis taliter, ut frangatur minima particula, ac imposita cochleari una cum vino, juscuIo vel aqua ori immittatur? Resp. cum Diana, Possevino, & Præposito affirmativè, suppositô, quòd absit periculum irreverentiæ, & aliter sumendô ægrotus magnam sentiret difficultatem: nam si ægrotus non jejunus potest sumere Viaticum, cur non etiam medio aliquò tali instrumento, cùm utrobique praxis interpretetur concessionem piæ Matris Ecclesiæ? *

Additio V.

* Quæres IV. A quibusnam debeat dari Eucharistia per modum Viatici Donatis, Oblatis, seu Tertiariis aliquo Sacro Habitu Tertii Ordinis vestitis, vel aliis Commensalibus seu Servitialibus cujusdam Monasterii, si ibidem infirmi decumbant.

Ante

Ante responsionem nota, quòd teste nostro Montalvo in sua Glossa fundamentali *Tom. 1. cap. 7. art. 2. n. 1. Donati* dicantur illi, qui ultro se, & sua, Religioni donant interveniente Contractu ex parte Donati permanendi in Religionis obsequio sub Prælatorum regimine, & obedientia, atque ex parte Religionis eos alendi, & sustentandi, ac non expellendi sine legitima causa. *Tertiarii* propriè juxta eundem Auctorem *loc. cit. cap. 14. art. 4.* vocantur illi, qui sacro Habitu Tertii Ordinis induti vivunt, & aluntur sub obedientia Superioris in dicto Monasterio. Hi ab aliis quoque appellantur *Oblati. Commensales* verò, *Servitiales*, aut *Familiares* nominantur quicunque etiam Sæculares, qui Conventui deserviunt, & insuper intra Monasterii septa habitant, atque degunt sub Prælatorum obedientia & disciplinâ non necessariò ratione Voti, sed ratione ministerii, cui incumbunt, uti notat Montalvus *loc. cit. num. 9.* atque deducitur tum ex Concilio Trid. *Sess. 24. de Reform. cap. 11.* tum ex Bulla *Circumspecta*, 67. Gregorii XIII. *num. 2.* ubi omnia enumerata copulativè requiruntur. H. N. Respondetur, tales Donatos, Oblatos, seu Servitiales, ac Commensales, si graviter in Monasterio decumbant, providendos esse per modum Viatici ab ipsismet Regularibus dicti Monasterii. Idem sentiendum de extrema Unctione. Ita Rodriquez apud Ildephonsum in suo Tractatu de Moribundo *dist. 3. quæst. 1. num. 489.* ex Monumentis Ordinum, & Compendio Privilegiorum varia adducens privilegia.

vilegia. Montalvus in Gloſſa fundamentali *Tom. 1. cap. 14. art. 4. num. 6. & ſeqq.* Vincentius Petra Cardinalis in Commentariis ad Conſtitutiones Apoſtolicas *Tom. 2. Conſtitutione IX. Innocentii III. num. 42.* Ubi idem ſentit de ſepultura. Item Paſſerinus apud eundem *Tom. 1. de Stat. Homin. quæſt. 187. art. 4 à num. 22.* & Cardinalis de Luca *de Regul. Diſc. 1. num. 50.* Et præter alias conceſſiones apud Montalvum videndas patet ex Bulla Pauli III. *Licèt Debitum.* edita 18. Octobris anno 1540. ubi §. 15. ſequentia habentur formalia: *iis verò, qui in ipſorum Præpoſitorum, & Sociorum morantur obſequiis, cuncta liberè miniſtrare poſſint Eccleſiaſtica Sacramenta, & ipſos, cùm decedunt, in eorum Cœmeteriis ſepelire.* *

Additio VI.

* Quæres V. A quibus debeat adminiſtrari Viaticum (idem dic de extrema Unctione) extraneis ſubitò intra ſepta cujusdam Monaſterii infirmatis? Reſp. Si ſit periculum in mora, ſicque caſus neceſſitatis, talibus Euchariſtia adminiſtranda eſt per modum Viatici ab ipſiſmet Regularibus dicti Monaſterii. Ita Pater Herincx *part. 4. diſp. 9. quæſt. 4. num. 30.* & alii apud, & cum Ildephonſo Tauſch *loc. cit. num. 90.* Probatur *primò* ex eo; quia nequit Parochus in alienum territorium involare, ibíque jura Parochialia exercere ſimilia; ſicut econtra, ſi Religioſus extra Monaſterium periculoſè decumberet, nequiret eundem alius Regularis

gularis ejusdem Monasterii citra licentiam Parochi districtus illius providere, sed hoc potiùs incumberet ipsi Parocho ob eandem rationem; nam administratio Sacramentorum respicit jurisdictionem localem in tali loco, in quo fit, utì notat Eminentissimus Cardinalis Petra *loc. cit. num. 13.* asserens simul aliquam declarationem S. Congregationis Concilii Trid. *in Collen 11. Aprilis* 1609. Probatur *secundò* ex concessione facta etiam post Concilium Tridentinum Benedictinis, ac Theatinis, ùt refert Herincx apud Tausch *loc. cit. num. 490.* ac sub hac moderatione (si nimirum sit casus necessitatis) etiam admittit Eminentissimus Cardinalis Vincentius Petra *loc. cit. num. 49.* Extra casum verò necessitatis, & ubi non est periculum in mora, sunt contrariæ Declarationes ab eodem, & à Matthæuccio allegatæ, nisi vel petatur licentia à Parocho, vel etiam extra casum necessitatis aliqua Religio adduceret desuper specialia Privilegia post Concilium Tridentinum obtenta. Quamvìs cæteroquin per hoc neutiquam negetur, quòd talis, forsan necdum decumbens ad mortem possit à Regularibus accipere Eucharistiam ex devotione, quoties libuerit. *

Additio VII.

* Quæres VI. An ille, qui defert Eucharistiam per modum Viatici ad ægrotum, teneatur ita festinare, ut potiùs currere censeatur cum Viatico ad infirmum, quàm ire? Respon-

det

det ad hoc Sabinus Bononienſis *in ſua Luce Morali, Tract. 44. de Euchariſtia, num. 53.* ex Barboſa *de Officio Parochi, cap. 20. num. 46.* negativè; eò quòd ex una parte hoc Sacramentum non ſit neceſſarium neceſſitate medii, ſicuti Baptiſmus, & apud graves peccatores Pœnitentia; ex altera verò videatur repugnare reverentiæ debitæ tanto Sacramento, & decentiæ Miniſtri id portantis talis feſtinatio. *

QUÆSTIO IV.

Varia Quæſita circa ſumptionem Sacramenti Euchariſtiæ ſolvuntur; præſertim tempore Paſchali.

SUMMARIUM.

37. *An, qui Communionem Paſchalem non peregit, teneatur eam compenſare?*
38. *Sententia affirmativa eſt probabilior.*
39. *Ubi peragenda Communio Paſchalis?*
40. *Quid de Peregrinis, Vagis &c.*
   Quid de famulis Monaſteriorum?
41. *Sacerdotes, an tempore Paſchali debeant communicare in propria Parochia?*
   * *An ſatisfiat in Eccleſia Cathedrali?*
42. *Parvuli ante uſum rationis non tenentur communicare.*
43. *Quando obligentur pueri ad Communionem Paſchalem?*
   Praxis circa hoc.
   * *Quid de pueris in articulo mortis ſit faciendum?*

44. *Mutis & surdis à nativitate, quæ Sacramenta possint ministrari?*
45. *An etiam Sacramentum Eucharistiæ?*
46. *Energumenis, & epilepticis an possit Eucharistia ministrari, & an fatuis?*
* *Quandonam Damnatis ad mortem?*
47. *Quæ sint pœnæ non communicantium in Paschate?*
48. *An aliquando possit differri Communio ultra tempus Paschale?*
49. *Quid, si quis prævideat impedimentum communicandi tempore Paschali?*

37. QUÆR. I. An, qui Communionem Paschalem culpabiliter, vel justô impedimentô detentus non peregit, teneatur eandem proximè compensare? Ratio dubitandi desumitur ex Concilio Lateranensi, & *c. Omnis utriusque sexus, num.* 25. relato, ubi præcipitur *suscipi Eucharistiæ Sacramentum in Pascha:* ac proinde videtur hoc præceptum esse affixum ipsi tempori Paschali, non minùs, ac præcepta Festorum, Jejuniorum, atque Horarum Canonicarum sunt affixa certis diebus, ergo sicuti hæc illis diebûs culpabiliter, vel inculpabiliter omissa, non necessariò compensanda sunt aliis diebûs, ita & de præcepto Ecclesiastico Communionis Paschalis videtur dicendum. Et ita sentiunt non pauci Doctores, uti videre est apud Lugonem *Disp.* 16. *De Eucharistia, sect.* 4. Aliqui verò distinguunt inter communionem Paschalem culpabiliter omissam; vel inculpabili-

biliter; & hanc quidem compenſandam cenſent, non illam.

38. Verùm affirmativa ſententia, aſſerens indiſtinctè, Communionem Paſchalem poſtmodùm eo anno compenſandam eſſe, communior & probabilior eſt, quam tenet Lugo *loc. cit.* Maſtrius *diſp. 12. Theol. Mor. num. 54* Sannig *diſt. 4. De Euchariſtia, quæſt. 31. n. 15.* Layman, Gobat, Sylveſter, & alii. Ratio eſt; quia hoc præceptum non eſt præciſè affixum tempori Paſchali, ſicuti præceptum jejunandi, vel audiendi Miſſam tali diei. Siquidem præceptum Communionis Paſchalis non eſt ſimpliciter unum (prout ſit in aliis allatis) ſed continet virtualiter duo præcepta, unum Communionis ſaltem ſemel in anno peragendæ, ut ſatisfiat præcepto Divino ſumendi Euchariſtiam, alterum communicandi in Paſchate, ob venerationem hujus Solemnitatis: ergo, quamvìs exſpiret hoc præceptum quoad ſecundum lapſum temporis Paſchalis, non tamen quoad primum. Et per hoc patet ad rationem dubitandi *n. præc.* allatam.

39. Quæritur II. Ubinam Communio Paſchalis ſit peragenda? Reſp. eam peragendam in ptopria Eccleſia Parochiali, niſi adſit expreſſus, vel tacitus aut ſaltem rationabiliter præſumptus conſenſus proprii Parochi, vel ejus Superioris (puta Epiſcopi) ad alibi communicandum. Ita Herincx *diſp. 6. n. 39. De Euchariſtia.* Rodriquez, & alii; idque deſumitur ex

cit. c. Omnis utriusque sexus. De Pœnit. & remiss. juncta communi praxi Ecclesiæ, & consensu Doctorum. Unde sine ejusmodi licentia alibi communicans, juxta Bonacinam *disp. 4. De Sacramentis quæst. 7. punct. 2. n. 7.* Palaum, & alios, non satisfacit præcepto. Verùm rigor iste procedit, quando ne quidem tacitus aut saltem rationabiliter præsumptus consensus proprii Parochi, vel ejus Superioris adest: nam quando talis personæ qualitas, tempus, vel aliæ causæ concurrunt, ut arbitriô prudentis viri credatur fore contentus Parochus, si quis alibi communicet, satisfiet præcepto Ecclesiastico; nec erit peccatum mortale, recipere Eucharistiam extra propriam Parochiam, quia tunc non ministraretur sine jurisdictione, cùm adesset saltem tacita proprii Parochi licentia. Bassæus *in Supplemento. v. Communio n. 3.*

40. Excipiuntur etiam Peregrini, Vagi, & illi, qui extra propriam Parochiam tunc existentes ad ipsam commodè accedere nequeunt: nam tales possunt tempore Paschali in Parochia, in qua degunt, Eucharistiam sumere, imò & in Ecclesiis Regularium, Bassæus *v. Communio Sacra n. 11.* & alii. Idem communiter tenent Doctores de servis Religiosorum, qui degunt in Monasteriis, vel aliis locis à cura Parochorum exemptis; utì etiam jam fuit præcedenter Additione post *n. 29.* probatum.

41. Insuper Sacerdotes satisfaciant integrè præcepto Ecclesiæ, ubicunque tandem celebrent tempore Paschali: secùs, si communicent

more

more Laicorum. Diſparitas eſt: quia præceptum ſumendi Sacram Synaxin in propria Parochia ex recepta conſuetudine extenditur ad eos, qui Euchariſtiam ab alio ſumunt, volendò, ut Oves à Paſtore proprio paſcantur: non verò ad illos, qui celebrando ſeipſos communicant. Bonacina *cit. diſp.* 4. *q.* 7. *punct.* 2. *n.* 7. Gobat *loc. cit. n.* 74. & alii. Decretum aliquod Sac. Congregat. Rit. 27. Sept. anno 1608. editum & à Gavanto in Miſſ. *part.* 4. *tit.* 8. *n.* 7. ac à Merati eodem loco relatum ſic habet: *Omnes de Clero etiam Canonici Euchariſtiam ſumant de manu celebrantis in Feria V. in Cœna Domini.* *

Additio.

* Num autem ſive Sacerdotes more Laicorum communicantes, ſive alii Diœceſani ſacram Synaxin tempore Paſchali ſumentes in ipſa Eccleſia Cathedrali dictæ diœceſis ſatisfaciant præcepto annuæ Communionis, adhuc dubitari poſſet ex ea ratione, quia Eccleſia Cathedralis videtur eminentialiter continere omnes Eccleſias Parochiales dictæ Diœceſis. Hoc tamen non obſtante reſolvitur negativè, niſi vel expreſſa, vel tacita, aut conſuetudine approbata licentia Epiſcopi, ſeu Parochorum accedat, prout accedere cenſetur, ſi talis de manibus ipſiusmet Epiſcopi tanquam Parochi Parochorum dictæ Diœceſis ibidem communicaret e. g. in Cœna Domini. Ratio eſt: quia nec Cathedralis Eccleſia eſt omnium Civium

ejusdem Diœcesis, quin sæpiùs nec omnium ejusdem Civitatis propria Parochialis, nec Parochus Cathedralis proprius omnium Diœcesanorum Parochus. Videatur Gobat hìc *tract. 14. n. 66.* *

42. Quæritur III. An, & quando Pueri teneantur præceptô Communionis Paschalis? Resp. I. Certum est, parvulos usu rationis carentes, nulla obligari necessitate ad Sacramentalem Communionem. Ita declarat Concilium Trid. *Sess. 21. cap. 4.* bene subjungens: *Neque ideo tamen damnanda est Antiquitas, si eum morem in quibusdam locis aliquando servavit.* Ratio est: tum quia parvuli sunt incapaces præcepti: tum quia ipsi non nôrunt debita cum reverentia hoc Sanctissimum Sacramentum suscipere; qua de causa mos ille Antiquitatis ministrandi parvulis Eucharistiam postmodùm auctoritate Ecclesiæ sublatus fuit.

43. Resp. II. Tunc Pueri obligantur præcepto Ecclesiastico Communionis Paschalis, quando *ad annos discretionis pervenerunt*, prout loquitur Concilium Lateranense *n. 25* relatum. Cæterùm, quando censendus sit puer attigisse annos discretionis, ex actionibus rationalibus ipsius, cæterísque circumstantiis, prudentî judiciô Parentum, & vel maximè Confessariorum discernendum est; cùm alii citiùs, alii tardiùs sufficientem rationis usum, & spiritualium rerum intelligentiam assequantur. Praxis autem obtinuit, ut octennes & novennes non compellantur ad Sacram Synaxin, atque insuper Gobat *tr. 4. Theolog. Experim. n. 88.* post Suarez, &

& alios notat, poſſe differri Communionem Paſchalem in unum alterúmve annum, poſtquam puer eſt ſatìs intelligens rerum ad illam ritè obeundam ſpectantium: ultra annum tamen duodecimum ordinariè non differatur: * Nec dicti pueri ordinariè admittantur, niſi jam præcedenter fuerint adſtricti ad audiendam diebûs præceptîs Miſſam, ab abſtinendum diebûs Veneris & Sabbatinîs à carnibus & ad deponendam Confeſſionem. Tempore Jubilæi oportet Confeſſarios nonnihil eſſe benigniores, quàm aliàs in concedenda pueris ſacra Communione, utì Doctores communiter advertunt, & videri poterit apud Holzman *Tom. 2. tract. 4. n. 656.* *

Additio.

* Quinimò loquendô de articulo mortis, ſi parvuli etiam octennes ferventer peterent S. Viaticum, eſſéntque circa illud anteà jam ſufficienter inſtructi, vel ſaltem ſufficienter adhuc inſtrui poſſent, non foret parvulis petentibus hic panis cœleſtis denegandus, utì rectè notat Boſco *De Sacramentis diſp. 4. ſect. 8. concluſ. 6.* cum aliis, quos allegat. Ratio eſt: quia in talibus circumſtantiis prudenter ſupponi poteſt, annos diſcretionis per judicii maturitatem eſſe ſuppletos accedente adjutorio DEI, qui intellectum dat, & ſapientiam præſtat parvulis. Quòd ſi verò in ſimili ætate conſtituti parvuli ipſimet ferventer, & devotè non peterent, habet Confeſſarius ſufficientem cauſam apud tam

imbecillem ætatem, respectu cujus aliàs est ordinariè præsumptio de nondum sufficiente maturitate, dissimulandi realem Communionem: etenim signum hoc est, quòd nondum sufficienter penetrent dignitatem, & summam utilitatem tanti Sacramenti.

44. Quæritur IV. Utrùm mutis & surdis à nativitate sit porrigendum Eucharistiæ Sacramentum, non minùs, ac alia Sacramenta? Et additur, *non minùs ac alia Sacramenta:* nam certum est, posse ejusmodi surdo & muto, si cæteroquin non apparet indispositus, ministrari Sacramentum Baptismi, & Confirmationis, atque in articulo mortis extremam Unctionem. Deinde potest ipsi ministrari Sacramentum Pœnitentiæ, dummodò is, in quantum valet signîs ac nutibûs peccata sua confiteatur: nam in casu tantæ impotentiæ sufficere Confessionem per signa & nutus, passim fatentur Doctores. Insuper, cùm ad Matrimonium contrahendum non requirantur certa verba, sed sufficiat solus consensus contrahentium exteriùs expressus, potest mutus & surdus, si velit, atque inveniat aliquam volentem, matrimonium contrahere. *Cùm, quod verbis non potest, signis valeat declarare*, ùt habetur *c. Cùm apud. 23. de Sponsal.* Sanchez *lib. 1. De Matrimon. disp. 8. n. 12.* & alii. Verùm de Sacramento Eucharistiæ loquendô.

45. Resp. Potest ejusmodi surdo & muto etiam ministrari Sacramentum Eucharistiæ, præsertim tempore Paschali, atque in articulo mortis, dummodò aliunde non appareat indispositus.

tus. Ita Abbas Panormitanus *in c. Cum apud, de Sponſalibus.* Layman *lib. 5. tract. 4. cap. 4. num. 5.* & alii. Quinimò, ſi diſcretio talium ſit maturior & perfectior, poſſe ipſis SS. Euchariſtiam ſæpiùs miniſtrari, utputa in Feſtis ſolemnioribus, cenſet Herincx *cit. diſp. 6. quæſt. 2. n.* 16. Ratio eſt: quia tales muti & ſurdi ita quandoque ſunt perſpicacis & acuti ingenii, ut multa explicatu difficilia ex ſignis & nutibus facilè percipiant, & viciſſim manifeſtent; ergo viſa aliorum Fidelium ad Sacram Synaxim accedentium devotione facilè diſtinguere valent Cibum iſtum Angelicum à profano, accedente ſimul interiori illuſtratione Spiritus Sancti: & conſequenter, ſtantibûs præmiſsîs, poterit ipſis, utpote viatoribus, miniſtrari *Panis Angelorum, Factus Cibus Viatorum.*

46. Porrò, quæ hactenus dicta ſunt de mutis & ſurdis, longè magìs locum habent in energumenis (hoc eſt, à dæmone obſeſſis) epilepticis, & aliis infirmis: qui proinde non ſolùm in Paſchate, ac mortis articulo, verum & aliîs temporibûs rite communicantur, dummodò Sacram Euchariſtiam absque irreverentia ſumere poſſint, & cæteroquin indiſpoſiti non appareant. Circa amentes ſic habet Rituale Friſingenſe: *Amentibus communicare non licet; licebit tamen, ſi quando habeant lucida intervalla, & devotionem oſtendant, dum in eo ſtatu manent, ſi nullum indignitatis periculum adſit.* De ſemifatuis omnino nullus ſcrupulus eſt formandus, dummodò prævię pro modulo ſuæ capacitatis

instruantur, & absit gravis irreverentiæ periculum.

Additio.

* Quær. V. An, & quando damnatis ad mortem Eucharistia dari debeat per modum Viatici? Resp. I. Damnatis ad mortem juxta communissimam Doctorum Theologorum sententiam dari debet Eucharistia per modum Viatici. Ratio est: quia hi sunt in proximo mortis periculo constituti; atqui constitutis in proximo mortis periculo juxta omnes dari debet Eucharistia per modum Viatici: ergo. Unde testatur la Croix *lib. 6. part. 1. num. 607.* & Herincx apud Ildephonsum Tausch *in Tract.* De *Moribundo. disp. 3. quæst. 1. num. 533.* S. Pium V. statuisse, ut Judices id non permittentes ab Episcopis etiam per excommunicationem compellantur. Atque hoc præceptum communiter observatur in nostra patria etiam quoad milites extra bellum: *in bello autem* (sunt formalia Alberti Reiffenstuel in Cœna magna *art. 52.*) *fit processus summarius, & quasi instantaneus, sed an bene? negat Gobat num. 201. sed quid juvat militibus prædicare?* Ita ille.

Resp. II. Ordinariè Damnatis ad mortem SS. Eucharistia dari debet ante diem actualis executionis, quantum fieri potest. Ita communiter præscribunt Ritualia, in specie Frisingense *cap. 5. memb. 1. Observat. §. 4. num. 5.* & Ratio est: quia absque alia gravi ratione non satìs conve-

veniens videtur, ut, qui per hoc Sacramentum spiritualiter vivificatus fuit, eodem die per manus carnificis deperdat vitam temporalem. Quòd si alia gravis ratio hunc ordinem dissuadeat, ipso die executionis juxta praxin Romanam teste P. Alberto Reiffenstuel *loc. cit.* provideatur etiam non jejunus, si exigatur acceleratio executionis, utì notat la Croix *loc. cit.* *

47. Quær. VI. Quænam sint pœnæ non communicantium in Paschate? Resp. Tales & vivi ingressu Ecclesiæ arcendi sunt, & mortui Ecclesiasticâ Sepulturâ privandi. Ita enim statuitur in Concilio Lateranensi, & c. *Omnis utriusque sexus. De Pœnit. & remiss. num.* 25. relato, quamvìs hæ pœnæ non ipso jure incurrantur, sed primùm per sententiam Judicis infligendæ sint, prout colligitur ex contextu illorum verborum, & tenet communis.

48. Quær. VII. An aliquando licitè possit differri Sacra Communio ultra tempus Paschale? Resp. Id fieri posse ob aliquam rationabilem causam, atque accedente consilio proprii Sacerdotis, prout patet ex verbis Concilii Lateranensis, *cit. num.* 25. relatis. Cæterùm per proprium Sacerdotem, de cujus consilio possit differri Communio Paschalis, non solùm intelligitur proprius Parochus, aut ejus Superior, sed etiam Confessarius, qui eo tempore Confessionem pœnitentis excipere potest: censetur enim ad hoc à propriis animarum Pastoribus eò delegatus, quòd potestatem acceperit Confessiones excipiendi. Herincx *lòc. cit. num.* 38.

49. Et conformiter dictis responderi poterit ad illud dubium, an prævidens sibi futurum impedimentum communicandi tempore Paschali, teneatur prævenire, & priùs communicare? Etsi enim quoad hoc sint diversæ Doctorum sententiæ, quorum aliqui negant, alii verò affirmant, adesse talem obligationem præveniendi, nihilominus dicendum, quòd tunc de licentia proprii Sacerdotis differenda sit Communio ultra tempus Paschale, juxta citatum Concilium Lateranense, nisi fortè prævideatur impedimentum duraturum per totum annum: tunc enim oportebit prævenire. Lugo *cit. disp. 16. n. 74. & seqq.*

QUÆSTIO V.

Quid sit sentiendum de Communione frequenti, & quotidiana?

SUMMARIUM.

50. *Communio quotidiana nullo Jure præcepta est.*
51. *Solvitur instantia.*
52. *Frequens & quotidiana Communio per se loquendò commendatur.*
53. *Quid spectatis variis hujus vitæ impedimentis? Notabilis sententia D. Augustini.*
54. *An ea Laicis negotiatoribus, & conjugatis permittenda?*
55. *Quid observandum circa Moniales?*

56. *Fre-*

§6. *Frequens Confeſſio, & Communio an ſit nota Prædeſtinationis?*

50. CONCL. I. Communio quotidiana nullo Jure Divino, aut Eccleſiaſtico præcepta exiſtit. Ita communis: idque noviſſimè declaravit Decretum S. Congregationis Cardinalium Concilii Trid. Interpretum, circa Communionem quotidianam 1569. die 12. Februarii editum, quod incipit, *Cùm ad aures*, éſtque approbatum ab Innocentio Papa XI. Ratio eſt: quia juxta *c. Omnis utriusque ſexus. De Pœnit. & remiſſ.* defactò ſufficit, communicare ſaltem in Paſchate, non obſtante, quòd olim Laici tribûs ſaltem temporibûs in anno, nempe in Natali Domini, Paſchate, & Pentecoſte, communicare debuerint. *arg. c. Etſi non frequentiùs.* & *c. Sæculares 19. de Conſecr. diſt. 2.*

51. Nec obſtat illud S. Anacleti Papæ *c. Peracta 10. de Conſec. diſt. 2. Peracta conſecratione omnes communicent, qui noluerint Eccleſiaſticis carere liminibûs.* Reſp. enim cum Gloſſa ibidem, hoc intelligendum eſſe de Sacerdotibus, qui conficiunt, ſeu conſecrant, idque patet tum ex Summario ibidem, tum ex ſequentibus Capitulis. Porrò loquendô de cæteris, non adeſſe talem obligationem, clarè deſumitur ex Concilio Trid. *Seſſ. 22. cap. 6.* ubi nihil præcipiens, ſed quaſi humanam infirmitatem ſecum reputaret, quid cuperet, tantùm indicans inquit: *Optaret quidem Sacroſancta Synodus, ut in ſingulis Miſſis Fideles aſtantes non ſolùm ſpirituali affectu, ſed Sacramentali etiam Euchariſtiæ perce-*

ceptio-

ptione communicarent, quo ad eos Sanctissimi hujus Sacrificii fructus uberior proveniret.

52. CONCL. II. Frequens, quin & quotidiana Communio, per se loquendò, & quantum est ex parte hujus Sanctissimi Sacramenti, utilissima est, atque à Sanctis Patribus semper commendata. Hinc S. Ambrosius *lib. 5. de Sacramentis cap. 4.* ac refertur *can. Non iste. 56. de Consec. dist. 2.* sic loquitur: *Iste panis quotidianus est; accipe quotidie, quod quotidie tibi prosit. Sic vive, ut quotidie merearis accipere* cum concordantiis. Unde Concilium Trid. *Sess. 13. cap. 8.* Fideles exhortatur ad frequentem Communionem, & eam Fidei constantiam, animíque devotionem ac pietatem, *ut Panem illum supersubstantialem frequenter suscipere possint.*

53. Dicitur, *per se loquendò:* nam per accidens, & spectatis diversis vitæ hujus impedimentis, ac distractionibus (ut taceatur remorsus peccati gravioris) communiùs fieri solet, quòd Laici sæculares ad Sacram Communionem, qua par est, reverentia, & animæ suæ fructu quotidie sumendam minùs videantur dispositi. Proinde hoc sensu S. Augustinus, relatus *can. Quotidie 13. de Consec. dist. 2.* sic ait: *Quotidie Eucharistiæ Communionem percipere nec laudo, nec vitupero, omnibus tamen Dominicis diebus communicandum suadeo, & exhortor: si tamen mens sine affectu peccandi sit.*

54. CONCL. III. Quod ad Sæculares negotiatores attinet, frequens ad sacram Alimoniam accessus, Confessariorum, secreta cordis explo-

rantium, judicio relinquendus eſt, qui ex conſcientiarum puritate, & frequentiæ fructu, & ad pietatem proceſſu Laicis negotiatoribus, & conjugatis, quod proſpicient eorum ſaluti profuturum, id illis præſcribere debebunt: quamvìs conjugati ſeriò admonendi ſint, ob Sacratiſſimam Euchariſtiæ reverentiam ampliùs continentiæ vacandum, purioríque mente ad Cœleſtium Epularum Communionem eſſe conveniendum. Ita citatum Decretum Sacræ Congregationis. Ubi idcirco ſubjungitur, quòd Paſtoribus incumbat, non aliquos à frequenti, aut quotidiana Sacræ Communionis perceptione deterrere, vel accedentes repellere, ſed operam dare, ut unusquisque dignè pro devotionis, & præparationis modo, rariùs aut crebriùs Dominici Corporis ſuavitatem deguſtet: & quòd Epiſcopi, in quorum Diœceſibus viget hujusmodi devotio erga Sanctiſſimum Sacramentum, pro illa gratias DEO agere, eámque adhibitô prudentiæ temperamentô, ſublata tamen omnis irreverentiæ, & ſcandali ſuſpicione, alere debeant.

55. CONCL. IV. Moniales, quotidie Sacram Communionem petentes, admonendæ erunt, ut in diebus ex earum Ordinis Inſtituto præſcriptis communicent: ſi quæ verò puritaté mentis eniteant, & fervore ſpiritûs ita incaluerint, ut dignæ frequentiori & quotidiana Sanctiſſimi Sacramenti perceptione videri poſſint, id illis à Superioribus permittatur. Ita verbatim citatum Decretum, quod tum alibi, tum apud Jo. Cardenas *in Criſi Theologica ad*

Propofitiones ab Innocentio X. damnatas circa finem legi poterit.

56. Pro coronide fciendum, quòd Innocentius XI. hanc inter alias, ordine 56. Propofitionem, *ficut jacet*, meritò condemnaverit: *Frequens Confeffio & Communio, etiam in his, qui gentiliter vivunt, eft nota Prædeftinationis.* Quamvìs enim frequens Sacramentorum Confeffionis, & Communionis, debita cum reverentia & devotione receptorum, ufus rectè connumeretur inter notas Prædeftinationis (id eft, inter ea figna, ex quibus probabiliter five conjecturaliter colligi valet, aliquem confecuturum effe æternam Beatitudinem) prout oftendit, atque pluribus SS. Patrum auctoritatibus firmat Hieremias Drexelius *Signo 3. Zodiaci:* id tamen in gentiliter viventibus locum habere nequit; quia tales, hoc ipfo, quod vivant gentiliter, accedunt indifpofitè, & Sacramenta illa recipiunt facrilegè: atqui abfurdiffimum eft dicere, frequentem facrilegam Sacramentorum receptionem effe notam Prædeftinationis, cùm eo ampliùs Divina offendatur Majeftas, quò frequentiùs ejusmodi reiterantur Sacrilegia.

(o)

REIFFENSTUEL
THEOLOGIA
MORALIS

TOM III. IV.